

8767

Ч. 7.

Львів, 1. півітня 1905.

Рік II.

Жива

БІБЛІОТЕКА
наукового товариства
імені Шевченка

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Кожде число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Церковні Брацтва.

Церковні брацтва на нашій Русі се стоваришеня чесних і побожних людей при руских церквах, що мають на цілі плати моральність, побожність і ревність для хвали Божої, укріпляти ся в любові до Бога і привязаню до своєї Церкви та свого сбрада і побуджати ся взаємно до учинків милосердя на так звані добродійні цілі.

Такі церковні брацтва є у нас на Русі численно ро повсюдені і існують від найдавніших часів, може від часу прийняття християнської віри. Напевно можна сказати, що кілька єсть руских громад, які мають свої церкви, тільки єсть брацтв церковних. А що в нашім народі вкорінений звичай, що кождісенька громада, хочби яка мала, старає ся о свою осібну церкву, то числячи в наших трьох епархіях около 2000 громад, які мають свої рускі церкви, можна припустити, що тільки єсть і церковних брацтв.

Таке велике число церковних брацтв, що зістають звичайно під надзором духовних пастирів, могло би одвітно повисше згаданій цілі зробити много добра не лише для Церкви, але і для народа, наколи би тоті брацтва всюди були упорядковані і звязані уставами, яких би стисло держали ся і після яких діяльність свою обьявляли. Досвід переконує, що в многих громадах, хотяй є церковні брацтва, ті брацтва доси не мають жадних статутів і ограничають свою діяльність на тім лишень, що складають ся на своє власне свѣтло і з тим свѣтлом асистують в церкві при Богослуженнях в урочисті свята а часом і при родинних похоронах. Єсть і се похвальною ознакою охоти причиняти ся для

більшої честі і хвали Божої і для пожитку душ померших, але ся діяльність далека єсть від того, аби відповідала вповні висшій цілі церковних брацтв.

Тому що церковні брацтва є у нас одинокими рускими товаришеннями, на котрі верховоди не мають відваги кинути ся, котрих ц. к. старости не заказують і до котрих жандарми єще не добирають ся, а цілі церковних брацтв єстремить не тільки до добра Церкви і звеличення нашого обряду для більшої честі і хвали Божої, але також для поширення змагань культурних нашого руского народа, випадало би отже, аби наше духовенство в теперішніх прикрих часах особливошу увагу звернуло на упорядковане тих брацтв і тим способом спонукало ті брацтва до більшої діяльності на пожиток наших церков і вашого народа.

Наші брацтва церковні можна поділити на дві категорії: брацтва міських громад і брацтва сільські.

Брацтва міські повинні би мати ширший круг діланя і обширніший статут, potwierджений через Ординарият і через політичну власть. Брацтва сільські можуть мати вушший круг діланя і повинні мати канонічну ерекцію і potwierджене від Ординарията.

Як всі брацтва, так само і брацтва міських громад о ширшій крузі діланя існували і існують у нас від давних часів, але такі брацтва заледво в кількох містах утримали ся. Найславнішим і найдавнішим з брацтв міських єсть брацтво при церкві Успенія у Львові, зване також Ставропігійським брацтвом. Се брацтво має свою давню історію, а з неї оказує ся, що воно в наприкрійших часах знаходило єще добродіїв і записами тих же уратовало ся і доси існує. Первісна ціль сего брацтва в многім вже змінила ся, але воно ще і доси завідує значним маєтком і по при утриманю церкви і дбалости о честь і хвалу Богу, утримує школу дяківську, бурсу для бідних учеників, печатню і книгарню для ширеня просвіти межи руским народом.¹⁾

О таким брацтві, яким єсть брацтво Ставропігійське, наші інші міста в Галичині не можуть і снити, бо таких фондів, які давніше жертвували високі рускі достойники, сенатори, патріархи, митрополити і воеводи, годі днесь дістати.

Однакож є єще по інших містах нашої Галичини славніші міські брацтва, котрі би могли послужити за взір для брацтв всіх більших міст, що мають рускі церкви.

Найвідповідніше яко взір і найстарше в своїй діяльності єсть „Брацтво св. Николая“ получене з „Сестрицтвом“ сего імени при катедральній церкві в Перемишлі. Послїдний устав сего брацтва єсть зредагований в р. 1903 і того самого року через єп. Ординарият і ц. к. Намісництво potwierджений. Він єсть дру-

¹⁾ На жаль, про ширене Ставропігійським брацтвом „просвіти межи руским народом“, тепер нема й бесіди. — Ред.

ком виданий в печатві гр. к. кашітули перемискої р. 1903. Устави сего брацтва є і з давнійших літ, передпсїдні устави Брацтва і Сестрицтва з р. 1863 печатані в Пропамятвику сего Брацтва в Перемишли р. 1867. В сих уставах єсть також обширний уступ „Приняте в Брацтво“, з цілим обрядом Богослуженя і формулою обітницї або приреченя при прийнятю члена; сей уступ опущений єсть в статуті з р. 1903. Сей передпсїдний устав з р. 1863 був би може навіть практичнійший для других міст.

Устави сего брацтва перемиского повинно би звести ся для однообразности для всіх церковних брацтв наших міст у східній Галичині.

Перемиске Брацтво св. Николая обнимає членів всякого стану, богатих і убогих, учених і неучених, високих достойників і низших урядчиків, рільників і ремісників, а навіть найбіднійших слух, і так зближає і братає в дусу християнським всі стани для спільної ціли. — А та спільна ціль сего брацтва єсть в головній основі двояка: а.) Піднесене слави Вожої і укріплене християнських чеснот для сеї слави, б.) Ширене просьвіти межи убогим народом. Одвітно сій подвійній ціли творить ся зі складок а.) фонд церковний і б.) фонд шкільний. З фонда церковного украшає ся церков і справляє ся потрібні річі для Богослуженя. З фонда шкільного спомагає ся убогу молодіж шкільну, основує ся приюти для дїтий убогих родичів під зарядом служебниць і утримує школу для анальфабетів.

От така то єсть діяльність сего брацтва, що приносить велику підмогу і користь для руского народа. Тому то подібно як в Перемишли і в других більших містах нашої Галичини могли би знайти ся також богатші і свїтлїйші Русини, котрі би враз з біднійшими міщанами, ремісниками і слугами у таке брацтво злучили ся, тож і слїдує з того, що дотичні душпастирі повинні би о те подбати, аби у своїх парохіях в більших містах завести церковні брацтва оперті на таких статутах, які має брацтво св. Николая в Перемишли. Богато би тим способом допомогло ся культурним змаганням нашого руского народа. Другу категорію брацтв становили би брацтва сельські. Тістї брацтва, хоть з вишим кругом діланя, але своєю численностию могли би богато приспорити для Церкви і народа.

Першим услївом тих брацтв єсть те, аби у всіх сельських громадах були канонічно ериговані і заосмотрені певними уставами, яких би всі члени держали ся і на які всі члени складали би урочисту обітницю в церкві. Відповідні статuti належить спорядити після взорів, які вже находять ся в церквах більших громад або з устава перемиского брацтва, викинувши уступи для села неможливі; дальшим услївом конечним єсть також те, аби у тих статутах в § 1. „Ціль Брацтва“ крім звеличення Богослуженя і ширеня християнських чеснот був також виражений обовязок ширеня просьвіти межи убогим народом через річні, хоть невеликі жертви, або на бурси для бідних учеників, або до товариства педагогічного, або і для місцевих школярів. Рахуючи

таких брадств в наших селах щонайменше 1500, а пересічно з кожного брадства 1 зр. на тую цінь річно, припало би річно в користь бідної учачої ся молодіжи 1500 зр. або 3000 корон. Статути писані, затверджені і приреченнями прийняті, наклонили би також членів брадства успішнійше і певнійше до обовязку, кромі сьвіта, справляти також дещо для украшеня церкви.

Священник з села.

Продовжающий ся психічний момент.

На горі Голгофті, на лобнім місци за Єрусалимом, в день пятничний, піднесено в гору і встромлено після припису в землю при величезнім здвизі народа три крести. Три крести...

На бічних висіло двох злочинців.

На середнім висів кріпко до него прибитий гвоздями — Христос Спаситель.

Щож се такого діялось на тій Голгофті? На ній — як знаємо-довершилось спасенє сьвіта. Сей, що висить на середнім кресті, багрить своєю найсв. кровию дерево креста.

Небесний Учитель, Сей, що цілю Єго було поучити людей, як мають жити для Бога і ближнього, і в найстрашнійших своїх хвилях муки учить нас остаточно.

Учить нас трома крестами.

Ще раз гляньмо на них. На середнім висить Христос Спаситель. По боках двох злочинців.

Під крестами натовпило ся багато людей всякого стану і віку. Межи ними находились ті, що мали власть над народом. І вони то як раз нетерпіли Христа і хотіли Єго за всяку ціну позбутися. Тішили ся невисказано, що нестане і не буде вже Христа. З радости зтирали руки, живо поміж собою розмовляючи, кляли Христа і висьмівали, кождий з них на свій якнайзловійший лад.

А тішились еще із того, що їх побіда невдовзі вже довершить ся. Неспокійний поспіх, пекуча ненависть, ось зміст їх душі. — Треба раз Єго позбутись, бо Він нам не на руку — то думка, яка шибала по їх голові зі скоростію блискавки.

А на них хто дивив ся і хто наслідовав їх? Незріла маса народу, аби приподобатись своїм верховодам, на перегони наслідувала їх. Тішила ся з близкого кінця Христа, кляла Єму, кидала на всі боки, а найбільше так, щоб верховоди єї виділи — насупленими бровами і косими очима, добирала без розваги всіляких насмійшок.

А треба знати, що не один з тої маси при триумфальнім в'їзді Христа до Єрусалиму кликав на славу Христа „Осанна сиву Давидів“.

Серед того натовпу були там і такі, що співчули з Христом і любили Ёго.

Побіч розп'ятого Христа два злочинці. Один з них глузує з Христа, хоть знає, що незадовго сам згине. Другий противно. Злоба товариша дразнить его так, що він упоминає его, аби розважив, що робить. Сам же звертає свої очі, на скільки се було можливо для него і просить Христа: „Господи вшпмни на мене, як прийдеш до свого царства“. І сейчас дістає від Христа обігницю: „Нині будеш зі мною в раю“.

Се факт, се момент історичний.

І той сам момент історично-психічний продовжає ся до нинішніх часів. Вправді Христос не висить вже на Голгофті розп'ятий, то преці люди почитають нині і вірують в розп'ятого колись Бого-чоловіка.

Всіх тих, що творили окружене Христа на лобнім місці і нині не браклє.

Знайдеш таких, що в посліднім моменті життя заховують ся так, як заховував ся злочинець, що висів на лівім кресті.

Не брак і людей, що користаючи з ласк Божих кають ся і находять знова Божий мир.

Подиблеш і тих нині, що є психічно так настроєні, як були настроєні ті, що то при триумфальнім вїзді до Єрусалима сьпівали „Осанна“ Христови, опісля же піддавши ся впливови других, маючи слабонького духа, вже перед Пилатом верещали „розпни“ і під крестом зі Спасителя насьміхали ся і глузували.

До потомків сеї категорії треба причислити і автора отсих стрічок:

„На віки вже ми розійшлись

Нам тут не стрінутись ніколи

Всі там мають стрітись по Господа воли.

Я вірив також в те колись....

(„Любов-Туга“ стр. 36).

І він наче-б сьпівав „колись“ „Осанна“ Христови. Нині зажившись на інших в імя „культури“ прогнав Христа від себе; а видаючись у конфузії своїх думок виробив у себе настрій духа, котрий важе єму голосити — Христос нам не на руку. Не довго шукаючи, знайдеш нині подібних і до жидівських верховодів.

І нині бажав би собі неедин подібний тим жидівським верховодам, щоб нарід забув Христа, бо стократно лекше було би вкла-дати на него невільничє ярмо.

Звісна річ, що нарід гнетений, часто вичерпавши терпеливість, відкликуєсь на Спасителя і слова Ёго євангелія та з них набирає сили до протидїяння ляхови. Та животворна сила полохає багатьох і тому раді, щоб забуло ся Христа, бо тогді сила ще більше як нині стояла би перед правом.

Є нині і такі люди, що пізнавши Христа полюбили Ёго і Він став стежечкою для них, а Ёго царство є в душах їх. На Голгофті також вже такі були.

Дивуєш ся, розважаючи момент зперед майже 2000 літ, тим більше, що его продовжене подубуєш еще і нині.

Шукаєш розвязки сеї важної kwestії та пригадуєш собі наче б з львівної конечности слова Христові: „Отче! прости їм, не знають бо, що творять“.

о. А. Г.

Ф. Грівец.

Проби злуки з грецкою церквою по Соборі Фльорентийськім

Церков російська і руска.

(7. Продовжене).

По соборі фльорентийськім і по утечі Ізидора треба було сейчас взяти ся до рішучого утравалення унії. В католицькій Польщі та Литві було таке піддержане унії можливе і тут можна було его справедливо вимагати. На жаль стясяли Поляки по стороні собору в Базилей і не брали участі в соборі фльорентийськім.¹⁾ Вертаючого з собору Ізидора витали тут виправді радо; але помочи не міг він тут надіяти ся. Всі польські історики признають, що унія не дуже лежала Полякам на серці.²⁾ Серед таких обставин зрозуміме, що диплом короля Владислава III. (1443), котрий признавав рускій уніяцкій єрархії рівні права з латинською,³⁾ не міг мати великих успіхів. Унія була в Польщі мало розпорсюднена, бо польський король Казимир (Ягайлоньчик) запрошав Йона Капістрана прабуті до Польщі, щоби працював над наверненем схизматичних Русинів; про унію нема в тім листі жадної згадки.⁴⁾

Після резигнації Ізидора з кївського престола назначив папа Пій II. митрополитом кївським Григорія, ученика і товариша Ізидорового (1458) і піддав его юрисдикції Русинів в Польщі і Литві.⁵⁾ Мім тим змінилась від часу резигнації антипапи Фелікса V.⁶⁾ (1449) так звана неутральність Поляків супротив папи в більшу прихильність до апостольського престола. Справою унії занялись тепер так Рим, як і Поляки з більшою енергією. За протекцією польського короля зістає Григорій признаний митрополитом всіх Русинів в Польщі і Литві. Польський король візвав також великого князя московского, щоби узнав Григорія. Замість того скликав великий князь своїх єпископів на синод. Зібрані єпископи векико-руські видали синодальне письмо (сборная гра-

¹⁾ Pierling I, ст. 52 сл.

²⁾ J. Szujski, *Historja Polski*, Warszawa 1889 ст. 116; У Пелеша і в Ликовского, на жаль, нема про се згадки.

³⁾ An. Eccl. Ruth. т. 78—80.

⁴⁾ Король обіцяє великий унію, „quoniam natio boni cupida est, simplex, rudis et omnes mundanae doctrinae experta“ (Rayn. 1451 н. 15).

⁵⁾ То breve є в Пелеша I, ст. 471—73 в примітці.

⁶⁾ Pastor, *Geschichte der Päpste*, Freiburg 1901, ст. 383,

мота), в котрім заявили, що лишають ся вірними митрополитови Йоні а з новим псевдомитрополитом київским не хочуть приста- вати, бо він яко ученик Ізидора є відступник і еретик.¹⁾ Митро- полит Йона старав ся також відвернути від нового митропо- лита київського єпископів в Польщі і Литві.²⁾ Він, здаєсь, не осяг- нув много,³⁾ хотяй з другого боку сим еще не доказане, що ціла київска митрополія була позискана для унії, бо в привер- ненню київської митрополії грали велику роллю також згляди полі- тичні. Певну опору дає письмо папи Павла II. (1468) до ігумена в Могилі (краківска дієцезія), в котрім підносить, що число схизматиків в Польщі щораз збільшає ся.⁴⁾

Київський митрополит Мізаїл (1474—77) звернув ся в р. 1476 з письмом до папи Сикста IV. з підписами многих визначних Русинів духовних і свідких; тут пише він, що вони признають собор фльорентийський і просять, щоби папа прийняв їх до уча- сти в відпусті ювілейнім.⁵⁾ Історики схизматичкі сумнівають ся о автентичности того письма або зовсім заперечують; їх до- кази⁶⁾ однак опирають ся лишень на здогадах, що мова не від- повідає часови, або що зміст не годить ся з історичними обста- винами.

То, що митрополити шукали еще затвердження у царгород- ских патріархів, єсть наглядним доказом, що унія була досить слаба. Під кінець 15. столітя унія напевно перервалася. То ви- ходить ясно з листу митрополита Йосифа Солтана до патріарха царгородського. Митрополит скаржить ся, що польські єпископи гнетуть православних єпископів за схизму, та що грозить їм уграта привилеїв, котрі дістали від польського короля по унії. Він запи- тує тут також патріарха, що він думає про собор фльорентий- ский. Патріарх відповів,⁷⁾ що собор фльорентийський був легаль- ний і що унія була легально заключена; тому повинен митро- полит узнати унію і відносити ся з приязню до латинників, не відступаючи в нічім від звичаїв грецької Церкви. В р. 1500 пі- слав митрополит дійсно заяву до папи Александра VI, що під- чинає ся ему; папу називає тут пастирем пастирів і признає собор фльорентийський.⁸⁾ Папа не відповів впрот митрополитови, лишень латинському єпископови виленському; він післав ему декрет унії собору фльорентийського і припоручив ему, щоби розвідав ся, чи митрополит знає все до унії потрібне і чи бажає унії з чистих мотивів і щирого серця. Подібно писав папа до великого князя литовського; митрополита він прийме радо до

¹⁾ Акты ист. I. ст. 108—10 н. 61.

²⁾ *ibid.* ст. 110—14, н. 62, 63.

³⁾ *ibid.* н. 66

⁴⁾ Mon. Polon. II. ст. 159 н. 196.

⁵⁾ L. Kreoza, Obrona jedn. (Памятн. I. coll. 223—24).

⁶⁾ Докази схизм. істориків зібрані коротко в Памятн. I, примічання на ст. 9. З них виходить, що гадки поділені. Порівн. також Likowski, Unia Brz. ст. 26.

⁷⁾ Цілий лист патріарха Ніфона знаходить ся в Kreoza, Obrona. (Памятн. I, 267—69) і в Rayn. a. 1486, н. 62.

⁸⁾ Mon. Polon. II, ст. 267—68 н. 296.

єдності Церкви, наколи прирече, що буде старати са приєднати клир і нарід для унії. Ті пересправи суть доказом, що тоді унія не істнувала.

Унія зістала під митрополитом Йосифом Солтаном дійсно переведена. Солтан був ревним єдиненим митрополитом.¹⁾ Переводів ревно працював над реформою митрополії і піддвиженням церковної дисципліни. В тій цілі скликав синод у Вільні (1509). Схизматичкі історики намагають ся доказати з актів того синода, що Солтан був схизматичким митрополитом, однак з актів не мож нічого подібного заключити, бо такі питання тут зовсім не порунують ся. Слідуючі митрополити були знов схизматики.²⁾

Дипломатичні зносини і проби унії з Московщиною (1470—1572).

Папи не спускали ніколи з ока Москви, котрої митрополит Ізидор так великі положив заслуги для унії. Вони користали з кожної нагоди, щоби удержати принайменше дипломатичні зносини з Московією.

В Римі перебувала братанниця послідного византийского цісара іменем Зое (Софія); при апостольскім престолі знайшла она прибіжище. Великий князь московский Іван III. довідав ся про неї від одного Італіянца (Вольпе), перебуваючого в Росії. Іван III. вислав посольство,³⁾ щоби старати ся о руку Зое, надіючи ся з того подружжя політичних користей. В Римі покладано на те подружжя великі надії; думали, що через те Росія стане для унії прихильнішою і буде найбільше могучим союзником проти Турків, бо великий князь буде старати ся здобути Царгород. В р. 1472 післяв Іван III. велике посольство до Риму, признав собор фльорентийский і просив папу, щоби за посередництвом одного з послів (*per procuratorem*) звінчав его з Зое. Тому, що великий князь узнав собор фльорентийский, то против того подружжя не було жадної перешкоди. Зое богато випосажена папою виїхала з посольством до Росії. В її товаристві находив ся кардинал Антоній, котрого папа вислав яко легата а *latere*, та іменував нунциєм, щоби припилював діла унії. Рим однак розчарував ся в своїх надіях. Зое сама стала ревною прихильницею схизми. Через звінчанє Івана III. з Зое Росія з одної сторони ввійшла в зносини з заходом а з другої еще більше затвердла в схизмі. Понеже на соборі фльорентийскім деякі патріярхи царгородскі були з'єдинені з Римом, то в Москві проявив ся наклон вважати Греків як зрадників православя. Старий Рим став апостатом, він не має ні короля ні легального папи; Турки позбавили зрадливий Новий Рим престола; Москва стала тепер

¹⁾ Kreoza, Obrona col. 337.

²⁾ *ibid.* col. 237—38.

³⁾ Раун. а. 1470 п. 9. Російскі літописці старають ся доказати, що ініціатива до тої сватби вийшла з Риму, але роблять то так неудачно, що їх оповіданє виходить цілком неправдоподібне. Pierling I, ст. 132.

заступницею і осередком правдивого християнства, Москва є третім Римом, котрого слава ніколи не згасне. Отсю теорію враз з патетичним вступом предложив цареві один монах з Пскова іменем Фільотей.

Понеже нарід видів на престолі московськім спадкоємницю грецких цісарів, то такі ідеї рзш всюднились скоро в широкі маси народа і олицетворились в легендарних оповіданнях. Іван III. удавав, що є прихильний для папи і вбито одушевляв ся війною проти невірних, але все те робив з утилітарної політики.

Політика Івана III. стала ся відтак типом політики Росії супроти папи і заходу. Однак в Римі і взагалі на заході мали надію, що в Росії знайдуть вайвірнійшого союзника проти Турків; а коли Росія вже раз злучить ся з християнськими державами, тоді унія стане ся річикою легкою до переведення. То суть ті підставні ідеї дипломатичних зносин і проб унії з Московщиною.

[Д. 6.]

Право презентованя.

Що боротьба, а зглядно охота зміряти ся з правом презентованя, датує ся не від нині, на се свідки і устне переданє і письмєнні документи. В „Рускїм Сионі“ поміщена статя не ріжнить ся зовсім від статей в „Прапорі“ і „Ділі“ найновііших часів.

Право презентованя єсть і з кождим днем стає більше а н а х р о н і з м о м, так як минає ся з цілю, яку церков мала на оці, даючи сей привилей патронуви в часах, коли він був церкві не лише потрібним, але в високій мірі позиточним і коли він бажаючи сего привилею доступити, піддавав ся під закони церкви. Та тепер обставини значно змінили ся, тепер то право єсть шкідливим і невідповідає своїй цілі.

Сей факт єсть дуже донеслої ваги, та щоби єго перемінити, на се єсть инша дорога, чим та, яку деякі хотять обібрати. Не боротьбою єго касувати, але сповнюванєм того, що нас обов'язує і до чого маємо право, дати єму спокійно завмерти, отсе найліпше оружє проти анахронізмів.

Не тому патронат шкідливий, що патрони деморалізовані. Колиб вони мали повну власть при обсаджуваню парохій, тоді стан їх душевний, деморалізация їх була би страшною, була би язвою для церкви і народа. Але коли їм в меншій половині дана та власть, зглядно той привилей, то не лише в поведєню патронів шукати зла.

В послідних часах появляють ся дописи в „Ділі“, які мають характеризувати поведєне шляхтичів-патронів при даганю презентів, а зглядно спонукати духовєнство до боротьби проти них

Після моєї гадки дописи, а згідно їх автори, дають на ділі пощину не коляторам, але нам самим — священикам. В чім же бо лежить та провина патронів?

Чиж може провина в тім, що патрон шукає такого, який був би єму „більше на руку?“ На се я оповім такий факт: Я стараюся на парохію П. дек. 36. а що двірський обшар єсть розпарцельований, отже селяни, згідно громада, хотять, хотяй без підстави, презентувати. Я являюся з презентою від Ординарият, щоби оглянути „обитацію“, але по хвилі застаю зібраних коляторів, — представляюся їм, не споминаючи о презенті, і чую від їх провідника: „Ми би дуже радо отця до себе приймали, але до якої партії отець належать, бо ми правдиві австрійські Русини?“

Накликуване до борби в сей бік справляє лише се, що „боротьба з правом презентованя“ знаходиться в тій самій стадії, що тому 50 літ, ба навіть погіршила ся, а до якоїсь живійшої акції годі doprowadити.

„Козак знає та мовчить“ се відповідь більшости духовенства на поклик до борби, а знає воно не що иншого як се, що воно само (духовенство) причиною тому, що дає себе понижати при кожній нагоді не лише чужим, але і своїм.

Що старане о парохію в многих, дуже многих випадках єсть свідомством здеморалізованя одиниць, се тайна публична, а кожний стараючийся міг би про се оповісти не в новинках в „Ділі“, а що найменше спору книжку написати, а Марко Твен, який був Русиним, зробив би на тім маєтк. Донеслим доказом і епохальним документом єсть в тім ділі заряджене Станиславівського Ординарият.

Що ми знаємо себе понижувати при різних „патриотичних“ подвигах, на се є публичні докази, всі зрештою знані, не беручи уже на згляд понижувань при різних okazях, що так скажу домашних та по всіляких часописах. А може се свідомство патриотизму, поваги та звания і гідности священичої? Можливо.

Отже не само право презентованя нам мати на оці, коли ходить о порішене справи, а в більшій мірі щойно вказані і инші наші гріхи¹⁾ — і се власиво „negus regum“, проти котрого треба знайти лік, а проче само упаде.

Що старане о парохію взагалі, не лиш у патронів світських, але і у Ординарият, без попередно уложеної, що так скажу, службової прагматики, єсть одною з вайбільших (але не виключною) причин сего страшного, неприємного ставу, не дасть ся заперечити і ддятого належить в першій мірі старане тоє, а не само право презентованя, звести до певного правила.

В який спосіб се зробити?

¹⁾ Скажѣмъ собі правду въ очи!... Одинъ фундаментальный бракъ.... Прапоръ... Практичный провідникъ... і инші...

Накликувати до честі священичої, або пятаване священика провинившого ся по часописах, як хтось хоче, може і щиро, недаючи ему заразм парохії? Відай, що недалеко би з тим зайшли.

Віче радить инший. По моїй думці хибно. По перше, що на таке віче прибудуть хіба „жаждущі“ і то не усі, а проводирі, а тим самим не буде се голос загалу, а по друге, що віче в справах духовних не має сили супроти коляторів, а щоби воно мало бути насильством своїх властей, нема причини і думаю не лицює.

Дуже влучним єсть проєкт поданий в „Прапорі“, а повторений в 3. числі „Ниви“, а іменно, перша его часть: Ограничене доволности вибору компетуючих на терно предкладає консесториями (з застереженем відклику до висшої церковної інстанції в разі поминення гіднійших). До сего однак не потреба аж законної зміни, лиш ухвал на соборчиках та виключно одного дрібного, але виразного додання в прошеню о прийнятті до пропозиції „лиш в терні“. Кождому вільно своїх прав зречи ся, так і в тім случаю не лише вільно, але і повинен кождий зречи ся, власне для того, що через зреченє прав до будь що будь непевного поліпшеня бити через саме прийняте до пропозиції „в списі“, зискує не лише станова, а тим самим і поодинокого священика, честь і сила, але і сам бит матеріяльний, розуміє ся, коли дальші проєкти возьмемо під ухвалу. На тім місці мушу еще для успокоєня всіх „любимців“ колятора сказати, що навіть і їм не може стати ся, „кривда“, бо вільно чейже коляторови просити Ординарият о вставленє его до пропозиції, та се було би властиве презентованє, а при того рода поступованю уже майже неможливе те зло, о якого усуненє нам власне розходить ся, тим більше, коли Ординарият буде брати на згляд третю часть сего проєкту.

Другу часть проєкту: перечити провинившим ся коляторам право презентованя, лишаю в спокою, так як се має свою правну силу і не потребує нашої „апробати“.

До сего додав би я лише третю і то найважнійшу може часть і то в звязи з частию першою: відсвѣженє, доповненє і виконуванє канонічних постанов що до іспиту свойств компетента відносно до опорожненої парохії. Сила відповідна (хочби молода) до якоїсь парохії повинна бути міродайною при уміщеню в пропозицію „в терні“. А о тім рішати має і може хіба лише власть церковна в першій мірі Ординарият через відповідних нарочно до сего покликаних священиків.

Тут доперва може мати місце приміненє серцем поданого проєкту в „Ділі“: Щоби декани і духовенство деканальне рішало о обсажденю опорожненої парохії та знова зі змінами, котрі не давалиб виключного права презентованя і спихали весь тягар сей на деканів, як хоче проєкт — та з додатком, що не духовенство на соборчиках, але по два в кождім деканаті вибрані мужі довіря мали би поважний голос при обсажденю парохій. Відданє цілковитого права деканам не лише не помогло би справі,

але звернуло би вістрє нарікань на деканів, а деморалізація і внутрішній розлад скріпили би ся. Тут належить знова відсвіжити і в відповідний спосіб унормувати існуючі права деканів що до видавання кваліфікацій священника (що року) і морального стану парохії. Та коли декани були би з рамени Ординаріату, то духовенство мало би вибрати своїх двох мужів довіря з подібним правом ділання.

Вкінці уваги достойною єсть і справа поділу парохій на класи та тісно з тим звязаний поділ на літа служби. Хотяй ся справа а головно поділу на класи, не дуже пригожа до усуненя обговорюваного злє, та дуже зглядна, а в практиці як уже і показало ся, дуже тяжка до переведеня, всеж таки в певних випадках, (головно при обсаді сил молодших.) може бути і тут немалої ваги, наколи би тільки се не було переведе так безусловно, так, як се робило ся перед роком, від нехочу, без уложеного вперед плану чи шемату і не після деканатів, але цілої єпархії.

Не приписую непогрішимости сим думкам, поглядам та проєктам, тверджу однак рішучо і відчуваю се сам, що нам не вільно ві хвилі з заложеними руками приглядати ся сему страшному стансви, в яким знаходить ся наш клир, але належить брати ся до діла. Обговорюючи справу і піддаючи проєкти в „Ниви“ належить нам на найближшій соборчику справу передискутувати і підняти відповідні ухвали з тим, щоби так саму дискусію подрібно, як і самі ухвали декани передали своїм Ординаріатам з проською о висказанє своєї гадки в спосіб довірочний, а опісля обдуманя способу одноцільної акції та вибраня можливих проєктів і персведеня їх в житє. Сподівати ся належить, що в кождім деканаті знайде ся бодай один священник, що справу сю хотів би порушити на соборчику, а про вислід подати до редакції „Ниви“.

о. В. К.

Замітки двох російських професорів духовної Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова*: Русское духовенство въ Галиціи.

(4. Продовженє).

І. Загальні замітки — історична доля Галичини (дальше).

Під Австрію наше духовенство, як чорне, так і біле, прийшло вже наскрізь спольщене, тай і опісля довгі часи не говорило дома инакше, як по польски, по руски читати йшло дуже тяжко, а вже правильно писати мало хто знав. Нарід чув проповіді раз або два рази на рік і то по польски виголошені і се було вже так утверджене переданєм, що коли в четвертім десятку мин.

століття Плешкевич перший рішив ся був виступити з рускою проповідію, не деінде, а в самій таки ставропигійській Успенській церкві, станувши на амвоні, не мав відваги обізвати ся по руски і вимучив свою проповідь такою в польскім язичі. Врешті вистарчить вказати лише на то, що в середині минувшого століття у нашій духовній семінарії концентрував ся польскій повстанчий рух, що тоді не лиш заховуване чистоти, але і яке-небудь розумінє нашого обряду цілковито упало, що годзінки, літанії, рожанці, органи вже мали давне і широке право горожаньства... В виду всего того якась безпереривна православна традиція у нашій Галичині ніяк не дасть ся доказати і гадка проф. Титова є висказана безосновно.

Що иньшого є знеса той дух Наумовича. Він по перше, як слідно, не міг бути, отже і не був, вицьвітом давного духа православного, бо вже три чверти віка перед ним загибли і сліди православя у нас. По друге, розсліджуючи сей дух, хотьби лиш у таких рамах, у яких він виложений у Волінського книжці: „O obrzędach grecko-unickich, jako kwestyi czasów dzisiejszych w Galicyi wschodniej“¹⁾ і накіть в самообороні Наумовича,²⁾ то в нїм не так виступає на перший плян беззглядна симпатія до православя, як радше змаганє до піднесеня нашого обряду з упадку, у яким він опинив ся по історичних невзгодах. У сїм треба шукати єго ідеї, початку і колишньої популярности. Національне розбудженє нашого народа не могло лишити ся без впливу і на житє церковне і мусіло спонукати людей мислячих до якоїсь акції. Лише біда ціла була у тїм, що якраз до такої акції бракло підготовленя, студий і знаня, і, головна річ на карноти. Все розумувало ся і реформувало ся, власну руку з поминенєм річевої праці і компетентних до сєго органів.

Як поверховний був сей обрядовий рух у нас, видно вже хотьби і з сєго, що з сих часів великого шуму і крику не лишило ся ані сдної наукової студії про наш обряд. Отже цілком природно, що така акція не могла до нічого ліпшого допровадити, як до заколоту єще більшого, а сама мусіла зійти на бездорожа. На се склало ся багато причин. Підставою до сєго було потребам нашого обряду невідповідаюче виобразованє нашого сьвященства, яке, начеркнене німецьким міністерством для римокатоликів, не углядало наших потреб. Через то витворила ся прогалина межі теорією а практикою, на якій могла бути самопоміч одиниць. Заколот державний з 60-их років розрухав народности, а у нас філя руку захватила єще і церковне поле. Щоби сей послідний рух у відповідних границях удержати і повести на властиву дорогу, до сєго наші владики за мало заявили проворности і енергії — отже вистарчила лише яка слабонька

¹⁾ Przez księdza tegoż obrzadku. Lwów 1862.

²⁾ Апелляція кь папѣ Льву XIII. русскаго униатскаго священника мѣстечка Скалатъ (львовской митрополіи въ Галиціи) Іоанна Наумовича противъ великаго отлученія єго отъ церкви по обвиненію въ схизмѣ. 1883 года. (Переводъ съ латинскаго языка) Без мѣся і року друку.

агітація зза границі російської, а збаламутити уми було дуже легко. І справді, горячіші одиниці загнали ся задалеко, бо хотяти ратувати нарід перед польонізацією, не вагала ся зробити се коштом віри.

Так доперва яко результат нашого внутренного замішання і російської агітації виринув сей, згаданий нашим Автором Титовом, дух Наумовича, дух явного змагання до православя. Яко такий він передовсім підніс своє чоло досить пізно, бо доперва виринув яко послідна фаза у національно-обрядовім русі, зійшовшим вже на бездорожжє. Подруге — вже за першим своїм появленем він стрів ся із сильною опозицією не Поляків, бо ся місто щоби лихови зарадити еще більше жар роздувала, але з опозицією в нашім нутрі, якої відрадною проявою є аполлогія католицизму Сембратовича¹⁾ і дальша діяльність наших духовних властей. Впрочім сей рух був надмірно поверховний і хвилювий, щоби міг був довести до яких поважнійших наслідків або довше удержати ся. На треба було навіть двох десятків літ, щоби він перейшов до минувшости історичної, а других двох, щоби і знаку по нїм не лишило ся.

Алеж проф. Титов виразно покликуює ся на свій личний досвід, який привів его до сего твердого перековання, що дух Наумовича і не завмер еще доси серед нашого духовенства... (ст. 5). Який се дух, конкретно не каже, так, що доперва треба відпитати его з контексту. Безпосередно перед наведеним реченем наш Професор доказує важність для Росиян ознайомлення з галицко-руським священством і народом і так кінчить: „Чи не интересно і не поучаючо для нас, православних священників, познайомити себе з житєм, діяльністю і пастирскою практикою таких галицко-руських священників, як незабутний страдалець за віру і народність, галицкий патриот Іван Наумович“? І сей час говорить: „Наші спостереження привели нас до сего твердого перековання, що дух Наумовича не умер і доси серед руского духовенства в Галичині“. — Отже на перший вид можна сказати, що під духом Наумовича свящ. Титов тут розуміє дух просвітної діяльності і пастирської ревности нашого духовенства, так, як Автор знає его з життя Наумовича, а ми додамо, як ми его знаємо еще з тих часів, коли Наумович свій великий талант обертав на правдиве, хосенне, просвітне двигненє нашого сільского народа.²⁾ Отже наколи би Автор бачив був такий дух серед нашого духовенства, було би се дуже гарним свідомством. Але таку інтерпретацію полишаєм на боці. У цілім уступі, про який тепер річ іде, веде ся бесіда про симпатії до православя, до

¹⁾ Др. Сильв. Сембратовичъ. Розсужденіе и опроверженіе статіи помѣщенной въ часописи „Слово“ зъ г. 1868 подъ загл.: „Сходство и розница ученія православной и римскихъ Церквей“.. Львів 1869.

²⁾ Чим він здобув собі у сего народа єю популярність, одушевленє і пам'ять, яка еще і доси декуди про него треває. Сеї пам'яті не змогли захитати навіть его пізнійші виступи і діла, бо простий нарід цілої трагічності его затій не був в силі збачнути.

православної Росії, а по згадці про дух Наумовича сейчас слідує така замітка: „Але з другої сторони тіжє спостереження довели нас і до сего заключення, що у посліднім часі наступили для Галичини такі тяжкі — і зверхні і внутрені — умовини, які грозять поважним небезпеченством тій зглядній цілості і непопсованості старо-православної церковности і тої внутренної семпатії до православя, які до нині заховали ся серед руских Галичан“.

Отже можна брати справу поважнійше, іменно, що під духом Наумовича треба розуміти прямо дух православя, бо Наумович лише яко такий є знаний в Росії. То буде означати, що сьвящ. Титов сконстатував у нашого духовенства дух православя. Як широкий, як глибокий? Нич точнійше не подає, а лишень каже, що він „і доси не умер.“ Наколи би Професор мав на думці сотки або і десятки наших сьвящеників, певно не залишив би був ужити сильнійшого висловлення, бо се було би не лишень відповіднійше, але і потрібнійше для даного місця. А коли він тільки то каже, що дух не вмер, то так можна говорити і розуміти лише про одиниці — отже проф. Титов замітив у деяких одиниць серед нашого духовенства дух православя. Що у кождім суспільнім стані найдуть ся одиниці, які, як каже ся, живуть своїм богом, — річ щоденного досьвіду. Що і межі сьвященством є одиниці негідні і безхарактерні — річ щоденного досьвіду. Але і що всяку замітку, завважену у одного сьвященика, адресує ся до цілого духовенства — річ також щоденного досьвіду. Вправді сьвящ Титов не говорить, що ціле наше духовенство переняте духом Наумовича, але каже, що він є „серед духовенства“, отже таке слово тикає ся цілого духовенства. Проти ексцентричности своїх одиниць сьвященство є безборонне, проти сего воно може лише застеречи ся, щоби на ціле сьвященство спадала відвічальність за одиниці, які тайно свідчать на его некористь — бо з явним православем воно вже дало би собі раду. Се перша відповідь на замітку проф. Титова.

А друга, що сей „дух Наумовича“ треба еще на двох брати, так як і сам Автор розрізняє у нім два елементи. Один, як его називає „старо-православна церковність“, то є церковна обрядність, а другий: „внутренна симпатія до православя“ догматичного. Що межі нашим сьвященством одиниці, (а навіть більше чим одиниці бо майже загал), є незадоволені із теперішнього стану і полсження нашого обряду в Галичині, що затрачене нашого східного церковного права і дисципліни, занедбане чистоти обрядової практики, як не менш і розуміне її, болючо на нас відбиває ся, сего не треба доказувати. Коли отже не рідко дають ся чути голоси за потребою якогось двигнення, скріплення, управильнення нашого церковного життя, якоїсь обрядової одноцілности зі східною церквою, (до якої ми належимо і зглядом якої на нас спочиває велике завданє прилученя до єдності з католицькою церквою наших братів) та коли для сеї цілі наша увага звертає ся на церкву хотьби і православну в Росії, — сего еще не можна називати духом догматичного православя! Так думають лише нерозуміючі річи Поляки — але се вже їх історична хибя!

Коли же і православні також так схотять сі думки толкувати, то рішучо ошибають ся. Яку ціль може мати у нас змаганє до православя? Национальної ві, бо католицизм национальности не перечить. Для ціли обрядової православє є зовсім злишне, бо можна бути щирим католиком і точно заховувати свій обряд, так як се папи раз на все загварантували і як сего строго жадають ¹⁾ Задля якогось личного угодобаня годі також тягнути за російским православєм, в виду неканонічного і протиканонічного устрою Синода, віддання церкви на службу держави. Зірвати з заходом, значило би зірвати з Петром, на яким Христос оснував свою церкву, зірвати з двигачем культури, зірвати з Тим, який проголошенєм неосибочности взяв на свою совість чистоту віри і моральности!

Думаймо спокійно, як хочемо, — ніякого мотиву для православя не найдемо: а чей ніхто не прийме, що у питаню так великої ваги люди зрезигнують з логіки... Отже о якімось дусі догматичного православя навіть зглядом деяких одиниць серед нашого съвященства не може бути ані бесіди — (хби що комусь на вірі і спасеню не залежить, то за такого дарма ручити ся). Із сего випливає, що проф. Титов рішучо ошибає ся, коли поважно думає і говорить про православний дух Наумовича серед нашого духовенства. Духа бажаня обрядової єдности з православним сходом щоби піднести сей обряд у нас, духа зближеня з тим сходом, і симпатії для него, щоби его в сей спосіб позискати для нашої католицької церкви, такого духа не можна ані уважати ані називати духом Наумовича. Лиш такий він може бути у нас і лиш про такий може бути бесіда. Не лише, що нема у нашім житю церковнім ніяких появ православя яко такого, але противно, воно є за ясно католицьке, щоби его щирого католицизму треба було доперва доказувати. Тож коли жите наше инакше показує, противорічні слова не мають значіння і ніч не можуть принести, крім шкоди. А шкодять тим, що баламутять читачів і що можуть дати нашим противникам оружє до борби проти нас. Се дає ся тим більше відчувати тепер, коли така ікова борба проти нас еще доси не устєє і абсорбує наші сили місто на хосенну працю для народа, на самооборону. Тепер, коли очі цілого сьвіта звер-

¹⁾ Парвовъ П. Папскія буллы по греко-уніатскому вопросу. Петербургъ 1888 р. Апостоліческая конституція папы Льва XIII о поддержаніи и утвержденіи обрядности и дисциплины восточныхъ церквей. Подный текстъ въ рускомъ переводѣ съ критическими замѣчаніями профессора А. П. Лопухина. Петерб. 1895: пор. М. Malinowski Die Kirchen und Staatssatzungen bezüglich des griechisch-katholischen Ritus der Ruthenen in Galizien. Lemberg 1861. I. Hergenröther Die Rechtsverhältnisse der verschiedenen Riten innerhalb der Katholischen Kirche. „Archiv für Katholisches Kirchenrecht“ Mainz 1862. VII. Bd. 169 ff. 337 ff. VIII. Bd. 74 ff. 161 ff. IX. Bd. 196 ff. Wilhelm Koehler Die katholischen Kirchen des Morgenlandes. Beiträge zum Verfassungsrecht der sogenannten „orientalischen“ Kirchen. Darmstadt 1896. cr. 35—37. Benedicti XIV. Papae opera inedita primum publicavit Franciscus Heiner. Friburgi Brisg. 1904, Art I. „De Graecorum ritibus“.

нені на східну церкву, коли майже всі більші народи працюють над злукою сходу, нам одним до сего покликаним годі приложити рук до сего великого діла! А на нас якраз так часто російська публіцистика показує пальцями, як на обездолену жертву унії.... У чім завинило лихоліте політичне, то спадає на відвічальність Риму (цілковито неслухно, бо винувник деінде з великою шкодою для католицької церкви і справи!

Здає ся, що для людей доброї волі досить буде сего, що сказано. Треба було сказати кілька слів більше про погляд проф. Титова тому, що він є принципіального значіння, а таких заперечувань, або пословицями не збуває ся, коли хоче ся висвітлити правду. Реасумуючи тепер его замітки про історію нашої унії у послідних часах, мусить ся признати, що вона представлена зовсім невірною: отже або Автор належно не обізнаний з послідною нашою минувшиною, або глядів на неї одностотонно.

Так само викликає здивованє его замітка про наші теперішній язык. Висказана у другій части загальних заміток. Іменно раже ся там, що до послідного часу був нашим літературним языком язык російський, з незначними впливами живого языка уживаного в Галичині, а дуже подібного до російського малоруского, — а ми скажем, того самого малоруского. Одначе від коли витворила ся патріотично-народна партія „народників“ для національного відродження і піднесеня руского народа в Галичині до рівні з Поляками, вона вибрала межі іншими средствами до сеї цілі і народний язык. „Народниця“, — каже далше на ст. 6. — т. з. молодоруска партія змагає до витвореня для руского народа в Галичині окремого самостійного галицькоруского языка, на се, щоби галицьким Русинам не було треба вислугувати ся не лиш польським, але і російським літературним языком. За основу при твореню окремого самостійного літературного языка молодоруска партія взяла народну бесіду. Але що у тій мові часами нестae слів для висказаня і означеня деяких понять, то в таких случаях галицькі народники ковають нові слова, при деякій помочи то польського, то російського языка. Так витворює ся нині в Галичині новий язык, який для відріжненя від російського називає ся иноді „русиньським“. — Передовсім, що нашого языка ніхто не називає „русиньським“, хіба російські Поляки. В Росії він зове ся малоруский, або також як і у нас українській. По друге его не витворює ся доперва тепер, бо він вже є у літературі від сотки літ з горою, від Котляревського, а у народній словесности від віків. А далше его терен і вітчизна не Галичина лишень, бо так вузкоглядно зовсім хто инший і то еще колись єю справу ставив, але цілком не народовці. Колишка сего языка є якраз російська Україна, а говорить ним весь малоруский, український нарід у цілій полудневій Росії, Буковині, північних Уграх, не лишень в Галичині. Що сей язык такого житя не првзляє в Росії, як у Галичині, се не тому, що він лише для Галичини, а тому, що давить его там російська цензура. А що тикає ся твореня нових слів у таких випадках,

коли йде о висловленє нового понятя, або коли дотеперішне слово тому, що чуже, не відповідає духови язика, — то таке поступованє не нове і не перше у нас. Такою дорогою розвиває ся кждь да сесіда.

(Д. б.)

б.

Реколекційне розважанє

виголошенє в Монастири св. Вас. В. в Гошові 5/3. 1902.

о. Йосифом Бандирою, парохом Слободи.

„Аще же соль обуяеть, чимъ осолить ся, нивчтоже будетъ къ тому, точію да иссыпана будетъ внѣ и попераема чело-вѣки“.

(Мат, гл. 5. 10).

В празник св. стця Николая читаємо що року зачало св. Ев. Луки гл. 6. 24., значить „нагорну проповідь Спасителя“. Уступ того самого змісту єсть записаний і у св. Ев. Матея гл. 5. 10 При кінци сего зачала читаємо слова Спасителя, де Він спеціально звертає ся до своїх Апостолів і говорить до них: „Вы есте соль земли“. Тими словами сбавляє їм велику задачу, яку вони мають виконати для всего свѣта. Ви не лише до ушасливлення самих себе покликані, хотів Спаситель сказати, але ви повинні і других до того депровадити. Ви повинні статись солию, ароматом, що проникає і оживляє землю; розчирном, який, скоро перекисне, мече ся в масу, щоби єї в таку перекисну масу перемінити. Як славно з тої задачі вивязали ся св Апостли і їх наслідники, св Отці і єрархи Церкви, о тім свѣдчать Дїянїя Апостольскі, історія Церкви і описи житя многих свѣтителів Церкви. Но о тім предметі було много сказано минувших реколекцій, як неменше було вказано, які прикмети души і серця повинен мати кожний єрей, яко наслідник по чину і задачі Апостола, щоби єго імя гідно на собі носити. Але Спаситель по виголошеню слів: „Вы есте соль“, зараз додає: „аще же соль обуяеть чимъ осолить ся, нивчтоже будетъ къ тому, точію да иссыпана будетъ внѣ и попераема чело-вѣки“. То значить: а) який буде стан моральний Апостола, коли в ѣм „соль обуяеть?“ и б) який буде стан рлії, т. є. вірних, коли єї бракве соли — кзасу — і о тім предметі буде нивійшне розважанє.

I.

Знаємо Всєх. Отці як з всемірної, так і церковної історії що побіч благоїродного і славного насаджєня божого на землі,

виднів ся на жаль і ще доси виднієть досить великий простір рілі під управою єї плянтаторів в застрашючім заустію, багні і болоті, порослий моральним грибом і їдовитим зілем. Знаємо також, що в короткім розмірно часі, в кількох столітях, посеред найтяжших для Христовї церкви обставин, серед строгого говеня, проливу крови мучеників — голос св. Євангелія залунав по всіх закутинах землі і підчинив під іго Роззятого народу від всякого коліна і племені. Но діло спасеня тим еще не довершилось. Жатва була еще многа, але прибувало і много діячів. На місце 12. Апостолів наступали в їх чин сотки — тисячі, але глядїм, чи овочі їх праці відповідали все числу робітників? На жаль — мало і дуже мало мали ми між тими тисячами діячів, які Христа ради і єго св. віри були готові положити своє житє, як то зробили їх предки св. Апостоли, які би були переняті тою вітхненою вірою і тою все обнимаючою любовію, через що заслужили би собі на імя і достоїнсьво Апостола. Нема тепер на світі таких славних героїв віри, як бували колись, не чувати про них, але все таки знайде ся ще много між нашим духовенством таких тружеників, що в своїм тіснім домашнім кружку, в своїй парохії, бережать вірно Господом повірений їм талант і як силний розчин пересякають не тільки загал своїх прихожан, але і душі поодиноких їх членів. Честь і слава таким труженикам, що без шуму, розголосу, ефектів, тихо, другими майже не спостережно — часом посуджені, висьмяні другими, доконують великих діл, впроваджуючи і вкоріняючи в серця своїх прихожан сильну, віру чистоту обичаїв, побожність, тверезість, трудолюбність і в той спосіб виховують собі громаду, котра через кілька по собі слїдуючих покжінь сильно держить ся і славить ся своїми звичаями і порядками. На жаль, таких діячів маємо ще замало, котрі би заслуговали на узнанє і похвалу. Многі з нашого духовенства шукають слави і розголосу на ившім чужім полі, з заведбанем своєї душпастирської праці, а при тім і забувають на пересторогу свого Учителя: „не можете двїма господинома работати“. Св. Апостоли Христові були не ті люди, що ми грішні, маля дійсну поміч св. Духа, а однак, щоби не занедбати „духовних“, веліли з помежи побожних і сильних вірою і повних божого духа християн вибрати инших мужів до адміністрації земскими річами.

Много знайде ся і таких слуг вітара, котрі по своїм попередняку унаслідили добре сроблений духовний ґрунт, благу землю, а самі що діють? Ото вчя з вдоволенем і з усьмішкою на лиці перечисляють лише суму нагороджених добрих діл, а при тім забувають, що тут зділаний тільки перший крок творчости єго попередника, що масу викликану з хаосу єго творчим словом належить упорядкувати, поправляти, через незіпсовану творчість розширяти, удержати, щоби єго вся праця і труд не заснітили ся. Забуваємо на предків, котрі в геройській борбі за віру своєю кровію змочили землю; забуваємо на їх наслідників, щасливіших від перших, котрі в згноєну кровією землю посіяти здорове зерно божої правди; забуваємо вкінці і на їх даль-

ших наслідників, котрі унасліджене боже насаджено з всякою запопадливістю плекачі і розвивали — по щож тепер діють многі їх наслідники в винограді? Вони задовольняють ся і тішать ся тільки тінию того насадження, під котрою можуть преспокійно вилежати ся, виспати, а від часу до часу гарно забавити ся, розірвати ся. Їсть то вправді терпкий, але на жаль в многих зглядах і правдивий образ, знятий з нашого щоденного духовного життя.

Неменше пожалована достойний і нужденний є моральний стан парохіян, на чолі котрих стоїть душпастир верадивий і зіпеутий. Горе такому стаду, коли воно само в собі не має більшої сили віри, як їх отець духовний, а котрої він в них впоїти не має охоти, або сили; горе молодіжи, коли їх домашнє вихованє не запровадить безпечнійше до неба, чим наука євѣщенїка; горе тупоумним, що не мають дару розпізнаня межї скупю проповіданим словом божим, а способом життя проповідуючого; горе всім ідучим на пораду в ділі спасеня до непорядного, що хотять загірїти ся від студеного, що шукають води вічного життя в продіравленій посудині, що просять хлїба життя у голодного; — горе всім в часі напастиї і покус, коли найдуть на вас вороги віри і чистоти обичаїв, коли вас присядуть гріхи і всякі проступки, хто оборонить вашу дороговісність, хто поведе вас побідносно в духовний бій, хто вздержить страшні філії зіпеутя і розпусти, хто проти них висипле сильну і безпечну греблю? Не маєте нещасні нікого, хтоби вас в таких критичних хвилях остеріг — боронив — ратував. Не з иншої, як тої причини, в многих приходах загніздила ся, розпаношила ся всяка гниль і погань моральна, як не з тої, що єї сторожі заснули сном блаженних; хто годен перечислити всі ті злочини і проступки, котрих початок в селї, а конець в криміналах і на шибеници, а котрих вина в спорїй дозі паде на верадивого євѣщенїка. Словом, нужденне те стадо, котре пасе слїпий і недбалий пастир.

Наші побожні предки вивінували декотрі парохії досить щедро в надії одержаня правдивого по духу і серцю апостола, але многі замість того, кого дістали? Чорну хмару — бурю, котра несе ся понад ізсохлу землю і замість спустити животворний дощ, а вона тільки гудить і давить.

По на таких негідників з лику апостольского в своїм винограді ще тоді, коли говорив до своїх апостолів на горі, вирік Спаситель праведний свій засуд словами: „солъ... нивочто же будетъ къ тому, точію да изсыпана будетъ виѣ и поперасма челоувѣки“, засуд так дочасний, як і вічний.

II.

Христос Спаситель стоячи раз на горі і проповідючи слово до народа і апостолів, а заразом як вічний Бог і справедливий судия, стоячи на висоті віків і поколінь, добре то предвидів, що

в апостольськiм вiйську кишити, роїти ся буде колись вiд людей подiбних до мародерiв, (т. є. вiйнів-рабiвникiв), котрi для того тiльки возмуть на себе апостольський мундур i апостольський девiз приймуть в уста свої, аби пiд его основою i пiд его кличем тим безпечнiйше рабувати i пльондрувати божi церкви; видiв справедливий многих подiбних до працюючої пчiлки, котра вдирає ея до несвого улия, но не для того, щоби збирати солодкий мiд духовний, але щоби збирати земскi багатства i заможатися. Коли Спаситель наш еще тодi подивив ся на таку роботу многих робiтникiв в своїм виноградi, може зі слезиу в оцi, а вже напевно з огнем божого гнiва i святаго обурення вирiк вже тодi на них свiй праведний засуд: „таких дiячiв не варта як геть з винограда викинути i подоптати“.

Єсть се неоспорима правда, що кождий тяжкий гріх вже тут на землі є заразом матерію свого власного наказання. Бог милосердний хочаби нас охоронити перед тяжкими гріхами, дав нам еще одну охорону, коли нам загрозив відстрашаними наслідками гріха. Він хотів нам дати ще один, але енергiчний доказ свого милосердя, коли вже тут в земськiм житю, грiшника губить, щоби лише его душу для вiчности вратувати. Такому дочасному наказанню божому пiдпадає також обуяла сoль святихеника. Бож тут власне не ходить о ратованє одної тiльки души, але iде о вiчне спасенє, або вiчну погибель соток-тисячок душ!

(К. 6.)

Про наші справи.

Коли порiвнаємо наші часи з часами перед трицять-сорок лiтами, то побачимо в житю нашої галицької суспiльности величезний поступ. Кудинебудь кинено оком, всюди змiна на лiпше. Вже тепер не знайдеш здоровий чоловiк, який вiдважив би ся сказати, що нема Руси. А помимо того — ми таки еще слабi i то навiть дуже слабi. Бож поступали i росли ми, то рiвночасно еще бiльше поступали i росли наші всякого рода добрі сусiди. Правда, знищити цiлковито нас нинi неможливо, але можливо ослабити здєяткувати. Що се дiйсно можливо — переконала нас послiдна соймова сесия. — Хтож ми є? Наше мужицтво — з малим виїмком — се все еще темна, безобразна маса. Що-йно послiднi часи заповiдають ся краще, але хто зна, чи ми й не обманюємось... Мiщанства i шляхти у нас нема. Лишавсь iнтелiгенция. Богато єї в порiвнанню до нашого загального числа, багато єї в порiвнанню до iнтелiгенцiї польської, ба навiть i жидiвської? Певно, бiльше, чим перед 20—30 лiтами, але й пивнiшнi часи иншi, не тi, що були тодi. Який у нас пiд сим зглядом теперiшний стан i якi можливі надії на будучнiсть — найкраще

бачимо з числа шкільної гімназійної молодіжї. Виходить, що нашої молодіжї менше по школах, чим навіть жидівської. І ми сильно стоїмо?

Згештою думаємо, що се й злишно виказувати, бо се річ загальною звісна і ніхто сего не перечеить, що ми помимо нашого поступу еще й доси слабі, сильно слабі...

Щож нам робити? А вжеж тільки працювати, працювати всіма силами, працювати спільними силами, над підвищенням нашого народа, зробити з него дійсно нарід — піднести его і материяльно і просвітити его. Чи ж не обширне поле до праці для наших народних робітників?

Якіж се робітники? Маємо інтелігенцію так звану світську і духовну. Рахуймо, що інтелігенції духовної, відданих широко народній праці, хоч не все голосних і реклямованих, всьг, скажім, кілька соток. Рахуймо дальше, що побіч сеї духовної сили стоїть рівнозначна сила світської інтелігенції, токож широко відданої народній праці. Правда, що між сею послідною не буде й половини того, що священиків, які в той самий спосіб, що священики, працювали би для народа, але тут треба узгляднити те, що світська інтелігенція мешкає переважно по містах отже має спромогу працювати і дійсно працює для народа більше на літературній ниві а ся єї праця рівноважить ся з працею духовенства, хоч число сего послідного значно більше. Возьмім отже, що на народній ниві працює половина світських, а половина духовних. Отсе наші робітники.

Узгляднивши перший згаданий нами факт нашої народної немочи та слабосильности і узгляднивши рівнож отсей другий факт малочисельности і знаного складу наших народних робітників, здавало би ся, що еще в наших часах повинна бути що до народної справи цілком згода і єдність між духовними і світськими робітниками. Стане наш нарід дійсно вже на певних ногах, так тоді инша річ. Але нині, коли українство лише при зеленких столиках деяких фантастів таке сильне, а в дійсности слабеньке як павутяна, нині ми не можемо еще з собою зривати, не можемо одні других ігнорувати без величезної шкоди для народної справи. Се повинні тямити наші всякого рода патріоти. Нині, коли народна нива запущена, коли аж просять робітників, не йти на ту ниву засукавши рукави, а провадити борбу між собою, се не патріотизм, а свідоме вбійство народа.

Пояснім се ближше. До недавного часу була в нашій суспільности, зложеної, як згадано, з духовних і світських, цілком згода. Але та згода починає тепер щось недомагати. Світська інтелігенція, майже в цілості, бодай що до своїх рухливійших представителів, зрадикалізувалась і ті свої радикальні погляди всякими можливими способами стає ширити між народ. Правда, вона не йде сама до народа, не зближаєсь до него особисто, а тільки засичує его плодами свого духа, часописами, брошурками і книжками. Таке саме, а еще і в більшій мірі ра-

дикалізоване везрадикалізованої еще рештки інтелігенції і пів-інтелігенції — ми тільки зазначаємо. Вийшло на те, що ми нині майже не маємо часописи, майже не маємо видавництва, яке не ширило би радикальної отруї. Се не наш суб'єктивний погляд, се не читане крізь чорні окуляри, се не балакане песиміста, а дійсність, яку мусить признати кождий, хто тільки ваші видавництва читає і не затра тив еще в собі духа самостійности. Дійшло навіть до того, що, як казав нам один поважний священик, навіть делегат „Просвіти“, праїхавши раз в его село на якісь там збори чи обхід, привіз з собою і продавав народowi брошури Дра Трильовського „Про чуда“.

Щож проти с-го духовенство? Протиділати деморалізованю інтелігенції, воно майже не може. Нині всьо робить ся пресою, друкованим словом. В чїх руках преса ті горою. А до інтелігенції заговорити згакше, як не пресою, нема спомоги. Виходить, що протиділаве тут зі сторони нашого духовенства так якби виключене. Річ ясна. Возьмім от хочби Львів, сей осередок наш го культурного житя в Галичині. Сьвітскі інтелігенції тут тисячки, духовної 40—50. Між сьвітськими літератів. взагалі таких, що віддають ся перу, буде певно більше сотки, а священиків чотири-пять. Між сьвітськими є вже кількаайцять таких, що віддають ся виключно тільки літературі, а між священиками і тих чотирьох-пятих перетяжені вже своєю заводою. І можливе тут яке гідне протиділаве деморалізованю інтелігенції?

Инша трохи річ з народом. І тут вправді друковане слово робить свсе, але тут має також вплив і слово живе. А священики в тім якраз положеню, що того живого слова можуть частійше і лекше уживати, чим хто инший. Але щож? Друковане слово і рідка вправді, але „чужими пророками“ ведена агітація, може більше зділати, чим вплив місцевого священика. І щось подібного таки й проявляєсь, хоч еще тільки незначно, хоч се лише початки.

Але у с'м еще не все зло, Найгірше те, що у нас духовенство еще не зорсім сьвідоме духа нинішньої доби. Як се розуміти?

Ма вже в горі згадували, що до недавна була цілковита згода між сьвітськими а духовними. Коли ходило, скажім словами п. Позивського, о формальне українство, тоді робилось все тільки виключно для України, для чисто національної ідеї. Се були часи 60—70 років, се були часи Волод. Барзінського. Але жите суспільности, се правдиве жите, що не стоїть на однім місці. Так само і наша суспільність не те, що була перед 30—40 літами. Нині сьвітська інтелігенція не та, що інтелігенція 60—70 років. Одно духовенство полишилось те саме, одно духовенство жие ще духом згаданих років. Коли сьвітскі змінилися і з чистих націоналів сталися радикалами та соціялістами і в таким дусі ведуть свою народну роботу, то наше духовенство лишилось дальше таким, яким було і цілком не хоче бачати, не хоче

знати зміни, яка зайшла з сьвітськими. Давнійше сьвященик вірив сліпо, бо міг вірити, кождому патриотови, бо був сам щирій патриот; нині ті патриоти покликуючись на патриотизм, ловлять тих самих і таких самих сьвящеників патриотів, хоч в дійсности той їх патриотизм вже не те, що патриотизм В. Барвінського і інших. І що з того виходить? Виходить те, що сьвященики помагають радикалізувати нашу суспільність.

Сей висказ може декому видатись оригінальним, але і він єсть в дійсности правдивий. Цілком природно, що тут нема бєсїди про поміч чинну, а тільки чисто пасивну, яка єсть наслідком тільки несвідомости, про яку ми вже згадували.

І ось так розуміли ми річ, коли в передпоследнім числі (б.) написали такі слова: „а нині просимо лише наших деяких сьвящеників „націоналів“ призадуматись трохи над сими словами“ (с. в. над словами п. Лезинського, де він радить зірвати з духовенством). Деякі нас у сїм нерозуміли і вчитували в тих словах якусь антинаціональну тенденцію, хоч ті, що читають „Ниву“ уважно від самого початку, признають мусять, що повисша наша статя з б. ч. нічим не різняєть ся від всіх статей наші писаных протягом вже другого року. Коли сказати кілька слів в нашу оборону, так ми певторимо тільки иншими словами коротко те, що обширнійше написали в горі.

Націоналами сьвященики були, є і мусять бути; тільки той націоналізм мусить бути не такий, як передше, бо і у сьвітських він не той, що давнійше. Сьвященик націоналом мусить бути, але мусить бути християнським націоналом. Нині, коли не будемо націоналами християнськими, будемо радикальними. Чи такими не є ми, зглядно дехто з нас, тепер (розумієсь — несвідомо) здалося ся розважити. Якесь акція в сїм згляді не буде цілком антипатриотична, а противно, високопатриотична, бож котрий ліпший патриотизм, радикальний, чи християнський, не треба і говорити сьвященик ви. Колиб навіть і наступило рздєєєє, чого ми ані бажаємо, ані до сего не стремимо, так вина спаде не на нас, духовенство, а на кого иншого, бож не ми сїємо незгоду, а хто инший. Нині знає кожда дитина, що сьвященик мусить бути в першій мірі сьвящеником, а яко такий не може стерпіти, не то спомогати, радикальної акції. Для сьвященика всяке діло, де нема Христа, християнського духа, єсть зборонене, мусить бути для него чужим. Колиж деякі, хоч знають се, помямо того асамілюють націоналізм з радикалізмом, чиж тим самим не ігнорують духовенства і єго значіння в народній роботі?

Може тепер стане ясно, к трим сьвящеників назвали ми „націоналами“, беручи те слово в знаки наведеня.

Так стоїть справа. Що в виду сего нам робити, про се ми в сій статі говорити не станемо.

Я.

Слово

над гробом бл. п. о. Николая Лужницького, Пароха і Совітника
в Сороцку.

„Хто ввійде на гору Господню
і засяде на місци святим Єго“
питає Псалміст Давид і від-
повідає: „неповинний руками
і чистим серцем, сей прийме
благословенство Господне“.

Любі Парохіяве! Ми зібрали ся тут нині, аби покійному сьвя-
щенику о. Николаєви, чеснійшому вашому Парохови, віддати остатню
услугу, який по Божій волі уже закінчив своє дочасне жите.

Жите наше дочасне, мої любі, плине дійсно як та філя, що
зібравши ся на бездоннім мори летить кожним подвигом своїм все
вперед і вперед, аж поки недобіжить до края води і ударивши
о сухий беріг, розбита нерозілле ся назад у води, звідки й вийшла.
Такто, мої любі, так самісенько плине і наше жите по бездоннім
мори вічності. Хвиля за хвилею улітає нам бистро, сьпішить день
за днем, рік за роком і швидко і прудко, аж поки недобіжимо до
кінця нашого віка, і прибувши до брами вічності, не вернемо там,
звідки ми і вийшли. Но якж питаю, та наша вічність? Що то за
пристань наша, до якої ми так сьпішімо ся? — О! мої любі!
Наша вічність, наша пристань, то сам Бог, то наш Творець. Там
то, при Нім наше жите, там ми вернемо, бо звідтам ми вийшли.
А наше жите дочасне то коротесенька вандрівка дана нам на то.
аби ми сповнивши тут наше післанництво, т. е. закон любви Бога
і ближнього, вернули ся вспять, звідки нас вислали. І томуж то
понятно нам, чому ми, хотяй на сьвіт прийшли тілесними і хотяй
ми заняті цілі трудами около дочасного нашого жита, а однак се-
ред всіх тих занять, тих наших трудів рве ся заєдно мысль, рве
ся наше серце до Г. Бога, до нашого Сотворителя. Заледви зазоріє
рано на небосклоні, а уже ллють ся мольби до Вишнього по всій
вселенній. Завечеріє нам при наших трудах, а знова вихваляє люд-
ський рід імя Господне по цілім просторі сьвіта. В недоли, в журбі,
крайним прибіжищем нашим є Бог. Туди то заєдно звертаємо ся,
туди то прибігаємо, якби в доказ, що відорватись, відлучитись від
Бога нам ніжк неможливо. І не досить того, що кожної хвилі і на-
ші уста виславляють і мысль і серце наше взлітає до Него, але чо-
ловік якби невдоволений еще всім тим, дивить, будеє всюди сьвя-
тиї, величаво їх устроює і украшає їх величаво, якби хотів тим
чином спровадити Бога з небес тут на землю, тут Єму збудувати
мешканє і тут нерозлучно з Ним перебувати. Така то неугасима
гніздить ся в серци чоловіка жажда нерозлучно з Богом перебу-
вати уже і в сїм житю своїм дочаснім. Щасливий чоловік, що
доховав тую жажда злуки з Богом в своїм серцю; щасливий, в я-
кого серцю горіла любов до Бога і ближних, бо по сьвідоству Псалъ-
міста доступить він благословенства Божого, а св. Іван виразно

каже, що блаженні, які живуть і умирають о Господі, бо відпочинуть від своїх трудів.

Від таких то трудів відпочив на тепер Пастир і Добродій ваш, о. Николай. Як спасеннями є труди кожного священника для людського роду пізнаєте з того, що ними священник у службу людям від коліски, а навіть поза їх гріб. Заледви побачить дитина світ, а уже священник умиває її св. крещенем від первородного гріха, вводить її в церкву, намазує її св. елеєм і миром в кріпось тіла і душі, подає їй свічку жапалену з желанем, аби як світло ясно горить і воно так без змази переживе свій вік для спасення і чинить так тоє дитя Богу милим. Розвине ся воно заледви, а уже священник як в церкві так в школі наставляє его науками на путь праведників. Прийде ся чоловікові в дальшій его життю через людську уломність понасти в блуд, а уже священник вижидає его в сповідальниці, наставляє его на праведний путь, розрішає его і єднає з Богом. Западе чоловік в недугу яку, уже євщити священник з св. Дарами, засилає ними недужого і намазує го св. елеєм в бодрість тіла і духа. Пришле Бог час і упокоїть ся є чоловік, і тогди то послужить священник моцям его і мольбами о спасенню душі. І наколи уже давно а давно забуде весь світ о ній, священник один в церкві, ако матір, що ніколи не забуває про свої діти, заносить мольби до Вишнього при вівтарі о спасенню душ від віка упокоївших ся.

Того то рода услуг і спасених трудів пожертвував вам, любі Парохіяни, ваш священник О. Николай через 44 літ свого межі вами перебування. Порахуйтеж громіадно в тих так довгих літах несені Ним вам услуги в тих тисячних науках вам подаваних, тих тисяч услуг поданих недужим, помершим, тих мольб за ваше добро при вівтарі, то пізнаєте той колюс тих спасених услуг для вас пожертвованих; а додайтеж до того, з якою добротою легів Він охотно до всіх тих услуг, додайтеж до того, кільки то мозольних трудів поніс Він при будові і устрою вашої красної церкви, яким взоровим був Він отцем в вихованню своїх діточок, то з сего пізнаєте, який то тяжкий удар потерпіла Церква і ви чесні парохіяни через утрату так ревного вашого Пастира, священники через утрату так відличного їх члена, діти так дбального їх вітця. Не дивно отже, що з жалю потече не одна гірка слеза по наших лица і тяжкий біль придавить наше серце.

Але серед нашого загального болю незабуваймо, що в тім ділі була воля Божя. Господь Бог вислав его на сей світ, Господь Бог і відкликав его з сего світа, а на нашу розраду най нам послужить та надія і віра наша, що Г. Бог покликав его на те, аби після слів св. Івана, відпочив від своїх трудів і аби за них Бог надгородив его царством небесним.

На нині припала уже остатня хвиля нашої розлуки з ним. Покиньки за свого життя величав ся і радував ся нераз дізнаваним довірем, почесією, послухом та услугами своїх парохіян і великими добродійствами зі сторожи Високблагородного Патрона церкви; Він радував ся немало красним поведєнем своїх діточок, котрі

після св. Письма „засідали яко оливні літоросли у єго стола і серце єго радувало ся посеред них“: за всі ті отже дізвані добра радби він був певно при своїм працянню з нами висказати нам слова подяки, но на жадь уста єго овімилі, тєж виручаючи єго, в імени єго всім що з вашої прихильности ділом чи словом яке небудь добро покійнику чинили, найсердечнійшу подяку. В першій мірі прийми Високо-благородний Коляторе і Патроне церкви горячу подяку за всі багаті добродійства, котрими ти покійника за життя єго і в недузї єго був ласкав обдарувати, прийми подяку за всі дари жертвовані на будівлю і окрасу св. церкви, прийми подяку за красний взір побожности Твоєї Високоблагородної родини пильним посіщанєм св. церкви. Тим спомагали Ви сьвященника в ділі піднесенєня побожности у парохіян. Оби Бог зсилав багаті дари неба на Вашу Високоблагородну родину і ім'я Ваше, аби славило ся в пізні покоління. — Прощає Вас, любі парохіяни, дякуючи Вам за всі услуги, послух, ваше довіре і честь, з якою Ви до Вашого Пароха за єго життя відносили ся. Провадьте Ваше житє після науки Христа, про якого враз чули Ви з уст Вашого сьвященника, а ласка Божа буде з Вами.

Прощає Вас, дорогі в Христі братя, дякує Вам за дружню любов, якою Він межи Вами тішив ся. Дякує Вам, Найдорожші серцю Єго Діти за ваше взірцеве поведєне Богу і людям миле; ним Ви наповняли радістю всі дні життя Вашого віття. Бог Отець нехай благословить і утудить Ваш жаль тяжкий. Дякує вкінці і всім, що з доброти свого серця прибули тут, аби покійному віддати остатню услугу і помолити ся за упокій єго душі. „Най Бог надгородить стократно сї Ваші труди.

Но попрощавши Вас всіх тут притомних, відвертаю ся до Тебе, покійний Отче, і як колись Псалмопівєць розглядаючи ся в добродійствах Божих закликав: „Господи, що Тобі дам за все, що Ти мені дав і сказав: „ото буду пити з чаші ласк твоїх, а ім'я Твоє буду вихваляти на віка“ — і ми також питаємо тебе Отче, що Тобі дамо, чим Тобі відвдячимо ся за всі твої труди, всю Твою старанність, всі твої услуги нам жертвовані, і відповімо з Давидом, що ото будемо користати зі взору життя Твого праведного, будемо тим взором будувати ся, а ім'я Твоє чесне передамо на хвалу нашим потомкам.

Усилимо нашими руками могилу над Твоїм тілом, з яким Ти на хвилину розлучавш ся, но дух чести і нашої любови для Тебе улетить разом з Твоїм духом перед престол небесний. О удітайже на крилах Ангелів в преділи неба, відпочини там від Твоїх трудів на відрі Отця Небес, а сьвітло царства небесного най Тобі сьвітить по вічну память. — Амінь.

О. Іван Биланський.

Акція в справі підвиснення конґруи.

Зачата ческим клиром акція в справі підвиснення конґруи католицького австрійського клира, увінчаєсь правдоподібно небавом щасливим успіхом. Надсподівано взяно в сій акції досить живу, як на нашу байдужність, участь і наше духовенство. Вправді не спонукала его до сего наша „клерикальна“ преса, вона (з малими виїмками) мовчала довгий час як заклата (не так було, коли розходилося про учительство!); не спонукали его до сего — і додамо, не взяли сеї справи в свої руки — наші передові, чільніші одиниці, які всюди першими, тільки не нам, де ходить о духовенство! а тут робив кожний майже на свою руку, як міг і умів, тут робилось все без якогось одноцільного пляну, без проводу. Ну, але на щастє, таки щось зробилось, і ми певно не лишились надто позаду духовенства інших народів.

Найкрасшу, найбільш предметову і найбільш примінену до наших руських обставин петицію вислав деканат Олеський. Ось короткий зміст деяких еї уступів.

Держава піднесла послідніми часами платню всім урядникам, учителям, навіть державним слугам. Забезпечила також долю їх вдовицям і сиротам. Незроблено сего тільки духовенству, від якого вимагаєсь університетського образования. Їму не ходить анї о титули, анї о вигідні умовини життя; воно не бажає поліпшення своєї долі задля своєї поваги; воно домагаєсь від держави помочи тільки для того, бо знаходить ся в крайній потребі, а допомогти єму в такім прикрім положеню держава зобовязана. — Церковні треби — через загальну звісну нужду населеня Галичини — зовсім упали. Ерекціональні ґрунта, з причини дорожжя робітників, приносять дохід лише дуже скутий. Клер повинен своєю госпоєаркою бути для своїх пархіян взором, але до сего не має він жадних средств.

Коли вже такі сумні відносини серед цілого австрійського духовенства, то о скількож сумніші вони серед духовенства руського. Руський клир єсть жонатий, має отже еще обовязки і зглядом своїх дітей. А чим забезпечить їм будучаість, як виключно не образованем їх? А чи може дати належне образование серед сумних своїх материяльних відносин? Руський клир, як провідник, заступник і оборонця своєї стади, мусить стерегти его духових і материяльних потреб, мусить наражатись на всякі для него жертви. Ся праця не є безхосенна для народа, єуспільности, держави. Але при загальній материяльній бідноті руського клира, ся праця не може як слід розвинутиєсь. Сьвященник має не тільки ідеальні обовязки, він є учителем в школі, він є публичним функціонером, що виготовлює найважніші документи для горожан і для ужитку держави. Клер єсть заборолом супроти всяких шкідливих і небезпечних єуспільности струй, а особливо клир руський, який має численні родинні звязи, може мати і для соціальної політики держави велике значіне.

Вкінци, попри домаганю піднесеня конґри. жадає також петиція визначеня вдовам і сиротам по сьвящениках такої платні, яку беруть вдови і сироти по державних урядниках.

Речником австрійського клира в парламенті був ческий сьвященик, посол Др. Стоян. На своє нагляче внесене в тій справі зібрав він рідке число підписів — бо аж 223. Проти наглячости промовляв тільки один посол Йосиф Ганніх, іменем соціал-демократів. Соціал-демократи — говорив він — противні тій справі з принципальних причин. а се головню тому, що як церква єсть цілком від держави независима, так повинна сама дбати про удержане свого духовенства. Тількиж, скажемо ми на се, соціал-демократи забули, що клир домагаєсь від держави поліпшення свого положення головню з фондів, які держава церкві забрала і що клир мотивує свої жаданя не як клир, а більше як функціонар державних агенд. По сій промові п. Ганніха і по прийнятю наглячости внесеня промовив єще коротко п. Романчук і жадав для вдів і сиріт по руских сьвящениках гідного удержаня. Се не тільки акт гуманности — сказав — але також і справедливости. — Внесене п Стояня відослано до бюджетової комісії.

Я.

Хроніка.

Реколекції. Не хочу ані поучати, ані піддавати під дискусію. тої справи. Хочу лиш о ній прилюдно висловити ся.

Реколекції! Се справді для сьвященства річ переважна. Виступати проти них значило-б виступати проти духовної поживи і було-б справді річю дивовижною. Яку вони приносять користь, о тім говорити не буду, бо се яам всім річ звісна.

Прочитавши маленьку допись о. Садовського в 6. Ч. „Ниви“: „Реколекції у Львові“, в котрій Вп. дописуватель — як бачу — опречений був малою фреквенцією сьвященства з поза Львова, подумав я собі і пишу, таке:

Я би не посуджував тут духовенства о „ігноранцію“, бо се впрост неможливо, щоб духовенство нашого часу не мало понятя о реколекціях. (Утяти Малхови ухо се річ одної хвилі і легка). Преці то духовенство, хоть би вже з самої семинарії тямить і знає, що то ті реколекції. Дальше. Думаю, що така слаба фреквенція на загальних реколекціях пр.: сего року у Львові, буде при тех самих обставинах так само повтирати ся. Бо треба признати, що такий з'їзд загальний, а до того щорічний, полученний є безпечечно з многими оправданими трудностями.

Тому гадаю, що лучше-б було, щоби реколекції для Львова, Перемишля і Станиславова і їх околиць відбували ся у Львові, Перемишлі і Станиславові. Проче сьвященство най собі відбуває реколекції в округах своїх деканатів, реколекції деканальні. Мотиви:

Не всі однакового здоровля, тому скорше буде можна тим, що є слабшого здоровля, вибрати ся до одного з місць свого деканату, чим далеченько (як на чие здоровлє) до катедрального міста.

Безумовно менші будуть кошта подорожі і евентуальних страт гроша з нагоди побуту у великих місті. (Додаю, що то, що платити ся за удержане у Львові і пр. можуть собратя платити тому собратови, у котрого будуть харчуватись — розумієсь — що і харч за ті гроші буде о много ліпший, як у Львові і пр.)

Декан яко духовний провідник деканату визначав би що року по черзі місце і час маючих ся відбути реколекцій.

Давати їх мали би по черзі всі священники деканату, з виїмком тих, що задля фізичної неможливости не моглиб того обов'язку сповнити.

Декан також по вождих відбутих реколекціях наперед призначав би того, котрий на слідуєчий рік мав би давати реколекції, аби мав перед собою час цілого року на приготуване. Декан посилав би точні справоздаваня Провсв. Ординарият.

Користи? Користи такі, що кождий, хто мав би давати реколекції, був би морально примушений над темами, о котрих має говорити, попрацювати, бож не вірю в то, щоби хтось — як се кажуть декотрі старші — хотів лиш „брати на розум“; що священники сільські привикли би бо тої дрібочки праці над собою, ба навіть відсвіжували би тим свого духа, як би хоть раз в році мали глибше думаючи аудиторію.

Інші користи для самих священників виведуть собі вже самі читаючи собратя.

Впрочім саме деканальне священство пізнавало би себе взаїмно і училось більше взаїмною, так конче нам потрібної любови та брацього пошанованя і щирого такту.

А як би то будовало духа народу, колиб він бачив, що священники так слухають ся, так в згоді живуть, так дбають за свою душу!..

Всю за такими реколекціями промовляє. І колиб так вони відбували ся, злишним стало би писати ріжнородні дописи, найпаче з характером якогось невдоволення зі згляду на собратію.

Тоді могли-б лише тішити ся наші Прев. Єпископи. Тверджу отже і я сильно пересвідчений, що у моїх собратий в Христі є — *cognoti omnis cupido*.

о. А. Говда.

Виділ Тов. св. Ап. Павла просить отсим своїх Вп. Членів, щоби зголошувась за обрацем св. Ап. Павла, на котрім є і витяг статута, до секретара Вп. о. М. Галинта, Львів, Підзамче ул. Мартина, ч. 11 а.

До відомости бувших сецесионістів богословів! В виду сего, що 1) справа сецесийного фонду інтересує найбільше богачів, бо якраз вони найбільше задовжені в тім фондї, 2) що не повинно нам бути байдужним, в чиїх руках буде спочивати в будучности заряд згаданого фонду, та на які цілі будуть обернені гроші, 3) що богословів є вже священниками, котрі задля душпастирських обов'язків і иньших перепон не можуть з'їхати ся на наради в тій справі, 4) що богослови IV-го року кінчать ряд сецесионістів-богословів

і що їх проте обов'язком єсть вести ту справу, за порозумінням однак і відомістю всіх бувших сецесионістів - богословів — звертаємося з просьбою до тих же о ласкаве як найскорше надсилання листовною дорогою своїх уваг, гасок та повномочий до діляння в тій справі на адресу редакції „Католицкого Виходу“.

Для інформації тих, що може не знають, як стоїть справа і о що нам ходить, подаємо слідує: Дня 15. XI. 1904 зложили ми на руки Народного Комітету, котрий заряджує фондом, заяву (вона була друквана в „Руслані“ і „Ділі“), в котрій ми домагалися, щоби в будучности фондом заряджували люди старші враз з акад. молодіжню, однак по половині священики та богослови, як рівнож застереглися ми проти передачі фонду на виключну господарку самої молодіжні світської. На се дістали ми відповідь від Народного Комітету дня 28. XI., в котрій той же повідомляє нас що фонд передасть в руки акад. молодіжні світської, бо така запала ухвала Комітету. Фондом заряджувати буде Тов. „Акад. Поміч“ і в тій цілі вже навіть предложено статуту сего ново устаткованого товариства до затвердження Міністерства. По тій відповіді Народного Комітету, ми вислали писемко до него слідує: змісту: По відбутій довірчій нараді богословів з дня 29. XI. 1904 в справі відповіді на нашу заяву уважаємо за відповідно заявити слідує: 1) від заяви нашої зложеної Хвальному Народному Комітетови дня 15. XI. оголошеної в Ділі і Руслані в нічім не відступаємо. 2) Тому що о нарадах в справі уложення статута Тов. „Акад. Поміч.“ нас не повідомлено і в загалі статута до перегляду нам перед висланем его до Міністерства не предложено так, що той статут є зовсім нам незначний, — не узнаємо Тов. „Акад. Поміч“, а проти рішення Народного Комітету, що до передачі фонду тому ж Товариству протестуємо. 3) Тому що нема надії, щоби наші домагання були узгоджені так зі сторони Хвального Комітету як і „Акад. Промаді“, з тої причини, що статуту Міністерству вже предложені, а тим самим всякі зміни виключені, а дальше, тому що супонуємо, що до заряду Тов. „Акад. Поміч.“ увійдуть виключно лиш академіки світські з поминенням людей старших (розумієся і священиків) та богословів — повідомляємо, що приступимо до виконання нашої заяви т. є. виберемо комітет, котрий на свою руку займеся стяганням довгів. Львів, дня 6. грудня 1904. за богословську молодіж. Підписи.

Так представляєся справа сецесийного фонду, котра для нас не повинна бути байдужною. Проте просимо еще раз о як найскорше надсилання своїх уваг і гасок в тій справі, бо найдальше в маю хотіли би ми приступити до вибору комітету.

Львів, дня 23 марта 1905.

За богословську молодіж:

Роман Березинський, Пасло Миколіє, Пасло Штокалко.

ПАРОХІЯ дуже добра, під кожним зглядом вигідна і супо-
кійва з причин родинних до заміни. Зголошення устні або пи-
сьменні до адміністрації „Ниви“.

В Товаристві св. Ап. Павла (адресувати треба до
Вп. о. Світника Евгена Гузара, Львів, ул. Длу-
гоша ч. 17.), можна купити:

Духовна лѣкарня (аптика) для всѣхъ, що хотять
вѣчно жити книжочка поучаюча списана після
Ернеста Маріи Миллера, Епископа Линцкого
через Дра Климента Сарницкого. — Ціна 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Евхаристіи списавъ Др. Кли-
ментій Сарницькій. — Ціна 20 сот.

„Хощу, очистися!“ або приступна наука о Свя-
тѣй Тайнѣ Покаянія пояснена многими при-
мѣрами. Написавъ свящ. Стефанъ Донаровичъ
Ціна 20 сот.

„Оставьте дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки
релігій въ першій класѣ народної школи. Уло-
живъ свящ. Л. Лужницькій. — Ціна 20 сот.

Слава Непорочної Діви. Оявленє і чуда Діви Ма-
рії в наших часах). — Ціна 20 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — по
2 кор. 40 сот. і перший випуск з р. 1903 — по
30 сот. враз з поштовою пересилкою.

Зміст 7. ч.: Церковні Брацтва (свѣщеники з села); Повторяючий
ся психічний момент (о. А. Г.); Проби злуки з грецькою церквою
по Соборі флорентійскім (дальше); Право презентованя (о. В. К.);
Замітки двох російських професорів духовної академії про наші
церковні відносини (дальше); Реколекційне розважанє (о. Йосифа
Вандири); Слово над гробом бл. п. о. Н. Лужницького (о. Ів. Ви-
линський); Акція в справі підвищення конґруи (Я.) Хроніка.

8767.

Ч. 8.

Львів, 15. півтня 1905.

Рік II.

Жива

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.

Поодинокє часло 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:

Львів, площа св. Юра ч. 5.

О брацтвах Найсв. Тайн.

Брацтво церковне взагалі — єсть добровільне стоваришене вірних, повагою єпископа установлене і під єго надзором зістаюче, в ціли піднесення побожности, побільшування слави божої, сповнюваня добрих діл і милостині. (Arndt: Odpuсты). Брацтва такі після своєї ціли і після торжественности (більшої або меншої) зложеня обіту, зглядно чину прийнятя, носять різні назви, як: конгреґація, чин, товариство, содаліція і інші. — Найдавнішим брацтвом, о яким згадує історія, єсть „брацтво в Царгороді“, існуюче вже в р. 336, а цілию єго було — хоронене умерших вірних, другє брацтво околє р. 400 в Александрії мало за цілє догляд заразливо хорих. Члени тих брацтв уважали ся частию клиру, хотя не були звязані статутовою організацією. У нас на Руси існували два роди брацтв: 1) Чин св. Василя Вел. з цілию контемплацийною і шкєканя наук, і численні брацтва ставропигійські з цілию вспомагання єпископів і священників в їх духовній праці і пильнованя (в пізнійших часах) чистоти обряду.

Від XVIII. віку зауважуєсь загальний занепад брацтв, аж до наших часів. В наших часах під впливом акції ворожих церкві сторонниць замітний значний рух в основуваню і житю брацтв, котрі сповняють великанську прислугу в борбі з тими сторонництвами.

І коли ми хочемо мати оружє проти латинізованя наших парохій з одного боку, а з другого бути готовими до борби з радикалізмом, котра нас в найближшій будучности чекає, то закладаймо при кожній церкві, в кожнім селі брацтва, а і дбаймо,

щоби вони жили живим життям. Який вплив в парохії мають брацтва, то, хто хоче і уміє дивити ся, зобачить на наших сусідах. До чого вони допровадили своїми шкаплірами, р жаяцями! А найкрасший примір маємо на недавнім съязі „мариянським“. Там під плащиком адорації для Преч. Діви Марії стягнули до Львова 50000 содялісіів мариянських. Що вони скріпили ся в своїй польскости, привязаню до свого обряду і віри — і найбільше засліплений незаперечить.

У нас багато говорить ся о латинізації нашого обряду і ми зі страху перед нею і найкрасші івстатудії церковні не радо, а часом впрост ворожо приймаємо тільки ддятого, що вони є на заході, що вони звідтам прийшли — мимо того, що коли би ми їх у себе запровадили, приноврили до наших погреб і нашого духа, вони би обрядови нашому принесли неоцінені прислуги. Я згадаю лише суплікації, як то тяжко вони у нас приймали ся. А преціж, як видимо нині, ані трошки нашому обрядови не пошкодили, напратив, оживили вечерню, люди уміючи вї сьпівати і розуміючи, що сьпіввають, виділи інтерес іти на вечерню — і тим число людей учащихя вечером до церкви дорівняло числу на Службі Божій, підчас коли давнійше сьвященик, дяк і 2—3 жєнщини брали в вїї участь. До таких латинських, а корисних для нас інстатудій належать і брацтва Найсв. Тайн. Вони можуть нам привести дуже великі користи, неоцінені прєслуги, розуміє ся, коли ми ними щиро займаємо ся і умієтно їх попровадимо. Щоби довести правдивости моїх слів, я вскажу нині лише на ціль і средства обняті статутом тихже брацтв.

Ціль в статуті виразно означена єсть :

За безконечну любов Бога — віддавати Їму взаїмну любов, честь і подяку — 1) в Найсьвятїйших Тайнах в церкві, — 2) в цілім житю.

Поза тою цілію, що відносить ся безпосередно до Бога, суть і цілі посередні, що відносять ся до нас і до наших парохіян, а ті дадуть ся в слїдуючі точки обняті :

3) Узисканє як найбільше відпустів признаних членам брацтва через виповнюванє певних актів побожних, — а тимсамим — 4) піднесенє уровєни побожности в парохії, 5) поміч в утримуваню зверхного порядку і чистоти в церкві — 6) а наконєць, що для нас знова дуже важне — витворенє при помочи брацтва кружка людей прихильних церкві і сьвященикови, на котрих парох в кождїй хвили міг би оперт ся.

Зуважу, що всі ті цілі, хоть не суть впрост виражені в статуті, однак або впливають з головної цілі, або дадуть ся в поодиноких установах віднайти.

І так першу точку цілий (оказувати любов Богови в церкві) осягнуть, коли будуть учащати до церкви не лише тогди, коли закон приписує, але і в будні дві, коли будуть в церкві поважно заховувати ся, побожно молити ся, коли будуть дбати

о тую церков, о її украшене, чистоту, о те, щоби все горіло вічне світло перед Найсв. Тайнами.

Що до другої точки, то окажуть любов Богови в цілім житті тогди, коли стануть в найширшім значіню того слова, все і всюди добрими, примірними християнами. А до підтримання тої цілі служити: відмовляти приписані молитви рано і в вечір, повторяти їх часто в день, найпаче в покусах, часта сповідь і причастие. А через те вони осягнуть і дальшу ціль, а ми піднесемо побожність в громаді, бо через добрий примір братів заохотимо і других нечленів до їх наслідування, узискаємо поміч і средства до приукрашення, порядку і чистоти в церкві, а тим самим утворимо собі кружок людей, що так привяже ся до церкви і свого обряду, що не збаламутять їх ніякі фортелі уживанні нині по капличках і косячуках. Понадто ті псбожні люди стануть і в політичнім житті елементом, на котрім будемо могли оперти ся, як прийде потреба борби з ворогом віри і церкви.

Питанє тепер, як брати ся до того, щоби брацтво заложити, як поступати, щоб воно розвивало ся, сповняло своє завданє і принесло ожидані користи?

Відповідь коротка: виконати все, що жадає статут і так звані „примічання для парохів“, які в своїм часі (1893) зістали всім урядам парохіяльним розіслані.¹⁾

Я подам лиш до них практичні уваги, котрі я сам випробував.

I. Посилаючи статут до затвердження, рівночасно постарати ся о потрібне число „карт вписових“, а окрім того о медалики і крестики з відповідною написю. Коли вже затверджений статут дістанемо, визнаємо до вписування в члени. Як збере ся значнійше число, визначає ся їм якусь неділю або свято до торжественного зложеня обіту. В тім дни кождий має висповідати ся і запричащати. По Службі Божій клякають всі дококоло престола, проводить ся їм обіт, а опісля вкладає на шию медалики жінкам і дівчатам, крестики мущинам і парубкам. Опісля промовляє ся до них, владучи особливо натиск на видимий знак їх членства — медалик і крестик, котрий їм буде прагадувати їх обовязки брацкі, а з другої сторони заступити єму польський шкаплір. Від того дня зачинаємо їх учити молитовок брацких. Ті, що уміють читати, знайдуть їх в картах вписових, інших ми маємо научити, а то так, що будемо перед кождим богослуженєм раннім і вечірним уклякнувши при отворених царських вратах, на голос говорити молитовки ранні, що за нами повторить дяк з вірними, а по набоженстві так само молитовки вечірні. То дуже народо-ви подобає ся і єсть одним зі средств заохочуючих до вступлення до брацтва.

II. Другим средством єсть більша торжественність при вінчаню і гребаню братів і сестер. Іменно постарати ся о два гарнійші вінки брачні і уживати їх лише для членів брацтва. По-

¹⁾ Нині мож їх дістати в Ставроп. книгарни.

старати ся о чотири хоругви брацкі (то єсть статутом приписане) і догичву хоругов веліти нести за домовиною умершого члена брацтва без згляду на тоє, чи похорон з так званим проводом, чи ні. Надто шість членів брацтва має обовязково асистувати зі сьвітлом чи при шлюбі чи при похороні брата, чи сестри. Ті способи заохотять многих до вписуваня до брацтва.

Що до утриманя заінтересованя брацтвом, житя в брацтві, вистарчать средства статутів. Іменно:

1) Кождої третої неділі в місяци процесия з Найсьвятійшими Тайнами докола церкви. Коли чим, то тим найпевнійше утримаємо численність народа на вечірнях. Наш мужик раз і другий прийде, бо цікавий, як се єму здає ся, на кірхипараду, третій раз прийде вже як не з побожности, то будай з привычки, а на початок і то добре.

2) Средство неоцінене, то чвертьрічні сесії брацкі, для кожного відділу брацтва (дівчат, хлопців, жінок і мужів) з окрема. Назвав я єго не цінним і кождий згодить ся зі мною, коли скажемо, що ми там при замкнених дверях лишаємо ся з певним кружком наших парохіян, век нтрольовані некомпетентними. Все що маємо на серцю, о щ) нам лише ходить в нашім завданю яко провідників душ нам повірених, все можемо там (б)оворити, все щ) нам лише видасть ся корисним можемо в них впоїти, бо кожде наше слово буде мало для них о много більшу вартість, бо будемо говорити довірочно і тільки для них. Від „благоразумія“ і сприту і місцевих відносин залежить, що говорити і як тую хвилю використати. Всеж тую установу уважаю найкориснішим і найліпшим средством, яке ми маємо в впливаню на парохіян, виявивши, розумієсь, сповідь, о котрій зараз буду говорити.

3) Кождий член брацтва єсть обовязаний що кварталу сповідати ся. Через те привикають і члени і силою приміру і прочі вірні до частой сповіди, так що по якімсь часі не буде мати в парохії — розуміє ся, з малими винятками — чоловіка, щоби не сповідав ся 3—4 рази в рік. А яке то улєкшенє в великодній сповіди, а яку то силу дає нам в руки до провадження парохіян, між чотири рази в рік маємо кожного на конференції в чотири очі. А так як і о сесиях, так і тут бою ся багато говорити, скажу лише два слова: учім ся від сусідів.

То було би все, що мені насунуло ся на гадку, при обдумуваню того предмету. Прошу Впр. Отців спробувати, щиро заняти ся тими брацтвами, а наслідки праці не дадуть на себе довго ждати. Хто брацтва не має — нехай заложить, де заснітили ся, нехай відживить. Притім ніколи не забувати на ті чотири річи:

- 1) Публичне відчитуванє молитов,
- 2) Місячні процесії,
- 3) Чвертьрічні сесії і
- 4) Сповідь,

а праця оплатить ся.

о. Володимир Виняський.

Замітки двох російських професорів духовної Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова*: Русское духовенство въ Галиціи.

(5. Продовжене).

I. Загальні замітки — *історична доля Галичини* (конець).

На таке зображене нашої церковної минувшини, яке пррф. Титов подав у вступних замітках, як слідно, не мож було згодити ся. Та воно ще настроює нашого читача, уніято-католика, до якогось мимовільного упередження, що дальше представлене нашої теперішности готує випасти знова односторонньо і немовби тым самим казало уважати на се, що дальше має слідувати. Як на то еще слідує друга глава, у якій говорить ся про образоване кандидатів священства, за мало систематично упорядкована і містить у собі чимало негочних або і знова хабних заміток. Се робить трохи неприємне вражінє, хоть з представлення самої річи видно, що підготовленє наших кандидатів священства з многих здлядів інтересєє для свящ. Титова і для російских чататів. Передовсім ізза самого типу і форми наших шкіл.

II. Приготованє кандидатів священства.

1. *Низше, середне і вище образованє богословцїє.*

Треба знати, що російский клир не побирає свого образованя у таких школах загального і свідцького типу, якими є наші гімназії або університети. Він виховує ся у окремих духовних заведенях, які з одної сторони дають образованє кандидатам священства, а з другої також синам священників. Таких духовних заведень є три степені: духовні школи (духовныя училища), семінарії і академії. Духовні училища, рівнаючі ся нашим низшим гімназіям, виховують читців або півців церковних і пригтовують до семінарій. Духовні семінарії, які є у кожній єпархії, дають у пртягу шести літ висше гімназіяльне і конечне богословське абразованє для звичайних священників. Визначнійші абсольвенти семінарій йдуть на висші курси богословя, філософії, історії і літератур до духовних академії, яких є чотири: в Київї, Петербурї, Москві і Казани. Із сими школами є звичайно злучений інтернат, а для студентів академії він є обовязковий.

У порівнаню до такої системи вихованя російского клира сей спосіб, який пррф. Титов у нас побачив, був для него дуже інтересним. Передовсім здивував его свідцький і універсальний тип гімназій, які наші богословцї мусять покінчити разом зі всіми иншими кандидатами на ріжнородні свідцькі становиска. По друге, наша духовна семінарія у порівнаню до російских не представляє собою наукового зазеденя, у повнім значіню сего слова, а лише пансион, у яким головнє прживають богословцї

та побирають лиш деякі практичні інструкції з церковного у-
става і літургії в годинах свободних від лекцій університетскх.¹⁾
А наукове виображення дає їм доперга богословский виділ на
університеті. (Про духовне вихованє в семинарії сьвящ. Титов
нічого не каже).

Наш Автор признає, що такий тип вихованя існує у глїлій
австрійській державі, отже він мусать бути і у нас: навіть така,
як наша, є і римс-католицка львівска семинарія. Але вже т му,
що весь такий устрій є дуже відмінний від російского, проф.
Титов застансвляє ся над тем, яку вартість може мати такий
спосіб вихованя нашого сьвященства? На се питанє він відпо-
відає так, як нібито само наше духовенство задивляє ся на та-
кий лад. Від себе зазначає, що у тїм зглядї, як і в богатїох
иньших, він замітив велику ріжницю межи молодим а старим
поколінням нашого сьвященства (ст. 13).

Молоді бачать у спільнім вихованю гімназійальної молоді-
жи, з якої виходять також кандидати ставу духовного, більше
світлих сторін. Через таке вихованє сьвященик стає на одній
рівні з кждим обрзованим чоловіком і тимсамим зможе впо нї
відповісти всім потребам не лиш простого народа, але і людий
обрзованих. Даліше, через спільне вихованє кандидат богослова
не відокремлює ся від прочих суспільних станів і через се не
вигворює ся кастовість. Врешті спільне позитє з дітьми всіх ста-
нів знакомить будущего сьвященика зі всіми сторонами суспіль-
ного житя, що опісля стає єму в пригоді в пізнїйшій пастирській
діяльності. Університет довершує се загальне обрзованє, вине-
сене з гімназії, вповнї фаховим і научним виученєм богослося
і так наш сьвященик, кажуть молоді, стає всесторонно обрзова-
ним і підготованим до своєї праці.

На сеє то Автор так відповідає (ст. 14): „Всі ті і другі користи,
з яких значна часть має мнїме або і сумнівне значїне, є малої
ваги, у порівнаню з тим страшним злом, що єго провиджують
у згаданім способі підгтовлення кандидатів руского грекско-като-
лицкого духовенства в Галичині старі сьвященики. Сї
послідві, коли і мирять ся з ним, то тільки як з неминущим
лихом.

„У тїм річ, що теперішній спосіб підгтовлення кандидатів
сьвященства завдяки їх обрзованю в католицьких гімназіях і на
богословскім католицькім виділі львівского університета немивучо
веде до євїдрїжненя гр. кат. духовенства в Галичині.

„Справді, при такім способі обрзованя сьвящеників, як він
є нинї в Галичині, чым галицкс-руський, грекско католицький сьвя-
щеник відріжняє ся в духовнім зглядї від галицко поль-
ского, римско-католицького сьвященика? Вся сума тих ріжниць

¹⁾ „Есть основаніе думать“ — каже Автор про єю науку ст. 12. — „что
эти предметы, не смотря на всю єєю важность, занимають совершенно второ-
степенное мѣсто въ общемъ курсѣ образованія русскихъ академиковъ в Галиціи
и преподаются далеко несоотвѣтственно євоему дѣйствительному значенію“.

зводять ся на вивчене двох-трох церковно-практичних предметів, яке, розуміє ся, богатить запас чисто практичного знання і зовсім мало має впливу на загальний духовно-умовий і релігійно-моральний розвиток чоловіка. І годі не згодити ся з тими галицько-руськими патріотами, які кажуть, що еще приходить дивувати ся, як при так дуже неприхильних обставинах галицько-руське гр.-кат. духовенство в особі своїх молодих членів остає ся твердим, вірним і переданим своїй рідній рускій т. є. грецько-католицкій вірі! Лише дух негерцимости, з якою відносять ся в Галичині до всего, що руске, і той антагонізм, який панує межи Русинами а Поляками в Галичині загалом всюди, а зокрема в наукових заведеннях, перепинає повне невідріжнене кандидатів гр.-катол. духовенства і сильно відокремляє їх від римско-катол. духовних вихованців“.

Характеристична замітка, але годі згодити ся на неї у такій формі, у якій вона висказана. Передовсім трохи новий для нас такий поділ гадок на погляд старого а молодого духовенства. Здає ся, що у сім питанню він так різко не виступає серед нашого кнйру; а наколи би нам інші місця не допомогли відгадати, кого тут Автор розуміє під старшим, а кого під молодим духовенством, були би ми у клопоті витолкувати собі, де міг наш професор добачити такі два противні собі погляди? Але се вже меншої ваги. Важнійше буде ось то питання, чому так Автор домагає ся конечної ріжнїці межи польським а руским кнйром „въ духовномъ отношеніи?“ Уже поминувши се, що у практиці такого умового розріжнення не дало би ся досягнути у нас, де завдане одного і другого духовенства з огляду на часи і більш-менш однаковий терен діяльности в великій мірі однакове; — о умовій ріжнїці могла би бути хіба тоді бесіда, коли би поставило ся абсурдне заложенє, що сей або той кнйр мусить умово висше стояти... Огже о що може Авторowi розходити ся? Погляд, висказаний попередно, подає рацию наведених слів Автора.

Проф. Титов сконстатував, що наша молодіж образує ся в низших і середних школах, „які є в руках Поляків-католиків, на рівні з католицькими вихованцями; висше своє образованє вона набирає на богословскім виділі львівського університета, находячим ся в повній розпорядимости Поляків, разом з римско-кат. семинаристами. Учителями релігії кандидатів гр.-кат. св'ященства в Галичині в часі їх науки в гімназіях і професорами богословських предметів на університеті (з малими виїмками в сих і другім) є римско-католицькі ксьондзи, котрі в Австрії більше фанатичні, чим у якім небудь другім місці“ (ст. 12 сл.).

Очевидно, що се було би аномальною появою, наколи би нашу молодіж мала нам виховувати яка чужа і неприхильна нам суспільність, та коли би учителями богословя мали бути фанатики. Але, на щастє, у нас еще не так сумно, як проф. Титов представляє. Катехитами нашої гімназійальної молодіжї є всюди у східній і середній Галичині, навіть по польських шко-

лах, наші рускі священники. Дальше здає ся, що св'ящ. Титов не знає, що маєм у Галичині чотири свої рускі гімназії, які звичайно найбільше достарчають кандидатів священства. Інша річ: університетські катедри. Будь-що-будь богословський відділ львівського університету з многих зглядів не відповідає і не відповідає нашим потребам, не дає всего того, чого треба нашому гр.-кат. духовенству. Се найліпше ілюструє себ тої факт, що серед его вихованців, теперішного нашого клиру, наукова продуктивність і публіцистика цілковито замарнула. Впрочім вистарчить порівнати богословський відділ у Львові з яким небудь німецьким університетом в Австрії,¹⁾ а видно — не згадуючи вже про численнішість катедр, що чей відносить рівень образования — передовсім шаблянову тожсамість у пляні і предметах викладів тут і там. А прецінь, межи нами а Німцями, є якась ріжниця: того, що наші потреби яко греко-католиків є якісь свої особливі, із пляну наук зовсім несліде. Наше положенє порозуміє ся ліпше, коли глянемо на плян наук православного відділу богословського в Чернівцях.²⁾ Там є енциклопедія і методологія богословських наук, попри догматику: симголіка (= наука о ріжних визнаннях), до історії церковної належити: церковна статистика, патрологія, патристична лектура, патристичний і історичний семінар, історія буковинської церкви. При науді східного права церковного читає ся і пояснює ся канони місцевих соборів, а церковно-слав'янський язик, література і вправи з книг письма св. і літургічних, є рівнорядним предметом з прочими богословськими науками...]

А тепер варта порівнати львівську програму богословського відділу і спитати себе, чи наш клир, що ва буковинській землі мусить стикати ся з православними, при таким ставі наук, буде міг — вже що найменше — видержати конкуренцію з буковинськими православними священниками?.. Бо якже у нас? Історії церковної учить нас професор, який вже тільки разів закликав ся, що по руски навіть не вміє — отже чи може бути бесіда про історію нашої церкви? А нам так конечно єї знати! Церковно-слав'янський язик цілковито виелімінований з богословського відділу і наші богословці мусять учити ся его „в копірнім“.³⁾ Права церковного учемо ся римско-католицького після під-

¹⁾ Pop. Vorlesungs-Verzeichnisse der Universitäten, Technischen u. Fach-Hochschulen von Deutschland, Deutsch-Oesterreich u. der Schweiz. Im amtlichen Auftrag herausgegeben von der Redaction der „Hochschul-Nachrichten“. Akademischer Verlag, München. 60 Pffe. виходить що семестра.

²⁾ Диви Verzeichniss der öffentlichen Vorlesungen an der K. k. Franz-Josephs-Universität zu Czernowitz. Gr.-or. theologische Fakultät ст. 3—7. Маєм під рукою спис викладів з літнього семестра 1904 і теперішного зимового 1904/05.

³⁾ Коли вже про се згадало ся, не буде від річи взяти під розвагу отсе рішенє собора глагольської римско-католицької дієцезії острова Вєля (Керк) в Далмації: „Sicut pro Misae Sacro celebrando et Sacramentis administrandis juvenes sacerdotii candidati (римско-катол.) longo annorum usu in lingua latina discenda exercentur, ut eam penitus calleant. ita et Nos omnem co-

ручника Паліводи Яшовского; та з него знаємо лише і то дуже недокладно, — що наше є якесь инше, своє литоме право церковне, східне, якого унія зовсім не зносить.¹⁾

Коли би оттак проф. Титов був про наш богословський виділ у Львові з тої точки заговорив, коли би навіть був сказав про нас своїм читачам, що наша уніяцка церква в XX віці вже живе без свого церковного права, — то далося б ся еще все то по-розуміти... Але коли нема згадки про се, то видно, що наш Автор не обізнав ся добре з університетом. Огже щож він вже врешті може мати проти нашого богословского виділу, чому ему так дуже йде о ту окремішність? Причину він висказав вже попереднійше (на ст. 12): „На богословськім виділі львівського університета рускі академики слухають цілого курсу богословя на рівні з римско-католическими академиками. А що львівський університет до тепер знаходиться в руках Поляків католиків, то само собою розуміє ся, що курс богословского факультета — виключно католицький, (то є) спеціально приспособлений для богословців римско-католического визнання“. Згоді на се, що досі. Але дальше ось що слідує: „При известной довольно значительной разности действительной унии отъ римо-католичества не только въ обрядовомъ но и въ догматическомъ отношеніи (действительная унія есть соединеніе русскихъ съ римско-католическою церковью, основанное на признаніи главенства павла), такой порядокъ вещей нельзя не признать въ высшей степени страннымъ и ненормальнымъ“.

Ось тут і розвязка цілого питання, але на таку розвязку ніхто у нас не може писати ся! Наколи проф. Титов лучить з унією догматичні ріжниці і в їх імени домагає ся окремішно-

gitationem et curam in eo ponere fas est, ut sacerdotes huius dioeceseos ad Sacrum lingua paleoslavica celebrandum accessuri eam plene cognitam habeant“. Acta et Decreta Synodi Veglensis. Veglae 1902 — de Academia palaeoslavica, яку в тій цілі заложив керський єпископ Антін Махнич 1593 р. Дещо ближше про неї подає „Casopis katolického duchovenstva. S prílohou, venovanou theologické literatúre národu slovanského. Organ vedeckého odboru Akademie křesťanské v Praze. Ročník XLVI (LXXI) 1905. Sešit 1. str. 82—85.

¹⁾ Пор. Запевненє у апостольскім посланню папи Льва XIII. до всіх пануючих і народів звиваючого до єдности церковної: „Vera coniunctio inter christianos est, quam auctor Ecclesiae Iesus Christus instituit voluitque, in fide et regiminis unitate consistens. Neque est cur dubitetis, quidquam propterea vel Nos vel successores Nostros de iure vestro, de patriarchalibus privilegiis, de rituali cuiusque Ecclesiae consuetudine detracturos. Quippe hoc etiam fuit, idemque est perpetuo futurum in consilio disciplinae Apostolicae Sedis positum, propriis cuiusque populi originibus moribusque ex aequo et bono non parce tribuere“. — Praeclara gratulationis 20 Junii 1894. Acta Sanctae Sedis, vol 26 Romae 1893—94 pag. 709. Пор. Praelectiones ex iure canonico... M Palivoda, recognitae ac locupl. cura Dr. B. Jaszowski Leopoli 1901 et 39—41 184 сл. і Friedr. Vering, Lehrbuch d. s. katholischen orientalischen u. protestantischen Kirchenrechts mit besond. Rücksicht auf Deutschland, Oesterreich u. Schweiz. 3. Aufl. Freiburg 1893. §. 63. Die Quellen des heutigen orientalischen Kirchenrechts. I. Für die unierten Orientalen, ст. 358—60.

сти в образсваню руского духовенства, на се нема згоди! Дигна річ, що перше у проф. Попухина, а тепер знова у проф. Титова надбує ся основне нерозумівє сути унії. Коли так річ має ся з професорами духовних академій, еше до сего спеціялістами — істориками, то що дасть ся сказати про вишній клир, а дальше про якунебудь долю унії у лоні російської церкви? Ось тут наглядно бачить ся, як дуже потрібно якоїсь акції в тім напрямі... Бо, які наслідки веде за собою таке понимавє унії, про то свідчить недавна історія уніяцкої церкви в Росії. Що правда, по-східними літами західна, католицька церква працює з великою любовию і трудом над злукою сходу з Римом, але, на жаль, доси еше нема книжки, що фахово виложила би теоретичну сторону унії, та єї наслідки догматичні і канонічні і мала авторитетне значінє, — так щоби на неї мож було покликати ся прим. перед російськими вченими. Тому тепер приходить ся еше раз повторити то, що вже сказало ся при книжці проф. Попухина, що унії з католицькою церквою лучена разом з догматичними ріжницями, річ немислина, бо єдність церкви стоїть на єдності віри¹⁾. Впрочім і офіціальна грецька незлучена церква лише так понимає унію. Ось що пише Антим, царгородський патріарх в своїй патріархальній і синодальній енциклії, в якій відповідає на зазив папи Льва XIII. до унії з католицькою церквою: „Є свята і внутреним бажанєм святої, соборної і православної апостольської Церкви Христової (— він так називає свою царгородську церкву) злука з нею в однім каноні віри відокремлених церков; алеж без такої єдності в вірі стає неможливою бажана злука церков“.²⁾

Отже коли проф. Титов хотівби такого розріжнюваня меж руским а польським клиром в Галичині, яке основувало би ся на догматичних ріжницях, то се основно хибний постулат, якого рішучо не мож присуджувати нашому старшому, а тим менше вже: цілому духовенству, що не без здивованя читаємо в уступі про львівський богословський факультет, тими словами закінченим: Руске гр.-кат. духовенство в Галичині, очевидно, лише по силі несбходимсести мирить ся з таким положенєм річий, як з неминуущим злом“ (ст. 12.).

(Д. 6.)

¹⁾ Пор. вище наведені слова енцикліки Praeclara gratulationis.

²⁾ "Ανευ τριμήνης ἐν τῇ πίστει ἐνότητος ἀδύνατος ἀποβίνει ἡ ποθητὴ τῶν Ἑλλησιῶν ἐνωσις ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ Πατριαρχικὴ καὶ Συνοδικὴ ἐπιστολὴ §. 4. опубл. в Νεολόγος, Ἑφημερίς ἑλληνικὴ ἐν Κωνσταντινουπόλει 12. жовтня 1895. Цит. також в Salvatore M. Brandi S. J. Dell' unione delle Chiese. Risposta al patriarca greco di Constantinopoli 3. ed. Roma 1896. ст. 10.

Реколекційне розважанє

виголошене в Монастири св. Ваз. В. в Гошові 5/3 1902.

о. Йосифом Бандирою, парохом Слободи.

[К о н е ц ь.]

„Аще же соль обуюеть, чимъ осолить ся, нивчтоже будетъ къ тому, точию да иссыпана будетъ внѣ и попераема чело-вѣки“.

(Мат, гл. 5. 10.)

Рід і спосіб такого божого наказання містить ся в словах Спасителя: „Таку сіль не варта, як щоби її геть викинути і по-доптати“. Як неуміркований в їді і питю, як розпустник в на-слідк ужизня змислових розкушій набавляє ся вкінці тяжкої і невилічимої надуги яко крива за гріхи (розстрєне нерзів і дис-організація); як у бійника або злочинця нетереризно гризе сумлі-ня — змії проклятай — так валять ся на голову звихненого, здеморалізованого єрея сміх людкий і погорда. Наложі брате єрею миску праведного священика на твоє зіпсоване, перево-ртне, грішне устособленє; тумань своєю внутренню порожнячу пустями фразама, скривай поза свою на вид праведну свісність твою рвнудушіє до взьго, що свята і Бже; возьми на себе вид віри, мовби який рід уніформа — то все, що правда, буде тобі якийсь час угодина. Але гляди, брате, око твоїх прихожан дуже бистре, воно і в нощі крізь сон дивить ся і видить свого отця духовного. Щось більшє, чим їх пізнанє, є у них певний такт, Богом їм даний, інстант, який їх очим позволяє вникати в нідра твоєї душі крізь всі штучно уложені занавіси. А вони будуть над тобою держати свій суд, суд тим тяжший і більше позорний для тебе, чим усильнійше старз ся ти притьмати їх око на своє начине божої соли.

Вийдеш, брате, на амвон; тут вже не можеш протівдати „яко той, що має власгь“. Мсцє твоєї апостольської діяль-ности перемінило ся в лазу обжидованих, а християнське побож-не зібранє докола тебе вже не є те жажуче стадо, що ожидає від тебе води живої, ні! Ві тут присугаї стали ся твоїми обвинятєями, свідками і судиями. Вони не слуша-ють, а надзлужують, слідять твою нїуку, твої упімненя і пе-ресторога, як судия слідчий сїдить бесїду і зізнаня обжало-вашого. Коли твоя бесїда згідна з буквою і духом божого обя-влення, то осудять тебе після твоїх слів; коли вірно толкуєш змієг науки і заповідий Христозих, осудять тебе після твоїх діл. Слово бже, ещє в твоїх устах, різнає ся обжидному мечу. Обер-тай і направляй куди хочеш его рукоять, вістрє его все така буде зверненє до тебе і твою лаше душу буде риниги. Зася-деш, брате єрею, в сповідальниці: знають твої парохїяни, що божу власгь гоїх відпускати має і негідний свящєник; але з якими гадками будуть вони до тебе до спвїда приступати?

Не уждеш поваги, з якою повинен бути пенітент упіснений і наказаний, то він буде видіти в тобі простого зрадника в тайні покути.

А коли схочеш заховати достоїнство суда тайни гокути і насупротив грішника твоїм поведенєм показати повагу Бога, то зділаєш певітента очевидним свідком засуда, котрий в імени Бога видаєш на свою власну згубу.

Стоїш, брате, при жертвеннику; в твоїх осквернених руках видять вірні Агнця непорочного, з твоїх нечистих уст чують слова переєствоваія і освячення св. Дарів; ти, брате, робиш їх очевидними свідками прийняті до твєї душі, повної гріхів, Господа святости; чуж на той вид не огорне страх і ляк твоїх, що зійшли ся на всенародне Богослуженє в цілі прославлення Оця свєтїтв, а тут відразу мєби остовпіли, бо стали ся свідками великого злочину поповненого на Найсвятїйш м? Вони почують ся тоді до обовязку переблагати Бога за зневагу, яку ти, брате, нанїс тїй Найсвятїйшій Тайні. Слухай і міркуй, брате вєрю, як про тебе твої парохїяни судять, судять твоєю душою, коли ти, яко зіснутий єрей божий, яко недостойний ходатай, посередник Христового відкуплення, межи ними несправедливо дійствуєш!

Однак, що до тепер сказано, мав розуміти ся тільки тихий, глухий суд парохіян о тобі, але най но те зможе ся, скріпити ся і виросте, що в їх серцю і гадці сявесь і рухаєсь; поступай так дальше, не зважай на тихий, а так вимозний осуд твоєго стада: вони вкінці доберуть слів, щоба его убрати, до твоїх ушей будуть кричати, але ти голосу їх, яко поклик до твоєї душі, не будеш міг порозуміти, що: ти є зрадником съвятости, зрадником церкви, зрадником душ твого стада, зрадником крови твого Спасителя! Не переціняй, брате, внутрешного зворушення, незадоволення твого стада, бо воно вкінці об'явить ся на внї; вони попрубують слово Христове буквально тобі перекласти: „тебе геть викинути і подоптати“. А як їм тоє не вдасть ся, то підуть собі геть — на чуже пасовище шукати паживи, повелать собі при чужім сусіднім столї ломати хлїб божий, чим так дальше мали би з ласвою бжею, тобою їм уділюваною, споживати також сбридливість і відразу з власного твого занурення. Що ж скажеш, брате єрею, на такий осуд парохіян і его переведенє? Згодиш ся з его змістом? Признаєш его слушним і справедливим? Але ми, братя, сшибнули би ся, коли би хотїли вірити, що морально упавший съвщеник може еще пізнати і узнати справедливість і слушність такого засуда вірних.

Таж заслїплене є головною характеристикою морального упадку, а чомуж би зіпсутий апостол не мав мати претенсії до найбільшої его часті? Аж тепер він пригадає собі своє єрейське достоїнство, котре він до сего часу гав'бав, він скаже собі, що зневага его особи є зневагою его чина і він, для котрого не мали вартости і значіння (своязки его звання, знога розгорить ся ревностю, щоби боронити его псаги проти зухвалих хлопів — бунтівників — тай до суду !! Він, що був так рівнодушний перше на всі права своєї церкви, пригадає собі відразу всі ті устами

і права, котрі приказують якнайтіснішійшу звязь між вірними і своїм пастирем, а ссуджують рзстїч овець на чуже становище. Він, від которого так часто прагнули прихожани молока і хліба божої науки, а він не мав вераз охоти хоч що-то їм вломати, вкришити, відразу перепонив ся заздрісною любовію до своїх овець і видить спасене їх душ zagrożене, коли вони з чужих, а не з его уст, слухають проповіді св. Євангелія. Але бо такий сьвященик шукає еще і иншого способу свого заспокоєня. Та вжеж ніде не бракне людей, котрим власне такий і того крою сьвященик по нутру. Вони судуть такого сьвященика уважати за чоловіка дистингованого, сьвітлого, розумного, гладкого, доброго товариша до киїшка і до шклянки, гарного партнера до зеленого столика, гостинного, словом: „Książunia do tańca i do rózańca“. Розуміє ся, що люди тої породи до церкви на Богослуження ніколи не приходять, ніколи не сповідають ся, може і в Бога не вірять, але що то значить, коли сьвященик бодай від них може надїяти ся похвали і узнання за свої подвиги, коли ніхто чесний і побожний анї їх видїти, анї о них знати не хоче. Сумне положене, в яке ти попав ся, нужденний апостоле!!

До ворогів Церкви і віри св. ідеш жебрати похвали, узнання, кладеш велику вагу на їх суд більше, як на суд парохїян, а котрий тобі більше ганьби, чим чести приносить. Но та послїдна стадія закамєнілости є також послїдною стадією суда. Може бідній громаді удасть ся колись звернути печаливий взір сього архипастира на своє горе, а тоді настане для веї велика радість, коли їй удасть ся такий хоробливий материял духовний викинути з поміж себе, материял, який єї пляхотна натура тільки з відразою терпіла — а тоді скінчить ся і єї суд земський про него. А коли божа премудрість призначила їй довну пробу, то зложити своє глухе горе, глибоко ображене чувство у стїп Божого преслава, а тоді вискаже свій суд не словами, але его вилле в слезах і успокоїть ся з тим пересвїдченням, що еще є суд божий вічний.

III.

Так розважили ми Всеч. ОО. судїбу лихого слуги вїтара в его земскім житю, судїбу оголошену словами Спасителя в нагорній проповіді. То вже досить булоби страху, щоби нас заохотити до вірного стереженя в нас начиня божої соли. Я однак бажаю з глибини душі і молю Бога і вірю і надїю ся, що Ви веї Всеч. ОО. тут зібрані так само бажаєте і як я говорите: Господи, коли би ми мали колись відпасти від виповнення наших обовязків, покарай нас тут зараз на землі, позволь нам аж до дна вихилити гірку чашу Твого наказаня, дай нам Твої ласки, щоби ми тут на землі були викинені і подоптані, а в вічности нас пощади. Коли би нас і так судїба не опамятала, то принайменше по другім брїдї гроба лишить ся нам потїха — відрада, що ми стали ся відстрашаючою пересторогою для других — тоді не буде нам наша судїба так гірка.

Станемо перед судом Христовим; від кожного, що зве ся християнином, зажадає Христос одвіта, чи він гідний того імени, чи він був вірний своєму званню, чи він вірно уживав уділеної ему ласки для свого спасення; від кожного зажадає Христос его душі. Коли те спільне упізнане для всіх ісповідників Христових висгарчить, щоби їх побожним стріхм перед великим днем суда наповнити, скількиж то більше упізнань пукне до серця єрея, коли він забував на своє високе достоїнство і на колишній одвіт. Яко свіцкый можеш бути святим, можеш допровадити і до совершенства, котрого вічний Судия від тебе жадати буде. Но коли ти зістав поставлений в чин єрейский, що стущо мігби ти назвати созершенством, то таки буде то зватися тільки негідним созершенством. Щож бо значить одна твоя святість, Судия бо має не тільки одну твою душу, Він віддав тобі душі і твоїх братів до освячення, Він здіймає тебе частиною самого себе, позирив тобі скорбя свого спасення, ти повинен бути посланником на місци Христа, коли ти упоминаєш то так, якбѣ Бог сам через тебе упоминав (П. Кор. 5, 20).

Станемо перед судом Христовим; яку вагу має сей висказ св. Апостола для маючого ся явити паскира стада перед суд бжій! Братя, поставмо ся в мѣсти перед той суд і супротив Христа! На Его лица малює ся вигиснене не чувство любви для созі Церкви, але і грізна позата вигиснена на чертах Его лица супротив зрадників своєї Церкви! Погадаймо собі, що Христос вже не говорить загально словами тексту вище наведеного, але звернений лицем до кожного з нас з особѣ: Ти є сіль „обуяла“, нідочого непридатна... Слово таке почути від чоловіка в імени Бога жадаючого рахунку пр. від Архирея — вже є страшне, але все таки прістѣжило би в нашім пересвѣдченю надію, що засуд Бжій, котрий істнує утробу, випаде колись для нас ласкавійший і лагіднійший. Але потрясаючо, поражаючо вражає нас вже сама гадка: напразду почути колись такий засуд від Господа і Учителя Церкви. І безтеречно почуємо всі, коли Его других слів: „Вы є есте соль земли“ вірно не заховали, коли ми соли небесної в собі не творили. „Явити ся намъ подобаетъ предъ судищемъ Христовымъ“; явимо ся перед Всемогучим, котрий сотворив наші душі і душі наших братів до своєї служби і до уживаня вічної слави і котрий придоручив нам їх душі допровадити до вічного їх призначеня; явимо ся перед невисказано благим, котрий згрішавших не оставив в їх погибели, но задля нас „зракъ раба пріимъ“, щоби нас і наших братів піднести до достїнства синів божих і котрий нас вибрав, щоби ми відіскану спадщину помежи наших братів ділили і їх в єї посіданю утверждали. Явимо ся перед Спасителем, котрий для нашого освячення зістав св. Духа, а котрий нас переговорив в свою сызятину, котрий в наші руки зложив повноту своєї ласки, щоби ми єї валивали на душі наших братів; явимо ся перед тим, котрий яко жертва за гріхи міра зволив перетерпіти крест і смерть, а від нас жадати буде крові наших братів, котра до наших рук прилипла; ні, не крові — їх душ, когрі ми помордували, їх душ, що ми

їх життя не охоронити — не крові і душ наших братів, не своєї власної крові буде жадати від нас Христос, тої дорогої ціни, за котру своїм відкупив, своєї крові, котру він яко бальзам вложив в наші руки, щоби ми ним уздоровляли кожного і до життя вічного кріпили, хто до нас прийде.

„Явити ся намъ подобаєть предъ свдищемъ Христовымъ“, а перед тим самим трибуналом являть ся всі, котрі колись на землі були повірені під наш провід. І тут перед лицем божим закладають від нас своєї спадщини, котру ми їм задержали, ласки, котрої ми їм неуділяли, науки, герестороги, упоминень, котрих ми їм не давали; вони закладають з наших рук свого спасення, до которого ми їх не приготсвляли; вони являть ся перед вічним Судисю яко наші обвинителі, клясти нам будуть за своє осуджене, в котре понали ся з нашої вини і не радя. А при них стануть ті блаженні духи, котрі їм яко ангели хоронителі в їх земсьім житю їм були приставлені і вони будуть проти нас свідчити, проти нас, що були покликані їх уряд ангела хоронителя разом з ними поділяти. Обвиняти нас будуть в тім, що ми не плакали того, що засадили, що з корінем виривали те, що вони посіяли.

А Господь покарає наші погані вчинки і пімстить ся за свою незаслужену ласку, він вирече на віки свій праведний засуд, на котрий так часто вказував своїм лукавим робітникам в земсьім дочаснім їх осудженю: „викиненими і подоптанними будете“. Викинений будеш з місця, яке ти в царстві Божім негідно займав, зложеній з чина, який ти ганьбив, а однак найлишить ся тобі память, що ти в нім був зухвалим зрадником; викинений будеш з твого штучно витвореного супокою совісти, яку ти собі клав під голову, аби могли спокійніше спати сном блаженних.

Викиненим будеш з помешканя, котре для тебе приготувати зійшов Спаситель; із спадщини, котру він за вірну борбу для тебе задержав, з церкви, котру ти кривдив, з лику святих, котрих членів ти вимордував. Викинений будь в царство того, котрий подібно як ти одітий був в світлу одежу і котрий подібно як ти тільки тьму під нею скривав. Іди геть в царство відпаденя, злочину і ласки, так як в земсьім твоім житю був ти вірним его апостолом. О! Колиби тобі було позволено самому тільки пійти, то і в вічній погибелі міг би ти зватися щасливим! Але гляди! За тобою ідуть всі ті, що на суді перед престолом божим против тебе свідчили, а їх жалоби і свідощтва не мають замовкнути на віки, кождий з них стане ся для тебе дияволом і вічно будуть на тебе кидати проклинами і як черв гризти.

Но скінчим вже нині наші розмишлення, але не тим чорним образом, котрий я Вам, Всч. ОО. що йно змалював. Сей самий образ най вам подаєть причину і захохоту до наслідования вірного і повного духа апостольського священника, котрий при відході з дочасности до вічности вправді не сьміє уважати ся за оправ-

даного, але его совість дає йому таки добре свідомство на дорогу до вічності, що в ній він був вірним своєму званню. Вправді з тривогою в мисли і серцю, коли переглядає в мисли всі ті безчисленні і різні похибки в своїм нутрі і в веденю чина пастарського, а однак повний відваги в своїм пересвідченню, що він лише добре мав на гадці і его щиро бажав і о то боров ся, іде сміло перед вічного Судю, щоби в нім лице в лице оглядати перовзір доброго пастиря. Хвала і подяка Всемогучому за ласку, з якою він совісно співділав.

Більше чим в своїй покорі може вірити і сподівати ся, він видить в своїй душі відбиті черти вічного пастира і з довірем може повторити і примінити до себе слова св. Ап. Павла: „Подвигом добрымъ подвизахъ ся, теченіе скончахъ, въру соблюдохъ и соблюдаеть мися въонецъ правды, онъ же ми воздасть праведный судія“. — „Амінь, амінь“ чує він довкола голоси — смотрить, а тут коло него стоять душі тих, котрі під его проводом на землі доби́ли ся свої цілі і перед ним вийшли в радість свого Господа. Вони всі пізнають в нім того самого отця духовного, котрий їх по вітцівськи напминав, перестерігав, в смугку потшав, від гріха відвертав і в святості укріпляв; як він з всякою приліжностію біяв в їх серце насінє божої науки, а котре тепер видало плоди; вони пригадають собі его пожертвованє, як він за ними ходив, щоби їх, як заблудші вівці в пустини життя відшукати; вони пригадають собі его посвяченя при одрі умираючих, аби їх душі в рішавчій хвилі для Христа позискати, а відзискані для него забезпечити; вони пригадають собі примір святості его життя, котрий то примір і їх спонукав до життя християнського; пригадають собі его синівську віру, котра і в них запалила згасле світло віри, его глибоке ушанованє для Найсвятійшого, а котре і їх по якімсь часі їх студеної рівнодушності до глибокого ушанованя для св. Тайнства одушевило. Вони те все собі пригадують, а те їх спонує, пре до зложеня свого свідомства перед Судією Спасителем, а відтак стають ся очевидними свідками, як один з вірних слуг апостольських світло торжествує свій вхід в „селенія небесні“. А з уст праведного Судії дає ся чути голос: Се єрей, котрий в земськім своїм житю мені сподобав ся; добрий рабе і вірний... звийди в радість Господа свого, наслідуй царство, за котре ти боров ся і з витривалостію двигав дневну тяготу...

Кінчу вже вишіше се розмішленє з тим горячим бажанєм, щоби сей світлий образ, котрий щойно я Вам, Веч. ОО., начертав, справдив ся на кождім нас в день праведного „воздаявія“.

Праця, заплата і лихва.

Три конференційні бесіди Дра Декерта.

За дозволом автора переложив — о. А. Говда.

(6. Продовжене).

„І чому не дав ти сего мого гроша купцям, а я був би прийшов, і взяв би був від них з лихвою?“

(Лука 19 23).

А тепер питаю ся, що се таке лихва?

Тут наперед сказати треба, що не кожду несправедливість в торгівли називаємо лихвою. Коли я приміром за мої гроші дістаю нездешній товар, то в тім випадку ошукано мене, але не допущено ся на мені лихви. Нарід розуміє під лихвою кожде використання нещасливого положення ближнього для власної користи, передовсім з нагоди позички грошей. Високий чинш вважає ся за лихву; уміркований чинш є дозволений. І в тім останнім мусимо добачити закаламучення християнської совісти. Церков називає лихвою кожний зиск з позички: *omne lucrum ex mutuo* — усуга. Після суспільної економії мусіли би ми сказати: „несправедливе присвєненє собі ужитковсї вартости“. Значінє церковного понятя о лихві аж надто стає ясным, коли розходить ся о предмети споживні. Позичаю я приміром комусь якесь средство до життя, то не можу за ту позичку жадного докладу (причинку, зиску) жадати, бо зужитє средств до життя не витворює жадної нєвої вартости. Зі спожитєм є ті річи вже зужиті. За се отже щось жадати було би несправедливо. Тому маю лише право позичченє в тій самій мірі звернути. Як жеж має ся річ, коли розходить ся о позичку грошей? Чи і тут кожний чинш або лихва є недозволена і грішна? Тут, розуміє ся, залежить від того, як хто понимає гроші. Мають гроші лише вартість кєнеумцїйну, а жадної віддільної вартости ужитковсї, то питанє єсть скоро розв'язанє, а за позичку грошей зиску не вілго брати. Однак найбільші і бєстроумні мислителі старих і середних віків узнали гроші за средство вимієнє. Коли отже гроші видамо, то замінимо їх на вартість вишгєго предмету, який власне за них купили. Таким чингом зужитє їх є зєразєм їх зужитєм. Також суспільна економія вважає гроші яко такі за „непродуктивні“. Після того природно-правно недозголений був би зиск за позичку грошей. То саме кажуть і правники.

Контракт позичковий є для правника контрактом реальним, котрий відносить ся до річи. Є отже річ, в тім случаю гроші, сама в собі непродуктивна, то за єї позичку і не можна нич вимагати. А за тим слїдує, що кожний зиск з нагоди позички грошей є недозволений, лихварський, ба грішний. Такого то погляду є Церков католицька, опираючи ся на праві природні. Она осно-

вув ще сей погляд і на св. Письмі Старого Завіта, котре (ви-
нявши місце Второз. 23, 19), лихву забороняє і на св. Письмі
Нового Завіта.

Такої самої думки були і св. Отці. Вселенські собори, папи
і учені богослови так учили і в тім дусі всякий противний по-
гляд боронили. І дивна річ!

Рівнож і соціал-демократи узнають, що за позичку гро-
ший не повинно ся брати чиншу; мають отже в тій справі такий
погляд, як і католицька Церква. Так, в тій точці думають они
розсуддівше і більше по християнськи, як декотрі християни.

Яким чином стало ся то, що примамом осгрої заборони лихви
і чиншу законами церковними нині так юристи, як і декотрі
богослови чинш від позички під певним зглядом узажяють за
дозволений? Думаю, що се походить з того, що з впливом часу
прибула грошам еще инша функція, котрі не мали ані в стар-
ринности, ані в середних віках. Гроші стали не лише средством
замінним, то також і капіталом; в яким змислі, се побачимо.
Другу функцію гроша не зараз спізнаю. Но скоро її побачено,
старано ся єї в прикличнім жатю праміниги і поставлено в тій
цїлі виїшний титул правний. Сказано: за сїм позичку грїший,
отже з титулу внутрішнього, не можна брати жадного зяску. Но
до побираня єго можуть тебе оірадити виїшні мотиви. Ти мігби,
коли би гроший не позичав, придати собі ними акийсь зяск
(то названо *lucrum cessans*); або міг би ними від якїсь шкєди
забезпечити ся, чого, як позичиш гроші, зробити не можеш (*damp-
num emergens*); або знова позичений грїш частинно або цілковито
міг би тобі пропастися (*periculum sortis*); як сїд з тих виїшних
титулів, можеш жадати щось більше, як самого позиченого
гроша.

Тому знова, що і виїшні мотиви часто-густо є лише позір-
ними, то шукає ся загального, стало установленого мотиву, котрий
давав би право на побір чиншу, а таким є позволенє державного
закону. Власть позволила на означену нею стопу процентову по-
жичати гроші. І хто на такий чинш позичає гроші, не ділає
протизаконно. Держава основувала виданє такого закону на за-
гальнім добрі. Бо коли би закіз побираня чиншу трєвав в своїй
силі, то були би ті, що посїдають маєток і мають совість, ніколи
не позичали.

А розвій і успіванє торгєвлі і прамислу вимагало позичок,
тому то позволено брати чинш за позичку грошей на законом
означену стопу процентову, а пізнїйше дійшло до того, що і на
лихву дивлено ся через пальці.

Коли се стало ся, визначні богослови запитали ся Риму,
чи вільно тримаючи ся законів державних, побірати лихву? Щож
відповів вірний принципам Рим, що ще нині придержуєсь своєї
науки що до чиншу і лихви?

(К. 6.)

3 католицького руху.

Щоби задосить учинити бажанню многих, котрі цікавлять ся катлицьким рухом в світі, як також щоби заповнити одну люку нашої преси, котра постійно і консеквентно ігнорує всі прояви сего руху, заміряю від тепер стало ділитись з читачами „Ниви“ усякими найважнішими подіями, що приключаются в Церкві.

Найважніша подія сьх днів в Церкві — се іменно папський консистер, що відбув ся на дни 27. марта і промова на нїм св. Отця. Промова (allocutio) св. Отця при тій нагоді — заслугує на особливу увагу зі згляду на справу в війї порушену, — а іменно на зірване конкордату з Францією.

На самім початку св. Отець висказує жаль, то хоч вже третій раз ось так промовляє, то однак змушений обставинами, не може з присутніми поділитись веселими вістками — і приступає до найгословійшої події, себто до замірів зірвання конкордату через Францію і розлученя Церкви від держави. Він жалує дуже, що такий рух об'явив ся, а ще більше, що ті заміри вкорті будуть річю докраною, мимо, що св. Отець старає ся всіми способами і силами до сего не допустити. Єго й болить шкода, яка навесєсь Франції, котру як каже „ex animo amamus“, бо він знає з досвідченя, що шкода, яку чинить ся Церкві, відбиває ся сильно на державі. Перестерігає (стже французьких католиків, щоби взяли в оборону Церков, і не лишень їх, але і тих, котрим є дорога їх вітчизна, щоби спільними силами не допустили до єї руїни. — Згадує відтак св. Отець о війні на далекім Сході і яко заступник Бога, котрий є сотворителем мира, просить Бога, щоби зволив дати і пануючим і їх народам раду, що приносить супокій, бо стілько є іже нещасть, котрі мучать людскість, що не треба до тих єще додавати брязкоту оружя і военних конфліктів. А яко примір дає републики Бразилію, Перувію і Болівію, полуднево-американські держави, котрі маючи спір межі собою о границі їх країв, місто удаватись о рішенє єго до оружя, вибрали межі собою суд арбітральний і покликали на предсідателя апостольського нунція. За се публично св. Отець і дякує, як рівнож п'ятує правительстго републики Еквадору, котре внесло, а парламент ухвалив права, що мають на ділі переслідване Церкви. Против сих насильств виступає св. Отець і протестує, в надії, що чейже вразумлять ся і повернуть на догогу правди ті, котрим зістала поручена доля їх народу. Поручає рівнож єпископам і католикам Еквадору енергично борснити їх релігії, — тримаючись однак здалека від всякого средства заборовеного порядком річий і справедливости. Кількома словами ще згадавши про побожність оказану католиками підчас тамтого-річного ювілея Непорочного Зачаття Преч. Діви надієсь, що за єї помочию скоро завитає для

всіх так пожаданий мир. — Се в короткій промова св. Отця. Має вона донесла значіне для всіх католиків, є се еуніціяція, що рівнась престольним мовам, виголошуваним м пархами при отвираню парляментів. В навязаню до сего требабі обговорити дальше квестію розділу Церкви і держави в Франції, про що тепер так горячо дебатуюсь в французім парляменті. Волимо однак перечекати, доки буде вона остаточно рішена, щоби її відтак основнійше обговорити.

Л Ї О Р І С.

SLAVORUM LITTERAE THEOLOGICAE CONSPECTUS PERIODICUS.

Під таким заголовком почала виходити в Праці (Prag IV-63, коштує на рік 6 к роі), п. и газеті „Casopis katolickeho duchovenstva“ часопись на латинській мові — якої ціль по словам самої редакції ось така: Сі публікації мають давати огляд діяльності славянських народів на ниві богословського знання, і то огляд по можности повний. Тут будезь реєструвати передовсім наукову богословську працю з католицьких славянських народів. Учені і писателі богослови сих народів маю доси взаімно знали ся. Черпаючи головню з літератур західних, маю інтересували ся науковими вислідми праці найблизших їм по племені і мові. — Відтак буде йти об'єктивно представлена науково-богословська праця славянських народів доси нез'єдинених. Сим хочемо взаімню пізнати ся і зближити ся, маючи на оці красний ідеал: з'єдинене всіх народів славянських в католицькій вірі. — Тут будуть статі про літературний богословський рух між всіма славянськими народами, тут будуть також рецензії всіх богословських літературних праць. Сей додаток має також метою повідомляти світ про стан богословської літератури між Славянами і тому буде ведений латинською мовою.

Ціль отже сеї часописи дуже красна і похвальна. Вона може дійсно в будучности осягнути надсподівні результати, колиби тільки змогла знайти щире заінтересованє у всіх Славян. Як стоїть справа доси, є надія, що редакция свою ціль осягне. Ось що пише з нагоди появи сеї часописи поважний російський журнал „Странникъ“ (р. 1905, ч. 3, ст. 536),

„Серед західних Славян в Австрії позетало товариство молодих богословів, які поставили своєю метою студювати російську богословську літературу і познакомляти з нею західну Європу (дорогою рефератів, рецензій і бібліографічних заміток), щоби таким чином зближити Росію з західною Європою на ниві богословської науки. Праці (Slavica) сего товариства друкують ся пози—що як додаток до журналу „Casopis katolickeho duchovenstva“ але еще

в р. 1905, а вже на певно в р. 1903, будуть виходити віддільно. Отся симпатична праця заслуговує на увагу і на піддержку зі сторони Росіян. Тому було би дуже пожадано, щоби до редакції згаданого журналу висилано російські богословські журнали і газети (в заміну), а також і книжки (для рецензії). — Просимо другі журнали і газети перепечатати отсю замітку“.

Нову часопись привитали радісно майже всі католицькі богословські часописи, не менше радо вітаємо її і ми, але рівночасно й зсилаємо до неї отсю нашу просьбу: Просимо іменно дуже, щоби редакция була на другий раз трохи обережніша в поміщуваню вісток про нас, Русинів, хочби ті вісти походили навіть з пера і професора університета, який би однак не стояв на становищі науковім, але вузко партійнім.

Бібліографія.

Короткая литургика для школ народныхъ. Изъ мадыарской „Начальной Литургики“ Дра Александра Микиты каноника епарх. Мукачевской переробилъ: Емиліанъ Мустяновичъ, священникъ епарх. Мукачевской, сотрудникъ Кушницькій. Цѣна 40 филлиповъ. Унгварь, 1904. Изданіе Акційнаго Общества „Уніо“, 8^о, ст. 71, VIII.

Отся „Короткая Литургика“ перерібка з мадыарскої „Начальной Литургики“ ділиться на три часті: 1) святі місця і річі, 2) богослуження і 3) святоточні часи. Книжка написана ясно і живо, перегляд предмету дуже добрий і проглядний, місця важніші відріжені від менше важних иншим друком. Весь предмет взятий майже цілковито і зовсім достаточно. Нам здає ся, що така літургіка вистарчилаби не тільки для народних і виділових шкіл, але цілком добре і для середних. Пересічний інтелігент не потребує зовсім знати більше літургіки над те, що містить така „К. Л.“ Колиб на взір сего підручника зладжено літургіку і для нашої молодіжи, а усунено вже раз той нещасливий „учебник“ о. Торонського, то на сім тільки зискалаби знанє літургіки. Отсей учебник замітний еще й тим, що заосмотрений численними таблицями, що зображають важніші церковні річі.

Католицкий Вскід, орган рускої католицкої богословської молодіжи. Рік 1905. Випуск 1, Річник II. Ст. 48+81—112.

В отсім випуску почались печатати дві довші праці наших питомців: 1) О. Волянського — Християнський і антихристиянський світогляд, а природна нерівність і зависимість жіночого пола; та 2) Володимира Федева — Масони. Про сі праці скажемо лещо більше тоді, коли будуть доведені до кінця. До сего виписка долучено два аркуші перекладу гомілій.

В с я ч и н а.

Відозва. Наша Русь пізно пробудила ся до життя. Коли другі народи на всіх культурних шляхах працювали в повнім розгарі, ми заледво з просоня прочутили ся. Духово і матеріально обезсилені не знали, якої роботи спершу ймати ся треба, щоби з поступом часу зайняти почесне місце серед прочої славянської братії. Зділано все, що в даних обставинах зділати було можливо. В останніх часах звернули увагу наші патріоти і на пол жіночий. Для інтелігентних сфери вже багато зділано, лиш позабуто майже зі всім за селянське населення. Пословиця наша каже, що в домашнім хозяйстві муж підпирає один угол в хаті а жінка аж три, чим найлучше зазначено важку роль, яку жінка відгравала в суспільнім житю. Ся обставина спонукала людей доброї волі, що ввели в життя в Сокалі товариство „школи жіночого господарства“, котре пклало собі за задачу пострійти інтернат, в котрім містилися б селянські дівчата всіх трьох наших Єпархій, де під проводом опитних учительок обучалися би всего, що входить в обсяг жіночого господарства як: догляду худоби, молочарства, прання і шиття біля, печива хліба, варення поживи як для простолюдинів, так для людей вищого стану і пр. На основі статута затвердженого високим правительством уконституовало ся се товариство і збирає складки, щоби на просторій площі, подарованій йому в Жужелю, пострійти відповідний дім і необхідно потрібні господарчі будинки.

Кожний Русин, котрий бажає добра своєму народови, всі наші філансові, вченомічні і просвітні інституції найобильніми жертвами підпомагають се товариство, і тим причиняють ся до чим скоршого зреалізованя сего гуманного діла, котре, наколиби увійшло в життя, необчислені користи принеслоби загалови нашого селянського населення.

Хто хотівби ближше познакомити ся з цілію і обсягом діланя сего товариства, най зажадає статутів, котрі охотно перешле ся. Виказ принесених жертв пізнійше сбародовимо.

В останніх часах виринули у нас різличного рода похвальні пляни і підприємства, котрі мають на піли духове і матеріальне здвигнене народа. Чи не порадно булоби розсортувати всю тую роботу на менше наглядчу, котру можна би відсжити і на пізнійше і на необхідно потрібну, котрої довершене в загальній економії народній не терпить проволочи. До тої останньої роботи причисли би я також і школу жіночого господарства.

О. К. СЕЛЕЦКИЙ.

Справа перушена в отій відозві говорить сама за себе, вагу такої „Школи жіночого господарства“ відчує кождий свідомий Русин так, що всякі засхоти і припоручення з нашого боку уважаємо цілком злишніми. — Ред.

Патриархат і церковний собор в Росії. Як доносять часописи, мав симя днями сьвятійший Синод рішити одноголосно питанє про необхідність введеня патриархату в Росії і про скликанє всеросійського собора православної церкви. Згідно з царською волею порушив митрополит Антоній (кандидат на патриарха) на засіданю тогож Синода питанє про свободу православної церкви, про її самостійність і висвободженє з теперішнього невдадного положення, як се було виражено в присланім ему письмі 32 сьвящеників з Петербурга. Собор мав би відбутися в Петербурзі, а участь в нїм і в виборі патриарха мали би взяти всі православні єпископи. Послїднім патриархом всеросійським був Адриян (в початках вісімнадцятого столїтя). По смерті Адрияна, отже протягом більше як 200 лїт, собора в Росії вже не скликувано.

Чи вже вступ зборонений? Вечерки і концерти в честь Т. Шевченка були доси загальнє рускими сьвятами, на які всі Русини сходилися, на яких всі почувалися до одної родини, тішилися своїм поступом і набирали енергії та сили до дальшої праці над народом. Когось узувати від участі в таких сьвятах нікому доси і до готуви не приходило. Аж ось настала наша патриотична і просьвічена акадємічна мода і на сего річницю Шевченківським концерті у Львові втяла таку шлуку, якої не втялаби мода навіть малокультурного народу. Во ї до чогож дійде, коли вже навіть і на вечерниці і концерти буде зборонений вступ всім характерним католикам, спеціальнє духовенству?

3 Товариства св. Ольги. Ц. к. Намісництво під днем 4. цвітня с. р. Ч. 39382 затвердило статут: Група пирхіяльної Лісевицької, в Деканаті Львівським.

Пишуть нам з Сокальщини: По всіх майже позакравих місцях купелевих існують дома, в котрих недужі сьвященики приходять для себе слокійний прайог, поживу і обслугу за розмірно дешеvu ціну. Потреба таких домів давала ся в наших краєвих купелевих заведенях вельми відчувати особливо тим сьвященикам, котрі по причині скудних материяльних средств відповідний своєму стану льокаль і удержанє оплатити не мали спроможности. Сїй потребі задумали наші СС. Служебниці зарадити. Огсимі днями внесла їх Настоятелька пршєне до всіх трех Впреосьвящ. Ординариятів, щоби СС. Служебницям дозволено було збирати складки на будову такого дому в Трускавці, в котрім наші недужі і не заможні сьвященики найшли би для себе за умірковану заплату відповідний прайог, обслугу і здорову поживу. Ми увірені, що Впреосьвящ. Ординарияти удїлять своє покровительство сему гуманному ділу і що наше патриотичне Духовенство радє працянити зі своїми жертвами, щоби похвально намірене наших Сестер чам скорше зреалїзується.

В Товаристві св. Ап. Павла (адресувати треба тільки до редакції „НИВИ“), можна купити:

Духовна лѣкарня (аптика) для всѣхъ, що хотять вѣчно жити книжочка поучаюча списана пѣсля Ернеста Маріи Миллера, Епископа Линцкого через Дра Климента Сарницкого. — Ціна 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Евхаристіи списавъ Др. Климентій Сарницкій. — Ціна 20 сот.

„Хощу, очистися!“ або приступна наука о Святої Тайнѣ Покаянія пояснена многими примѣрами. Написавъ свящ. Стефанъ Донаровичъ Ціна 20 сот.

„Оставьте дѣтей приходить ко мнѣ“. Начеркъ науки религіи въ першій класѣ народної школи. Уложивъ свящ. Л. Лужницкій. — Ціна 20 сот.

Слава Непорочної Діви. Оявлене і чуда Діви Марії в наших часах). — Ціна 20 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — по 2 кор. 40 сот. і перший випуск з р. 1903 — по 30 сот. враз з поштовою пересилкою.

Нива, річник 1904, брошурований. — Ціна 5 кор.

Зміст 7. ч.: О брацтвахъ Найсв. Тайн. (о. Ролодимир Винарскій); Замітки двохъ рсѣйскихъ професорівъ духовної академії про наші церковні відносини (дальше); Реклекційне розважане (конець); Праця, заплата і лѣхва (дальше); З католицкого руху (Льоріс); Slavorum litterae theologicae (Я.); Вібліографія. Всячина. Як додток: 15 і 16 Наука катехитична (о. М. Кінаш).

Жива

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Поодинокое число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Обнова в Христі.

Від самого початку нашого національного відродження ми грішили і то тяжко грішили. Все робило ся навгадь, без якогось постійного, добре обдуманого пляну, без якоїсь провідної гадки. Ми працювали, бо чули потребу праці, бо сила обставин пхала нас до неї, бо без неї булиби ми засуджені на смерть. Наша праця отже була неначе ратунком перед смертю.

А звісна річ, що коли основа зла, хибна, то й діла довершувані на такій основі не будуть добрими. Коли основа нашої національної праці була хибна, а радше, скажім правду, коли та праця немала жадної основи, то й не диво, що ми дійшли до того, що маємо нині.

Народ — отсе наш ідеал від 48-років. Праця для него вважалась сьвятим обовязком кожного сьвідомого Русина. Здавало ся, що є все. Ідеал був, було для чого жити, для чого працювати.

Забуто тільки на одну „маленьку“ річ — а се на основу тої праці. Бож звісно, що „народна праця“ се понятие широке — глибоке.

Працювати для народа — се ще за мало. Головна річ, на якій основі ми поведемо ту працю. Для кого народ є Богом, то сему вистарчить кожда праця, аби була тільки народна. Хтож дивить ся на народ иншим оком, то сей не вдовольить ся тільки народною працею.

На жаль, ми всі належали доси до людей першої категорії. Кождий патріот уважавсь сьвятим, а бути патріотом —

вистарчало тільки „працювати“ для народу і то головню язиком. Перед кождим „народним робітником“ кождий гнув покiрно спину, бож звiсно, се робітник народний..

До тих всiх належали й ми, свiященики. І для нас народ був першим Богом, а Христос другим. В жертву народови посвiятили ми все, що мали найдорозшого, бо посвiятили самого Христа. Прикро нам до сего признати ся, ми се розумiємо, але признати ся мусимо, бо инакше будемо далi блудити. Плоди того нашого первiсного поблудження збираємо вже нинi і то обильно.

Наша нинiшня суспiльнiсть у всiх проявах свого життя — не знає Христа, Христос для неї або цiлком чужий, або толерований тільки для ока, для iнтересу. І до сего стану допровадив нашу суспiльнiсть не хто инший, а таки ми, свiященики, і то через хибно понятій патріотизм, через нашу байдужнiсть і лiнь, а вкiнци через наше спеціальне мудрованє і аргументованє в ясених і рiшучих питаннях.

І коли наша суспiльнiсть стоїть нинi над берегом моральної пропасти, се наша, тільки наша вина. Ми допустились злочину і на Христi, а тим самим і на нашiм народi.

Так було доси. Нинi починаємо вже трохи рефлексувати ся, будити ся. Чуємо (розумiєсь, далеко ще не всi), що коло нас зле, відчуваємо душну атмосферу, розумiємо, що наші попередники у чiмсь тяжко провинились і непокоїмось будучностю. Ми в своїй хатi не чуємось своїми, бачимо той хаос, той нелад у нашiм житю, він нас болить, ми бажаємо серцем порядку суспiльних понять і шукаємо якогось ратунку. А ратунк той лежить в нас самих, лежить в вилiченой нашої власної, становой хвороби.

Ми поповнили на самiм початку великий гріх. Народ оперли ми на народi, дiм будували ми без пiдвалин. Конечну пiдвалину, конечну основу кожного народу — Христа, ми змаловажили, бо хоч Христовi свiященики, ми сеї правди не розуміли. І звiдси руїна. Аби ратуватись, мусимо раз поняти ту правду, що без Христа нема для нас народа, мусимо раз стати правдами свiящениками, свiящениками Христовими, не національними християнами, а християнськими націоналами. Коли станемо на сiй основi, на Христi, коли й наш народ пiдчинимо Христу — тодi ми наш народ уратували.

Отсе й зрозуміли наші Впреосвiяч. Владики і в тiй цiли звернули бачнiйше око на вихованє та образованє свiященичих кандидатiв, як не менше також і на душевний стан пiдчиненого собі клиру. І звiдси мiж иншим цiлий ряд знаменитих пастирських листiв Високопреосвiященого Андрея, звiдси те iсторичної ваги дiло пiдняте Преосвiященим Григорієм — реколекції для цiлого духовенства Станиславiвської Епархii.

Про отсi реколекції говорилося і писалося рiжно, а се тому, що не всi розуміли їх значiня пiд нинiшню добу. Доперва

тому, хто ті реколекції відправив, отворялись очи і він мусів стидатись перед самим собою свого попереднього негодованя.

Реколекції, в яких взялоби участь ціле єпархіяльне духовенство, се річ доси не бувала. Подивляти також треба спосіб їх переведеня, як показало ся, дуже добрий і єдино можливий.

Послідну серію реколектантів становили катехити і святиченики-учителі і на їх серії, д. 23. цвітня с. р., закінчилися реколекції цілого єпархіяльного духовенства. Не потребуємо додавати, що як всі прочі святиченики, так і катехити та святиченики-учителі вертали з реколекцій одушевлені, відсвіжені і покріплені, вертали з вдячністю для свого Владики за той душевний мир, зготовлений їм духовними вправами.

А вдяка належить ся дійсно велика Преосвященному Григорию. Він, помимо великих трудностей, помимо зимного переважно принятя з початку Свого розпорядження підвладним клиром, довершив діла в своїх наслідках неоціненого. Голошені Преосвященим науки відродили, можна сказати, слухачів, усвідомили їх і отворили їм очи не на одну справу, доси їм не ясну, або й цілком не знану. Одним словом — сі реколекції се великий крок вперед в нашім моральнім відродженю. Що так є дійсно, ми й не сумніваємось. Такими реколекціями, уряджуваними що річно, наше духовенство не тільки піднесе ся морально саме, але й піднесе собою цілий народ. Яке буде духовенство, така буде й наша суспільність.

На сі реколекції ми глядимо як на відгук клича Папи Пія X. — обнова в Христі. Христос у пас понижений. Двигнім его в гору, даймо йому належне місце в нашім вперед крузі, а через те запанує Він і серед нашої суспільности, а через те станесь Він основою нашої народної праці, основою самого народа і тільки тоді зможемо воскреснути з тої моральної а дальше і материяльної смерти, в якій перебуваємо.

Я.

Єпископ Штросмаєр.

Померший недавно єпископ Штросмаєр був передовсім визначним політиком. Вже в році 1860 відзначив ся він як політик на зібраню нотаблів в Відні, де горячо промовляв за „єдностипо монархії“, як за „законом Божого провидіння“. Відтак перекинув ся на угорський бік, де вже тоді обьявляв ся дуалізм. Передовсім займав ся він славянською агітацією на балканським півострові. Як „апостольський адміністратор Сербії та єпископ Боснії і Сирмії“ признавав він собі право мішати ся в церковні і національні справи інших країв. Коли его завела надія на архієпископський престол в Загребі (по смерті

кардинала Гавліка р. 1869), почалась его ворожнеча проти Угрів а робота задля єдності Славян. Штросмаєр стояв в зносинах з цілим австрійським славянським клиром; як в Австрії, так і в Уграх, в Дальмації, Стирії, Країні, Каринтії, в полудневім Семигороді, в Чехах і Моравії, навіть в Сербії, Болгарії і Чорногорщині видні сліди его агітації.

На Ватиканськiм Соборі був Штросмаєр горячим противником догми о непомильности папи. Трійцять перше генеральне засіданє було внаслідок его промови і протесту єпископів найнеспокійнійше зі всіх засідань. Серед гамору слів его не було навіть чути і він мусів зійти з трибуни, хоч се цілком не правда, неначе мавби его до сего вівзати Пій IX. Стенографічний звіт з того засідання (22. марта 1870 р.) оправдує цілком суд, який видали Грандерат і Кірш в історії Ватиканського Собора: „Від єпископів взагалі належало би ся сподівати трохи більше зимної крові і почутя достоїнства.“ (П. ст. 400).

Повернувши в свою вітчину, держав ся Штросмаєр довший час осторонь від публичного житя, але зате працював тим усильнійше для старославянської літургії, основував школи, попирав хорватских учених, причинив ся до заложеня загребского університета, збирав народні пісні і працював всіми силами над духовим двигненєм свого народа.

В р. 1888 виступає Штросмаєр знова на публичну арену. В серпни 1888 р. висилає він до Києва з нагоди звісного ювілею ось таку телеграму: „Маю честь з щирою радістю взяти участь в вашім нинішнім святї. Спадщина св. Володимира, св. віра, є воскресенєм, житєм, свѣтлом і славою цілого великоруского народа. Нехай Бог благословить Росію і допоможе їй в правдивій вірі при помочи Божій і з християнською мужністю попри своїх прочих завдань сповнити також ту велику свѣтову місію, яку призначив їй Бог. Прошу заявити отсі чувства і другим братам, яких дружно поздоровляю та по вітцївски благословлю. Єпископ Штросмаєр“. Що така телеграма мусїла неподобатись Віденьским кругам, се річ ясна. Між правительством а горячим борцем за національну справу Хорватії були тому все дуже напружені відносини. Коли вмер архієпископ Загребу, Михайлович, мав знова Штросмаєр заняти архієпископський престол в Загребі, але Угри вміли перешкодити его вибір.

Штросмаєр був за те любимцем свого народа. Він тішив ся незвичайною популярністю, яку зєднали ему і его щирі заходи около піднесеня хорватского народа і его велика щедрість. Їму завдячують свій початок численні фундації а много також фундацій тішили ся его піддержкою. Зїзд хорватских католиків в р. 1900. в Дяковарі був рівночасно і свѣтом Штросмаєра. Гучним оваціям для старого єпископа не було кінця.

Від 1888 року став Штросмаєр чим раз більше усуватись

від публичного життя. Він лишився тільки духовним керманічем хорвацького руху і спомігав його матеріально. Їго чинний провід слаб з поступом старости.

Можна дивитись на деякі поступки Штросмаєра як хто хоче, але все таки мусимо признати, що він був як політик і патріот одним з найвизначніших мужів свого народу.

* * *

При сій нагоді не можемо також не згадати про деякі цікаві статі по наших часописах, в яких вони залюбки змалювали всі найслабші сторони Штросмаєра як єпископа, всі його неfortunні виступи і хиби як які геройські подвиги. — Се прецінь жадна честь для покійного Штросмаєра. Бож ані такого змісту телеграма, яку він, яко католицький єпископ, вислав до Києва, ані його негідне заховане на Соборі, (як слова про Делінгера та як взагалі його відношене до проголошеня нової догми), не промовляють зовсім в його користь, а противно, свідчать проти него і яко єпископа і яко богослова.

Я.

Замітки двох російських професорів духовної Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Селящ. Титова*: Русское духовенство въ Галиціи.

(6. Продовжене).

II. Приготоване кандидатів священства (дальше).

2. Сецесія богословців і замкнене семінарії.

До згадки про університет і семінарію проф. Титов навіязує історію сецесії нашої молодіжки із львівського університета. Робить се, як здає ся, з двох причин: раз тому, що вона проява у собі сама замітна і припала на рік его побуту у Львові. По друге, і то головно, тому, що наш Автор добачує у ній велике значіне для дальшої історії образования нашого руського духовенства: іменно він бачить у ній причину до реформи семінарії.

Не можна забувати, що проф. Титов був у Львові під кінець р. 1901, отже і представляє справу сецесії і семінарії так, як вона стояла, або радше: як про неї говорило ся так більш-менш з кінцем падолиста і в грудні згаданого року. Семінарія саме замкнула ся, богословці роз'їхали ся, тай попри університет заговорило ся і про долю семінарії. В виду сего, що

еще попереднійше само духовенство розкрило було в публичній часописи деякі безладя семинарії, а потім як раз перед сесією Високо Преосвященний Митрополит видав пастирський лист до настоятелів і питомців семинарії, яким заводив і на дальше заповідав зміни, що мали вести до переобразованя сего заведеня, — в виду всего того не було сумніву про реформу семинарії. Яка вона мала бути, про се роїло ся чимало здогадів. Відай отся верзья придбала собі найбільше популярности, що семинария буде відокремлена від університету, замінена на приватну школу і віддана в руки Єзуїтам, коли наш професор її лише подає яко імовірно нехибну будучність (ст. 25 сл.) Очевидно, що такий оборот справи в очах проф. Титова найфатальніший і він признає (ст. 26), що вже ліпше, най рускі богословці слухають лекцій у католицьких ксьондзів на богословськім виділі, як мають бути здані на опіку Єзуїтів. — На щастє се лячне пророцтво не сповнило ся і нині, у третім році від заведеня реформи, наше духовенство зовсім спокійне зза долі семинарії.

Саму історію університецкої сесії Автор переповідає за нашими часописями спокійно і для російських читачів доволі вірно інформуючо. Злишно буде тут її еще повторяти, але треба справити одну замітку. По замкненню семинарії, читаємо на ст. 23, богословці розіхали ся по других австрійських університетах. „Найдогіднішим і нейвідповіднішим для галицко руских потомців бувби очевидно черновецький університет на Буковині тому, що у тім університеті є богословський виділ (православний), на яким виклади ведуть ся по руски“).

Але замітно, що зі всіх австрійських університетів іменно один черновецький рішучо відмовив отворити свої двері для руских студентів, вийшовших із львівського університета а з окрема для руских богословців... Після неудачі в Чернівцях рускі богословці розіхали ся і вступили до віденьського, краківського і по части до праского університета“ (ст. 24). Річ ясна, що проф. Титов, ошибочно понимаючи унію, мусів мати і се хибне переконанє, що черновецький виділ богословський був найвідповіднішим для наших студентів. Та лиш у тім сук, що з наших богословців ніхто не вибирав ся на богословські студії до Черновець, про що навіть не було бесіди. Отже згадка про якісь неудачі богословців в Чернівцях цілковито безосновна (иньша річ: відмовленє принятя на черновецький університет взагалі львівським сесіоністам, що було фактом, але его не можна аплікувати до богословців), подібно як і навязуюча ся до неї друга, еще дивогляднійша, що наші студенти мусіли слухати і справді слухали протестанцкого богословя (ст. 24), чого ніколи не було!

1) Неконечно, бо після програми викладів майже все викладає ся по румунськи, дуже маленько по німецьки, а лише один проф. Денис Бремійчук читає ємілетіку і літургіку по руски!

Так само неоправдане є посуджуване Високо Преосвященного Митрополита о непопиране університецької акції для сего, щоби єї використати для реформи семинарії (ст. 25 і 35). Реформу спровадила не сецесия, але конечна потреба реформи і акция у тім згляді почала ся еще далеко перед сецесиею; впрочім щире і повне пожертвованя співділанє нашого Впрсв. Митрополита Андрея в університецькій справі всім над міру добре знане, щоби потребувало еще оборони, — та і то, що загально знає ся, се лиш частина...!

3. Недостачі львівської духовної семинарії і єї реформа. Про наші духовні семинарії проф. Титов згадав був вже на початку другої глави, при зображеню низшого-образованя кандидатів священства, але досить дивоглядно. Наперед сконстатував, що у нас є три духовні заведеня: генеральна семинария у Львові і єпархіяльні семинарії в Перемишлі і Станиславові, та таке додав (ст. 9): „Перемиский і стиславівский ліцей, основані еще не так дуже давно, представляють собою замкнені духовно-учебні заведеня (інтернати). Даякоєсь степені вони нагадують наші духовні семинарії, чи проавильнійше: школи (училища). Вони відповідають вимогам лише місцевих єпархій. Крім сего вони не дають повного образованя, необходимого для гр.-кат. священника так, що покінчивші в них курс, вступають потім для доповненя свого образованя до гр.-кат. духовної семинарії у Львові“. Дивні інформації! Станиславівська семинария доперва будує ся, а в Перемишлі є лише один і то найвисший рік богословских студій. Але немого дивовати ся словам Автора, бо він сам каже (ст. 9), що лично не бачив перемискої ані станиславівської семинарії. Дальше додає (ст. 10), що ректорат приймає укінчених гімназистів до семинарії: „Тоді вони дістають назву руских богословів, або у щоденнім уживаню частійше прийняту руских академиків!“

Наших богословців звичайно ніхто не називає академіками, лише питомцями, а до семинарії приймає не ректорат а Консистория або Ординарий¹⁾.

Вже виключно справам семинарії посвячений сей третій уступ другої глави. Він обнимає дві часті. Перша розкриває внутрене житє семинарії, зображене у посланню Високо Преосвященного Митрополита до настоятелів і питомців семинарії.

¹⁾ Відай, що вже наша семинария не має щастя до чужинців. Ось що читаємо у вишшовшій перед півроком книжці католицького автора про східні церкви: „Für die Bildung der ruthenischen Klerus bestand ein Generalseminar zu Lemberg u. das Seminar St. Barbara in Wien. Beide wurden 1893 aufgehoben u. dafür theologische Lebranstalten in Przemiśl (так!) u. Tarnów (?) errichtet. Auch zu Rom im Collegium graecum befinden sich ruthenische Zöglinge“... Dr. Izidor Silbernagl Verfassung u. gegenwärtiger Bestand sämtlicher Kirchen des Orients. Eine kanonistisch-statistische Abhandlung. 2 Aufl. von Jos. Schnitzer. Regensburg 1904 ст. 330.

Проф. Титов з видимим уподобанєм переповідає цілий сей пастирський лист і багато гарних у нїм місць наводить дословно для своїх читачів. Так як послання осуджує від давна закорінені ріжнородні надужитя, що не йдуть у парі з завданєм семінарії і вихованєм кандидатів св'ященства, такий дух проф. Титов бачить у семінаристів. Отже передовсім жажду браня, а не давання за то нічого, гру в карти, лїнь, довги, брак ревности до богослуженя, св'ідчий дух, верховодство крикунів, глупі традиції, партійність, — місто чого, по словам послання, пожадана булаби совістність, солідарність у добрім, єдність у стремленю до одного звания і взаїмна любов. — Нині, по трох лїтах, у тїм зглядї вже дещо на лїпше змінило ся і то значно ¹⁾...

В другій часті св'ящ. Титов подає свої спостереження про питомців і про порядки в семінарії. Що тикає ся ноші питомців, то цікаві річі читаємо про неї (ст. 33): „Алюмни носять одежу, прийату у гр.-кат. церкві особами духовного стану: довгий мало що не до землі сягаючий кафтан (наш [-російський] підрясник) і верхню коротшу рясу з трохи розширеними рукавами і пелеринками (плащі); капелюх-циліндер і кремезна палка становлять необхідному приналежність кожного алюмна“. — Чи циліндер і кремезна палка така дуже необхідна приналежність кожного алюмна, о сїм треба дуже сумнівати ся ²⁾

Врешті і гавельоки не є у наших богословців ані приписаною одежою, ані не так загально ношені, як се із наведених слів моглоби виходити. Що найцікавійше вже, то отся замітка проф. Титова: „І замітно, що алюмни, очевидно, не чують себе вязаними ані обтяженими такою одежою, яка не може не впадати в очи публіці Львова, вповні культурного західно-європейского міста, — публіці одіваючій ся по вимогам новітшої моди, якої законодателькою є столиця держави, Відень“ (ст. 33). Річ природна, що довгий одяг семінаристів відбиває від короткої ноші Львовян, але зовсім без якої небудь некористи для питомців, яких впрочім о пересадну скромність в убраню доси еще ніхто не посуджував...

Замітки про порядок в семінарії Автор обмежив на богослуженє в семінарській церкві, котра завдяки своєму внутре-

¹⁾ До отсего уступа мусимо й ми додати свої уваги, бо не досить, що проф. Титов фалшиво представив семінар, але й ш. рецензент тут, скажім, трохи неясний. — Що семінар перед реформою мав свої деякі хибі, про які вище згадує ся, сего ми не перечимо. Але мусимо рішучо заперестувати проти узагальнюваню тих хиб на всіх питомців перед реформою! Хто знав наш семінар в послїдних роках (перед реформою), сей велику кривду робив би тогочасним питомцям, колиби всіх їх посуджував о гру в карти, лїнь, довги, брак ревности і т. д. Про одиниці загал ніколи не може відповідати, розумієсь, в тїм разї. Хто хоче зрештою мати вірний образ передреформових часів нехай прочитає книжочку: — Ярослав Левицький, Львівська Духовна Семінарія в лїтах 1897—1901, Львів, 1901, Наказом А. Хойнацкого, ст. 58. — Ред.

²⁾ „Палки“ питомцям навіть не вільно уживати і ніхто єї не уживав ніколи і не уживав. — Ред.

ному устроєви „очень напминаєть... православную домовую церковь“. Богослужєня відправляє ректор і настоятелі (проф. Титов каже ошибочно, що професори). „Сьпів, недивлячись на присутність серед сьпіваків гарних голосів, не визначає ся гармонією і тому не викликає милого вражєня. Богослови, а також і гімназисти, поводять ся в часі богослужєня дуже свобідно: сидять недбало, розмовляють і сьміють ся“. (ст. 34). — Дуже сумне сьвідощтво, тільки, на жаль, правдиве! (Очевидно, тут бе-сіда в першій мірі про стан чотири роки тому).

(Д. б.).

СЛОВО

о Повинностєхъ подданныхъ, а над инныхъ Чина Священниковъ къ Царю и Отечеству, голошене передъ Собраніємъ Алѣмновъ Семьнариі гр. нат. въ Львовъ дня 19-го Ноемря 1839, Антоніємъ зъ Любичъ Могільнѣцкимъ.

Честно и потѣшно ми ієсть, Високопочтеннии Настоятели, мужи свѣтлыи и всєчестныи, и Вы достойнии Гостѣ милыи, що нынѣ передъ лицємъ Вашимъ, могу открыти чувствія мои, могу отворити оуста мои!

Нынѣ любимыи Товаришѣ, зачинаю житя нове и щасливе, нынѣ невимовновъ оутѣховъ и радостію груди мои отдыхаютъ, коли ми щастя послужило, промовити до васъ о високѣмъ намѣренію, для которогосмо ся въ сїє добротинне заложеніє згромадили, до которого ся въ немъ приспособляти и лагодити повиннысмо! — Коли ми доля спріяла, припѣмнути вамъ святыи повинности, якихъ отъ насъ Церковь, Отечество и Императоръ жєлає! — коли могу поговорити зъ вами о надѣи, яку на насъ любя родина, и цѣлый народъ рускій Отечества Галицкого покладає! — але щємъ далеко щасливій! — коли промовляю до васъ тими словами, котрисмо зъ грудей Матерей нашихъ виссали, котримисмо невинныи оутѣхи лѣтъ дитинныхъ солодили, котрими насъ старанный Отець, и любєзна мати наоучали, якъ чоловікомъ добримъ и щасливимъ, якъ Отечеству, и людскому племню оужитечнымъ зѣстати, котрими на коєць хвалу Богу маємъ отправляти, вѣрнымъ братіямъ нашимъ, правди вѣчныи голосити, и ихъ о повинностєхъ къ Царю и Отечеству наоучати! — Правда, що намѣреніє мое, ієсть трудне и високе: — Високе, бо маю вамъ голосити такъ и правди, котріи въ глубокой мудрости Бога, и въ вѣчныхъ и неизмѣнныхъ правахъ и порядкѣ видимого свѣта свой початокъ мають! Трудне, бо непромовляю до васъ языкомъ, отъ людей оученыхъ обробленнымъ и оукрашеннымъ, але такимъ, який ся подѣ оубоговъ рѣлника стрѣховъ, погарджєный отъ про-

свѣченого свѣта переходуе! — Але претцѣ, намѣреніе того, не ієсть такъ тяжке и неподѣбне, щобымъ мавъ дармо напружити мои сили, и видѣвши знѣвечену солодку надѣю, отити безъ пожитку! — Бо знаю добре, щосте ся ієдине зъ той доброй волѣ, и щирого постановленія въ сей честный прибитокъ згромадили, абы колись Церковь и Отечество зрастали и крѣпили ся вашими прислугами! — знаю добре, щосте тутъ принесли въ серци своемъ, защеппене насѣня, любви, вѣрности, и всякого добродѣтанія, якими ся Отци нашіи, въ кождой порѣ, въ щастю, и въ недоли отзначали! — знаю добре, и тѣшу ся зъ того, що вы цвѣтушій лѣторости руского племени, на тото посвящаете сили, души и тѣла, — на тото тылько трудѣвъ и моголъ подимаєте, абы въ лѣтахъ пѣзнѣйшихъ многій пожитокъ спливавъ на уутвержденіе вѣри католической и Церкви святой, — и на просвѣченіе братьей нашихъ абы ся любовь къ Отечеству мнѣзила, абы ся вѣрность къ Боголюбивому Царю крипила, и Височайшій Ёронъ Іего підпирал! — Не ієсть мовлю тяжке и неподѣбне, бо промовляю до васъ словами, котри суть найдорожшій забитокъ, якій намъ любезный Отци нашіи zostавили, котри взятый суть зъ оустъ братьей нашихъ, згрудей, чувствомъ вѣрности и любви оупоєнныхъ! Такъ оупоспобленныи, певно не схочете допустити, щобы мои приятельскіи слова оупали на пустый облѣгъ и рѣлю неплѣдну, але сподѣю ся и тѣшу ся въ духу, що ми прихильно слухъ и серце ваше, отворите!

Правди, котріи вамъ голосати замисляю, суть такъ давныи якъ свѣтъ, такъ певныи, и неомильныи, якъ тото, що по житію смерть — по дню нѣчь наступає! — и непотребабы ми, такъ знаныи, розширенныи, и кождому чоловікови прирѣженныи правди повтаряти, ієслибы въ нашѣмъ просвѣченнѣмъ вѣку, незнаходило ся такъ много недооученныхъ и засорѣлыхъ розумѣвъ котрии середъ ясного полуднѣ втемности блудять, и здоровыми очима не видять, — нахилєнными оухами не слыхать, — котрыи мовлю, тоты святыи, вѣчныи, и неизмѣнныи правди заперечити старають ся, — розширяючи гѣрку вѣдъ оуроєнія и злости своей, мововъ и письмами по вѣсѣхъ частехъ свѣта, абы звязокъ товариства людского знѣвечити, абы власть правыхъ Царей и оурядовъ зогидити, и звалити, абы Церковь Хрїстову на зневагу и поруганіє виставити; котріи безбожными оустами заразу розсѣвати не вѣстѣдають ся, що такій звязокъ товариства людского ієсть тяжкимъ ярмомъ для вѣлности, що власть правыхъ Царей и оурядовъ ієсть неволевъ и погичевъ права, прирѣженного кождому чоловіку, що вѣра католическа и Церковь свята ієсть тылько підпора Царей и Князей, — ієсть богатый здрѣй и плѣдна мати, тѣми оумной, и розличныхъ блудѣвъ, тамуючихъ правдиве просѣ евіє!

Приближають ся оны къ намъ покритыи одежевъ ласкаваго ягнятка, а подобностєвъ до правди, и красными, облєстными словами, захвалють намъ свои оуроєнія, якъ солодку патоку; але підтовъ одежевъ ласкаваго ягнятка, криють ся пажерливыи вовки, ча-

туючи, якби насъ оуловити, якбы намъ розумъ и серце заразити, якъ бы намъ невинность, и щасливость видерти! а іесли ся разъ до ныхъ приближимо, іесли ихъ разъ послухаемо, пропала наша невинность прашамо ся зъ нашимъ спокоемъ и щастіомъ! бо певно борше ся непамятаемъ, ажъ докѣ гѣрка їдъ ихъ трутизни не застрягне въ нашѣмъ серци, якъ острѣ желѣзо, їдломъ пракрите, въ горлѣ рыбы, на вудку оуловленнои; а тогды оутѣкати, або ратовати ся, вже за позно буде!

Такіи мерзенными дивогляди, перекопати, и оукрѣпити, іесть мое нынѣшне, високе постановленіе!

„А ти правдо вѣрна! дочко и товаришко Божества, красото „и прибѣжище людского племени, просвѣчай мя благіи твоимъ „свѣтломъ, абымъ, коли инныхъ до познанія, и милованія твоего „допроводити замѣряю, не мусѣвъ самъ блудити манѣвцями тѣми и „непевности, — и коли другимъ беспечаву дорогу до щастя пока- „зати замишляю, не бувъ самъ принужденный згубити стежку пе- „вну, а зъ соромомъ и безъ пожитку воткимъ вийшовъ, назадъ „повернути!“

А такъ ваймил'шій! хто ся тылко тѣшитъ здоровимъ розумомъ, — хто ся не отрекъ истинни, — хто хоть заглянувъ до книгъ, дѣлъ человеческихъ, мусить за мновъ допустити и признати, що вже самъ Сотворитель при сотворенію першихъ людей, положивъ зарѣдъ товариства людского, котрій, въ пѣзнѣйшѣмъ часу мавъ ся розростати, и розширяти: Самъ Богъ оучинивъ мужа старшиновъ жени своєї, самъ оудѣливъ родителемъ власть и повагу, рядити и наказувати дѣтей своихъ; самъ обдаривъ Господарей поваговъ и силовъ, чинити порядокъ, и желати послушенства отъ челяди своєї!

Въ часѣ пѣзнѣйшѣмъ помножило ся людске племя: бѣльше родынъ поіединчыхъ злучило ся въ громаду; многіи громади зѣбрали ся въ товариство велике, котре називаемо поколѣніомъ; кѣлка поколѣнь злучило ся въ звязокъ, котрій именуе ся нарѣдъ.

А теперъ погадаймо, чи могли Отци поіединчыхъ родынъ рядити цѣлимъ поколѣніомъ? або чи могла Старшина зъ громади заведити цѣлимъ народомъ?

Неможемо ни того понукувати, хибабысмо хтѣли всяку правду заперечити; але мусимо розумомъ нашимъ признати, що Воля Бога такъ зарядила, и сама потреба людей привела до того, абы вибрали зъ меже себе іедного, котрій бы ся силами души и тѣла отъ инныхъ отзначавъ; а тому повѣрили всяку власть и повагу, абы порядокъ и безпечность оутримувавъ; абы ся старавъ мудрыми оуставами забезпечити кождому іего власность, оухоронити безсильныхъ и потулныхъ, отъ напасти гордыхъ и буйныхъ людей; абы хтѣвъ и мѣгълъ збиточныхъ и розпустныхъ карами принуждити, ворохобныхъ оутихомирити, добрыхъ и прикладныхъ надгородами и похвалами зобовязати, кривди отъ непокойныхъ сусѣдовъ понесенными войновъ отплатити, — словомъ все чинити, чимбы спокѣй, безпечность

и щасливѣсть, товариству людскому мѣгль приспособити и забезпечити!

Такъ повстали Цари и Князи земскіи, тоти добротиннии Намѣстники Бога на земли, черезъ котрихъ Богъ радить людей своихъ и миръ и благословеніе на землю зсилае!

Оутвердивъ тоту правду самъ Богъ, коли зле рядящому ся Израилеви наказавъ собѣ Царя обрати; показавъ тимъ способомъ, що неизмѣнна воля пѣдданныхъ, не слѣпый припадокъ; але Іего вѣчна мудрость и крѣпость, Царей на Оронъ поставляе, имъ щасливе владѣніе оудѣляе, и Скентромъ отъ себе врученнымъ щасливѣсть пѣдданныхъ помножати допомагае! тото саму правду оукрѣпляе и згѣдна мисль вѣсѣхъ народѣвъ, бо кождый дае вѣру тѣй приповѣдѣ що:

„Безъ приводу и войско гине; — а безъ рядной Голови, инныи части тѣла повинностей своихъ полнити не можуть!“

Але оразъ пѣзнаемо, що Богъ, оудѣляючи тоту власть іедному чоловіку, не хтѣвъ ю роздѣлити меже многихъ инныхъ, бо знѣвѣчилиби ся всѣ намѣренія, и всяка надѣа, яку на Царей покладаемо, іеслибы разомъ бѣльше Головъ рядило; замѣшавъ бы ся порядокъ, счезлъ бы спокѣй и безпечнѣсть, зниклабы щасливѣсть пѣдданныхъ, коли рядящій Голови не могли бы ся зъ собовъ погодити, іеслибы кождый хтѣвъ старшувати, а нѣкому ся поводити; іеслибы кождый хтѣвъ розказувати, — а нѣкому слухати тогды неладъ и замѣшаніе тяжилоби на товариствѣ людскѣмъ, якъ каже, проста, але правдива приповѣдка: „Де много господинъ тамъ и хата не метена!“

А хто дасть ся баламутновъ мудростію людей зводителныхъ отъ той правди отвести, най своимъ оуроеннымъ мудрованіемъ стручае Царей зъ Ороновъ, вѣками оукрѣпленныхъ, най ся силуе, ослабити пѣдвалини правой Церкви, на твердѣ скалѣ збудованной, най допче зухвало добротиннии оустави, най розривае звязокъ товариства людского, най мѣста и села въ попѣль обертае, и всякій прибытокъ людскій зъ землевъ зрѣвнае!

А тогды нехай поведе народи въ лѣси и въ пустинѣ, и тамъ нехай имъ приверне вѣльвѣсть и щасливѣсть, о котрѣй му ся дивоглядныи оуроенія снують по голови! — ми іему тои вѣльности, и того щасія не завидуємо! — бо знаємо добре, що на воздухъ замки ставляе, котрій духъ правого просвѣченія такъ розвѣе и рознесе, якъ вѣтеръ полову, якъ сонце нѣчними мраки! — бо знаємо добре що будувъ на пѣску, а якъ повѣе вѣтеръ, якъ спаде слота, якъ прибудуть води — цѣла іего работа упаде, будинокъ страसेся въ пѣдвалинахъ своихъ, поїде зъ ошумомъ, и зоставить по собѣ слѣди нещастя и поруганія! словомъ сказавши: іесли собѣ хто такимъ оуроєніемъ голову загрѣе, може въ правдѣ многихъ инныхъ, а наветъ и цѣлый народъ за собовъ потягнути, але нечестивыи и блудныи іего замахи, нѣколи добрій коонецъ не возмуть; бо якъ скоро замѣшае ся порядокъ, якъ оустане послушенство къ святимъ и добротиннымъ оуставамъ

Бога и Отечества, якъ вѣра и Церковь перестане бути ихъ проводникомъ до повинности и щасливости; якъ скоро погардять повагу и власть правихъ Царей и оурядовъ, — то азъ огонь, мечъ, кровопролятіє, и инныи губительныи поступки, котрихъ соромъ споминати, оувѣнчають тоту оуроенну вольнѣсть и щасливѣсть; — а чоловѣкъ въ своей розвязанѣй злобѣ и заслѣпленію, перейде самихъ безрозумныхъ и пазерливыхъ звѣрей; — якъ насъ въ недавныхъ часахъ найпросвѣщенѣйшій народъ нашої части свѣта переконавъ, котрый, давши ся звести безбожнымъ мудрованіємъ суперечныхъ раззорителей истинны, и себе самого въ глубоку безодню нещастія на довгій часъ оутрутивъ, и тожого тяжкой недолѣ возлелѣвъ на вси части свѣта! и доти немѣгль оутѣшити ся спокоіємъ и щастіємъ, докѣ заваленный Орон Царей не піддвигнувъ до першої крѣпости и слави, и непосадивъ на немъ Царя зъ правого поколѣнія! — той мовлю народъ насъ перестерѣгає, якъ небесечныи и губительныи суть нашіи замахи, ієсли ся отважимъ правду блудомъ, притѣмити — ієсли въ гордості и заслѣпленію нашѣмъ, смѣємъ піднести безумно руки нашіи на знищеніє порядку бжого, отъ Бога установленного! Для того любимыи братія, будьмо завше далекими отъ такого заслѣпленія и злости, наоучѣмъ ся зъ чужого нещастія бути мудрими, и острожними, а якъ приповѣдка каже: „Хто ся на горячѣмъ спаривъ, то и на студене дмухає“ такъ и ми не тылко вистерѣгаймо такихъ огидныхъ поступковъ, але самого позору, до такого заслѣпленія оуникаймо! Поступаймо борше честными слѣдами памятныхъ працѣдѣвъ и праотцевъ нашихъ, котрыи власти верховной неустанно були послушными, и своимъ Царемъ и Княземъ неустанно вѣрно служили, хотъ имъ неразъ гѣрка недоля доучала; и смѣло можемъ того полѣчити до слави и чести руского народу въ землі Галицкѣй, що ієще не змазавъ нѣколи любви и вѣрности своей къ Царю и Отечеству, такими злыми поступками! — А коли Отци нашіи, чтили, любили, и вѣрно служили Царемъ, княземъ, и оурядомъ часомъ мало дбаючимъ о ихъ щасливѣсть, — якже мы повинныи оуважати Милостивѣйшого Царя нашего, котрый ієсть здрѣй и початокъ всякой щасливости, якои въ семъ житію доступити можемо? — Оуважте и познайте, що бѣлшу милѣсть къ Отцу своему чуетъ той Синь, которого потопающего Отецъ отъ загибели виратававъ, якъ другій, котрому тылко щоденныи ласки оудѣляє; а такъ, любезныи, — коли вси розличныи народи Царства Аустрійского, чтуть Великодержавного Императора нашего, яко Намѣстника, Бога на землі, яко любезного Отца Отечества своего; — тимъ бѣлше мы, ієсли зрѣвнаємъ теперѣшну долю нашу, зъ тими оплакаными вѣками, коли Отци нашіи въ гѣркѣй недоли, дни свои провадили, — тимъ бѣлше мовлю мы, вѣрнѣсть любовь и послушенство наше, къ Милостивѣйшему Императорю нашему, словомъ и дѣломъ показувати повинниемо! — О той правдѣ, абысмо ся тимъ певнѣйше переконали, приведемъ собѣ коротко на память долю отечества нашего, а надъ все роду руского, яка му въ переднѣйшихъ вѣкахъ товаришила! перебѣгнемъ швиткимъ

окомъ книги дѣлъ человѣческихъ ! прочитаймо, яке свѣдоцтво дае Історія роду руского ! послухаймо, якіи смутными слѣди давной недолѣ переходились въ думкахъ и поведѣнкахъ нашего простого народа — а то то все познавши, зобачимо ясно, якъ далеко щастившіи ієсмо підъ смолдкимъ и доброчиннымъ Скептромъ Аустрійскимъ ! Не все намъ доховала Історія, що народъ рускій въ давнѣйшихъ вѣкахъ претерпѣвъ, бо непріязный духъ тамтыхъ часо́въ, судивъ го бути негоднимъ абы хотъ коротку поминку о немъ оучинити ; але ! „Правда ся оукрити не може ! и такъ, якъ золото, привалене грузе́въ, красоти и цѣни своей не тратить, а повержене, въ огонь все пожирающій, ще чистѣйше и яснѣйше зъ него виходить, — такъ тота правда не погибла въ темности вѣко́въ давнѣйшихъ, але чимъ бѣльше слѣди еи затертѣи здавались, тимъ голоснѣйше теперь до насъ промовляе ! бо такъ якъ тѣло людске, по тяжкой хоробѣ довго ще на собѣ носить знаки свои немочи, — такъ, якъ по сильной бури по тучи и градѣ, оубитый колосъ и трава до гори поднести ся не може, такъ тоти многіи розвалины колись крѣпкихъ Городо́въ, — такъ розличныи грузи колись цвѣтущихъ мѣсто́въ и село́въ, котріи теперь землю Галицку такъ густо покриваютъ, — голосно до насъ промовляютъ, що на ныхъ колись нещасна доля тяжила ! але ієще не все ! — Ієсли ся приближимо до нашего народу простого, ієсли зхочемо познати, ієго спосо́въ, якъ мыслить и якъ тужить и думаетъ, якъ зъ пѣсней ієго промовляє неустанно туга и смутокъ, — то задивуемъ ся, що за велика суперечность межи тымъ всѣмъ и меже ієго теперѣшновъ доле́въ ся показуе ? Здума́емъ и спитаемъ ся сами себе, що то то значитъ ся, що хотъ тому народови теперь вѣщо недолягае, хотъ въ жилахъ ієго черстве здоровіє играе, хотъ на лиці ієго радость ся малюе, чому онъ такъ смутно тужить и думаетъ ? Але послушайте прошу :

„Колись Русинъ зъ підъ Бескидо́въ
Такъ тяженько не думавъ —
Бо ся въ добрѣмъ щастію видѣвъ
Злои долѣ не дознавъ ! —

Але того щастія мати
Давно въ темно́мъ гробѣ спить :
Не хочу ієй споминати
Бо жаль сердце розранить !

Сонце вкрило свои лучи
Що Галицкій грѣли рай ;
А нещастія рѣсна тучи
Зляла ся на рускій край !

Якъ зъ облако́въ чорными хмари,
Шлють на землю градъ и грѣмъ ;
Такъ на рускій рѣдъ Татари,
Смерть, и згубу несли всѣмъ !

Вѣтъкъ рано зходитъ зоря
И новый свитае день
Далеко отъ Чорноморя,
Мечъ насъ нищивъ, и огень !

Видѣвъ Русинъ, якъ зъ Городѣвъ,
Димъ ся въ облакъ пѣдносивъ,
Якъ зъ побитихъ многихъ родѣвъ
Чорный потокъ крови пливъ !

Видѣвъ, якъ мѣста богатый,
Красны села рабувавъ,
Бранѣвъ зъ отцѣвскои хати
Поганъ до неволѣ гнавъ !

Якъ старенькѣй Отецъ рѣдный
Въ горькихъ слозахъ ся купавъ,
Потраченихъ дѣтокъ — бѣдный,
Изъ неволѣ виглядавъ !

Коли мати въ день и въ ночи,
Излевала слозѣвъ здрѣй,
Не могла по Сиву — дочи,
Оутолити жаль тяжкѣй !

Жона вѣрна, своего друга,
Мужъ дружину виглядавъ ;
Дѣтемъ тяжка въ серцю туга :
Отца, матку, ворогъ взявъ !

И вкладаѣ на ныхъ окови
Гонивъ въ степи, въ пуци, — въ Крымъ ;
„Мати! Отче! будь здоровый!
Вже ся бѣльше не узримъ !

Дармо Русинъ изъ Чужини
До домоньку поглядавъ !
Дармо зъ вѣтромъ до родини
Жаль тяженькѣй позилавъ !

Въ іего земли все спустѣло
Лишь плачъ чути по лѣсахъ ;
Поле трупомъ ся покрило,
Всюди жалѣсть, смерть и страхъ !

Въ Церквахъ Божя мовчить хвала
Не голосить свята звѣнь ;
Земля плодѣвъ, му не дала,
Облогомъ лежать загѣнь !

Тылько всипаныи могили
Що Отцевъ кости покрили,
Споминають смутный часъ
Горшу долю, — якъ оу насъ?

Истинный образъ многихъ бѣдъ, и тяжкой недолѣ, якій народъ рускій черезъ коіка вѣковъ трапили! мало о нихъ споминае Історія, — розвалини мѣстовъ и Городовъ, поволокта густа мурава, такъ, що не можугъ свѣдѣти о своемъ знищенію, и тылко часомъ, нѣчный — плахъ жалѣстну пѣснь на нихъ заводить! — не можугъ до насъ промовити въ поли могили, бо ихъ густый бурянь покривае, и тылко часомъ полна пташина на нихъ оусяде, подумати надъ славовъ Отцовъ нашихъ, котрихъ тамъ моцци прикрытии спочивають, але жѣ память тыхъ нещасныхъ часѣвъ въ жалѣстныхъ думкахъ и повидѣнкахъ нашего народу, и отбиваетъ ся отъ нынѣшного щастія, якъ тьма, отъ свѣтла, якъ понура осѣвѣ, отъ смѣючоїся весни! не старѣе ся, не оумирае, але переходитъ отъ Отца, на Сина, отъ матери на дочку, якъ найдорожша часть маетку, котру имъ зѣоставити можуть! — Ними отдыхаютъ груди чужого молодця, въ поли при роботѣ, при буйвой чередѣ, въ радости и въ смутку! — Ними подливае красна дѣвица любе свое зѣля въ городци, — ними оукрашае свои роботы, ними соотодить свою надѣю, и свою тугу голосить! и спитаймо ся старця вѣкомъ похиленного, щожъ намъ отповѣсть?

Заразъ головою покивае, слеза му стане въ оцѣ, и блѣде лице іего покропитъ, зѣтхне тяжкими грудьми и отповѣсть: „Дѣтоньки! щасливы іестѣ оу Бога, що теперъ на свѣтѣ жѣєте! Гараздъ вѣмъ! бо незнѣете опакаючи долѣ, въ якѣй Отци нашіи дни свои прѣдали! беспечными іезмо въ нашѣй хатѣ и маетку, бо знаємъ, що не нападе на насъ лукавый ворогъ, не спалить огнемъ, не зѣгне мечемъ, не отбере намъ житя, не вложитъ на насъ тяжкій окови, не пожене въ чужу сторону, въ тяжку неволю; не треба намъ теперъ оугѣкати въ лѣси и въ гори, хоронити житя наше въ скалахъ и въ пустыняхъ, и звѣгтамъ поглядати, якъ наша праця и маетки ишли зъ димомъ, и пажерливыхъ вороговъ, нашихъ богатели! якъ наша плѣдна рѣля и городи облогомъ и пустошакомъ стояли! якъ нашіи хати, Церкви и престолы, огнемъ спаленыи въ попелѣ лежали, або збиточными ногами невѣрныхъ Поганъ були подоптаныи и зганыленыи! хвали Божой тяжко ся було на честнѣмъ мѣсци дочекати! — я самъ тихъ нуждыхъ часѣвъ не памятаю; але, щемъ не забувъ, якъ мой дѣдъ и отецъ жалѣстно о нихъ споминали! але Богу дяковати, вже седмъ десятокъ лѣтъ оудливае, якъ святыи сопокѣй и потѣшна доля повернула на нашу землю! — Любимыи братія! чи непѣзнаемо зъ тихъ слѣвъ, взятихъ зъ оустъ простодушного старця, якъ ся доля руского народу въ теперѣшныхъ часахъ измѣнила? и полѣпшила? — Але, коли такъ пѣзнае, и високо чтать нынѣшне свое щастя народъ простый, якже мы повиннисмо пѣзнавати го, тѣшити ся, и вдячными бути тому,

черезъ кого ся доля наша полѣпшила? — мы котрисмо певне болше добраго отримали, котрихъ розумъ свѣтломъ науку просвѣченный, лѣпше познае, комуемо спокій, безпечнѣсть и всяку благодать винныи?

Не треба намъ правду добувати и вигрѣбати зъ недоступныхъ забиткѣвъ письменныхъ, и тоту ще непевну довго доводити и утверждати; бо маемъ ю що день и на кождѣмъ мѣсци передъ очима! Свѣдчить мирный спокій и пожадана доля, яка рѣвною въ богатѣй Палатѣ, и пѣдъ низковъ рѣлника стрѣховъ, гостить и пробуае! — Видимо, якъ мѣста повстають, зъ давныхъ розваливъ, и нововъ красотовъ, богатствомъ и порядкомъ землю нашу приоздобляють и оукрашають! Видимо, якъ добримъ имѣнѣмъ села процвѣтають и зъ яковъ охотовъ пѣдймае рѣлникъ многіи труды коло свои рѣлѣ и сѣножати, бо знае, що для себе, и свои дружины трудить ся, що му напрасный ворогъ мастку іего не видре! — Видимо, якъ ся ремѣсла и искусства*) множать и досконалять, якъ многіи плоди промыслу свего, оудѣляютъ намъ для пожитку и вигоди! Але все того, іеще мало! Суть инныи знаки щасной долѣ, далеко дорожшии, якъ все того, щосмо ту полѣчили! — Видимо, якъ сонце правдивого просвѣченія оумного, ясю и високо пѣдноситъ ся на Галицѣмъ небѣ, якъ лучами своими, мраки и тѣми невидѣвнѣи и слѣпотѣ оумной розганяе, и чисте свѣтло правои мудрости на вси части розширяе, такъ що мы, котрисмо не давно въ густѣй тѣмѣ невидѣвнѣи блудили, нынѣ въ ряду просвѣченныхъ родѣвъ Еуропейскихъ смѣло ся полѣчити можемо! Дѣзнаемо неустанно дорогихъ благодатей справедливости, бо видимо, що на поступки добріи, хвала и надгорода наступае, а кожда хибѣ отъ правди, и повинности нечестъ и кару за собовъ потягае! — Що рѣвно думный Вельможа, якъ и найнижшій простачокъ тѣмъ добротиннымъ правамъ и оуствамъ, мусить ся поводити; що отъ столицѣ судіи вѣхто не отиде, комубы слози нужди не зѣстали отертыя, хтоби не знайшовъ потѣхи и заспокоенія; и тылко той може въ нашѣмъ краю нарѣкати, що му недоля докучае, котрій злыми оучинками на ню заслугуе, або на котрѣмъ тяжить рука Вишняго! Але найдорожша благодать, яковъ народъ рускій въ Огечествѣ нашѣмъ, такъ богато обдаренный тѣшитъ ся, іещѣ пѣднесеіе Церкви нашої до високости и достоинства, до чести и славы, яковъ ледво коли въ иншихъ часахъ могла ся защитити! — Видимо, якъ любезный Сіонъ руского рода, славно и ясно верхъ свѣй въ облаки пѣдноситъ, и знаменѣмъ креста Всечестного дѣтей своихъ отъ вѣхъ сторонъ згромаджае, абы въ немъ хвалу Вишняго сердцемъ и оустами голосити; — якъ вѣвнѣцъ Пасирей, викопаней зъ грузѣвъ и розваливъ, де черезъ многіи вѣки приваленый вянущъ, свѣжамъ цвѣтомъ Голову достойнѣйшого Архіпастиря вѣнчае и оукрашае! якъ беспечно и явно шлетъ Русивъ въ свободныхъ Церкзахъ молитви свои передъ престолъ Бога, и складае щирѣи приноси зъ дорѣбку свого, на вдяку за отриманы благодати, и оупрошеніе ласкъ потребныхъ: и слушае

*) штуки.

зъ пожиткомъ духовнымъ Священника, голосаю чисту правду Евангелія, въ честнѣйшомъ ряду поставленного якъ въ вѣкахъ передѣйшихъ! — Теперь любезныя братія! познавши тотѣ, такъ розличны и великіи благодати считаймо ся сами себе, считаймо ся щоденного досвѣдченія и Историі, зъ которою здрою оны випливають, де имъ початокъ и причина? — А хто не зхоче стати ся супротивнымъ ворогомъ истинни, мусить зо мновъ признати: що тота ясна зоря, потѣшнои долѣ, отъ тогды зойшла на Галицкѣмъ Небѣ, отъ тогды такъ ясно Русинамъ просвѣчае, отъ коли Скептръ Аустрійскій взявъ посироченный народъ рускій въ свою истинно отцѣвску опѣку, и оухорону; отъ коли Орелъ Габсбурговъ землю нашу отъ високихъ Бескидѣвъ, ажъ по тихій Бугъ и Збручъ, отъ Сана и Висли, ажъ по Днѣстеръ и Прутъ, отъ нападѣвъ иноплеменикѣвъ, отъ всякои недолѣ и нужди, крилами своими заслоняе!

Отъ тогды мовлю, коли великодержавна Царица Аустрійского Орона, Марія Тересія, притулила якъ любезна рѣдна мати, опущенныхъ сиротъ до материнского лона, и дала имъ пѣдъ Височайшимъ Скептромъ своимъ, покровъ оухорону и прибѣжище! Она привернула намъ права обивателскіи, спокѣй и безпечнѣсть, и отворила самому оупослѣдженному простацтву приступъ до Орона своей спаведливости! затамовала пагубныи оуроенія, якіи братей и сусѣдѣвъ незгодѣвъ и ненавистію къ собѣ напояняли; и привернула знуженнѣй Церквѣ нашої миръ и благодать поставивши Священникѣвъ въ рядъ чести и достоянія, яке ихъ Чиновѣ приналежить!

А лѣторость благодати, котру тота велика Царица зашепила, доросла и видала солодкіи плоди за стараніемъ и дѣланіемъ Іей Достойнѣйшого Сина, вѣчнои памяти и вдяки въ сердцахъ нашихъ рѣдного Царя Іосифа, котрій, кѣлько доброго оучинивъ для руского роду, не їсть въ силахъ моихъ достойно исповѣсти! але досить скажу, їесли вамъ превиду на память, що Онъ першій заложивъ Оучилища правдивого просвѣченія въ краю нашому, и отворивъ до нихъ двери Синамъ рускимъ! — Онъ першій назначивъ сисе добродѣинне заложеніе, щобы ся въ немъ молодѣжъ до Чину духовного приспособляла, — обдаривъ го такъ многими благодѣтелми, щобы просвѣченіе оумне, и честныи достойныи поступки, тутъ ся зашепляли и помножали; щобысмо зъ їедного здрою черпали пожитокъ духовный, и колїсь Церкви и Отечества, стали ся оздобѣвъ и подпорѣвъ!

И абы високому намѣренію Священникѣвъ Чина, и поверховный ихъ Станъ довольно мѣгль отповѣсти, онъ першій запобѣгль ихъ потребамъ и якъ старанный Отець виносаяивъ церковъ руковъ служителей Церкви Божои!

На подставѣ отъ тыхъ двоихъ, вѣчно въ сердцахъ Русинамъ записаныхъ добродѣтелей положенной, будовали далше щастія роду нашего, знанный зъ добротѣи сердца и любви мира Леопольдъ Вторій, котрій памятнымъ и милостивѣйшимъ оустановомъ своимъ, загладивъ стѣну суперечки, котра два побратимѣи роди въ земли нашої, такъ ненавистно отлучала, и показавъ имъ дорогу до згоди и милѣсти побратимѣи переконавши, що не їеднаковы исповѣданія вѣры

св. якїи ихъ отъ себе отдѣляли, — суть вѣрныя дочки того самого Отца, и Головы Церковной!

Але памятникѣйшій намъ ієсть надъ инныхъ долгоденствіємъ оурядованія Францѣшокъ Первый, котрого многїи благодати къ оушасливленію рода нашего полѣчити и описати, анѣ часъ, анѣ языкъ, анѣ сили мои вистарчити не можуть! але нащожь мавъбымъ затикати ся въ ихъ полѣченіє, коли ще свѣжо жїють въ нашой памяти, колисмо дней тыхъ щасливыхъ сами були наочними свѣдками? и скоро погадаємъ, якъ тяжка буря отъ заходу, грозяща Отечеству нашему знищеніє и погибель, неисповѣданными трудами того любимаго Царя отперта и розигнана зостала, якъ тяжкій дватцятолѣтній браны привернувъ знузженному Царству своему благодать незмученного мира, — якъ на кѣпящомъ поти к'рвавой вѣйни защепивъ руковъ побѣдителя лѣторость пожаданого спокою, и якїи солідкіи плоди Ієго многихъ трудовъ сплили и на Отечество наше, на землю Галицку, — ієсли си препомнемо, що Онъ першій, Престолъ Метрополѣтовъ Галицкихъ, передъ многими вѣками погруженный, и запомнениый — поддвигнувъ до свѣтлости и достоинства, до чести и славы, яковъ передъ вѣками не мѣгъ ся похвалити, — то не зможемъ ся стримати, щоби зъ грудей и зъ оустъ нашихъ недобули ся заразъ чувствія и слова, вдяки и благословенія къ безсмертній памяти того Возлюбленного Отца Отечества нашего!

Якъ вѣрно въ слѣди Отцѣвъ своихъ ступає, якъ вѣрно ихъ розличныи благодѣянїя въ своей Особѣ получає, щасливо намъ Владѣющій Великодержавный Імператоръ Фердинандъ Первый, познаємо, що день и на кождомъ мѣсци, коли мирного спокою, коли многихъ и високихъ ласкъ Ієго справедливости и милости ієсмо причастниками, — коли можемъ ся тѣшити, що зъ такимъ оунованіємъ, яке дѣти въ добромъ Отцу покладають, можемо ся въ каждой нуждѣ и потребѣ оутѣкати подъ Покровъ Ієго Височайшого Ёрона! можемъ Ієму предложити прошеніє наше, и зъ певновъ надѣевъ пожаданого пожитку отходити! бо любовь въ серци Ієго ієднака для всѣхъ вѣрныхъ подданныхъ палає, ієднако найможнѣйшого и найменшого зъ дѣтей своихъ оушасливити замѣряє!

Видимо, якъ доля нашего краю и народу старанно ся мѣститъ въ Ієго Отцѣвскѣмъ серци, коли Достойнѣйшого Князя зъ своей родины, поставивъ Намѣстникомъ власти своей въ земли Галицкѣй, въ Столиці Леона, абы спокѣй, безпечность и щасливѣсть нашу, притомно и неустанно мавъ на оцѣ, абы именемъ Ієго оудѣлявъ ласки и благодати и вимѣривъ справедливѣсть!

Видимо на конецъ, якъ Ієго отцѣвска милѣсть и чуйна старанность незапоминає и не занедбує наймолодшихъ и найдалѣйшихъ зъ числа дѣтей и подданныхъ, коли Великодержавного Князя, брата своего посилавъ въ нашу землю, щобы ся власными очима, о порядку и щасливости, о вадахъ и хобахъ подданныхъ своихъ переконати, ихъ потребамъ тимъ лекше запобѣчи, перешкоди оусунути, а добріи поступки похваловъ и надгородовъ, тимъ певнѣйше помножити!

А тому, такъ любезному Отцу Отечества нашего, хтожь зъ насъ товариши любимы, зможе замкнути серце свое, и недопу-

стити, абы ся любовью, вѣрнѣсть и вдячнѣсть словомъ и дѣломъ указовала?

Не могу допустити такой мысли; бо знаю, що чорный образъ невдячности, тымъ всѣмъ людямъ ієсть огидный и ненавистный, що наветь чоловѣкъ до инныхъ злыхъ дѣлъ склонный и готовый, претѣъ бридить ся товъ злобою! а що бѣльше! сама безрозумна ходобина показує якусь прихилнѣсть до тыхъ, котрѣи ю годують и о ню старають ся! а якжебы мѣглы чоловѣкъ разумный зогидити високе ієстество свое таковъ злобою, и допустити завстидати ся отъ скотини безоумной? и осмѣливъ бы ся невдячновъ руковъ камѣнь на поживленіє подавати Тому, хто го добримъ хлѣбомъ годує? або мечъ острѣй пѣднести до грудей Того, котрѣй го зъ отцѣвсковъ милостію до лона своего притуляє?

Подобный до тои замерзлой змиѣ, надъ котровъ ся хлопъ змилувавъ, положивъ ю за пазуху, абы ся розгрѣла; а она оживши, смертелновъ трутизнавъ груди ієго напустила, — най такій чоловѣкъ пропаде зъ именемъ своимъ зъ ряду живущихъ! най не знайде жадного оудѣлу щастя на семъ свѣтѣ! бо негоденъ лѣчити ся до товариства людского, котре якъ члены и составци ієдного тѣла, ієдну становить родину, ієдну оузнає рядящу голову, и зъ нею, якъ дѣти зъ Отцемъ рѣднимъ, любовію и вѣрностію, лучити ся повинно!

Такой любви, вѣрности и вдячности желає разумъ, жадає щасливѣсть цѣлого товариства людского, домагає ся воля Божа и писъмо святе, отъ кожного чоловѣка знаходящего ся въ числѣ подданныхъ!

Але, щожъ домагаетъ ся отъ насъ, котрѣи разомъ будемо обитателями Отечества земного, ієго подданными и оурядниками, — а при тѣмъ обитателями Царствія Божого, на земли, то ієсть: службами видимою Церкви Хрїстовой, посредниками меже людъми и Богомъ, черезъ котрихъ Богъ волю свою буде людямъ объявляти, а люде свои молитви и приноси Богу засилати?

Братія милыи! Многіи и тяжкіи суть повинности, якїи на насъ Церковь, и Отечество тогда вложить!

Не обѣтцая Хрїстосъ оученикомъ своимъ за многіи труды и нужды при голошенію Вѣры и залеженію Церкви свои, славу и честь отъ свѣта; не обѣтцая имъ достоинства и маѣтки; ненависть и поруганіє, гоненіє и розличныи кривды, котрѣи, яко надгороду, своихъ неоусипающихъ трудѣвъ и чистой милости къ Богу и ближнимъ, мали одбирати!

Правда! що ми теперь не потребуемъ подобныхъ нуждъ ся страхати и обавляти! бо заигбли вже явныи вороги Церкви Хрїстовой! вѣра оукрѣплєнна и розширенна не боить ся окрутныхъ гонителей, якїи трудамъ першихъ заложителей Церкви св. таму и перешкоду ставляли!

Але знаходять ся иншіи далеко небезпечнѣйшіи вороги правды Хрїстіянскои! небеспечнѣйшіи мовлю, бо оукритіи и потаємныи, хитрѣи и облестныи, котрихъ трудно ся оустеречи! Зъ тими маємо воювати и бороти ся черезъ всѣ дни оурядованія и житія нашего; але не мечемъ! не огнемъ, не спритомъ и силами тѣла! але до-

кладновъ вѣдомостію правъ Хрістіян'скихъ; и житіємъ, не маючимъ змази и хиби! — а бѣда тому лѣнивому наймитови, котрій леда яковъ нуждовъ дасть ся побѣдити, або котрій поступками своими покаже, що не добра воля, розширяти и оукриплити правду, не щире хотѣніе, помножити хвалу Богу, и спасеніе душъ людскихъ привело го до Стану Священническаго, але марна надѣя, що въ немъ власной выгодѣ и похотемъ тѣлеснимъ, своему лакомству и лѣнливости буде мѣглы досеи оучинити!

Тогды любии, чорна наша шата не покрие чорну душу, але свѣтъ на тото бачный, буде ся поругати и горшити нашими дѣлами, буде ся насмѣвати, що наоуку оустами голошену заперечуемо нашими оучинками, щосмо лживыи и облудныи, що иншого мислимо и чинимо, а що иншого наоукыи показуемо!

А Той, що іесть голововъ Церкви, котроі нѣбы служимо, и початокъ вѣри, котру голосимо, спитаеть насъ колись, якъ того Гостя, неоубраного въ шати веселныи въ Евангелію: „Пріятелю! якжесь тутъ прійшовъ? — Я тя вибравъ, абысь бувъ пилный и вѣрный робѣтникъ, а ти въ виноградѣ моемъ дармуешь, якъ пустый нероба! я тя постановивъ, абысь сумѣнно обраблявъ рѣлю мою, и здоровыи плоди отдавъ мынѣ въ дорѣбку; а она виджу, въ рукахъ твоихъ спустошѣла, и покрила ся буряномъ, и неоужитечновъ хоптовъ! я тобѣ повѣривъ Талантъ, абысь ся нимъ дороблявъ, дорогого пожитку, а ти невдячный въ землю го закопавесь! — А коли насъ далѣй, той самъ Спаситель називае, свѣтломъ для свѣта, — горе намъ! іесли поступки нашѣи, повныи т'ми и облуди, потягнуть за собовъ повѣренне намъ стадо Хрістово въ безденну пропасть грѣхѣвъ и заслѣпенія!

Коли насъ именуе мѣстомъ, на горѣ лежащимъ, котре зъ далеку можна зобачити, — горе намъ! іесли свѣтъ позрѣніемъ на насъ маеть ся соромити и поругати!

Коли насъ називае, солею земли, котра плѣдныхъ сокѣвъ повинна додавати, — горе намъ! — іесли трудами и прислугами нашими, Церквѣ и вѣрнымъ Хрістовымъ не тылко жадного пожитку не принесемо! але іеще черезъ небалѣсть нашу, въ виноградѣ Хрістовѣмъ терніе ся розкоренить, а стадо Хрістово поїде блудомъ, и пажерливыи вовки шкоду въ немъ будутъ чинити!

А такъ наймилѣйшіи братія! абысмо могли високому назначенію нашему достойно отповѣсти, потреба намъ на самъ передъ приспособити собѣ докладну вѣдомѣсть всѣхъ правдъ вѣри, и повинностей Стану нашего!

Бо маемо колись наоуку Хрістову, чисту и незбаламучену оудѣляти вѣрнымъ, маемо бути, судіями ихъ поступкѣвъ, лѣкарями ихъ сумѣній, потѣшителями въ нуждахъ и нещастяхъ, и проводниками до благодарѣнія Хрістіян'скаго, до щасливости вѣчнои! А іесли занедбаемо теперъ, коли намъ часъ и сили спріяють коли сие добродѣинне заложеніе лехкѣй намъ подае спѣсѣбъ, коли честныи и трудолюбныи нашѣи оучители и Високопочтенныи Настоятели силъ и трудѣвъ не жалуютъ, абы наше оумне и добродѣльне просвѣщеніе помножити! — іесли мовлю теперъ не приложимо пилности, и не-

оужіємо на добре силъ нашихъ, то не велику надбю може на насъ Церковъ и Отечество покладати!

Бо якъ же будемо иншимъ провѣдниками, коли сами свѣтла не видимо? — якъ будемо простовати ихъ поступки, коли сами блудимо отъ правди? — якъ зможемо оульчити ихъ сумлѣня и грѣхами зраннену душу, коли терпяще тяжку души своей хоробу, собѣ самимъ лѣку знайти не можемъ, якъ въ нещастяхъ потѣшити и оукрѣпляти, коли сами правдивои потѣхи и заспокоенія въ собѣ знайти не можемо.

Для того любезныи братія, учинѣмъ собѣ того неизмѣнне постановленіе, щоби намъ, докѣ въ семъ заложенію зѣстаємо, и часъ и сили нашіи наукамъ посвячаємо — жаденъ день не минувъ, въ котрѣмъ бысмо поступку въ добрѣмъ не учинили! Збираймо, якъ трудолюбныи пчоли, докѣ намъ лагодна весна спрѣяє зъ пвѣтовъ, розличныхъ солодку патоку и дорогій пчѣток, абысмо неплодну осѣнь и довгу зиму мали при чѣмъ опровадити! — Вы братія! котристе въ сисе честне заложеніе не давно вѣступили не гадайте, що житія въ немъ тяжке и прикре довгій часъ провадити маєте! бо кому доброи волѣ и щирои охоти не бракує, знайде въ немъ труди солодкіи и ужитечныи, котрими ся до високого призначенія приспособляти повиненъ; знайде мовлю, ієсли незхоче дорогій часъ весни переспати, а потомъ прижнивѣ и збиранію плодѣвъ дармовати, — а въ далшѣмъ часу тяжкій недостатокъ терпѣти! — А мы, котріи вже за часъ короткій маємо Станъ наш змѣнити, и стати ся зъ ученикѣвъ, учителями, — зъ дѣтей людми, — зъ подручныхъ — наставниками, — погадаймо щире и уважно, якъ ся маємо узброити, абы можна перемогчи всѣ перешкоди, и побудити всѣ нужди. и прикрости, якіи намъ въ нашѣмъ стану можуть ся натручати!

(К. б.)

3 католицкого руху.

Справа розділу Церкви від держави в Франції вправді ще не рішена і много води ще ушлине в Секвані, заки скажешъ про неї послѣдне слово, — то все таки не перестає вона всѣхъ католиків обходити і не сходить зъ дневникарскихъ шпальтивъ. Одні кажуць, що зъ розділомъ наступить вкінці для Церкви такъ довго пожадана свобода і буде вона мати розвизані руки, — другі боять ся ще більшого поліцейского нагляду надъ Церквою зі сторони держави, коли вже не впростъ занепаду єї, якъ держава перестане виплачувати пенсії духовенству. Що буде то буде — розділ мусить наступити, держава его хоче, а Церковъ зъ тимъ на разі згодитись мусить. Однакъ заки станемо говорити, чи Церкві зъ тимъ лїпше буде, чи гірше, треба застановитись намъ передовсімъ надъ причинами, які викликали сей рух антицерковний, а зъ нимъ і послѣдні консеквенції, іменно розділ Церкви від держави.

А тихъ причинъ є не одна а кілька, а головно — бракъ католицкої організації, котра би лучила всѣхъ католиківъ підъ одно

знамя їх віри. Щось від кількох літ „робить ся“ (товариство „Le Sillon“), але хто знає французку вдачу, сей відгадає, що то всьо солом'яний огонь, котрий горить і нібито гріє, але щоби при нім мож що зварити, то ще далеко. На початок до католицької організації треба в першій лінії мати за собою духовенство, а коли воно у Франції поза церквою і захристияно не почувавсь до иншої праці над народом, то можна сміло сказати, що з тої організації нич не буде. А так воно і є в Франції. Духовенство так відчувилось від народа, а нарід від своїх пастирів, що порядний Француз видить ся зі своїм священиком всего чотири рази в житю: При хрестинах, при першім причастію, при шлюбі, но і при смерті. По просту священика в Франції уважають за певного рода знахора або чародія, котрого при певних нагодах потрібуєсь, для звичаю, і котрий при тих нагодах має робити деякі рухи і гести, які мають якусь силу для тих, котрі в них вірають. Хрестять дитину, бо мати сего собі желєє; дозволяють, щоби приступила до першого св. причастія, бо воно означає перехід з дитинства до молодечого віку; беруть шлюб в церкві, бо наречена, а зглядно звичай сего вимагає; кличуть священика до умираючого, бо він словами і гестами улегчає смерть, но і так дальше.

Довголітний систем виховування священиків як монахів, відчужив їх зовсім від народа, так що аві нарід їх, аві вони народа зовсім не позимають. А виховували, но і виховують там молодих богословів стисло після рецепти і приписів Тридентийского Собора, для яких маємо повне пошанованє задля їх антикварської вартості, лиш не задля практичности в наших часах. Беруть молодого хлопця, бо ледви дванадцятилітнього, і дають до так званого малого семинара, де він окружений лиш „добрими отцями“ веґетує як та рослина в оранжерії — а не дай Боже лиш винести єї на острійший воздух, — так вона гине. Так то і з тими елєвами. Як довго він чує над собою дисципліну, настоятелів і дзвінок, що єго кличе на молитву, так довго він добрий, побожний „ідєал“. Але най лиш вийде з під того систему, най єго дзвінок не закличе до каплиці на молитву, так бувай здоров! Ані молитва, ані церкви, ані якогось иншого почутя обовязку. Так само і в великім семинарі старують ся зробити з питомця малий автомат. І колиби сей питомець ціле жите мав бути в семинарі, під доглядом, так може би і був добрим священиком. Но на жалє жите, яке єго чекає, є зовсім відмінне як в семинарі. Стичність зі світом, з людьми, з жінками особливо і прочі зносини, є зовсім иншими, як се єму представляли професори на викладах і настоятелі на конференціях. Вони виробили єму світогляд через певні давні рами і під певним кутом погляду. Що міслять ся в тих рамках і під тим кутом погляду, се Боже і добре, всьо проче, се вимисл чорта і зле. Але бо такий молодий священик видить, що ще дещо поза тими рамками, які єму дала в семинарі, щоби через них мірив світ і людий, є доброго і се повстає в єго душі борба — або іти ста-

рою дорогою вже утертою многими або новою тяжкою, незнаючою, де не один вже покалічив ся і змарнував ся. Так майже всі вибирають сю першу дорогу, вигідну, утерту і йдуть нею, хоч знають, що в колесо ідуть і все вертають.

Але перно наші читачі цікаві, які то дороги. Перше се шабльонове відправлене б'гослуження, відрецитоване проповідей, в котрих що десять слів приходить слово „la fille ainee de l'Eglise“ (первородна донька Церкви), а кінчить ся „Dieu sauvera la France“ (Бог спасе Францію) і ще кілька додаткових практик релігійних, (що кілька літ мусять буги одно нове набоженство), і ще кілька приготвлень до св. сповіди і першого причастия — і на тім кінчить ся.

А друге а то праця не лиш в церкві, але і межі народом, а то не лиш впроваджуване нових набоженств, але розповсюджене добрих часописей, не лиш ораторска борба з проповідальниццї і побіда над ворогами Церкви, але організація католицьких сил і на поли політичнім і пр., сею дорогою йде заледви одна десята французьких священиків, але і се число пересаджене.

І тому тепер ясно стане, що се, що дієсь тепер у Франції, се не могло инакше стати ся. Яка праця, такий плід.

То все мало би нас обходило, що воно там далеко від нас дієсь, най там, сказав би не один, у нас зовсім инакше. І в Франції колись було инакше, однак що сталося! І що ще буде! Казав мені один церковний французький достойник: Вам здаєсь, що жорстокости великої революції страшні? О, в порівнянню з тим, що тепер буде, — то забавка дітїй! — Може за песимістично, однак не менше правдиво. Вже тепер в товариствах, в домах приватних не зносять священика і де небудь він би появив ся, розмова уриваєсь, веселість устає, одні на других дивлять ся, коли то сей непрошений гість забересть. А то все чому? Бо відчужили священика, виховуючи єго на взір монаха, — від людей. І коли дивлю ся, що декуди запроваджують з малими змінами той сам систем, дрожу цілий о нашої власній будучности.

Бо тепер не світ до нас прийде, але ми мусимо іти до світа. Минули ті часи, коли то сама повага священика була всім для всіх. Нині від нас вимагають крім поваги і науки і святости і умітности життя, себто „savoir vivre“ і тисячу інших річий. З тим всім при нинішних обставинах ще нам прийде трудно позискати для Бога сей зматеріалізований і згангренований безвірством світ, так як то тепер трудно, і майже не можливо в тій колись „первородній дочці Церкви“. Отсе короткі майже конечні уваги передвступні до розділу Церкви від держави в Франції.

ЛЬОРИС.

Праця, заплата і лихва.

Три конференційні бесіди Дра Декерта.

За дозволом автора переложив — о. А. Говда.

(Конець).

„І чому не дав ти сего мого гроша купцям, а я був би прийшов, і взяв би був від них з лихвою?“

(Лука 19 23).

„Non sunt inquietandi“. Отже уміркований чинш за позичку гроший був вправді не позволений, але також і виразно не за-казаний. Розуміє ся, що Рим видаючи таке рішення, ґрунтував його на тій погляді, що гроші після обставин можуть бути чимсь иншим, а не лише самим средством замінним. Чим же?

Суспільна економія називає средства продуктивні, яко пер-ший чинник, що витворює вартість, капіталом. При підприємстві фабричнім, приміром, забудованя, машини, знаряди, сурогати, задатковане платні і т. п. є капіталом, а властиво капіталом за-кладовим. То все куплено преці за гроші і тому ясно, що в тих річах неначе містить ся вартість гроша. Но заки гроші стали ся капіталом, мусіли підлягти тому процесови зміни. І лише яко такий капітал є они продуктивними, стають ся чинником продукції і туюж уможливають, є неменше також чинником твореня нових вартостей. При тім треба і то мати на оці, що оперуючий таким капіталом бере на себе ризико т. є. можливість страти.

Отже тому, що капітал є початком продукції, її уможли-вляє, є фактором твореня нових вартостей, а крім того для оперуючого ним і ризико не є виключене, тому має він право до участі на якусь часть доходу з праці, т. є. підприємець має, не лише з огляду на свою працю, но також з огляду на чинний свій капітал, право до побираня якоїсь части доходу з праці; такої однак, щоби через неї не кривджено робітника.

Однак може під певними зглядами випасти і так, що законно побираний чинш може бути лихварський, а то тогді, коли робітника ограничає на голодову платню.

Цілком відмінно мають ся річи що до звичайної позички гроша.

Підприємець, що свій маєток вкладає в несучий ему дохід інтерес, піддає свої гроші процесови зміни і бере на себе ризи-ко. Інтерес може принести ему дохід, або може і упасти. Той, що гроші ему позичає, перед евентуальною стратою хоронить ся через застав, гіпотеку і т. п.

Він не бере на себе ризика. Він є певний свого чиншу за позичені гроші без згляду на то, чи той, котрому він позичає,

на своїм інтересі зискає чи стратить. Такий отже зиск є зиском без праці і ризика і носить на собі природно-правний характер лихви, котрої і внїшними правовими митивами не дасть ся оправдати. Що модерний свїт в то вглянути не хоче, то є лише новим доказом, що лихварство взяло верх і що неясна у нас свідомість права.

Тим чином треба зробити ріжницю межи чиншом від капіталу, а чиншом за позичку. І як перший, коли не зменшає робітникови належної єму платні, є законним, так знова другий після своєї природи є лихварским і недозволенным. Коли нині чинш від капіталу є жадним, то лихву за позичку треба назвати дупійством, *usura gaha*, як називає єго цілком справедливо папа Лев XIII. Чинш за позичку гроший тисне на капітал, капітал знова на працю і в сей спосіб витворює ся голодова платня робітника. Сей, що дає гроші, панує над ситуацією і обмотує лихвою продуктивну працю і так нарікають всі і то не лише робітники, но також і ті, що провадять інтереси. Їм нераз впрост тяжко здобути ся на високий податок та чинш, що їх угнітає.

Тому то оправданим є жаданє християнсько-соціальної реформи, щоби позичка гроший була замінена на капітал в економічнім значіню того слова, та щоби чинш від капіталу був так урегульований, щоби робітник міг справедливо дістати платню.

В нинїшних часах ті три ідеї що до чиншу і лихви борють ся о першенство і панованє:

Ліберальний капіталізм (*Manschesterthum*) жадає задержання свободної конкуренції, свободи стопи процентової за позичку гроший і капіталістичних інституцій. Розуміє ся, що через такий систем сходилаб заплата робітнича чим раз більше на голодову платню. Праця була би обмотана лихвою.

Християнсько-соціальна реформа домагає ся законного урегулювання конкуренції, не допускає чиншу від позички гроший, задержує зачонний чинш від капіталу (в економічнім значіню того слова) о стілько, о скілько вимагає того справедлива платня робітника.

Соціально-демократія стремить до удержавленя всіх средств продуктивних, осуджує лихву від позичок гроший, також і чинш від капіталу і хоче єго злучити з платнею робітника. Як всюди, так здаєть ся і тут, правди межи двома екстремами треба шукати.

В сей спосіб представив я християнські засади що до праці, заплати і лихви, розуміє ся в головнім нарисі, популярно і в приступний до зрозуміння спосіб, і то зі становища релігійно-морального, природно-правного та економічного. Через се хочу вказати, що так як колись християнство людскість соціально відновило, так не менше і нині серед запутаних економічних відносин пребогато може причинити ся до їх розвязки.

Своя річ, що сама любов ближнього тут ніч не вдіє.

Передовсім мусить запанувати християнська справедливість і кождий має її за свою уважати.

О коби то світло в як найширші круги суспільности заглянуло і то не лише до кругів міродайних, но також до верств робітничих, щоби тим чином здорова реформа на основі християнської справедливости скорше стала до здійснення можливою і небезпеченство соціальної революції відверненим.

До того всього безперечно потреба світла і доброї волі зі сторони людей.

Но крім того признаймо з покорю: до того потрібно також Божої помочи і благословення, а того треба собі упросити.

Христос Спаситель був колись через свою науку регенератором поганського світа. Ёго сила не вкорочена, Ёго наука не стала звітрилою солюпо. Ще завсїгди спочиває в Нїм і Ёго Церкві спасенє світа.

Християнство освободить нас від лихварської нужди і від невітьничої заплати.

Тому: Назад до Христа і до Ёго Церкви, бо тогдї лиш наше щастє дочасне і вічне може бути забезпеченим.

Д-ра Франка „Поєма про сотворенє світа“.

Поєма

о. Др. Микола Конрад.

Новий Громадський Голос, орган реорганізованої радикальної партії, помістив в кількох послїдних числах розвідку Д-ра І. Франка: „Поєма про сотворенє світа“¹⁾ В нїй говорить автор не лише о самім сотвореню, але й взагалї о св. Письмі Старого Завїта, особливо о книгах Мойсея.

Яко причину поміщення тої розвідки в хлопеській газетї подає він отсе: „щоби й простому народови подати здобутки новочасної науки“²⁾ проти християнських „поборників правовірности“, що зове „темнотою та безмисністю“. Для піднесеня поваги безвірної велємудрости в очах читачів, з погордою виражає ся о християнських учених, закидуючи їм несправедливо

¹⁾ „Н. Гром. Год.“ р. 1905.

²⁾ Тамже ч. 2 ст. 14.

крайну глупоту. Він передовсім сердить ся на їх „темноту“ в узнаваню Божої поваги св. Письма та величає тих „новочасних учених“ (до котрих себе зачисляє), що уважають св. Письмо твором чисто людским „з людськими хибам и поми-лками“.

Такі то „здобутки новочасної науки“ шан. автор поміщує в „Н. Гром. Голосі“ для просвіти простого народа. І в такому напрямі головню визначає ся освіта наших радикальних верховодів. В підкопаню віри і поваги Церкви видять вони спасене Руси. Завданєм отсеї розвідки є подрібний розбір закидів, наведених в „Поемі про сотворене світа“ і виказане, що правдива наука не противить ся вірі в Божу повагу св. Письма Старого Завіта, пониману після науки Церкви.

Заки приступлю до розбору тих закидів проти Божої поваги св. Письма, згадаю коротко про науку Церкви в тім предметі.

Правдою віри є се, що Бог є автором св. Письма Старого і Нового завіта через натхненє св. Духа. Се натхненє не має розумітись яко обявленє або диктованє, а лише яко особливий надприродний вплив Божий, щоби писатель писав те, що Бог хоче. Писатель може пізнати правду цілком природно; прим. в історії, з переказу, з давнійших документів, книг, писань і т. п. А Бог якимбуть способом, природним чи надприродним, внутрішнім чи внішнім, побуджає писателя до списання єї, чувуючи, щоби написане відповідало Божому намірови. Писатель собі питомим способом і таланом виражає Богом намірену правду. З того виходить, що Богом намірена є сама правда, а спосіб вислову, стиль і т. и. є питоменністю самого писателя.

Богом намірена правда є непомилна, а спосіб вираження може бути несовершенний і менше влучний. Те натхненє відно-ситься до оригінальних текстів написаних самими писателями. Що-ж до інших непервописних текстів і переводів, то вони о стілько натхнені, о скілько згідні з оригінальними текстами, званими автографами св. Письма. Тепер насуваєсь питанє, на які правди розтягає ся Боже натхненє? Без сумніву, що св. Письмо є Богом натхненє не для иншої ціли, як головню для на-шого поученя в річах, що відносять ся до спасеня; а до спа-сеня відносять ся лиш догматичні правди і моральні приписи, на котрі безперечно розтягає ся Боже авторство.

Зглядом інших правд, що не належать до віри й мораль-ности, як прим. історичних оповідань, дат і т. и. більшість уче-них богословів є тої гадки, що Боже натхненє розтягає ся на всі правди первописного, оригінального тексту.

Але Церков в тім згляді не орекла нічого. Таке є прав-диве понятє Божої поваги і натхнення св. Письма після науки Церкви і так треба їх розуміти, коли проти них виступає ся.

По сім конечнім поясненню можемо перейти до подрібного

розбору закидів п. Франка. Одні з них відносять ся до частий історичних св. Письма, а другі до моральних і догматичних.

Перший закид Д-ра І. Франка проти Божої поваги св. Письма, се мильні біблійні обчислення прим. старинности роду людского, на підставі так званих „патриархальних родів“. Сей закид оспорує Божу повагу св. Письма в частях історичних і проте не противить ся вірі, а лиш науці переважної части богословів, що й на ті часті, але оригінального тексту розтягають Боже натхнене.

Тимчасом ми не знаємо, який властиво був оригінальний, автентичний текст тих біблійних обчислень¹⁾.

Хронологія є різно подана в різних текстах і переводах а в слід за тим непевна. Причину помилок легко добачити в тім, що хронологічні дати первісно значили ся буквами. Для того переписувателі дуже легко могли деяку з них опустити, перемінити за інші подібні до себе букви, яких в єврейській мові є много²⁾. Так отже з сеї непевної хронології не можна творити доказу проти Божої поваги св. Письма навіть в історичних частях³⁾.

Вкінці, хотай-би навіть біблійна хронологія була певна, то годі на її підставі робити якісь певні обчислення старинности роду людського. Ми не можемо знати, чи сам писатель не опустив деяких менше важних родів.

Є вельми імовірним здогадом учених, що писатель, подаючи хронологію родів, подає лише головніші осередки родового ланцюха⁴⁾. Зглядом предовгих літ життя патриархів, нема також певности, як їх розуміти. В тих непевностях Церков св. лишає науці цілковиту свободу. Але певні дотеперішні висліди науки не вимагають для естования роду людского далеко більшої старинности, як більше менше такої, яка є подана в біблійнім грецкім перекладі Сімдесяти жидівських учених. Докази превеликої старинности чоловіка є непевні. Вони взяті головно зі змін, які від появи чоловіка на землі зайшли в зверхних верствах земської кулі і які вимагали довжезного часу до їх витворення. Але чи тоті зміни та осадові поклади були правильні чи сліди людского життя, що знаходять ся в них, є певні і тогочасні а не случайні — на то певних доказів нема. А що ті докази залежать

¹⁾ Після гадки учених егзегетів родові таблиці двацяти патриархів, подані в грецкім перекладі Сімдесяти, найвірнійше зближують ся до первісного типу.

²⁾ Досить порівнати: ב (Beth) з כ (Kaf) і ג (Gimel) з נ (Nun); ו (He) з פ (Faw) і צ (Chet); ו (Vav) з ז (Zain); פ (Pe) з פ (Fe); ד (Dalet) з ר (Resz); ש (Sin) з ש (Szyn).

³⁾ Церков не орекла, який текст або переклад в частях історичних є згідний з автографами. Зглядом частий догматичних св. Письма Собор Тридентський рішив, що старий латинський переклад св. Броніма, званий „Вульгатою“, є згідний з оригінальним текстом в тих частях о скілько в католицькій Церкві він все, всюди і повсякчасно був в догматичнім уживаню.

⁴⁾ Гл. учену розправу Д-ра Reinke: „Beiträge zur Erklärung des Alten Testaments“ I. 268.

від суб'єктивного погляду кожного з учених, видно з того, що в тім предметі тільки гадок, кілька голов. Сам доказ, наведений автором з єгипетських та вавилонських розкопів, доводить, що ті люди мусіли запевно прожити знатний час розвою, але який, то годі означити.

Вистарчає зовсім час зближений до поданого в грецькій Біблії Сімдесяти. Надто сї гіпотези превеликої старинности чоловіка припускають довжезну еволюцію людей з первісного стану їх дикости. Тимчасом не подибуємо ніде в розкопах яких будь слідів давньої дикости чоловіка. Навпаки н. пр. совершеннійшу віру в одного Бога знаходило перед многобожністю, котрої нерозлучним товаришем був моральний упадок. Вкінці коли хто до таких винаходів привязує велику вагу, то згадаю о славнім відкриттю в *Sain-Nazaire*, довершеним інженером Кервілером в р. 1874 в річних намулах.¹⁾ Се відкритє не вимагає далеко більшої старинности чоловіка, як тої, що обчисляє ся на підставі біблійних хронологічних дат. Не хочу тим твердити, що біблійна хронологія є певна; хочу лише запримітити, що її висліди науки зглядом превеликої старинности чоловіка не є також певні.

[Д. 6.]

В с я ч и н а.

Безпотрібна дискусія. Нині дійшло до того, що перший дїлший „інтелігент“ — уважає своїм найсвятїйшим і найпатриотичнїйшим обовязком, який виходить, цілком природно, з вислідів модерної науки, воювати проти Церкви і духовенства, найчастїйше злобою і клеветою. Ся войовнича жилка слідна годі у наших домашніх „просвічених“, у нас, де Церква і духовенство є ще доси майже одинокими загородами нашої нації в Галичині. Нетерпимість до „чорної гакації“ така велика, що коли який святихень відважить ся на якім публичнім зібранню виказати безпідставність і непатриотичність і глупоту тої цілої ворожнечі, то зустріне ся з такою відправою, що вже певно на другий раз не схоче ся ему брати участі в таких зібраннях чи вічах. Ось найсвіжіший приклад. „Подільський Голос“, орган тернопільської народної організації, в статі „Селянське віче“ (ч. 4, з 10. цвітня с. р.) пише між иншим таке:

¹⁾ Відкрито при копаню каналу поклад grubosti 30 метрів, що повстав з річного замулу. Він складає ся з правильних тонесеньких верстов піску, глини й ростинних останків. Межи ними знайдено найдавнїйші слїди людського житя, а навіть людську чашку овальної (даліхоцефальної) форми. На підставі тих віднайдень обчислено около девять тисяч літ від естования чоловіка. Гляди: „*Słownik Apologetyczny Jaugey'a — Szcześniaka*“, Tom I. et. 279.

„Вкінці вивязала ся дискусія „попівска“, заініційована цілком безпотрібно (??) о. Др. Конрадом, який намагав ся (??) доказати, що радикальна праса і партія несправедливо чіпає ся духовенства. — По тім очевидно (?) наступили менче і більше несмачні відповіді і спростованя, які ані духовенству, ані аранжерам віча жадної користи не принесли. Ліпше було обернути той час на нараду над тим... і т. д.“

Виходить з сего, що уїдати на „попів“ се може бути головною ціллю всяких віч, але „попови“ боронити ся, се вже цілком безпотрібна дискусія... Виходить з сего дальше, що радикальна преса і партія справедливо чіпає ся духовенства, бо о. К. мусів доперва намагати ся доказувати і т. д. По третє виходить з сего, що „по тім наступили... несмачні відповіді... очевидно“, значить мусіли всякі відповіді випасти несмачні.

Вкінці виходить з сего ясно, яка велика різниця між партією націонал-демократичною а радикальною, коли повітовий орган першої вважає радикально-соціалістичне віче своїм і поміщає про те віче такий звіт, який читаємо в наведеном числі „Поділького голосу“.

В „ВИДАВНИЦТВІ БІБЛІОТЕКИ БОГОСЛОВСКОЇ“ (Львів, пл. св. Юра, ч. 5) можна купити
отсі книжки :

Богословіє догматичне ц. 8 кор.

Богословіє моральне ц. 8·60 кор.

Богословіє пастырське ц. 11 кор.

Право церковне ц. 8 кор.

Провідникъ практичный для священниковъ ц. 8·60 к.

Св. Письмо з поясненнями I т. 11 кор., II т. 10 к.,

III т. 11 кор., IV т. 7·80 кор.

Новый заветъ въ языцѣхъ церк. словенськѣмъ зъ переводомъ на языкъ народно рускій ц. 6 к.

Псалтирь ц. 2 кор.

Всі книжки оправлені в англійске полотно. Хтоби хотів всі повисші діла нараз набути за готівку, отримує оцует 20%, і замість 92 кор. заплатитъ лише 73 кор. 60 сот.

В Товаристві св. Ап. Павла (адресувати треба тільки до редакції „НИВИ“), можна купити:

Духовна лѣкарня (аптика) для всѣхъ, що хотять вѣчно жити книжочка поучаюча списана по̑сля Ернеста Маріи Миллера, Епископа Линцкого через Дра Климента Сарницкого. — Ціна 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Евхаристіи списавъ Др. Климентій Сарникій. — Ціна 20 сот.

„Хощу, очистися!“ або приступна наука о Свѣтѣ й Тайнѣ Покаянія пояснена многими при-мѣрами. Написавъ свящ. Стефанъ Доноровичъ
Ціна 20 сот.

„Оставьте дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки релігій въ першій класѣ народної школи. Уложивъ свящ. Л. Лужницькій. — Ціна 20 сот.

Слава Непорочної Діви. Оявленє і чуда Діви Марієі в наших часах). — Ціна 20 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — по 2 кор. 40 сот. і першій випуск з р. 1903 — по 30 сот. враз з поштовою пересилкою.

Нива, річник 1904, брошурований. — Ціна 5 кор.

Зміст 9. ч.: Обнова в Христі (Я.); Епископ Штросмаєр (Я.); За-мітки двох російських професорів духовної академії про наші церковні відносини (дальше); Слово Антонія з Любич Могилницкого (р. 1839); Праця, заплата і лихва (конець); Дра Франка Поема про Сотворенє сьвіта (о. Др. М. Конрад); Всеячина.

8767.

Ч. 10.

Львів, 15. мая 1905.

Рік II.

Жива

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Поодинокое число 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Про науку релігії.

Одним з найважніших обов'язків священика се наука релігії в школі. Школа се будуча суспільність. Позискаємо для Христа школу, ми позискали тим самим цілу суспільність. І нині сдушно звалюють деякі значну часть вини за теперішній індеферентизм та безвірство в світі на школу, спеціально на науку релігії в тій школі.

А вина та лежить в тім, що ми школу або занедбуємо, або зле в ній учимо.

Се публична тайна, що духовенство страшенно занедбує школу, особливож духовенство галицьке, як руске, так і польське. Школи пильнує ся головню тільки там, де загрожена народність. Звідси приміром те пильніше доглядане школи польським клиром в східній Галичині. Причини того занедбування школи кождому звісні. Священики-парохи, заняті часом так справами парохіяльними, що їм і годі пильно ходити до школи. Але тут бувають також многі надужитя. Часто складаєсь вину на парохіяльні функції там, де є тільки лінивство або непорядність. Тут головна причина — брак надзору і контролі. Що до міст, то й тут мало що ліпше.

А тут релігійне вихованє далеко важнійше і потрібнійше! По містах все школи більшекласові і більше дитий. Парохіяльні священики дійсно не в силі дати собі раду, а наші шкільні власті або не творять сталих посад катехитів, або як творять, то з такою платнею, що годі з нею вижити інтелігентному чоловікови. І через те лишайють ся ті посади вічно необсадженими.

Сего року надістали шкільні влади наївне запитанє до Консисторії, як запобічи недостачі катехетів по містах? Що відповідать на се Консисторії, ми не знаємо. Нам тільки цікаве се, що доси самі катехити мовчали, неначе би їм діялось цілком не зле, а друге цікаве, що шкільні влади мусіли аж питатись другого, чому нема охочих кандидатів на голодників? Але таки найцікавійше те перше. Латинський клир, нежонатий, ніколи не спить і не дармує. У него жите, рух, стремління. Зле єму, кричить, пише, горлає, висилає депутації, меморіали, аж дібесь того, чого бажає. Наш клир жонатий, отже в п'ятеро-шестеро більше потребуючий, спить, мовчить і терпить; він для себе лїнний, непорадний, нерішучий, а що найважнійше — без почуття солідарности. А тут преці ми маємо добивати ся тільки справедливости. Вимагає від нас держава найвисших студій, поробила нас своїми урядниками, то єї обовязок дати нам те, що належить ся прочим урядникам. З такими самими студиями правник або філзоф доходить пересічно до осьмої ранґи, а сьвященник народний чи виділовий катехит і до смерти не дослужить ся більшої „ранґи“ як кождий народний учитель. І чи не лїпше тут бути учителем, який може мати бодай надію стати колись директором, що для катехита річ неможлива? Так отже, коли сьвященники-катехити добивалиби ся поліпшення свого положення, то добивали би ся тільки справедливости. Державі лишаєсь або зрівнати катехетів що до платні з урядниками, а ні то дозволити єпископам висьвячувати кождого, хто укінчить бодай низшу гімназію.

Тимчасом нам справи не треба засипляти. Ми самі повинні просити наші духовні влади о зарядженє лїпшої і стараннійшої контролі над наукою реліґії по школах; ми повинні просити, аби шкільними референтами і комісарами не роблено людей найстарших і найповажнійших, але найвідповіднійших, найздібнійших, енерґічних і таких, що не тільки хотять, але можуть щось доброго для школи зробити; вкінци ми повинні всіма силами старати ся, аби креовано, де тільки треба, сталі посади катехетів з платнею, яка відповідалаби нашим студиям.

Тепер приступаємо до другої точки. Ми сказали в горі, що сьвященники зле в школі учать. Правда, сему вони цілком не винні. Так нас „виховали“, так і ми „виховуємо“. У нас з реліґії зроблено предмет, а з катехита учителя. Замість виховувати молодіж по християнськи, ми єї учимо доґматики, етики, літурґіки, історії, ми їй завдаємо, питаємо і пишемо кляси. Красний наслідник Христа з нотаткою і оловцем в руці!

Замість учити реліґії, ми кажемо єї виучуватись, як греки або латини. О християнськім провадженю і вихованю нема навіть бесіди. Зрештою нема навіть часу. Ми катехетами тільки в часі шкільних годин, а тих шкільних годин так мало, що заледво можна взяти предмет, не то ще виховувати. І тому деякі домагають ся побільшення годин реліґії ба навіть допущеня реліґії як предмету при матурі! Про послідне дома-

гане нема що їй говорити. Дивуватись треба тільки людському заціпенню, що хоче ратувати повагу науки Христа через матуру! Проти побільшення годин релігії ми не малиби знова нічого, колиб тільки не побільшено з тим „предмету“.

Катехит повинен більше виховувати, як учити. Але як він має до сего взятись? Виховувати молодіж — сеж річ не так легка, а тим трудніша для того, що сам не був виховуваний, а тільки „научуваний“. Правда, науку Христа він знає, часом навіть дуже докладно, бож его ціле життя тільки учено; але знати її се ще за мало, її треба в молодих душах зробити живою. А се вже майже годі. Не один молодий сьвященик відчуває сю аномалію пераз дуже діткливо і бажавби її зарадити, бажавби бути не катехитом-учителем, а сьвящеником, апостолом, місіонарем. Кому Бог дав талан до сего, то сей щасливий. Але пересічний потребує вказівок, науки в тім згляді, взору, приміру, а такого нема піде. Всюди лише зимна, мертва наука і більше нічо. Буває пераз так, що катехит стаєсь пераз найбільшим пострахом для молодіжи, що він її не християнізує, а радикалізує.

Зміна отже у сїм мусить наступити. Духовний семинар повинен видавати не так „учено холодних“ богословів, як передовсім вмілих і горячих апостолів і місіонарів Христа.

А з сим вяжесь і друга основна справа: зміна підручників до релігії.

Зачнім від самого початку.

Перша і друга кляса шкіл народних не має жадних підручників. Там отже, де праця найтяжша, там катехит зданий на свої сласні сили. Аж сьмішно, колиб не було сумно. Трета кляса і четверта вже трохи „щасливіша“, бо має „Малий Катехизм“ і біблію. Який се катехизм, як він педагогічно і приступно уложений, вистарчить навести тільки одну відповідь на питанє, хто є Бог? Отже відповідь звучить: Бог є єство безконечно совершенне, є сам від себе. Поясниж тепер дитині з третьої кляси, що се таке: єство та совершенне і то ще безконечно! А такі відповіді майже всі. Не менш на „Фундуш“ уложені також підручники біблійні. Множество подробиць, множество непотрібного, ба навіть шкідливого, богато пустих слів, а найшешне ясного, короткого і цілком приступного представлення того, що не можна, а треба знати.

Що до підручників гімназйальних, то шкода їй говорити богато. Возьмім приміром історію біблійну Старого Завіта призначену для другої гімназйальної кляси і перейдім картка за карткою. Що тут річий цілком а цілком непотрібних (а трудних до виученя!), які здадуть ся хиба для жидівського історика-спеціаліста! А чи знайдемо тут натомість звязле і ясне представлене того, що мусить знати християнин, для якого „ґрунт“ є Новий Завіт?

Щож до обох догматик і літургії, то сказати правду, се не підручники шкільні, а кепско зладжені витяги з більших догматик і в скороченім виданю св. Письмо на церковній мові. Що найновіша етика також не цілком відповідна для гімназійної молодіжи, се вже виказав о. Т. Л. в ч. 16. „Ниви“ з року 1904.

Так отжеж всі підручники по школах не можливі, низше критики. Не говоримо тут тільки виключно про рускі підручники, бо й інші не ліпші. Де релігія предметом, там инакше і годі. Коли такий самий підручник є до математики і фізики, і літератури і т. д., чомуж такий самий не має бути і до релігії?

Виходить, що треба конечно зміни шкільних підручників. Сама наука релігії не повинна бути ніколи тягаром, вона повинна бути приємною і солодкою розривкою для ума дитини. Замість мучити діти не конче для неї потрібними річам, далеко ліпше її виховувати по християнськи, а хосен з сего буде далеко більший.

Я.

Замітки двох російських професорів духовної

Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова*: Русское духовенство въ Галиціи.

(7. Продовжене).

II. Приготоване кандидатів сьвященства (конець).

3. Недостачі львівської духовної семінарії і єї реформа (конець).

До сих спостережень наш гість навіязує свої здогади про будущу реформу. „Вона, о скільки дає ся помітити із сих місць послання, що тикають ся сего предмета, має своїм ідеалом езуїцке образованє. Дуже замітне бажанє Митрополита, зробити семінарію заведенєм, як мож найбільше замкненим. Відпустки вихованців семінарії задумує ся скоротити, кілька дасть ся.

На університецкі лекції богословці мають ходити не инакше, як в товаристві префекта. Т. зв. ліценції (то є дозволи на вихід із семінарії) задумує ся не давати на більше, як на дві години і при тім не инакше, як лише двом богословцям разом... Всі ті і многі иньші правила, немов взяті з устава езуїцкого

монастиря і мало доброго обіцяють для підпрнятої реформи гр.-кат. семинарії у Львові. То само говорять очевидно і переміни, які зайшли до послідної хвилі в судьбі гр.-кат. львівської духовної семинарії і з окрема, в її адміністрації“ (ст. 34 сл.)

Дальше читаємо про поворот богословців до семинарії, де знова надibuє ся нічим неоправданий, а противно еще кривдячий докір Високо Преосвященному Митрополитови за то, що мовби не дбав про сей поворот. Відтак слідує спомин про слухи о тім, що семинарію мали обняти Василяни. „Серед напружених і тривожних ожидань в рускій суспільности зівставлений новим ректором не Василянин, а бувший „приходський протоіерей““ в Коломиї, столиці Покутя, о. Гр. Хомишин. Чому Русини мають завдячувати такий для них зглядно щасливий і несподіваний вибір, не знати.

Дуже можливо, що тут мала своє значінє і смерть кардинала Ледоховского, бувшого предсідателя Конгрегації Пропаганди, під котрої зарядом находить ся і ціла галицко-руська церква... Впрочім вповні радїти і бути цілковито спокійним о свою духовну семинарію і, значить ся, о вихованє кандидатів свого свьященства, галицким Русинам еще за рано. Треба чекати, яких помічників новому ректорови добре і призначить митрополит Шептицький... Дуже можливе, що місця префектів і наставників семинарії будуть віддані Василянам, які, розуміє ся, навіть і при ректорі невасилянині потраплять зробити своє; а чого самі не зможуть, того навчать їх опікуни і провідники їх — ОО. Єзуїти. Накопи так дійсно стане ся, то останнє окатоличенє галицко-руської уніяцкої церкви буде питанням близкої будучности“ (ст. 36).

(Далі буде).

Д-ра Франка „Поєма про сотворенє свѣта“.

Подає

о. Др. Микола Конрад.

(2. Продовженє).

Другий закид проти Божої поваги св. Письма видить І. Франко в біблійнім оповіданю про сотворенє свѣта і чоловіка. А то длятого, що се є чуда, „які по біблійному оповіданю діяли ся лише раз і перечать усім законам природного житя“. Межи тими, що противили ся сотвореню свѣта, кладе автор

„Поєми“ також Дарвіна, хочай сей учений не входить в kwestію о першій початку життя, а тим паче світа.

Закони природного життя не перечать сотворенню світа і чоловіка.

Вони не відносять ся до першого початку світа та чоловіка, але до дальшого їх розвитку. Закони природного життя не естували, коли світа не було; протом не могли при початку світа входити в рахубу і чинно виступати.

Противно; початок світа і життя конечно вимагає надприродної творчої сили, бо прецінь ані світ ані життя самі з себе не повстали.

Впрочім питаю ся, чи се є науково відкидати оповідане якоїсь події з тої причини, що воно чудесне?

Сам хлопський розум каже, що в розслідуванню навіть неімовірного для когось оповідання треба руководитись критичними даними а не упередженєм.

Каже дальше шан. автор: „если Бог хотів объявити свою волю і свою правду, то чому не зробив так ясно, щоб усі люди могли зрозуміти його слово? Чому в тих книгах так багато неясного і незрозумілого?“

Ся неясність може відноситись до самих правд для нас незрозумілих або до неясного способу їх вислову. Що Біблія подає деякі, Богом объявлені правди, для нашого розуму непонятні — се не противить ся Божій мудрости. Позаяк є очевидно, що Божа мудрість безконечно перевищає пізнанє нашого розуму і можуть бути такі правди, котрих ми слабким своїм розумом проняти не в силі. Уже межі людськи так буває, що одна правда для вченого ясна є для простолюдина незрозуміла. Та й для самого вченого є много таких правд, котрих естование є очевидне а докладне зрозуміне недосягле.

Наколи-ж Бог такі правди до віровання подає — се робить для піднесеня нашого релігійного образования через пізнанє естования надприродних правд.

А чоловік, узнаючи всевідучість Божу, ділає розумно, коли підчиняє свій слабкий розум Божій повазі.

Если-ж тую неясність бачить автор в способі списання Божої правди, то скажу, що се нич дивного. Сі правди списали писателі своїм власним способом, для тогочасних людей, після способу їх світогляду, і тому для нас вони по тисячі літах тепер нераз неясні і незрозумілі. Надто до неясности причиняє ся й се, що писателі Старого Завіта писали по єврейски без самозвуків, без котрих нам тепер нераз трудно пізнати автентичний змісл тексту¹⁾. Вкінци сам Бог міг нарочно щось неясного

¹⁾ Н. пр. з того повстала ріжнородність в відчитанню єврейского П в кни-ві Битія III. 15.

нам подати, лишаючи дальше розсліджене правди нашому розумови.

При тім треба зятимити, що Бог через св. Письмо не хотів поучити людей о всім і о всіх.

Коли Бог через св. Письмо хотів Ізраїльтян до чогось обов'язати під загрозою кар, тоді єго закон ясно є поданий. Для того бачимо, що законодавча частина є дуже точна і подрібно вияснена. Впрочім для усунення сумнівів, для роз'яснення трудностей Бог установив законоучителів, котрим велів підчинити ся. А коли треба було непомилкового вияснення, авторитетного заявлення волі Божої, Господь посилав пророків.

З того сїдує, що Бог, дозволяючи на неясне подане декотрих правд в св. Письмі, не хотів, щоби воно було одним жерелом пізнання волі Божої, але крім того установив учительський чин, що людям мав вияснювати Божі правди. Отже неясність в св. Письмі не противить ся єго Божій повазі і Божому натхненню.

Але шан. автор править дальше: „Если в свв. Письмі суть вияви найвищої правди, то длячого переважна частина тих книг була написана по гебрійськи, мовою малесенького народу, котрий на пару сот літ перед Христом забув її і вона зробила ся у нього чисто церковною мовою? І ще одно, каже п. др. Франко, в тих гебрійських книгах, Бог виступає, як Бог самих тільки Жидів; він велить їм без пощади вбивати людей иншої національності і дуже остро остерігає їх, щоб не піддавали ся богам тих иньших народів... Усе те певно не вияви найвищої мудрости і найвищої правди“.

Книги Старого Завіта були написані гебрійськими писателями, для гебрійського тодішнього народу; отже й гебрійським тодішнім язиком. Що-ж тут незрозумілого? Дальше є відомо, що жидівська релігія була призначена для Жидів, для переходу межі ними віри і надії на будучого Спасителя, котрий мав із них вийти для спасення всіх людей. А що там Бог, Господь всіх, виступає як Бог Жидів, се цілковито зрозуміло, коли зважимо, що иньші народности не почитали правдивого Бога, (отже Бога Жидів), але божків. І що-ж дивного, що Бог дуже не любить, аби хто з того вибраного народу кланяв ся не йому а божкам?

Мав отже дозволити Жидам, щоби вони uznawali за Бога поганських божків? Чи не було-б се запереченням своєї мудрости? А що Бог каже вбивати людей иншої національності — се не задля їх національності а для покарання їх беззаконній.

Маємо много примірів в св. Письмі, де з тої самої причини Бог велить вбивати Жидів за їх гріхи. Дивно, що так поважний і учений муж, яким є п. др. І. Франко, міг писати такі нісенітничі та подавати їх як „здобутки новочасної науки“!

Приступім тепер до иншого закиду.

Каже, пов. автор ¹⁾, що „вчитуючи ся щільно в ті святі жидівські книги, люди побачили далі між ними численні суперечности. Де-ж властиво та Богом объявлена правда?“

Завважаю, що тоті суперечности знаходять ся в малозначучих подробицях біблійного оповідання. Декотрі з них дійшли до нас в текстах через несвідомість і неоглядність переписувателів; при чім легко можна вислідити причину їх помилок.

Інші є тільки позірно суперечні а по належитім виясненню зникають. Є ще й такі труднощі, яких не можна, як слід, вияснити з причини, що нам не є відома якась дієва обставина або інша яка історична подія.

Але доси не вказано річевої певної суперечности, поданої натхненим писателем, навіть в частях історичних св. Письма.

Дlatego не є совістно воювати такими безпідставними загальниками та ними підшиватись під „здобутки новочасної науки“.

(Далі буде).

СЛОВО

о Повинностехъ подданныхъ, а над инныхъ Чина Священниковъ къ Царю и Отечеству, голошене передъ Собраніємъ Алѣмновъ Семьнарїи гр. натвъ Львовъ дня 19-го Ноємрѣя 1839, Антоніемъ зъ Любичъ Могїлнѣцкимъ.

— — —
(Конєнь)

— Отримаємъ и ми частку въ Виноградѣ Христовѣмъ, котру маємъ пилно обробляти и засѣвати wybranымъ и здоровимъ насѣніємъ, и якъ вѣрныи робѣтники отдавати плоди до житници еи Господаря властивого; але непрїатели, котріи намъ будуть перешкаджати, суть многіи! першіи на рѣлю, котру ми здоровимъ зерномъ засѣємо, прїйдуть въ ночи потаємно, якъ той ворогъ Евангеличний, и будуть засѣвати кукѣль и стокѣлосу, абы приглушити зерно пшеничне! Словомъ — знайдуть ся люде облудныи и хитріи, котріи нашу науку своїми блудами збаламутити и затьмити старатися будутъ! а тогды любимыи, мусїмо якъ чуйныи сторожи не засипляти, абы Виноградъ Христовъ не спустошѣвъ, и абы вѣрне стадо ієго не поїшло блудомъ въ розсипку! — Знайдуть ся иншіи, котріи честь и повагу нашу обмовами, безбожнимъ поруганіємъ и вимисленными блудами

¹⁾ „Н. Гром. Голос“ 1905 р. ч. 2 ст. 15.

будуть чернити и підкопувати и не диво! бо такий духъ часа на насъ воює; але, ієсли тогди не узброимъ ся духомъ покори и терпеливости, ієсли ихъ напади не зхочемъ отпирати милостію Хрістіянскою, и добримъ за зло платити, — неподобныи Спасителю напому, котрого подстава цѣлой науки ієсть милость и покора, будемъ въ серци нашомъ носити черва пихи и злости, гризачаго спокій и щасливость дней нашихъ! — Знайдуть ся и въ народѣ нашомъ якісь блудныи и шкодливыи повідѣнки, котриі также повиннисмо викореняти, абы чистый здрой науки Евангеличної везаумивъ ся ихъ бредковъ калужевъ! Повинности нашій, неозначеныи певнымъ часомъ и числомъ, неразъ намъ ся прикрии и трудныи будутъ здавати! неразъ намъ отберуть сонъ нѣчний, спочинокъ и выгоди тѣлесныи, неразъ насъ виставлять на нечась и непогоду, поведуть насъ подъ убогу ролника стрѣху, абы приходящого на свѣтъ нового чоловѣка, на лоно Церкви Хрістовой прийняти, и до книги живота вѣчного, вписати; поведуть насъ до ложа въ нуждѣ и нищетѣ конающаго, и отъ насъ потѣшенія и помочи желаючого чоловѣка, а тогды мусимо запомнути на нашу гѣднѣсть и на власныи выгоди, а словомъ и дѣломъ принести потѣху и помѣчь, укрѣпляти въ надѣи, и зъ небеспечностію власнаго добра и здоровья, забезпечити конающаго на дорогу до вѣчности! Але не тылко въ смутку и нуждахъ, — въ самѣй навѣтъ порѣ щастія и утѣхи, мы маємо наоучовъ и власными поступками народови просвѣчати, абы ся въ житію нашомъ, якъ въ чистомъ зеркалѣ приглядавъ, и насъ наслѣдуючи, въ вѣрѣ, просвѣченію, и богобойности чимъ разъ болѣшій чинивъ поступи! — А до тыхъ трудныхъ повинностей, ієсли ся теперъ належито неприспособимо, волѣлибисмо ся за часу опамятати, и сисе високе мѣсце, иншимъ, може достойнѣйшимъ не забирати! — Тыхъ повинностей жєлає отъ насъ Вѣра католическа и Церковь св. котрой маємъ бути слугами, учителями и наставниками! — Але якъ вѣжемъ разъ напомнимъ мы въ томъ Стану духовномъ неперестанемо вразъ бути синами Отечества, и урядниками полнящими ієдну часть власти свѣдкомъ, яку намъ Благовѣрный Царь и Отечество вручить! — Нашовъ повинностію будетъ освѣтити народъ простой, що Царєви и ієго урядомъ власть ієсть отъ Бога удѣленна, рядити міромъ, и все постановляти, що до ієго щасливости служити, хотьбы му ся коли повелѣнія и накази власти свѣдкомъ прикрими и тяжкими здавали! — Мы маємъ народъ простой наоучити, що черезъ любовь, вѣрность и послушенство, Ёронъ царя крѣпить ся и сіяє, але зъ того самого Ёрону щасливѣсть и благословеніє на все поколѣнія спливає! — Мы повинныи mildly судящій народъ переконати, що кождый трудъ и тягаръ, що роботи и данци, якіи Царь и ієго уряди на насъ вкладають, ієсть тылко помѣчь, котру Отечеству для власнаго нашего пожитку приносимо; що складаємъ нашій дорѣбки въ ієдно сокровище зъ котраго ся потреби всехъ подданныхъ зоспокояють; що полученными руками робимо ієдну роботу, котрой, дорѣбкомъ потому ся дѣлимо! Повиннисмо на конецъ народови показати, якъ добротинно устави

Царскіи до того замѣряють, абы просвѣченіе умне и добродѣльне меже народомъ, заложити и розширити; — що тото право, котре молодѣть простувъ оучилищахъ селскихъ наоучати розказуе ієсть для ныхъ благодать найбѣлша, бо можуть вже въ молодомъ вѣку, освѣтити розумъ науками вѣри и повинностей своихъ, щоби въ пѣзнѣйшѣмъ вѣку щасливими, и товариству людскому ужитечними могли зѣстати.

Але добротинный той оуставъ не принесе пожаданого пожитку, ієсли мы силъ и старанности не приложимо, аби ієго намѣреніе прійшло до skutku; бо ставляють ся ієму великіи и тяжкіи перешкоди! — не мае нашъ нарѣдъ такой замѣжности и добиткѣвъ, абы всѣ потреби своихъ оучилищъ мѣгли заспокоити; а держацій го Вел'можа не разъ судить мило, що зъ помноженіємъ просвѣченія оумного мусѣлбы оустати послушенство меже пѣдданими! — а такъ перша наша повиннѣсть буде добримъ словомъ и мирновъ радѣвъ наклонити, незгѣдныхъ, аби не жаловали скинути по двѣ лептѣ въ добротинне сокровище, зъ которого будинокъ всемірної щасливости лехко ся може поставити!

Мы маємъ, розумнимъ и покорнимъ прошеніємъ показати Вел'можамъ, що такє просвѣченіе простого народу, не тылько послушенству и вѣрности ся не спротивляе, але тимъ бѣлше до познанія и милѣганія своихъ повинностей ся причиняе, що найлѣпше на просвѣченѣйшихъ народахъ сосѣдскихъ ся показуе!

Але и самъ нашъ нарѣдъ не пѣзнае добротинну благодать того оустава! судить онемъ мило и мовить: „Нащожъ намъ придадуть ся оучилища и науки, коли Отци нашіи ихъ не знали, а претцѣ жили щасливыи?“

Мы имъ такъ отповѣсти повиннисмо: „Незнаемо, чи жили щасливыи, коли не знали на чемъ щасливѣсть залежить, коли не знали довольно повинностей своихъ, и способу, якъ имъ досить оучити?“

А такъ, любими братія, пѣзнаемо, що нашимъ трудамъ и старанности ієсть зоставленно, абы тото добротинне право, пожитокъ для народу принесло, и абы ся черезъ него милѣсть, вѣрнѣсть, и послушенство къ милостивѣйшому Царю оукрѣпляла и помнажала!

Але, ієсли пѣзналисмо довольно, якѣи суть повинности нашіи, и назначеніе въ станѣ духовнѣмъ, — потреба намъ такъже пѣзнати и способъ котримъбысмо тимъ повинностямъ достойно могли отповѣсти, и назначенія нашего достойно доступити! потреба намъ мовлю, приспособити собѣ, докладну вѣдомѣсть того языка, котримъ маємо нарѣдъ наоучати, и бѣлшу часть орядованія нашего справовати!

Може ся кому буде здавати, що оувага и напоменіє мое ієсть наветъ непотребне, бо кождый розумный чоловікъ тримае ся той правди: „Що, хто хоче доступити якогось намѣренія, мусить оужити придатного способу!“ Правда ієсть и я призна-

ю, що болша часть слугъ Церкви Божои, болша часть, и зъ меже насъ, любимыи братія, пѣзнае тоту потребу, и прикладае честныхъ трудѣвъ, абы собѣ вѣдомѣсть отеческого языка приспособити, и абы правды вѣри св. и повинностей, вѣрнымъ Христовымъ зъ пожиткомъ можна оудѣляти!

Хто такъ поступае, годенъ ієсть чести оу Отечества, ласки оу Боголюбивого Императора, и благословенія отъ братьей своихъ; бо чинить того, що отъ него жєлає Отечество и Церковь св. що домагаеть ся потреба цѣлого народу, и що добродѣтели оустави Боголюбивыхъ Царей нашихъ наказують!

Але, коли хвалимо тыхъ, котрій чести и похвали суть гѣдныи то домагаеть ся справедливѣсть, абысмо и тымъ правду въ очи сказали, котрій на похвалу не заслугують!

И не диво! що ся и такіи знаходити можуть! бо и сонце, хоть такъ ясне, має свои змази, а хоть вибране и найздоровѣйше зерно въ землю посѣємо, знайде ся въ немъ кукѣль и стоколоса! а хоть бы ся такихъ найменша часть, хоть бы ся ихъ лєдво два або три знаходило, не можна претцѣ замовчати, абы ся ихъ оуроеніє не розширяло, и иншихъ добрыхъ незаражало; бо ієсли хочемо отримати здоровья тѣла, то мусимо нашу недугу и слабѣсть лѣкарєви открыти, а часомъ наймигѣйшу часть нашего тѣла, хоть бы руку або ногу оттяти, абы ся другіи части не заразили!

Але не гадайте собѣ любимыи братія, що я хочу оучинити ся самовѣдно гордимъ судіємъ чужихъ поступкѣвъ, або, що хочу васъ потягнути до якогось нового блуду, шкодливого для Отечества, и противлящого ся волі милостивѣйшого Царя нашего; хорони мя Боже, далекій ієсмь ѡтъ такого заслѣпленія!

Але промовляю до васъ чувствомъ, оустами и потребѣвъ братьей вашихъ, котрій надѣю покладають, що зъ вашихъ наоукъ также колисъ пожитокъ отримують, промовляю до васъ словами, тыхъ добродѣтельныхъ, Царскихъ оуставѣвъ, якіи милостивѣйшій Императори Аустрійского Эрону на подвигненіє нашего Отеческого языка видавали; котрими радили, захваляли, и наказували, абысмо при вижшихъ наоукахъ незанєхали тоту мову, котровъ нашій наоуки народови маємо оудѣляти!

Васъ братія, котрій добре мислете и честно ся трудите, беру за свѣдкѣвъ, що правду голошу! А ви, котрій ся до того оуроенія почуваете, котрій мову Отеческу занєхаете, а що гѣрше, може ся ієи и встидаєте, — пробачте и даруйте, що вамъ скажу правду щирю, за правду гнѣвати ся не повиннисмо! Будемъ оучити народъ рускій, — а ієсли не оумѣемъ зъ нимъ розмовити ся; — будемъ го поправляти и до правди провадити, — а ієсли не знаємъ ієго вади и хиби; — будемъ ієго лѣкарями, — а ієсли незнаємъ ієго слабости и недуги; — будемъ ієго провѣдниками до благодѣянія и щасливости, — а ієсли не знаємо отповѣсти ієго языкомъ, коли насъ о дорогу спитає; —

то скажѣтъ ми, прошу васъ братія, — нащожъ придадутъ ся намъ нашѣи наоуки, и мудрѣсть, коли братія нашѣи, не зможуть зъ ныхъ пожитку отримати?

Будутъ насъ мудрихъ и переоученыхъ такъ оуважати, якъ того скуного богача, котрій многіи свои грошѣ зампае до скринѣ, або въ землю закопаетъ, — стереже ихъ пильно, але и самъ при ныхъ зъ голоду мѣе и бѣдному кусень хлѣба не оудѣлитъ; — або такъ, якъ солодкии овоци, зачарованыи на високій деревинѣ, на котрій не їедень голодный поглядае, але ихъ для свого поживленія, анѣ страсти, анѣ зѣрвати не може!

А теперъ спитаймо ся, де тому вина и причина? Правда, що въ лѣтахъ дитинныхъ перша наша розмова и наоука отправляла ся Отеческимъ языкомъ, але ѳгдаленныи ѳтъ любимыхъ родителей, ѳтъ коли вижшимъ наоукамъ посвячаемо дни и труды нашѣи, — вже намъ мова материн'ска здаеть ся чужа, и негѣдна, абы невѣ промовляти! Хапаемо ся лехкомисльно писмъ непотребныхъ и шкодливыхъ, шукаемо тамъ правды, де їей знайти неможна, и замѣсть солодкои патоки висисаемо зъ ныхъ палящую трутизну! Тѣшать и бавлять насъ плохѣи пис'ма въ языкахъ заграничныхъ надъ котрими стративши бѣлшу часть дорогого часу, котрій быемо на щось позитечнѣйшого могли обернути, ледво написъ якои книги прочитаемо, и їей стороны полѣчимо, вже ся зъ ныхъ мудрыми именуемо, а набравши якогось дивного оуроенія ѳтъ людей, баламутныхъ, и нашому имню непрїязныхъ, живимо ся хлѣбомъ рускои земли, и трудами рукъ братей нашихъ, називаемо ся оучителями руского народу, — а отрѣкаемо ся имня власного, и мови Отцевъ нашихъ встидаемо ся! Але, коли встидаемо ся свого языка, то встидаемо ся и служби Божои, котру тимъ языкомъ маемо отправляти, — встидаемо ся наоуки Хрїстовои, котру нимъ маемо голосити, — встидаемо ся тихъ, котрій нимъ бесѣднують, и котрій го насъ наоучили, — встидаемо ся родителей, цѣлои родини и дружини нашої!

Но пробачте, що такъ смѣло,
Ган'блю вашъ вроїенный встидъ!
Серце ся зъ жалю розпило
На такъ марный дивог'идъ!

Кождый нарѣдъ, хотьбы дикій
Любитъ свой родинный край
Любитъ Отцѣвскіи языки
Свою мову — своій звичай!

Дикій, котрій въ курноі хатѣ,
Довгу зиму самъ сидитъ,
Въ слѣтъ — въ студени, — на матѣ
Въ лѣсахъ, и въ вертепахъ спитъ!

Мил'ша іему Отцѣвъ мова,
Якъ бесѣди гласъ чужій;
Хоть оубога, въ красныи слова;
Претцѣжъ то забитокъ свѣой!

Мил'шій іему край родинный
Мил'шій Отцѣвъ тѣсный куть;
Якъ богатый, свѣтъ измѣнный
Де зъ золотыхъ кубкѣвъ пѣють

Заведи го до палати,
Най въ золотѣмъ ложу спить,
Претцѣ, Онъ до свои хати,
До лѣбянки затужить!

Самъ невдячный Синъ Бескидѣвъ
Згардивъ свѣой любимый рѣдъ;
Жичить мови отъ сусѣдѣвъ
А до свои чѣе встидъ!

Ледво пис'мо зъ за границѣ
Въ нашу землю загостить :
Якъ по воду до кирицѣ,
Кождый до него спѣшить!

И мудрости — тамъ шукае
Де мудрости — анѣ слѣдъ;
Нема правди — онъ читае,
Повный блудѣвъ дивогл'идъ!

Голову нимъ завертае
А невиннѣсть изказить;
А свого ся отрѣкае
И чужого Бога чтить!

Якъ мотиль зъ вѣтромъ играе
Бѣе крилами и гуде;
Зъ пустыхъ цвѣтѣвъ медъ збирае;
Але меду — незнайде :

Такъ намъ книги зъ верха красныи,
Мудрїи! позитечныи всѣ!
Въ серединѣ пустыи басни
Нѣби тѣло безъ душѣ!

Ми ихъ претцѣ вихваляемъ;
Чуже красне! — свое брідь!
Отцѣвъ мови ся встидаемъ!
Ахъ! невдячный, гідный встидь!

Таже рускій, языкъ милый,
Колись въ чести красно цвивъ;
Колись князи говорили,
Нынѣ власнѣсть простаковъ? —

Нимъ колись Великіи Цари
Становили брань и миръ;
Нимъ колись свѣтлыи Бояри,
Оздобляли князей двѣрь!

Мы невдячныи ихъ впродки,
Допчемъ честный Отцѣвъ даръ,
Несмакуе, — хотъ солодкій,
Хотъ лехкій, то намъ тягарь!

А коли намъ чужій слова,
Такъ припали до смаку,
Отречѣмъ ся! — наша мова,
Най загине до знаку!

Нове собѣ имя даймо!
Вже не Русинъ! якесь инне!
Але братія! погадаймо
Що зъ языкомъ, племня згине!

Може мовлю вамъ за много?
Нудить васъ, мѣй простый стѣхъ? —
Я не мовлю нѣщо злого,
Бо що правда, то не грѣхъ!

Що правда то не грѣхъ! любимыи товаришѣ! правду говорить мушу, бо що сердце чуе, того оуста замовчити неможуть! Нехочу я васъ моими словами отпровадити отъ оученія ся, языкѣвъ чужихъ и заграничныхъ! Хорони Боже! отдаймо честь, кому честь приналежить.

Суть зъ ныхъ денекотрій, красныи и пожитечныи; треба ихъ ся оучити, іесли схочемо правдивого просвѣченія, стати ся причастниками!

Але братія, оуважаймо! Не все золото, що ся свѣтитъ, треба намъ бути бачными и осторожными, абымо поверховнымъ

позоромъ недали ся оуловити, и коли насъ такїи писма до правди повести обѣщаютъ, абысмо не впади въ сѣти, хитро на насъ заставленныи! якъ намъ показало тылко смутныхъ припадкѣвъ, котрихъ вамъ не хочу припоминати, бо знаю, що каждому доброму, глубоко и смутно въ серци и въ памяти суть записаныи! — але братїя, робѣмъ такъ, якъ приповѣдка старихъ людей каже: „абы була овця цѣла и вовкѣ ситый“! Хвалѣмъ чужу, — але не ганѣмъ свою; оучѣмъ ся чужои, — але незанихаймо свою; — щитѣмъ ся чужовъ, — але не встидаймо ся свои; бо певно сами признаєте, що каждый чоловікъ, борше ся буде встидати, ходити въ новыхъ и богатыхъ шатахъ, — але позиченыхъ ѿгъ сусѣда, — якъ въ старихъ и оубогихъ, але своихъ власныхъ!

Для того невестидаймо ся приложити трудѣвъ до того, що намъ правдиву честь, — а вѣрнымъ Хрїстовимъ правдивый пожитокъ принести може!

Встидаймо ся борше, бути такъ плохомислящими и небачними, абысмо безъ розваги и застановленїя, всякимъ баламуцтвамъ и оуроенїямъ давати вѣру; абысмо на ослѣпъ втручали ся въ пропасть безденну, котру пѣдъ нами хитрїи вороги копають, абы ся потѣмъ зъ нашою погибели насмѣвали и поругали!

Стережѣмъ ся мовлю писмъ безбозныхъ и зводительныхъ, такъ, якъ стережемо ока въ головѣ якъ насъ мати ѿгъ ѡгню стерегла!

Стережѣмъ ся, абысмо черезъ плохѣсть нашу, не причиняли рани до ранъ, и болѣзни до болѣзни въ серцахъ тыхъ, котрїи насъ милуютъ, и о насъ ся старають! абысмо не чернили славу, и честь цѣлого народу, абысмо смуткомъ и жалемъ не наполняли груди Честнѣйшихъ и Любимыхъ Наставникѣвъ нашихъ, — абысмо гѣркїи слози Отцемъ и матеремъ нашимъ зъ очей не витискали, абысмо ихъ честныи головы не зганѣбили и незогидили, — и ихъ передъ часомъ до гробу не втрутили!

Маймо Бога въ серци! маймо сумлѣнїя, оутѣкаймо оуроенїя и блудѣвъ, и поступаймо дороговъ простовъ и честновъ до правди и повинности!

Бо, іесли такъ неоучинимо, то знѣвечимо такимъ оуроенїемъ всѣ нашїи труды, спустошѣють нашїи наоуки, неплодна зѣстане мудрѣсть наша, не сполнитъ ся надѣя братей нашихъ, яку на насъ покладають, бо намъ оуста замкненныи, котрими маемо имъ правду голосити; бо намъ руки звязаныи, котрими имъ маемо дорогу до щасливости показувати! не отнесе зъ насъ пожитку Церковъ св. бо правди, котрїи намъ повѣрила, въ насъ затриманыи и затмленїи, лучами своими народу не освѣтятъ; не пѣзнаеть нарѣдъ повинностей своихъ къ Царю и Отечеству, іесли му ихъ зрозумѣло не виложимо, — іесли му до серця не промовимо; іесли ся въ передъ не наоучимо, такъ, якъ онѣ, гадати и бесѣдовати!

Милость къ Царю и Отечеству буде имъ ся здавати, якійсь мертвый образъ, немающій въ собѣ жадной побудки и принуки, — іесли имъ не дамо зрозумѣти, що Отечество тои милости, якъ родна мати, ієсть годне, — що Царь, добрій и Любимый отецъ того Отечества, о насъ, якъ о власныхъ дѣтѣхъ ся старае, и насъ милуе!

Вѣрность, буде имъ ся здавати, якесь сонне привидѣніе, котре насъ доти забавляе, докѣ спимо! — а скоро пробудимо, заразъ исчезаетъ такъ тотъ вѣрность, доти имъ ся буде повинностей здавати, докѣ черезъ ню, самолюбовство, власный пожитокъ, и свои вигоди зможуть заспокоити; а скоро тото все оустане, и вѣрность ихъ застигне, іесли ненаучимъ нарѣдъ спосовомъ якимъ поймаити може, що тоту святу повинность, вѣра и сумлѣнія на насъ вкладае!

Вдѣчность буде имъ ся здавати якисъ порожный голосъ, немающій ваги и значенія, іесли ихъ не переконаймо, що охоче полненіе всѣхъ оуставѣвъ и наказѣвъ, що добровольне причиненіе ся до всѣхъ потребъ до работъ и данинъ, якими помѣчь Отечеству принести можна, — вдѣчностю ся називаетъ, що тото благодѣніе, разумъ, сумлѣнія и вѣра св. намъ наказуе! А такъ любимы братія, теперь познаймо, що тотъ на показъ нѣбы мала и марна перешкода оучинитъ насъ нездѣбными, отповѣсти довольно нашому високому назначенію! що безъ докладной вѣдомости, мови нашего народу, іего звучаеъ добрихъ іего хибъ и оувоенныхъ повидѣнокъ, негѣдно будемъ ся именувати слугами Церкви, синами Отечества, и поѣдданими любимого Царя нашего!

Хто зъ насъ правый Синъ Отечества — хто ся до винограда Хрїстового не втискае для марного дочесного пожитку, — хто не визнае лживыми оустами, що Отечество милуе, — що Цареві ієсть вѣрный, — любить своихъ родителей и милу родину, — кому вѣра ієсть святя, — и хто чувство добродѣянїя невикоренивъ зъ души своеи; — того нынѣ передъ лицемъ Бога, и передъ образомъ милостивѣйшого Царя нашего прошу и закликаю, — най собѣ нынѣ постановитъ, товъ простовъ дороговъ поступати, тимъ легкимъ способомъ лагодити ся гѣдно до високого стану своего! най ся не страхае трудѣвъ мозолныхъ тамъ, де мѣрно оуживши силъ своихъ, може ся стати правдиво оужитечнымъ Отечеству и Царю своему! — най ся не дастъ отстрашити насмѣваніемъ и поруганіемъ безоумныхъ и невѣдчыхъ виродкѣвъ отъ своего честного намѣренія!

А іесли котрій зъ васъ, чого оуховай Боже! оутративъ всяке чувство правды, замкнувъ сердце свое на возваніе вѣри святой и на голосъ сумлѣнія, и на потребу братьей своихъ, — най ся зъ моихъ прїятельскихъ слѣвъ насмѣвае и поругаетъ! — най шукае мудрости и просвѣченія, въ марностяхъ и басняхъ! — борше мы ся дочекаемъ, що онъ въ своимъ зарозумѣнію и оуоренію въ своей слѣпотѣ и злости, стягне на себе нечестъ и ненавистъ оу людей, проклятїе отъ братьей своихъ, отверженіе отъ

Бога, и негоднѣсть називати ся по́дданнымъ милостивѣйшого Императора — а нѣжели насъ переконае, що неправду голосимо, що ся баламуцтвомъ поводуемо!

Для того тѣшмо ся братія, що іеще можемо стараніємъ и трудами нашими по́ддвинути честь и добре имя рода нашего, — що можемо вѣрностію и послышен'ствомъ нашимъ, затерти слѣди тои огидной змази, котру денекотріи безоумный и невдячныи виродки, имню и племню нашему передъ лицемъ цѣлого Отечества и милостивѣйшого Царя нашего стягнули! тѣшмо ся мовлю и не трат'мо надѣю, бо Онъ милостивый и предобрій, перебачить нашимъ хибамъ, ѡтпустить нашійи вины, якъ любезный Отець дѣтемъ своимъ, іесли въ нихъ измыненіе волѣ и склоннѣсть до поправи постерѣгае! Нехай серця нашійи чистимъ чувствіємъ любви вѣрности и послушен'ства къ тому Отцу Отечества неизмѣнно палають а що сердце чуетъ, що оуста голосять, нехай ся дѣлами честными обявляєть! Не трудно намъ прійде, показати наши любовь, вѣрнѣсть и послушен'ство, іесли повинности нашійи, хотьбы тяжкій и прикрійи зъ щирои волѣ, и зъ доброи охоти будемъ полнити.

Помножимо, и оукрѣпимо тимъ способомъ щасливѣсть власну, и потѣшну долю, порученного намъ стада вѣрного; а памятку нашу іеще по́знѣйшійи поколѣніи вдячно будутъ споминати, и имя наше благословити! Крѣпко буде на любви вѣрности нашѣй опиратися Ёронъ Великодержавного Императора, а зъ него благодать многа, потѣшна доля и благословеніе Боже, на различныхъ роди Царства Аустрійского спливати!

На конецъ стараймо ся зо всѣми вѣрными по́дданными ровнымъ крокомъ поступати въ полненію повинностей нашихъ, зъ ними злучаймо щирійи молитви о здоровья, долгоден'ствіе и всяку благодать для милостивѣйшого Отца Отечества нашего! зъ ними злучаймо чувства и голосъ, и вдячну пѣснь заспѣваймо!

Благодать Аустрійи Сину,
Фердинанду Боже дай
А ѡтъ небесного Чину,
Глянь ласкаво на нашъ край!
Руковъ Твоевъ поставленный
Щобы щасливо рядивъ
И ѡтъ враговъ избавленный
Многійи лѣта съ нами живъ!

Ласки Твоей дари многіи,
Злѣйи на Него и весь дѣмъ!
Стережи Його дороги
Ангеломъ своимъ во всѣмъ;
Миръ и правда, що владаєть
Серцемъ Його въ кождый часъ,

Неизмѣнно да сіяєть
И оушасливляєть насъ!

Вѣнцемъ мира одѣй Главу
Брань незгодну отдали,
И умножи Іего славу
Враговъ пѣдъ ноги звали.
Якъ повстанєть мрачна буря
Да нерушимый стоить,
И якъ погодная зоря,
Шлетъ на землю милый свѣтъ!

Тамъ най згода пробуваєть,
Де достойный Скептръ владить,
Милость народовъ спираєть
А скрѣпленный Оронъ держить,
Нерозвязанный на вѣки,
Сей примѣръ буде стоить;
Кличте тысячныи языки:
Фердинанду благодать!

Апостольство молитви.

Від кількох вже років вписують ся наші люди в декотрих руских церквах до Апостольства молитви і злученого з тимже Брацтва Найсолоншого Серця Ісуса Христа. Практика доказує, що вірні наших гр. к. парохій дуже охочо вписують ся до тих брацтв, а Преосвящені наші Ординарияти рівнож дуже радо дозволяють на основанє їх в наших церквах після устава затвердженого Митрополитим Ординариятм дня 8. цвѣтня 1901 ч. 1499, друкованого в печатни О. О. Василиян в Жовкві р. 1902.

Ті брацтва, звані загально: „Апостольством молитви“ є, як се покаже ся, дуже придатними средствами для ширєня межі вірними побожности і ревности для хвали Божої.

Тому що в многих місцевостях наших гр.-кат. єпархій незнані є ті брацтва і їх устави і задлятого не запроваджують ся, тож буде на певно пожадане, аби духовенство і вірні наших гр.-кат. єпархій з „Ниви“, яко часописи посвяченої для справ церковних, познакомили ся з цілями і уставами тих брацтв, як не менше зі способами основаня їх у своїх церквах і з приписаними для тихже брацтв молитвами і Богослужєнями.

Після повисше наведеного устава: Апостольство молитви або Найсолоншого Серця Ісуса Христа єсть то побожне товариство, котрого члени під покровом і за прикладом Серця Ісусового старають ся своїми молитвами і всякими побожними ді-

лами причиняти ся до розширення слави Божої і спасеня душ людских.

Властива ціль тих товариств єсть взбуджене меж членами, а через тихже, меж другими вірними ревности в молитві і добрих ділах через щоденне жертвоуанє себе Божественному Серцю в такім наміреню, в яким жертвує себе сам Ісус Христос що день в жертві св. Літургії і через відповідні молитви до Божественного Серця.

Се Апостольство молитви ділить ся на три степені після міри обовязків, які члени на себе приймають. Головним обовязком в першім степені і спільним для всіх трех степенів єсть жертвоуанє щоденне всіх своїх молитов, — справ і терпінь Божественному Серцю. В тій цілі приймають члени на себе обовязок відмовити що день рано молитву: „Божественне Серце“, печатану в листі вписовім для третого степеня. В другим степені приймають члени на себе обовязок кромі молитви для першого степеня відмовити що день 1. Отченаш і 1^а. Богородице Діво“ в тім наміреню від Св. Отця потвердженім, котре для них кожного місяця призначає ся. В третім степені приймають члени на себе обовязок св. сповіди і причастия кожного місяця, але сей третій степень в наших селах не запроваджує ся.

Члени вписані до Апостольства молитви вписують ся рівночасно до брацтва Найсолодшого Серця Ісуса Христа, в котрім приймають члени на себе обовязок піснями, молитвами і Богослуженнями віддавати честь Божественному Серцю.

Хто хоче запровадити у себе в своїй церкві місцеве Брацтво Серця Ісуса Христа, мусить постарати ся о канонічну ерекцію сего брацтва через свого єпископа. Провідник Апостольства молитви, котрим має бути місцевий душпастир, отримавши від єпископа тую канонічну ерекцію, скликає на певний день, найвідповідніше в неділю по вечерни, членів Апостольства молитви і при відправі Набоженьства званого „Чин відправи до Сладчайшого Серця Ісуса Христа в І Неділю Місяця“ виданого друком в Жовкві в печатни О. О.Василиян року 1898, а затвердженого покійним Кардиналом Сильвестром Сембратовичем 20/2 898, приймає і вписує до книги приступаючих членів.

При тім вписі доручує провідник Апостольства кожному членови „Лист вписовий“ печатаний у Жовкві р. 1902, яко брошурка о 16 сторонах з подрібним списом устава, обовязків, степенів, молитов і Богослужень приписаних і відпустів уділених членам Апостольства молитви і Брацтвам через св. О. О. Папів Римских. Також доручує кожному членови медалик посвячений з образом Серця Ісусового по одній стороні і коротенькою молитвою по другій стороні до ношеня на шії яко відзнаку належности до Апостольства молитви, — вкінці дає кожному членови „Чин відправи до Сладчайшого Серця Ісуса Христа в першу Неділю Місяця“ вже повисше наведений, печатаний

у Жовкві як о брошура о 30 сторонах, з котрої кождий член при відправі має сьпівати пісні, ектенії і молитви враз з другими членами.

Оснoване в сей спосіб Брацтво Апостольства молитви або Найсолoдшого Серця Ісуса Христа oбoв'язане після Устава в першу Неділю кождого місяця бути на брацкім набоженстві, котре місцевий душпастир, якo прoвідник Апостольства, при вівтарі Найсолoдшого Серця Ісуса Христа нароком на ту ціль устрoвнім повинен безплатно відправляти.

Сей чин відправи до Божественного Серця відбуває ся звичайно сьвітло з виставленем Найсвятійшої Тайни Євхаристії, — а нарід весь згромаджує ся на те Богослуженє так численно, якби на Великдень, бо мило єсть кождому вірному придивити ся і прислухати ся, як сотки членів того Брацтва клячучи вєспільно з книжочок сьпівають приписані пісні, ектенії, молитви і суплікації при вівтарі Божественного Серця.

Крімo Богослуженя „Чин відправи“ є відповідно нашому oбрядoви уложєні і печатані, також нашими Ординаріями затверджені і инші моленя до Найсвятійшого Серця Ісусoвoгo, а іменнo молебєні і акафісти до Бож. Серця, котрі відправляти ся можуть на желанє членів або за волею прoвідника.

Для ревнійших і сьвітлійших членів Апостольства молитви єсть також у тій самій печатї О. О. Василян в Жовкві книжочка більшого oбєму, звана „Любїм Ісуса“.

Зміст тої книжочки єсть досить богатий. Тая книжочка oбіймає: В передмові коротке і докладне поясненє набоженства до Найсвятійшого Серця Ісуса Христа. По передмові є розважаня на кождий місяць для відчитуваня через ревних членів і oбїтницї ласк для почитателїв Божественного Серця.

Дальше слїдують у тій книжочцї рїжні молитви і посьвяти до Божеств. Серця, іменнo молитви утрєнні, вєчірні, до св. сповїди і св. причастия і молебєн до Найсв. Серця Ісуса Христа. А вкінци єсть 13 пісєнь до Божеств. Серця уложєних на красні арії в нотах, які пївець церковний навчає сьпівати і які члєни Апостольства молитви радо сьпівають.

Тая книжочка „Любїм Ісуса“, 263 сторїн друку, коштує 80 сотиків, печатана в року 1902, а потверджєна Ординаріятoм митрополичим дня 27/6 1902 ч. 1174.

Начала, ектєнії, возгласи, трoпарі і кондаки, є вправді при тих Богослужєнях до Божеств. Серця відповідно нашoму oбрядoви уложєні в церковній мові, але поза тим вєі ті молитви і пісні, щo нарід має сьпівати, є у вєіх висше описаних книжочках уложєні в живій народній мові, понятній і зрозумілій для вєіх і менше прoсєвічених і задля того припадають ті набоженства дуже до серця і до вподобі нашoму народoви і ставoвлять дуже пожадані средства для ширєня мєжи вірними побожности і більшої слави Божої — і для спасєня душ.

З повисшого опису легко пізнати, що ціль Брацтв, званих Апостольством молитви або Найсолодшого Серця Ісуса Христа, єсть троха відмінна від цілій наших первісних Брацтв церковних, описаних в числі 7 „Ниви“ з р. 1905 і що тоті Брацтва не перешкаджають собі взаємно, ані ніякої конкуренції межи собою не справляють. Вони можуть сьміло разом істнувати у кожній церкві і то в той спосіб, аби ті самі члени до обох брацтв належали.

Коли бо ціль первісних наших брацтв церковних єсть звеличене урочистих Богослужень, украшене церков і попиране добродійних цілій народних, до чого конечно потрібні видатки вписового і річних вкладок, — ціль брацтв, званих Апостольством Молитви або Найсолодшого Серця Ісусового єсть лише молитва і набоженьства осібні для ширеня Слави Божої і спасеня людських душ, до чого не вимагає ся ніяких грошевих вкладок.

Устав Апостольства Молитви домагає ся, аби все було безплатно під утратою відпустів.

Зваживши, що медалик для кожного члена коштує 2 сотики, вписовий лист коштує 3 сотики, „Чин відправи“ коштує 6 сотиків, є се так незначні видатки, що церков для добра парохіян легко покриє, а що тичить ся устроєня вівтара Божеств. Серця, то парохіяни при кожній церкві годять ся на се охотно, аби такі вівтари устроєні були коштом Брацтв або скарбон церковних, бо се причиняє більше Богослуженя в церквах, що наші люди дуже люблять.

Богослуженя мають правити ся рівнож безплатно, бо кожний душпастир, що запроваджує у своїй церкві Апостольство Молитви, встунає сам яко перший член і провідник Апостольства Молитви і тим самим приймає на себе обовязок відправляти безплатно Богослуженя до Божественного Серця.

Книги вписові Апостольства молитви стають ся також власністю церкви і тільки в церкві під зарядом місцевого душпастира мають зіставати.

Хтоби хотів єще докладнійше поінформувати ся о Апостольстві Молитви, може повзяти тих інформацій у О. О. Василян у Львові або у Жовкві і з ріжних видавництв тих Отців, в котрих докладні поясненя знаходять ся.

З СЕЛА.

В с я ч и н а.

Фарисейський католицизм. Послідні дві дали нам новий приклад, якими є в сути річ католицькими деякі верстви польської

успільности. Формальна нагінка на руских католицьких єпископів — отсе постійна робота тих „католицьких“ органів, між якими прим держить Dziennik polski. Як дасть ся погодити католицьке переконане з борбою проти католицьких єпископів, на се відповісти ми за слабі богослови, тут треба би хіба голови тих, що нас колись того богослова учили. Що з такими Dziennikami іде рука в руку і „Гатичанин“, се вже ніч дивного, бо тут не тільки грає ролю ненависть національна, але й віроісповідна. Православе преці сеж смертельний ворог католицизму.

Поступова борба з противником. В останнім числі „Н. Громадского Голосу“, який від мая став знова двотижневником (доси входив що тижня), містять ся вступна стаття: „Учителі чи попи“, в якій знова маємо цінні приклади способу борби наших поступовців з Церквою і духовенством. Ось деякі уступи з тої статі: „...Ставовище своє завдячують (попи) головнo повільному розвитку культури, а властиво бракови культури темних мас народних (?)... Прогалини межі попами а людьми правдивої культури (!) творять не упередження не ріжність станів, але добуті духові (які ??). Попи се дуже добре видять.. Тим то (??) поясняє се та завзята борба межі релігією, зглядно (!) попами а наукою (??)... За науку, за правду, палили давно попи людей на костирях, за інакшу думку як попівську мучили в так страшний спосіб, що читаючому волос на голові підоймаєть ся... І не скоро скінчить ся борба з попами; довго еще потребає, доки люди не стануть цілком просвіченими...“

Дальше пише Н. Гр. Голос, що коли священники у нас закладають шпіхлірі, крамниці та каси, то се роблять з власного інтересу, а що до читалень, то і з сего нема для народа жадного хісна, бо „попи“ стараються в них „всіми способами“ недопустити до того, щоби мужики читали книжки і газети“ поступові, соціалістичні (??). Вачимо отже, що з попів не великий хосен, бо они є тим головним чинником, який спиняє свідомо або несвідомо правдиву пресвіту (?). Хтож властиво має їх заступити передовсім на селі?... Учитель.. Учитель може бути чоловіком вольнодумним, не віруючим у байки (??), а піп кождий годує людей дурничками і робить тільки попівський інтерес... Кождий піп уважє попівський стан за щє найбільшого, а тимчасом учені (??) люди не хотять навіть з попами говорити (!).“

Ось так провадить ся борбу на найновіший „поступовий“ лад! Прямо неможливо припустити, аби такі річі писала людина інтелігентна. Кожда гадка аж переповнена поганим цинізмом, сліпою ненавистю до „попів“, сьмішною гордостю, дивною злобою і наївним „мудрованем“. І се має бути та поступова соціалістична культура?

Бібліографія.

Католицкий Вєхїд, орган рускої католицкої богословської молодіжї. Рїк 1905. Випуск 2. Рїчник II. Ст. 49—160+113—144.

В отсїм випуску містять ся крім продовженя праць розпочатих в першїм випуску еще отсї новї працї: М. Дороцкого — Страсти і прославленє Г. Н. Ісуса Христа в XXI. псалмї; В. Федева — Страстний тиждень у віршах і піснях — і П. Штокалка — Чи закиди проти св. Йосафата є справедливі? — Послїдний випуск, багатий в численні оригінальні працї наших богословцїв, свїдчить дуже корисно про наш духовний семінар і робить надїю, що „Католицкий Вєхїд“ стане невдовзі на повнїй висотї свого завдання.

Вір і наука. Переробив з нїмецького о. Ярослав Левицкий. Видавництво Товариства св. Ап. Павла ч. 6. Львів, 1905. 16°. Ст. 41. Цїна 20 сот. без поштової пересилки.

Отсею книжочкою розпочало Товариство св. Ап. Павла видавати систематично на пів-популярні працї змісту апологетичного і суспільно-економічного. Дальші випуски ладять ся. Повисша брошурка, перерїбка з нїмецького, становить перший випуск цїлої серії книжочок подібного змісту. „Вір і науку“, як і всі видавництва Тов. св. Ап. Павла, можна купити в редакції „Ниви“.

Спїваникъ школяра. Выдавъ о. Петръ Пилипецъ, катихитъ шк. народныхъ. Львѡвъ, 1905. 16°. Ст. 39.

Повисша брошурка се збір кільканайцяти знаних загально релїгійних пісень та коляд, призначений для шкільних дїтїй. Цікаво дуже, чим може оправдатись Вп. о. Видаець, що книжочку призначену для шкільної дїтвори не видав шкільноюю правописною а старою, незнаною молодшому поколінню етимологією?

Переписка.

Вп. о. І. Рог. Лев. в Гуц. Вписано 3 кор. вже на р. 1906. — Вп. о. М. Шум. в Цик. За сей рік належить ся ще 4 кор. — Вп. о. П. Лев. в Княж. Одержали. — Вп. о. Г. Боднар в Свист. За рік 1905 предплата заплачена еще 14/2 с. р. Присланї гроші втягнули ми як предплату на р. 1906. — Вп. о. В. Зацерк. в Куроп. Як найвідповіднійші науки на майє з наших Вп. о. Дра Бартошевского: Науки на місяць майї Вп. о. Д. Бодревича: Стежечка з рай.

В Товаристві св. Ап. Павла (адресувати треба тільки до редакції „НИВИ“), можна купити:

Духовна лѣкарня (аптика) для всѣхъ, що хотять вѣчно жити книжочка поучаюча списана поєсля Ернеста Маріи Миллера, Епископа Линцкого через Дра Климента Сарницкого. — Ціна 20 сот.

Наука о Найсв. Тайнѣ Евхаристіи списавъ Др. Климентій Сарницкій. — Ціна 20 сот.

„Хощу, очистися!“ або приступна наука о Святой Тайнѣ Покаянія пояснена многими примѣрами. Написавъ свящ. Стефанъ Донаровичъ
Ціна 20 сот.

„Оставьте дѣтей приходити ко мнѣ“. Начеркъ науки религіи въ першій класѣ народної школи. Уложивъ свящ. Л. Лужницкій. — Ціна 20 сот.

Слава Непорочної Діви. Обявленіє і чуда Діви Маріи в наших часах). — Ціна 20 сот.

Богословскій Вѣстникъ, річник 1900 і 1901 — по 2 кор. 40 сот. і першій випуск з р. 1903 — по 30 сот. враз з поштовою пересилкою.

Нива, річник 1904, брошурований. — Ціна 5 кор.

Віра і наука. З німецького переробив о. Яр. Левицкий. — Ціна 20 сот.

З М І С Т 10. Про науку релігії (Я); Замітки двох російських професорів про наші церковні відносини (дальше); Дра Франка Поєма про сотвореніє свѣта (дальше); Слово... (конець); Апостольство Молитви (З села); Всячина; Бібліографія; Переписка; яко додаток: 17 і 18 Наука катехитична (о. М. Кінаш).

8767.

Ч. II.

Львів, 1. червня 1905

Рік II.

Жива

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.
Поодинокое число 3^й сот.

Адрес редакції і адміністрації:
Львів, площа св. Юра ч. 5.

Знаменна подія.

Толераційний указ в Росії останесь памятною подією в історії католицької Церкви на славянських землях. З ним віджила і вляжесь квестия так інтересна а так бременна в наслідки, що годі не звернути на неї уваги всякому, хто займаєсь церковним життєм Славянщини.

На підставі згаданого указу дозволено підляским (Підлясе-Холмщина) уніятам люблинської губернії повернути з православя на католицизм. На православє були вони силоміць „навернені“ в р. 1875, коли то протягом трех днів прилучено до православної церкви 147 унійцких парохій з 134.000 особами. Всіх парохій було тоді 266 з 260.500 вірними. Тим чином закінчила ся історія уніятської дієцезії холмської, що єстувала від р. 1596 до р. 1875. Але помимо того урядового переходу на православє позістали Холмщани і на дальше католиками, розумієсь, потайки. Вони ділились доси на три категорії. До першої, що виносила 240.000 людей, причислювано тих, що сповняли всі обряди православної віри. Друга категорія числила 8.000 людей; вони хот хрестили діти по східному обряду і посилали їх до церковних шкіл, самі однак ходили до латинського костела і почувались католиками. До третьої категорії належало 82.000 так званих „уіірних“, які цілком явно подавались католиками, не ходили до церкви, не хрестили дітей, не приступали до св. сповіди і св. причастия, а вінчались або в Галичині, або таки жили на віру. Всякі церковні функції справували для них потайки польські священики.

Всі майже уніяти на Підлясю (з дуже малими виїмками) се правдиві коренні Українці. Справедливість отже людська і Христова вимагала, аби католицькі священники, які мали спромогу бодай потайки заспокоювати релігійні потреби українських вірних, заховувались між ними як священники Христа, а не як місіонарі чужої народности. Але робилось инакше.

І до 1863 р., коли Холмщина була ще прилучена до Королівства польського і від р. 1863 до нинішних часів польське духовенство вміло так старанно ходити коло повірених своїй опіці душ, що чисто руска колись дієцезія стала ся нині чисто польською. Що більше! Поляки так виховали уніятке духовенство і народ, що вони тепер не тільки відпекують ся своєї народности, але навіть свого обряду! І здаєсь не довго почекаємо, а ціла Холмщина перейде отверто по звіснім толераційнім указі не тільки в табор Польщі, але також і в табор латинства.

Таким чином завдяки польському католицизмови готові ми стратити пів міліона українського народу. Число, якого легко важити годі. Коли однак пригадаємо собі, що ми колись мали і князів і графів і воеводів і шляхту і міщанство і інтелігенцію, і що Русь без них якось живе і жити буде, то й зменшене нашого табору о пів міліона і так вже спольщених та національно здеморалізованих Холмщаків не дуже нас заболить і ослабить. Але ми, з нашого церковного становища, мусимо тут піднести інший, вельми важний і знаменний факт.

Уніятка дієцезія в Росії переходить на латинство і з української стаєсь польською. Отсе наслідки унії з Римом — можуть нам сказати православні і чи не слушно?

Слова звісного папи, що через Русинів може навестись цілий Схід, відносять ся тільки і то виключно до унії. Як прив'язаний український і великоруский народ до східного обряду, се річ кождому аж надто звісна. Він більше прив'язаний до обряда, як навіть, можна сказати, до самої віри. Ріжниці між православ'ям а католицизмом, ріжниці догматичної, він або не розуміє, або байдужий до неї. Головно річ у него се обряд. Свого обряда не покине він за жадну ціну. І річ природна. Він з тим обрядом зжив ся, він его розуміє, церковна мова для него не те, що латинська по латинських костелах. Східний обряд се обряд дійсно славянський. Ми бачимо, що навіть серед Славян латинників слідна тепер велика симпатія, ба навіть агітація за славянським обрядом. А тут — вірні по східному обрядови переходять в латинство, бувші уніяти польщать ся...

Отсей один приклад може знеохотити до унії раз на все цілий Схід. Бож загального переходу до унії цілого Сходу — відай годі надіятись. Можливий тільки частинний. А хтож тепер, памятаючи на Холмщину, схоче наражати на небезпе-

ченьство і свій дорогий славянський обряд і свою ще дорожжу народність?

Повторяємо еще раз: Мріти про навершене східних (східного обряду) Славян на латинське католицтво, се значить мріти про річи цілком не можливі; надіятись позискати їх для унії, се ізза трактованя нас в Галичині, а остаточно по нинішніх подіях в Холмщині — річ майже немислима.

Ось такі плоди діяльності католицкого польского клира. Замість дбати в першій мірі о позискане чим раз більше душ для Христа, для Їго правдивої Церкви, він журить ся і працює передовсім для иншої ідеї і через таку свою неоглядну працю наносить тій Церкві необчислену шкоду.

Але тут, в сю справу, в справу Підляся, повинен конечно взглянути Апостольський Престол. Від него залежить остаточне рішення холмского питання. А се питанє, як кажемо, є першорядної ваги, бо від него може залежати в цілости питанє т. зв. східне. Коли Полякам позволить ся ширити між руским народом безкарно спеціальний польський католицизм, коли цілому Сходу поставить ся за взір католицизму — отсей їх католицизм, так тоді пращай католицизме і уніє з нинішніх православних славянських земель!

Я.

Ф. Грівец.

Проби злуки з греккою церквою по Соборі Фльорентійськім.

Церков російска і руска.

(8. Продовжене).

На початку 16. столітя старав ся папа Лев. X. [1513—21] всіма силами довести до заключеня союзу християнських держав против Турків. При тім мав на думці Росию ще більше як его попередники.

На соборі лятераньскім говорено багато про лігу антіотоманську.

Польський єпископ Ян Ласкі предложив в р. 1514 на соборі всі релігійні блюди Росиян¹⁾, щоби викликати пересправи

¹⁾ Тург. I. ст. 123—7.

про унію; однак до того не прийшло¹⁾, бо не були пороблені відповідні приготування. Підчас собору лютила ся війна між Польщею і Московією. Рим хотів посередничити; папський нунцій прибув до Вільни, але його не допущено до Москви²⁾. В р. 1517 прибув Дітріх Шенберг до Москви, щоби приготувати союз з німецьким орденом лицарским. При тій нагоді говорив він з одним Москалем (Юриєм Димітрівичом Малим) також про унію і дістав прихильну відповідь. Одушевлений тим, доніс про се своєму братови Николі (домініканинови), котрий дістав був від папи поручення агітувати в Німеччині, на Уграх, в Польщі та Москві за антиотоманською лігою. Сей доніс о тім до Риму. Опираючись на тій вісти, післав папа (1519) Захарію Феррері, єпископа з Гвардальфієра враз із бреве до Василя ІІІ. до Москви. Від людей віродостойних (Дітріха і Николи Шенберга) довідався він, що великий князь є схильний до унії; тому посилав єпископа Захарію, щоби в Москві пересправляв про унію і лігу проти Турків. На случай згоди великого князя обіцяє папа відтак відзначити великого князя великими почестями. Однак ні бреве ні Захарій не доїхали до Москви.

Вкоротці трапляла ся папі инша нагода. Сьмисливий і талановитий генуєвський купець Павло Чентуріоне хотів віднайти нову дорогу до Індій через Москву. В тій цілі постарав ся він у папи Льва X. о письмо рекомендаційне до Василя ІІІ³⁾. Письмо се признано єму, бо справедливо надіяли ся, що він подбає також про справи церковні.

Прибувши на двір московський, він дійсно пересправляв про унію. Від Василя ІІІ.⁴⁾ приніс дружний лист до папи до Риму. З письмом Клеменса VII. вернув назад до Москви. Клеменс VII. предкладає великому князеві в приятельський спосіб унію і обіцяє королівський титул. Павла Чентуріоне прийняли в Москві прихильно і він вернув по двох місяцях (1525) в товаристві російського посла Дмитрія назад до Риму. Дмитрій приніс папі російський лист від Великого князя Василя, в котрім він одушевляєсь полученом проти Турків, але ніч не згадує про справи церковні. В слідуєчій році (1526) прибув до Москви Мінорит Джіан Франческо Чігус, єпископ Скари (в Швеції) яко апостольський легат до Москви, однак польський король, котрий не зміг взнести ся понад свої вузкі, національні погляди, використав єго до упорядкування польско-російських відносин.

¹⁾ Hefele-Hergenröther, Konziliengesch. 8. Bd. p. 688—90.

²⁾ Hefele-Hergenröther 8 Bd. p. 690; Pierling, I. 260...

³⁾ Все то описує сучасник єго „Paulus Iovius Novocomensis“ (De legatione etc. Herberstein. st. 158—72); Pichler (II. 62) хибно ідентифікує того Павла Іовія з Павлом Чентуріо генуєвським.

⁴⁾ П. Іовій думає, що в листі тім вел. князь схилявся до унії; наколиб навіть було так, то ся схильність не була щира.

Так закінчився цілий ряд посольств, котрі мали лишень той успіх, що дружні зносини з Москвою задержались. В Римі дивилися на справу з пересадним оптимізмом, бо не були обізнані з дійсними обставинами в Москві.

Зносини Москви з Римом зістали відтак на кілька десятків літ перервані. Іван IV. поручив одному Німцеві іменем Ганс Шлітте, що осів був в Москві, щоби звербував в Німеччині для Росії ремісників, учених та артистів. Ганс Шлітте, дух підприємчий, сумнівного характеру, поводився в західній Європі як російський посол (амбасадор), робив на власну руку великі пляни і чванився, що має також важні поручення від великого князя в справах церковних. В тій цілі пересправляв він з цісарем Карольом V., котрий був дуже одушевлений для унії. Шлітте іменував, мнімо з припоручення великого князя, австрійського шляхтича Йогана Штайнберга „німецьким і латинським канцлером“ Великого князя, зі спеціальним припорученням пересправляти з Римом в справах церковних. Штайнберг взяв ся зараз до роботи; в Римі зіставлено для него усліва¹⁾ до уділення королівської, зглядно царської корони Іванові IV., на случай прийняття унії. При тім помагав ему Филип граф Еберштайн; оба отримали від Юлія III. (1550) інструкцію. Все було на найліпшій дорозі²⁾. Але проти того повстала Польща; польському королеви вдалося при помочи спеціального посла (Николая Радзивіла) цілу річ в зародку убити (1553)³⁾. Цісар і папа уступили і зрезигновали зі своїх плянів.

Ціла річ не мала властиво жадної реальної підстави, бо Ганс Шлітте не отримав від Великого князя жадного подібного припоручення: Пієрлінг називає цілу ту справу „дипломатичною містифікацією“. Всеж таки через ревні змагання цісара і папи набрала ціла та річ більше самостійного характеру яко змагання до унії, котрого ініціатива після обдуманого пляну вийшла із заходу. Великі князі самі узурповали царський титул і булоб се для них пожадане, наколиб Захід і європейські держави були его признали; та услужність цісара і папи була би тим способом багато причинила ся до дружних відносин між Москвою а католицьким Заходом, однак тим не можна би було еще досягнути унії.

В р. 1561. вислав Пій IV. до великого князя московского брєве в котрім запрошає его на ново розпочатий собор в Триєнті⁴⁾. Папський посол зістав однак враз із брєве за-

¹⁾ Тург. I. ст. 937—8 н. 131.

²⁾ Тург. I, ст. 139—40 н. 132. — Папа виготовив також письмо до Івана IV., в котрім називає его „universorum Ruthenorum imperator“ (Тург. ст. 140—41 н. 133);

³⁾ Тург. I. ст. 141—44 н. 134.

⁴⁾ Тург. I, ст. 180—81 н. 140.

триманий в Польщі і вкинений до в'язниці, відтак випущено його на волю, але до Москви¹⁾.

По соборі тридентийським думав папа про нові посольства до Москви, однак они не зістали виконані. В р. 1571. вияснив вкінці папський нунцій (Portico) в Польщі Римови правдиве положення в Москві і представив Івана IV. Грозного в правдивім світлі²⁾. Папа був розчарований і залишив свої пляни, уважаючи за безхосенне, пересправляти „з так жорстоким і варварським народом“³⁾.

В р. 1572. умер польський король, Зигмунт Август, останній з роду Ягайлонів. В Івані IV. повстала надія на польський, королівський престол. Він звернувся в однім листі до польської шляхти і представив їй користь з такого вибору: злучені з собою, були би обі держави безпечні перед кожним ворогом, перед поганами і перед — Римом⁴⁾. Папський нунцій все таки мав надію на можливість унії, наколиб Іван IV. став польським королем⁵⁾, що розуміє ся не сталося.

(Д. 6.)

Джон Вілліам Дрепер і его Історія Воротьби Віри з Наукою.

Написав о. Ф. ЩЕПКОВИЧ.

(10. Продовжене).

Поминаючи на разі релігію первісну і жидівську, мусимо розглянути ся в релігії поганьській, а іменно мусимо застановити ся над предметом релігійного культу поганських народів. Іншими словами, мусимо запитати ся, хто були їх боги, яка була їх природа і їх прикмети? Далше, мусимо застановити ся над взаїмними відношеннями тих богів помежи собою; над відношеннями богів до людей і на відворот, як відносили ся погани зглядом своїх богів?

¹⁾ Тург. I, ст. 199 н. 145. Коммендоне, папський нунцій в Польщі, пише в своїй депеші до кард. Кароля Борромея, що Папський посол прибув до Москви і там его ув'язнено, але відтак знов випущено на волю; але Коммендоне був зле поінформований, бо правду перед ним затаїли (Pierling, I, 376).

²⁾ Тург. I, ст. 199 н. 45.

³⁾ Pierling I, ст. 395.

⁴⁾ Тург. I, с. 229—32 н. 163.

⁵⁾ Тург. I, ст. 224—54. 160; ст. 232—33 н. 164.

Хто були поганські боги?

Боги поганські не були у всіх народів однакові. Хотай помежи богами поган заходила велика різниця, то всеж таки мали вони деякі спільні ціхи. Найперше підстава, на котрій основувалося поганьство, була загальна для всіх поганських релігій. Тою підставою був диявол, котрий намовивши перших родичів до гріха, стався причиною тих страшних наслідків, які спали на цілий рід людський. Бо гріх спровадив затемнене ума, зіпсує серця, а в слід за тим стався причиною упадку моральності. О тим так пише прекрасно французкий історик de Champagny¹⁾.

„Всі склонности зіпсованої природи, склонности нечисті і люті відгравали ту роль. Той, що був чоловікоубійцею²⁾ від початку, котрий знав, що син невісти³⁾ зітре колись его голову, хотів, щоби его почитателі були чоловікоубійцями; він бажав знищити в зароді рід людський, коли би то було можливе. Він постарався, щоби зробити культ родження гидким, культ смерті кровавим. Чоловік мав бути убитий на душі і на тілі для приподобання богам; ніж жертвуючого позбавляв життя, розпуста нищила его зарід. Всюди де панувало ідолопоклоньство, ішли завжди в парі людські жертви з почесністю розпусних богів: провал кількадесяти віків, віддалене кількох тисяч миль не викликає ніякої різниці в поглядах, а особливо в практичнім житю. По відкритю нового світа, в Мексику і Тияскаля віднайдено обридливі предмети почитателів Єгипту, котрим Рим і Греція віддавали честь в своїх містериях, котрі Індії представляють нам на кождім кроці. Кроваві жертви приносили ся там так добре, як в Картагіні і Тирі, а хотай не на таку велику скалю, були вони спільні Грекам, Римлянам, Галійцям, Азиятам і Германам, взагалі всім народам крім народа Божого“.

Що Champagny не ошибався, беручи диявола за причину відступства людей від правдивої релігії, се річ певна. Не без причини називає також его чоловікоубійцею. Бо хто-ж, коли не він, був причиною розпусти і кровавих жертв у народів поганських? А ті жертви і розпуста убивали як раз чоловіка на душі і на тілі. Диявол єсть чи то безпосередним чи посередним предметом культу поганських народів. Безпосередним, бо декотрі погани віддавали ему честь божу безпосередно. До таких безпосередних почитателів диявола належали Японці. Перші місіонарі Японців, застали в тім краю культ диявола. Нарід японський не почитав цілий тих самих богів; але часть его не узнавала

¹⁾ De Champagny w „Les Césars, 5. edition t. III. p. 300 наведений в „Źródła historyczne Wschodu“ стр. 170 замітка 2.

²⁾ Диявол.

³⁾ Ісус Христос.

ніяких богів, т. зн. була атеїстами. Вони утримували, що душа умирає разом з тілом. Інші почитали сонце і місяць, інші фотоків або хінських богів, інші знова віддавали честь декотрим звірятам а були і такі, що почитали диявола яко причину всяких нещастя. Щоби ті нещастя відвернути від себе і щоби диявола зробити нешкідливим, приносили его почитателі йому жертви. Крім того мали Японці і таємничі якісь божества, котрих називали Ксака і Аміда. Ісповідники тих божеств почитали їх з диким фанатизмом; бо почитателі обох тих божеств загребували ся живцем в підземних печерах, кидали ся зі скал в море, а нераз можна було бачити лоди повні мужчин і жінок з привязаними до шиї каменями, котрі співаючи пісні на честь тих богів, плинули, щоби кинути ся в морську глибину¹⁾.

Другим народом, що віддає честь безпосередно дияволу, то нарід Єзидів. Вони займають місцевости Асирійців, а їх ісповіданє і обряди кидають чи мало світла на скривлене понятє релігійних.

Вони мешкають переважно около Моссумо, але посідають чимало осад розкинутих в Західній Азії а іменно в Вірменії, Сирії, північній Курдистані а навіть над Босфором. Власць духовна Єзидів спочиває в руках особного і для всіх спільного шеіка духовного з цілим рядом Кавалів (-єреїв) і Факірів, котрі становлять касту; уряд єрейський переходить дідично не тільки на синів, але і на доньки. Єзиди знані є під назвою почитателів сатани. З тої то причини всі народи, що мешкають в їх сусідстві, якого небудь є ісповідання, відносять ся до них з найбільшою погордою. Єзиди узнано вправді найвисше Бство, але не віддають ему почести; за то віддають вони честь „злому духови“, хотий до того ніколи не признають ся отверто. Не укривають однак, що тримають в глибокій почитаню Мелек Таоус (король пав) або Мелек el Kout (сильний ангел). Вони признають, що диявол був вождом воїнства небесного, но з причини бунту против найвисшого Бства зістав осуджений на кару; вірять однак, що він поверне колись до своєї первісної гідности. Для того, кажуть, належить его почитати і заслугувати ся ему, понеже може колись відплатити ся, а тепер знова може метити ся і робити людям багато злого²⁾.

Крім релігій повисших народів, котрих предметом почитання єсть диявол безпосередно єсть релігія, котрої почитателі визнають два первістки духові, яко жерело доброго і злого, котрі приходять то раз яко незалежні, рівні що до сили, то знов показує ся дух злого підчиненим під власть духа доброго. Культ сеї релігії ограничає ся не лиш на почитанє доброго

¹⁾ Гл. Dzieje Chrześcijaństwa w Japonii.. zebrał w jedną całość X. Józef Hołubowicz T. J. W Krakowie 1887 стр. 7 і слід.

²⁾ Гл. Źródła historyczne Wschodu від стр. 86—88.

і злого духа, але розтягає ся також на культ духів природи. Такою релігією єсть релігія Маздейска або Авестична.

Чоловік, що видів велику силу природи, а не зумів собі її вяснити в спосіб природний, не поминув і їй віддати честь Божу. Тому то можна сьміло сказати, що нема поганьської релігії, в котрійби не знайшли почитання чи то тіла, які висять в небеснім просторі, чи то сили природи нашої земскої кулі. Тож видимо, що не лише се, що ми називаємо небесним зводом стало ся богом, але по ряду після своєї величини і впливу на чоловіка стали ся богами сонце, місяць і інші звізди і планети. Се були небесні боги, але до того Олімпу зістали припущені і інші боги взяті з нашої землі. Видимо там і вулканів і богів гір, лісів та рік, що опікують ся тими місцями безпосередно, а посередно і чоловіком, що з них тягне для себе користь. Практичний чоловік не занедбав поділити їх на тих, що йому приносять користь т. є. на жичливих для себе і на нежичливих, які йому шкодять.

Дятого старав ся перемолити жертвами одних і других; — добрих, щоби були для него і дальше ласкавими і зглядними; — злих, щоби їх переблагали жертвами, аби ему не шкодили.

Не лиш природа, в котрій пробивавсь рух і жите, стала ся предметом релігійного почитання, але чоловік упав так низко, що почитав навіть мертву природу. А коли в природі вже всео стало ся богом, тогди чоловік не забув і за себе. І з людей вийшли пів-боги або герої. Поволи, став чоловік апотеозувати не тільки чесноти, але і блуди.

Число богів зростало з часом. Поганинови не вистарчав один бог, він мусів мати осібно до кожної потреби до кожного діла. Тож инший був бог, котрий опікував ся ним при его народженю, инший коли він женив ся, инший був при его смерти, а знова инший по смерти. Инший опікував ся ним на мори, инший в лісі. З того вийшло таке, що чим чоловік став культурнійший і чим его потреби більше в змогли ся, тим зростало і число богів, котрих бідний поганин не міг нераз і назви собі спам'ятати.

(Далі буде).

Замітки двох російських професорів духовної

Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова*: Русское духовенство въ Галиціи.

(8. Продовжене).

II. Приготоване кандидатів священства (конець):

3. Недостачі львівської духовної семінарії і єї реформа (конець).

Як проф. представляє собі се окатоличене, з попередних его заміток легко зрозуміти; та то, чого він боїть ся від будуч-

ности, є у нас від давньої минувшини: бо нас єще від заключення унії лучить з католицькою церквою єдність віри і єдність управи — а в єдності чей нема стенованя. Иньша знова річ: віддане семинарії Василиянам. Які нібудь могла мати основи поголоска, що о тім в своїм часі ходила, нині вона вже нікому страху не наганяє.

Каже сербска пословиця, що „по вечірні пізнає ся сьвятого“. Колиби після неї прийшло ся вже тепер виробити собі який суд про представленє наших відносин у книжці проф. Титова, то відай, що сей суд не випавби після заповіджених у горі похвал. Но всетаки вони мають своє оправданє. Се, що свящ. Титов доси сказав про нашу церкву, се був лише менше важний вступ і перехід до самої річі, на яку доперва тепер черга має прийти.

Неточности і ошибки, що їх треба було виткнути у них, спричинило в першій мірі питоме становиско Автора, а дальше недостаточні інформації. Однак ніде не було у него слідно чи якої злої волі, чи насильного критицизму; противно, всюди замітне змаганє до предметовости і прихильність для обговорюваного предмету.

Колиж виложене єго не випало так, як сего можна собі бажати, на се зложили ся обставини, від Автора незалежні. Найліпше видно се із бесіди вже про саме наше духовенство. Тутки, де наше положене вже конкретнійше виступає перед очи приглядача — обсерватора, де ані інформатори не можуть даної річі на свій лад закрасити, ані непорозуміне не так легко вкравде ся, — тутки доперва бачить ся наші відносини не так, як на них проф. Титов задивляє ся, а так, як вони самі представляють ся єго очам. І тутки доперва буде можна судити сяк чи так про об'єктивність Автора.

Як нібудь він буде малювати наше житє, єго слова не будуть для нас без ваги: Вже хоть-би лиш тільки тим, що побачим перед собою зеркало, у яким відбило ся обличє нашої духовної суспільности, тай спізнамо, як воно на внї представляє ся; а коли то тут, то там, почуємо неодно слово критики на нас з уст професора київської духовної Академії, се не завадить. Вкінці і цікаво буде довідати ся, яку опінію про наше духовенство виробить книжка проф. Титова серед російських читачів....

З огляду на се, що бесіда буде вела ся про нашу теперішню буденщину, вистарчить передавати лише гадки Автора. Суд про них вже не буде справляти найменшої трудности, тому ось тут він буде обмежений лише на конечні случаї.

Ш. Біле духовенство в Галичині. а) *Патронат.*

Проф. Титов зачинає свою річ про наше біле духовенство від змальованя способу призначуваня сьвящеників на місця, себто від права патронату.

„Ми вже знаєм“, каже на ст. 37, „як підготовляють ся в Галичині кандидати священства. Поминувши деякі недостатки в средствах і способах сего підготованя, спричинених головно ненормальним положенням грецько-католицької церкви в Галичині, однак ми мусим признати, що галицько-руські кандидати священства, перейшовши цілий курс богословського образования, стають у величезній більшості вповні способними до справованя пастирської служби, особливо з боку свого умового розвитку.

„Але в дійсности для гр.-кат. богословця еще зовсім за мало одного належного образования для одержаня священничого місця. Їмю еще бракує найважнішої річи, без якої він, най і буде дуже образований і гідний кандидат, ніколи і за нічо не дістане священничого місця в Галичині.

„У тім річ, що хотяй в Галичині на священничі місця єпархіяльні єпископи на представлене консисторій призначають кандидатів, однак не инакше, як за порозумінєм і згодою парохіяльних патронів, від котрих кандидат, шукаючи даного місця, має перше дістати призволене або т. зв. презенту. Патронат і презентація представляють страшне зло в житю грецько-католицької галицько-руської церкви; вони стають одним з важніших средств, якими покористують ся вороги уніїської церкви в Галичині для її цілковитої дезорганізації і деморалізації, а разом з тим, одною з сильніших гальмів добродійної пастирської діяльности грецько-католицьких священників, — словом: тяжезним ярмом, що під (ст. 38) его тягаром позитивно стогне ціле галицько-руське грецько-кат. духовенство.

„Хто обізнаний з давною історією західно-руської церкви, той добре знає, що то таке патронат і презентація, і які наслідки вони спроваджували за собою для західно-руського края, коли він находив ся під властію Польщі.

„Патронат, як спадщина фєвдального права володарів розпоряджати своїми майнами і находячими ся на них заведеннями, належить по сьому походженю до дуже давного часу. З початку він був ділом прихильности побожних ревнителів західно-руської православної церкви, котрі будуючи на власній своїй землі храми і монастирі, наряджали їх всім необхідним для їх удержаня і обезпеченя, старали ся о придбанє і поставленє ігуменів для монастирів і священників для парохіяльних церков і рівночасно користували ся правом висшого заряду в патронацких монастирях і церквах, так в справах маєткових, як і судних.

„Таким чином патронат з окрема виражав ся в формах: 1) загального покровительства (*jus patronatus*); 2) права надаваня або віддаваня монастирів і церков відомим особам (*jus donandi*); 3) права презентації або поручуваня відомих осіб на становища монастирських настоятелів і парохіяльних священників (*jus praesentationis*) і 4) права управи

і суда у витичених границях в відношенню до загальної підєдності церков і монастирів державі і церковній власті.

„Розуміє ся, що коли таким широким патронадким правом користували ся ревнителі православя, то се було дуже корисним для православної церкви. Але коли з впливом часу наслідники давних православних патронів ополчили ся і окатоличили ся і коли таким чином патронадкі інституції перейшли в руки іновірців, споглядаючих на них з ненавистію або в найліпшійм случаю з жаждою наживи, як на приносячі дохід пайки своїх маєтків, (ст. 39) то патронат приняв такі форми, при яких сей інститут споганив ся страшними надужитями і став ся жерелом величезного лиха для західно-рускої православної церкви.

„Такі злидні заподіює і тепер гр.-кат. церкві в Галичині доховавший ся тут патронат. Правда, нинішний патронат значно змалів у порівнанню з давним, так, що із всіх тих прав, що прислугували давним патронам і висше нами були згадані, теперішні патрони зберегли лише одно право презентації. Но і воно, як ми сейчас побачим, приносить велику шкоду унії і рускій народности в Галичині“.

Очевидно, що у сїм історичнім начерку нашого т. зв. патроната лежало поза ціллю Автора вглядати у саму суть сеї річи. Але коли через то вийшла і річева і значить ся, історична непослідовність, то треба над таким представленням річий хвилюку задержати ся.

Факт єсть, що наш нинішний галицький патронат, навіть такий, як проф. Титов его представляє, є...блаженным останком давних добродійств.

Однак его ніяк не можна уважати за спадщину по давних руских добродіях і ревнителях, так як се виходить із річи свящ. Титова, як се стрічає ся у російських істориків¹⁾ і як і у нас загально говорить ся.

Основна хиба лежить у тім, що ідентифікує ся право патронадке з правом ктиторским.

Теперішній патронат є по своїй формі витвором уставодавства західної римскої церкви головно з XII. віку²⁾ і яко такий він був, і по часті еще є, у західній Європі, такий був і в Польщі. Але у нашу церковну минувшість его переносити не можна. Наші церкви, єпископства, монастирі і парохії осну-

¹⁾ Прим. И. Чистовича, Очеркъ истории западно-русской церкви, Ч. I. Петербургъ 1882 ст. 196—97, якого гадки переповідає проф. Титов; І. Я. Кипріяновичъ, Историческій очеркъ православя, католичества и унії въ Бѣлоруссіи и Литвѣ съ древнѣйшаго до настоящаго времени, 2 изд Вильна 1899 ст. 63 сл. і иньших.

²⁾ По Paul Hinschius System des Katholischen Kirchenrechts. 2 Bd. Berlin 1878 ст. 628—31.

вали і датували наші рускі князі: св. Володимир Великий, Ярослав, Василь II, Лев¹⁾, бояри, шляхта, купці і засібні добродії. Очевидно, що за се мали якісь привилеї, але про патронат годі при них говорити. Наша церква в Галичині була від прийняття християнства аж до р. 1805²⁾ частию київської митрополії³⁾ отже її устрій і права від давних давен не могли бути інакші, як після законодавства церкви грецької і нашого руского. Тимчасом у східній церкві і доси нема права патроната⁴⁾ а було і є лише право ктиторске (ктеторікон дікайон), якого не можна ідентифікувати з правом патронату⁵⁾.

Отже і у нас еще до XVI віка ніхто не чув про право патронату. Доперва з початком XVI в. починає ся від польських королів Александра і Жигмонта I. „подаване“ церков, монастирів і єпископских катедр⁶⁾, а за королями пішли вже і менші люди. На якім праві? На ктиторським ні, бо воно, яко навіть нерозвинене, не могло нормувати тих всіх відносин. Право патронату знова не могло бути пристосовуване до православної церкви. Отже по просту польські королі самі наклали на нас церковне право патронату і таке воно полишило ся і до нині, так само, як і безправно забрали нам канонічний вибір єпископів⁷⁾.

(Д. 6.).

¹⁾ Historische Skizze über die Dotation des ruthenischen Clerus in Galizien (Михайла Малиновского) Wien, Wallishausers k. k. Hoftheater-Druckerei 1861 ст. 10—13. 18—26, пор. Іс. Шараневича Rzut oka na beneficya kościoła ruskiego za czasów Rzeczypospolitej polskiej pod względem historyi, przedewszystkiem o stosunku świeckiego duchowieństwa ruskiego w Galicyi do ziemi w tym okresie, Lwów 1875.

²⁾ Т. е. до смерті послідного київсько-галицького митрополита Теодозія Ростоцького гл. Pelesz Gesch. der Union II, ст. 664.

³⁾ З виймком недовгої самостійности галицької митрополії давнійшого періода пор. Н. Тихомировъ Галицкая Митрополія. Церковно-историческое исследование. Петерб. 1896.

⁴⁾ Friedrich Vering Lehrbuech des Katholischen, orientalischen und protest. Kirchenrechts. 3 Aufl. Freiburg 1893 ст. 511, „In Russland, wie überhaupt in den meisten Ländern, existirt weder bei den unierten noch bei den nichtunierten Orientalen ein eigentliches Patronatsrecht. Vgl. Kaim Das Kirchenpatronatsrecht 2. Thl. (Leipzig 1866) S. 8 f. 50“.

⁵⁾ „Das Stifterrecht ist wohl von dem Patronatsrechte der römisch-katholischen Kirche zu unterscheiden und ist die Identifizierung dieser beiden Rechte als fehlerhaft anzusehen“: Dr. Nikodim Milas gr. cr. Bischof in Zara, Das Kirchenrecht der morgenländischen Kirche. Übers. v. Dr. Al. R. v. Pessić Zara 1897 ст. 356 ур. 3. Пор. також: Dr. Jos Zhishman Das Stifterrecht der morgenländischen Kirche, Wien 1888.

⁶⁾ И. Чистовича Очеркъ исторіи западно-русской церкви Ч. I. Петерб. 1882 ст. 197—206.

⁷⁾ Pelesz Gesch. d. Union. II, ст. 613 ур. 173.

Д-ра Франка „Поема про сотворене світа“.

Подає

о. Др. Микола Конрад.

(З. Продовжене).

Замітніший закид п. Д-ра Франка, що виглядає на важний здобуток новочасної науки, основує ся на єгипетських, вавилонських і асирійських розкопах. Ось слова автора:

„Коли почали відкопувати та відчитувати старі державні та релігійні написи, книги та записки Єгипта, Вавилону, Асирії та інших країв, із якими старі Жиди мали зносини, показало ся, що в жидівських оповіданнях записаних у письмі св'ятому містить ся багато невірнього, хибного та зовсім видуманого; що про найважніші події жидівського життя, які буцім то мало до гори дном не перевертали сусідних держав, ті держави не лишили ніякої пам'яті: адже й доси вчені даремно силкують ся у незлічених єгипетських записках та написах віднайти бодай слід побуту Жидів у єгипетській неволі та виходу з неї, супроводженого такою масою чудес, губернаторства Йосифового, затоплення Фараона і т. п. І тут мусіло-б насунути ся питанє: коли в жидівським св'ятім письмі обявлена Богом правда, то як міг Бог робити такі помилки “? ¹⁾).

Но які „написи, книги та записки“ виказали у св. Письмі „багато невірнього, хибного та зовсім видуманого“; де і в чім заходить межи ними тота незгода — п. др. Франко не подає. І треба дивувати ся, як можна було в теперішнім розвитку археологічних наук щось подібного писати, коли вчені, навіть іновірці, подивляють пречудну схожість Біблії з асирійськими, вавилонськими, та єгипетськими пам'ятниками ²⁾.

Докази згідности св. Письма з пам'ятками Асирії і Вавилону.

І так, клинові написи, віднайдені в Асирії та в Вавилоні, не то, що не виказують „багато невірнього, хибного“ у св. Письмі; навпаки, вони стверджують правдомовність біблійних писателів і кидають ясне світло для зрозуміння деяких доси тем-

¹⁾ Н. Гром. Гол. 1905 р. ч. 2. ст. 15.

²⁾ Godlewski, Archeologia Biblijna, 1901. Т. I. ст. 19; також гл. Zaborski, Źródła historyczne Wschodu, 1888; ст. 267—268.

них місць св. Письма. В них находимо згадку про народ „Ізраїля“¹⁾ і потверджене різних подій, поданих св. Письмом. Вони стверджують побіду Теглатфелласаря, царя асирійського, над царством ізраїльським, з котрого часть мешканців забрав до неволі²⁾, що сходиться з оповіданем біблійним, записаним в II. Царств XV., 29.30. Написи, відкриті в Хорсабаді, в архівах Саргона³⁾, о котрім згадує пророк Ісаїя⁴⁾, а котрого єствовав перечили раціоналісти, згадують о славній побіді Асирійців над царством ізраїльським, о взятю єго мешканців до неволі, о спровадженю, на місце взятих до неволі, народів із полудневої Халдеї та Арабії і що кожде племя почитало свого власного бога, — все то в найменших подробицях згоджує ся з біблійним оповіданем в IV. Царств гл. XVII. Учений Шрадер з одушевленням пише⁵⁾, що тотя так задивляюча схожість клинових написий з Біблією є найсвітліїшим свідощвом для біблійних писателів.

Оповіданє св. Письма⁶⁾ о воєнних походах царя Сеннахирима на царство юдеке стверджує граняк Тайльора та написи з Куюнджік⁷⁾, навіть в такій подробици, як у висоті данини царя Єзекії. Правда, що асирійські літописи не згадують о побіді Ізраїльтян над Асирійцями. Але нич дивного, бо ані асирійські ані єгипетські літописи не признають ся до ніяких невдач і погромів, хотяй прим. о тій побіді Ізраїльтян, крім св. Письма⁸⁾, свідчать і Геродот⁹⁾ і Бероз¹⁰⁾.

Видно се впрочім із того, що жадний грабежи цар Сеннахирим, через слідуєчих 18 літ не зробив ніякої воєнної виправи. Історичні факти, описані в книгах Даниїла, висміяні раціоналістами¹¹⁾, знайшли в халдейських памятниках своє по-

¹⁾ На обеліску Сальманасара II, знайденим в Німруді Лаярдам. Layard, Block Obelisk ст. 98, 1, 2.

²⁾ В клиновій написи: „Cuneif: inscript. of. W. A. t. III. pl. 10 Nr. 2“; гл. Zaborski, Źródła historyczne Wschodu — ст. 181.

³⁾ Саргон був гетьманом і наслідником Салманасара IV. і єму написи приписують здобуте Самарії. Źródła hist. Wschodu, ст. 182.

⁴⁾ Ісаїя XX. 1.

⁵⁾ K A T² S. ст. 167. Таким знаком учені цитують знамените діло Eberhard'a Schrader'a, Die Keilinschriften und das Alte Testament 1883.

⁶⁾ IV. Царств XVIII—XIX.

⁷⁾ Куюнджік є село, положене по другій стороні ріки Тигра напроти Мосулу і там була давня столиця Асирії, Ніневія. Гл. Źródła historyczne, 105—106; і 183—184.

⁸⁾ IV. Царств XIX. 35.

⁹⁾ II. 141.

¹⁰⁾ Anti. Iud. XI. 11.

¹¹⁾ T. Nöldeke, Die alttestamentliche Litteratur, Leipzig, 1868.

тверджене¹⁾. Показало ся, що історія о трох жидівських молодцях, вихованих на дворі вавилонського царя і вкинутих до огняної печі, зі всіми подробицями, як прим. описом вавилонської музики..., відповідає звичаям того часу.

Клинові написи, особливо плита з клиновим письмом, відкрита через schmith'a²⁾, стверджують оповідане св. Письма о вежі вавилонській. Біблійний опис упадку Вавилону годить ся як із Геродотом, так із вавилонськими пам'ятниками³⁾. Згадка кн. Биття (XI. 3) о ставленню будівель із цегол а не з каменя в землі Сенаарстій, найшла потверджене у відкритях в полудневій Мезопотамії. Асирійські та вавилонські царі, о котрих згадує Біблія, знаходять ся в клиновім письмі, як прим. заперечений перський Асвер та сумнівий вавилонський Валтазар⁴⁾. На цегляних асирійських табличках находимо імена ізраїльських та юдських королів, як Озії, Ахаза, Ёзекії, Манассії, Ахава і инших; дальше імена сирийських королів Дамаску, як Бенадада, Азаїла і Разона, про котрих згадує св. Письмо в IV. Царств XIII, 24. і III. Царств XI. 23.

В них находимо також назви країв і народів, знаних доси лише з Біблії. Переговори королів юдських та ізраїльських з египетськими Фараонами стверджують клинові написи. Все, що св. Письмо подає о поганьскім культї, о способі провадження війни, о звичаях, о асирійських та вавилонських уборах — все то потверджене асирійсько-халдейськими пам'ятниками. Самі навіть архітекти знайшли в св. Письмі ключ до зрозуміння славної асирійської штуки⁵⁾.

А вкінці нерозв'язана доси біблійна хронологія через асирійські „Limmu“⁶⁾ набрала нового освітлення, „оправданя“ і ствердження⁷⁾.

Др. Нетелер каже, що „дані біблійні й асирійські взаїмно стверджують свою віродостойність“⁸⁾. О. Брунengo, в ділі „L'Impero di Babilonia e di Ninive. „Prato 1835. порівнює звиж 1000 біблійних уступів з відповідними асирійськими та вавилонськими текстами і виказує чудову їх схожість. Самі раціоналісти, прим. Шрадер та инші подивляють тоту згідність Біблії з асирійськи-

¹⁾ Сі пам'ятники знайшов в „Mugeir“ учений „Taylor“, Records of the past. T. I. ст. 34.

²⁾ Vigoroux. La Bible et les de'couvertes modernes, T. I. ст. 32.

³⁾ Zaborski, Źródła hist. Wschodu, ст. 153.

⁴⁾ У валку з Myreiry (С. II. 1. 3.)

⁵⁾ Zaborski, Źródła historyczne Wschodu ст. 1904—195.

⁶⁾ „Limmu“ називають ся хронологічні дати асирійських літописий, знайдені в селі Нунджик.

⁷⁾ К А Т ² С. ст. 467.

⁸⁾ Neteler, Das Buch Izaia 1876. ст. 1.

ми та вавилонськими пам'ятниками так, що декотрі з них, прим. Деліч (Delitzsch) бачать в Вавилоні зародок неодного біблійного світогляду.

Прошу тепер осудити, чи має п. Др. Франко рацію, коли говорить: „що сусідні держави не лишили ніякої пам'яті про найважливіші події жидівського життя; що в жидівських оповіданнях, записаних у письмі св'ятому, міститься багато невір-ного, хибного та зовсім вдуманого?“.

Докази зідності св. Письма з пам'ятниками Єгипта.

Що до єгипетських записок та написів нема також ані одної такої подробиці, яка-би стояла з ними в суперечності. Згідність єгипетських пам'ятників з книгами св. Письма є так велика, що раціоналіст Еберк¹⁾ посьмів виступити із здогадом, що Мойсей все мусів запозичити у Єгиптян²⁾.

Правда, що єгиптольоґія не дала нам доси ніякого безпосереднього свідощтва о перебуванню Ізраїльтян в Єгипті, але не треба тому дивуватись.

Історичні жерела про події держави, що єстувала кілька-десять віків, що своєю могутністю та цивілізацією займала перворядне становище, складаються із не великого зглядно числа папірусів і пам'ятникових написів, з котрих много єще доси є не перечитаних. О цілих династіях найменшої там згадки не знаходимо. А о яких-сь невдачах, погромах, нещастях они цілком не згадують. Знайдені пам'ятники не творять одноцільної історії; вони лише принагідно свідчать про деякі події єгипетської слави, головно побіди Фараонів над ворогами.

Але свідощтв посередних, в котрих знаходять ся певні сліди побуту Жидів в Єгипті, єгиптольоґія подає чимало. Язик, письменство, штука, звичаї та обичаї прастарих мешканців Ніля — все то промовляє за конечністю побуту в Єгипті як самого Мойсея, автора перших пяти книг св. Письма, так і тих Ізраїльтян, для котрих ці книги були написані³⁾.

І так після єгиптольоґів Фараоном за часів Мойсея був Рамзес II. Сей король любовав ся в будівництві. Єгипетські пам'ятники з того часу в своїх різьбах докладно представляють

¹⁾ Ebers, Aegypten und die Bücher Mose's Leipzig 1868.

²⁾ F. Vigouroux, La Bible et les découvertes modernes, T. I. ст. 338.

³⁾ Наукові діла в тім предметі відзначають є: W. Smith, The Book of Moses, London 1868; A. Scholz, Aegyptologie und die Bücher Moses, Würzburg, 1878; F. Vigouroux, La Bible et les découvertes modernes Paris 1879; Fillion, Atlas archeologique de la Bible Lyon 1883 і т. и.

тяжко працюючих невольників, що двигають тягарі, виробляють цеглу¹⁾, ставлять будівлі під надзором посіпак, озброєних бичами та караючих ними своїх підчинених²⁾. Все те зовсім годиться з оповіданєм Мойсея о неволі Єгипетській в кн. „Исходь“. В тихже єгипетських пам'ятниках знаходимо назву народу ужитого до будівель Фараона, т. є АБЕРІУ або АПЕРІУ — що після гадки учених є ніхто інший, як жидівський народ³⁾.

Сей народ, як оповідає св. Письмо, „создаша грады тверды Фараону, Пнео, и Рамессі“⁴⁾, (в лат. тексті „Fitom i Ramesses“); а єгиптологія стверджує дійсність сих фактів.

Розвалини міста Пітона відкрив в р. 1883 учений Naville в місцевості „Tell el — Maschuta“; а згадку о місті Рамессі знайдено в однім папірусі, де каже ся, що воно було вибудоване за Рамзеса II.⁵⁾

Учений Масперо, директор музею в Буляку, перечитавши той папірус, так пише:⁶⁾ „Місто, о котрім там є мова, є власне біблійним містом Рамзес коло, якого будови працювали Ізраїльтяни. Чи се, питаю ся, не є певним слідом побуту Ізраїльтян в Єгипті? Єгипетські пам'ятники упевняють нас о правдомовности біблійного писателя в оповіданю про патріархальне житє. Вони стверджують проти раціоналістів згадку Біблії, що Єгиптяни уживали вина⁷⁾, посідали домашні скоти і що за Авраама в Єгипті не було коний. Тут каже Lenormant⁸⁾: „Свідѣцтва фараонських пам'ятників згоджують ся з оповіданєм книги Битія, котра є вірним і неоціненим зеркалом патріархального житя“.

(Далі буде).

¹⁾ В руїнах палати Рамзеса найдено випалені цегли з его іменем. Гл. Godlewski Archeologia Biblijna, T. I. ст. 208; fig. 80.

²⁾ Гл. різьбу „Beni-Hassan“ тамже ст. 196; fig. 71.

³⁾ В книгах Битія й Исходу жидівський народ зове ся „Геберім“ або „Гі-брім“ і таким іменем Фараон називає дітий Якова. Так називали також Жидів чужинці. Еврейське закінченє „м“ перейшло в єгипетське „у“. Гл. Chabas, Melanges égyptologiques les Hébreux en Egypte, Ser. I. T. I. ст. 46—48; Zaborski Źródła historyczne Wschodu, ст. 78—79. Власна назва „Ізраїль“ знаходять ся перший раз в досі відкритих пам'ятниках в одній написи з часів Менесети, наслідника Рамзеса II, відкритій Flinders'ом Petrie'ом в р. 1896 Сю напись він так перевів: „Israel is laid waste and his seed destroyed“. (Ізраїль в спустошений, его насінє вигублене). Гл. Godlewski Archeologia Bibl. T. I. ст. 207.

⁴⁾ Исходь гл. I. 11.

⁵⁾ Godlewski, Archeologia Biblijna, T. I. ст. 216.

⁶⁾ Maspero „Du genre épistolaire chez les anciens Egyptiens, ст. 102.

⁷⁾ На малюнку „Nes-Hor“ і на папірусі „Harris“. Гл. різні різьби в „Archeologii Bibl. Godlewski'oro T. I. ст. 134.

⁸⁾ Histoire anc. de l'Orient t. II. ст. 166.

Д О П И С Ь.

Довгі літа кинений судьбою поза границі нашого краю, не мав я нагоди бути на нашім богослуженю — тож аж серце з радости живійше почало бити, коли обставини так складались, що сего року побачу ціле наше богослуженє у Львові і то в додатку великого Тижня, враз з так славною і чаром оповідань овіяною „Резуррекцією“. Тішив ся я заздалегідь тим всім і порівнював вже наперед, як то воно випаде краснійше певно, як денебудь я видів се богослуженє чи у католиків чи у православних на чужині. Та о скільки розчарував ся — і чи справедливо, най читачі самі осудять. Приходжу до церкви св. Юрскої довідатись, в яким порядку сего року богослуженя будуть відправлятись, (на дармо шукав я в часописях), так брудний і в синій реверенді з пелеринами одітий нібито слуга церковний, а в дійсности „дід“, показує мені на дверех церковних якийсь брудний, поперечеркуваний картон, над котрим певно десь пси дерлись, бо по рогах був і подертий — но і з тих поперечеркуваних стрічок довідав ся я, що сего року в Велику Пятницю Благовіщення нема і тому Служби Божої в тім дні не буде. Розглядаючись по тім поділі богослужень цікавійше і уважнійше, зміркував я вкінці, що він вже від кількох літ мусить служити тій самій цілі і тому то такий ясний і зрозумілий для тих, що... не вмють читати. По культурних краях видів я, що порядок богослужень виписуєсь кожного року, посилаєсь на час до редакцій часописей і єще з початком великого тижня вивішуєсь в рамках за шклом на дверех церкви. Кинеш лиш оком, а вже знаєш, котрого дня і о котрій годині яке богослуженє буде відправлятись. Часописи се поміщують радо, бо знають, що не один з їх читачів схоче взяти участь Богослуженю і буде вдячний часопис за се, що не буде потребувати ходити і аж в церкві допитуватись сего. Але воно дієсь так в Європі. — Но ідім далше. В Велику Середу правив Службу Преждеосвященних якийсь молодий сьвященник і з відправи єго бачу, що не всі церемонії сего прекрасного богослуженя є ему знані. Якийсь кремезний чоловік з рухами гіпнозавра, що хвиля пригадавав ему то одно то друге. Але вкінці яко тако воно ішло. Одна річ однако звернула мою увагу, а іменно сьпів.

Чув я і жидів і могомедан і буддистів і шінтоїстів, як відправляють своє сьпіванє богослуженє, так вірте мені, що такого сьпіву, як сей в нашій катедрі, ще ніде не прийшлось мені чути. Такого крику з вигойкуванєм на нібито ріжні подобні „святююрські“, такого вереску і дертя одного дячка понад другого,

то хіба може ще де у Бутукудів трафить ся послухати. І так через весь час сих богослужень. А тепер далше про богослужене. При тім богослуженю usługувало сьвященикови двох нібито захристиянів чи там з причти церковної. Але о скільки в них видко їх чин і по чім пізнати, що вони є тою причтою, сам не знаю. Поубирані в поплямлені маринарки, або переходжені шлюсроки і в таким убраню usługують сьвященикови. Десь в Европі служба церковна має на собі рід духовного убрання, так що їх відразу пізнати чим є. У нас трохи инакше. Лиш pardon. Пізнати і у нас! А знаєте по чім? По тім, що ні один з них порядно ані разу не перехрестив ся, ані не поклонив ся перед Найсв. Тайнами.

А така фамілійрність [читай: неушачованє] з Ісусом Христом, то майже знаменна черта 90%, причти церковної. Но і по тім я пізнав, що се мабуть люди, що usługують близше престолови. Лиш що таке заховуване зглядом Найсв. Тайн не є монополем захристиянів, але і висше поставлених до служення престолови, то запримітив я се також у св. Юра.

Прийшов я в Великий Четвер на архиерейску Службу Божу і на церемонію умивання ніг. Прийшов я досить вчасно, так що мав нагоду все і точно побачити. Ось дивлюсь — виходить асиста до дверей церковних витати архиерея. Виходить кількох п'ятомців з мітрою, жезлом, хрестом і пр. За тими прибігає опізнених еще двох дияконів, а далі ще пізнійше по двох по трех сьвящеників, гуторячи собі свобідно гей в сальоні або на улиці. Свобода і невязанє ся з Господом Богом дуже красна річ, — і в самім розговорі також нич злого нема, але в церкві ті дві річі і розговор хоч би о совершеньствах Бога, не знаю, чи хто признасть будуючим.

Поставали всі, очікуючи Владика і скорочаючи собі час балаканкою і то веселою. Коли сей прийшов, зробив на мені велике вражінє. Постава, рухи, вираз лица відзначували єго остро від прочих. Коли він убрав ся і поблагословив дияконів, уформував ся ніби так званий похід — і Владика ішов церквою благословячи нарід на право і ліво. Походи релігійні у всіх народів роблять велике вражінє на видців а вжеж походи обрядів східних є найвеличавішими, які я денебудь лише видів. Так не знаю, чому лише сей зробив на мені таке погане вражінє. На сей несупокій, нелад, розмови, на се, що ніхто не знав кудя має іти, де стати, як обернутись — на се було так прикро мені дивитись, що я відвернув ся і споглянув от так собі на сповідальницю.

Та волівби був вже дивитись на похід, як на археологічні порохи, що на ній спочивають. Справді, як то кажуть, з дощу під ринву. — Но дійшли вже до престоло і по певних молитвах відмовлених архиереєм, почалась еще гірша метушня, як при поході. Почали іменно убирати Архиерея в сьвященні ризи і то кожний собі.

Начислив я щось шість осіб. Трох священників в епитрахіях, одного монаха, одного захристияна і льокая. Як воно виглядало се убиране, як один виривав другому святі ризи, поправляв, заціпав, се треба було бути свідком сеї сцени, що найменше неестетичної, коли вже не неприличної. Однак всео має свій кінець, так і се убиране. Почалось богослуженє. Владика заспівав сам початок, а питомці по Амїнь зачали співати явийсь псалом, мабуть з вечірні, але по причині надто яснoгo вигoвoрyвaнняслiв, міг собі бути і з утрєні, так ніхто бувби сего не замітив. Однак щось не тєє... Справдились мої здогади. Чейже хтось зрозумів при престолі, тай відвернувшись дає знак, що зле співвають, хай перестануть. Питомці не дають за виграну, далі рецитують, єще голосніше і скорше, коби лише поставити на своїм. Від престола відвертаєсь вже не один, а кількох священників і вимахують руками, дають знаки питомцям, щоб перестали. — Метушня Люди в церкві зглядають ся, що се має значити?

Аж врешті біжить через церков якийсь дячок, вибіг на хори і аж тоді поволи зачали звільняти і остаточно утихли. Що сталось, не знати. Кінець кінців був такий, що при престолі зачали щось ніби співати, ніби відмовляти, але що? Сего бувби не догадав ся може і не один з тих, що відмовляли. І чи то могло мене збудувати? Уявляв я собі наше богослуженє поважним, точним, де кождий бодай наперед знає, що на нїм має бути відспіваний за псалом, яж тут хор не знав, що має співати.

По тій увертурі, чи радше „авантурі“, почали посвячувати антиминси. Так бодай обяснив мені один з втаємничених. При тїм посвященю видів я обхід доокола престола, всіх священників з Архиреем, котрий робить ся сїм разів. Поважно се відбувалось, коби лише не одно. Не знаю чому, деякі переходячи з переду перед престолом поклонялись, деякі жеж ні. Та чейже престол чи з переду чи з боку чи з заду — все є престолом і належалобись або по кождій стороні зложити поклін, або єго зовсїм залишити. А як така ріжнородність немилу вдаре!

Підчас богослуженя зауважав я якогось старшого священника в епитрахіли, мабуть і заслуженого, бо мав пелеринку, котрий через цілий час Служби Божої бігав з якимсь папером від одного священника до другого і щось кождому на ухо шептав і знова виходив до захристії зажурений і знова пертрактував. Заінтригувало се все мене, що він такого пильного орудує аж в часі Найсв. Жертви і від одного принагідного „сісего“ довідав ся я, що се церемонієр і певно питає ще за священниками до умивання нїг. Підчас Служби Божої про таке питати? Чи сї священники не були про се поінформовані, що мають бути приготованими до умивання їх нїг? Не мож було сего поладити ще перед богослуженєм?

„Та бо видите каже мені сей інформатор „cicerone“, сего року кількох священиків усунулось від сей церемонії, а деякі приобіцявши їх заступити ще до тепер не прийшли“. „А, так що иншого“ — і перервав я дальший розговор.

Менше-більше дальша відправа богослуження на мій погляд профана ішла гладко, лише безумовно за довго вона протяглась. Я сильний мущина і в голоді і пості загартований, так приступити до великодного причастия при Службі Божій в Великий Четвер — і в св. Юрі, на другий раз не рішусь. Як зачалась Служба Божа о год. 8 рано, так причастіє зачалось аж о дванайцятій в полудни, а се не лише мені, але і иншим, особливо жінщинам, мусіло дати ся відчутти. Саме богослуження скінчилось десь по першій. Той сам непорядок, що при убираню Архиперея, той сам і при розбираню і при виході з церкви. Дуже прикро настроєний виходив я по тім всім з церкви. Представляв я собі се богослуження так величавим, так взнеслим, поважним, будуючим, а воно вийшло на чисту пародію богослуження. Чи не один виходив згіршений тим всім і упереджений раз на все до церкви і до священиків? А, скаже може декотрий, хто віру має, сей тим не соблазнить ся, що там дехто не поклонить ся перед Найсв. Дарами, або що говорить в церкві. Добре, але кілька то таку віру має? А по друге, хочби як священики наувчали на проповідях о чесноті належній Богови в Тайні Евхаристії, — а самі сеї чесноти не віддавали, то всьо „всує“. *Verba docent, exempla trahunt*. І справді, пошанованя до церкви і замилованя до порядку в Богослуженю я не видів у католиків і єго у них не научив ся, лиш у акатоликів. Я був і на прочих богослуженнях, і з малими змінами всьо те саме зауважав Нелад, неприготоване, неумітність церемонії, розговори, сьміхи і то посеред самими священиками.., Та при войску, заки випустять кадета зі школи, то єго вимуштрують, так що він дійсно „ausgemustert“.

А чи в семінарі щось подібного роблять і чи повинні щось робити в тім напрямі, се видко з сих коротких заміток.

Observerator.

УВАГА. — Містимо отсю допись з тим, що й набудуче будемо радо печатати в „Ниві“ подібні уваги чи спостереження, аби тільки були річеві і справедливі.

Ред.

ВСЯЧИНА.

Вистава штуки церковно-византийскої в Grottaferrata під Римом. Що під самим Римом находить ся великий монастир

Василияньський грецький, де ціле богослуженє відправляєсь по грецьки — і є гейби островцем грецького обряду серед латинського моря, — се певно не одному буде новиною. Але ще більшою несподіванкою для декотрих буде і се, що ті Василияне не лиш молять ся і займають ся аскезою, но управляють з замилованем і з поводженем штуку византийську — і дали доказ сего, як раз устроєнем вельми цікавої вистави сеї штуки у всіх єї родах і галузях. Не накопичили всего без розбору що лиш має знамя византики, але поділили всі окази на певні часті і серії — і в сеї спосіб дають можність оглядачам вистави витворити собі суцільний погляд і на сю штуку і на єї розвій.

В вісьмох салях зібрали, що лиш було найцікавійшого з поля штуки византийської, а прийшло їм се тим лекше, що св. Отець Пій Х. дав припорученє всім єпископам і капігулам, щоби ішли на руку ігуменови монастира о. Арсенієви так, що лиш з оправданими і рідкими виїмками всі окази сеї штуки заступлені в найрідших своїх примірниках.

Перша салья має всі мозаїки і мальовила з катакомб, з базилік римських і відбитки прочих цікавих образів византийських. Друга салья має всі византийські таблички мальовані з Музею Ватиканського, що походять від XI. віку до XVII., приміри церковного малярстаа. Салья третя, — прекрасний вибір кодексів византийських всіх часів, а в осібній шафі рукописи грецькі виготовлені в самім монастири *Grottaferratta*. Салья четверта — має збір матерій византийських почавши від риз церковних з V. столітя і славного обруса з VI. столітя (власність Музею Ватиканського) аж до омофора нинішного виробу, — монастиря *Grottaferrata*.

Салья пята — се найдорогоціннійша, бо має окази штуки з кости слоневої, зі золота і смальту, збірка, на котру зложились майже самі італійські музеї державні. Однак всі перевисшає салья шеста, задля котрої самої варто би поїхати і оглянути сю виставу. В великій шафі за шклом видимо найдорозні річи византики, на котрі зложились вироби з золота графа Неліова, смальту і золота з Ватикану, таріль срібний графа Строгонова, шкатулка з *Monte Cassino* і пр.

В двох послідних салях находять ся окази найновійшого розвою штуки византийської. — Для нас вистава тим цікава, що і у нас за почином Є. Е. Митрополита починаєсь збирати матеріял до музею єпархияльної, з котрого то матеріялу, дасть Біг, і у нас буде мож щось подібного зробити. А що ся вистава не лиш чисто церковна, замітне і се, що правительство італійське всіми средствами єї попірал, а на отворене вислало свого відпоручника з міністерства просвіти і рівнож міністерство судівництва, в особі секційного шефа графа „Соссуссі“ (Коккуччі). Офіціальне отворенє вистави відбулось дня 25. цвѣтня в присутности elite сьвіта артистичного і наукового. В кіль-

ка день пізнійше сам король італійський Віктор Еммануїл приїхав на самоході з Риму, щоби відвідати сю цікаву і будь що-будь однуку в своїм роді виставу.

ЛЬОРИС.

Нове Політично-патриотичне польске сьвято під фірмою релігії відбуло ся в минулу неділю д. 29. мая с. р. Була се „когонасуа образу Matki Boskiej Pocieszenia“, образу, який находить ся в костелі Єзуїтів у Львові. „Майже повних 300 літ — примічає цілком справедливо одна руска часопись — спочивав собі спокійно сей образ, аж поки не видвигнула его на світло рука патріотиків, що покористували ся ним, щоби устроїти нову польську демонстрацію на Галицькій Русі і уладити новий з'їзд „ze wszystkich trzech dzielnic“. Бож дійсно цікаво, чому від якогось часу як раз тільки один Львів став місцем всяких всепольських загальних патріотичних маніфестацій? Чи до Кракова так далеко?

Тих (немногих) Вп. Отців, що зволили переслати мені ласкаво заяви на розіслане мною з 3 ч. „Ниви“ запитанє, повідомляю, що проєктоване там видавництво переняло на себе Товариство св. Ап. Павла.

ЯРОСЛАВ ЛЕВИЦКИЙ.

Просить ся надсилати передплату на друге півріччє і вирівнювати за- леглости!

З М І С Т: 11. ч. Знаменна подія (Я); Проби злуки з грецькою церквою по соборі флорентійскім (дальше); Джон Вілїям Дрепер і его Історія Боротьби Віри з Наукою (дальше); Замітки двох російських професорів про наші церковні відносини (дальше); Дра Франка Поема про сотворенє сьвіта (дальше); Допись (Observator); Всячина; Яко додаток: 19. Наука катехитична (о. С. Донарович).

Видає і за редакцію відповідає Ярослав Левицкий.

З друкарні Народової (Манецких), Львів.

8767.

Ч. 12.

Львів, 15. червня 1905.

Рік II.

Жива

ЧАСОПИСЬ ПОСВЯЧЕНА СПРАВАМ ЦЕРКОВНИМ І СУСПІЛЬНИМ.

Виходить 1-го і 15-го кожного місяця.

Передплата річна 6 кор. піврічна 3 кор.

Поодинокі числа 30 сот.

Адрес редакції і адміністрації:

Львів, площа св. Юра ч. 5.

Вірні інформації.

В Петербургському тижневнику „Церковный Вестникъ“, видаванім духовною академією, появилася в 10 ч. з 1905, стаття про наших Василян, яку тут передаємо в скороченню: „Сумні вісти приходять з Галичини що до діяльності Василян. Утвердившись в тім „клясичнім краю нужди“ і широко розкинувши сіть польско-єзуїтської пропаганди, Василяни грозять загибеллю православію (?) і рускій (?) народности. Вони вже не вдоволяють ся тепер унією, але працюють над введенем серед галицького народу чистого латинства. До сего вважають вони всі средства позволеними. Передовсім стали вони систематично змінити унійтський обряд в тім напрямі, щоби переробити его в чисто латинський. Так вони ввели „корунки“, „рожанці“, майскі богослуження, „торжества“ серця Ісусового і т. д. Юліянський календар також усунений і замінений григоріанським (?). Нарід жертвував гроші на устроєння іконостасів в византийськім стилі, але Василяни не тільки, що перешкодили сему, але надто усунули з церков старі іконостаси (?) і византийську штуку (?) і замінили їх римско-католицькими. Многі унійцкі церкви перемінені в костели (?), заведено тихі, читачі Служби Божі, всупереч ритуалови унійтської церкви (?). Аби притягнути нарід до святкування латинських свят в честь Богородиці, Василяни стали доказувати в проповідях, що Пр. Богородиця висша не тільки від всіх святити, але і від самого Ісуса Христа (?). Рівночасно Василяни роздувають ворожнечу між уніятами а право-

славними(?)... А як Василяни відносять ся до „руської“ народности, се видно з їх журналу „Місіонар“. Журнал печатає ся латинською азбуккою (!) і в кождім числі виписує на „доброго гени“ Галичини І. Наумовича, що боров ся з Римом за честь православля і за достоїнство „руського“ народа... В „Місіонарі“ появляють ся навіть (!) статі проти Росії, в яких вороги „руського“ народа старають ся вмовити в своїх читачів, що „руськіє“ мають инший язык, кров і серце, чим галицкі Русини... Василяни на всіх богослуженнях — утрених і вечірних — виголошують проповіді проти „правдиво-руської“ газети: „Русское Слово“, а в сповідях приказують строго унітам не ходити до читалень М. Качковского, бо в противнім разі грозять відлученем від причастия. Між тим в своїм нутрі Василянський чин є „моральним трупом“. Вони ведуть епікурейске жите за монастирські гроші...

Дальше бесіда про знані і нам вже історії випродажі Василянських дібр і про те, що 1. червня 1904 єзуїти-Поляки з Василянських монастирів уступили, а провід над Василянами обняли єзуїти німечкї (!).

Не правдаж, гарні і вірні інформації в так поважнім журналі, як „Церковный Вѣстник“? Як видно з инших статей (передовсім зі статей про церковні відносини на Буковині), то редакция „Цер. Вѣст.“ черпає свої інформації з таких часописий як: „Галичанин“, львівске „Русское Слово“ і черновецка „Православна Буковина“, отже з часописий, які не тільки з правдою, але в загалі з якоюнебудь етикою не мають нічого спільного, з часописий, яких порядний „руський“ не повинен навіть до рук брати. В інтересі самого „Церк. Вѣст.“ радилиби ми єму покинути своїх союзників, бо як низше викажемо, вони єго не інформують, а тільки „надувають“.

В першій мірі мусимо пояснити „Цер. Вѣст.“, що у нас, в Галичині, нема зовсім ані „руських“ ані „православних“. Галичина (східна), як звісно з якоїнебудь історії, заселена Русинами-Українцями, такими самими, які замешкують російську Україну. Одна ріжниця, що російські Українці всі православні, а галицкі всі католики. Тому висказ „Ц. В.“: Василяни загрожують православію і „руській“ народности, не має найменшого зміслу. Говорити ще нині, що Русини-Українці а „руськіє“... Великоросси — се одно і те саме, відай вже не годить ся...

Дальший закид зроблений Василянам, що вони стремлять до латинства, такий самий вірний, як і той, що вони загрожують православію. Говорити нині про симпатії Русинів до латинства може тільки той, що галицкого Русина навіть на очі не видів. Введенє майского богослуження (нашого таки Паракліса або Акафиста до Пр. Д. М.) та „торжества“ серця Ісусового — се ще прецінь не є зміною обряду. А сі богослуження відправляють ся не тільки по Василянських церквах, але по всіх руских церквах, отже „винити“ за се тільки самих Василян — не можна. — Що в Галичині Русини усуну-

ли з церковного життя юліянський календар, а замінили його на григоріянський, про се довідуємося ми в перше з „Цер. Вѣстника“.

Так само довідуємося доперва з „Ц. В.“ вперше, що Василяни усувають з церков іконостаси і византийську штуку, а уряджують церкви на лад латинських костелів. Протівно, ми знаємо, що наші Василяни, а головню вийшовший з поміж них нинішній Високопреосвящений митрополит Андрей, стараються якраз всіма силами удержати наш східний обряд в его чистім, первіснім стані.

Щоби „богато уніятських церков мало перемінити ся в костели“, се вже звичайна лож. Такого випадку Галичани не знають. Правда, переходять, навіть масами, уніяти в латинство, але не в Галичині, а як раз в Росії (Холмщина), але за се вже самі „руськіє“ повинні вдарити ся в груди, а галицкі Василяни тут ні причім. — Хибний також погляд „Ц. В.“, неначе би читана „месса“ противилась ритуалови уніятської церкви. Почавши від синода в Замостю (1720) читана літургія править ся в цілій уніятській рускій церкві і звичаю сего ніяк не впровадили Василяни. — Що тичить ся закиду, немовби Василяни учили, що Пр. Богородиця виспа від самого Ісуса Христа, то скажемо, що і Василяни, заки стануть священиками, мусять учить ся богостовія і складають іспити, отже не жожливо, аби коли котрий з них міг стрілити таку дурницю. Зрештою не тільки у православних, але також і у католиків є вярхія, що маєдбати про чистоту Христової науки. — Як було ложню, що Василяни переміняють церкви на костели, так меншою ложню є й се, що їх журнал „Місіонар“ печатається „латинським шрифтом“. Се вже найнечеснійше „надувательство“ кореспондента! — Що галицкі Русини, не тільки Василяни, називають покійного І. Наумовича ренеґатом, се цілком слушно. Того, хто вирікається як священик своєї віри (і то не з переконання!) і хто вирікається своєї народности, сего прецінь годі назвати инакше. Неправда тільки в тім, начеби Василяни не мали иншої теми до проповідий, як тільки про таке письмо як „Русское Слово“, або про читальні Качковського. А вже клеветою мусимо назвати закид, буцім то Василяни уживають до сеї мнимої нагінки аж... сповіди.

Що тичить ся „епікурейського життя“ Василян, то се хіба іронічний дотеп... Наші Василяни, а епікурейське жите...! Щось подібного не мігби вимислити навіть найбільший ворог монашого життя. Всюди справедливе наріканє, що всі сили нашого чина перетяжені працею, що недостає відповідного числа монахів, які могли би дати собі раду з найконечнішими справами — а тут вони епікурейці — нероби... Кождому звісно, що наші Василяни убогі і ведуть скромне жите, що нераз ректори новіціату (як давніше в Добромілі) мусіли ратувати новиків перед голодом жебраниною—квестою, а тут пише ся, що наші Василяни епікурейці-сибарити... Ох, іроніє!

Не менше неслухним закидом є се, що Василяни програтили свої „имущества“. Коли і було „расхищеніє имущества“, то сему в кождім разі не винні Василяни, а єзуїти, що мали їх тоді під собою. — Вкінци неправдива увага „Ц. В.“, що Василяни перейшли з під управи єзуїтів-Поляків, в руки єзуїтів-Німців. Василяни тепер цілком від всяких єзуїтів независимі, мають свою власну управу і свого протоігумена (о. Філяса).

Після сего можуть поняти редакції російських журналів, яких вірних і чесних мають кореспондентів в Галичині з під стягу „Галичанина“, „Русского Слова“ та „Православной Буковины“. А прецінь, еще раз кажемо, такий поважний журнал, як „Ц. Вѣстникъ“, повинен би знати, яких має кореспондентів і не повинен давати ся надувати несовісним індивідуам.

Я.

Замітки двох російських професорів духовної

Академії про наші церковні відносини.

Ч. П. *Свящ. Титова*: Русское духовенство въ Галиціи.

(9. Продовжене).

III. Біле духовенство в Галичині.

а) Патронат (дальше).

Із сего виходить, що проф. Титов ошибочно зводить теперішній патронат на наших руских ктиторів. Сей погляд тим дивніший у такого історика рускої церкви, якому чей є відомим знесенє патронату в уніяцкій церкві в Росії 1833 р.¹⁾

По історичнім начерку Автор переходить до зображення теперішнього стану патроната, чи радше его наслідків. І так їх (ст. 39) представляє:

„Ми сказали, що патронат заподіює велику шкоду і необчислені лиха для гр.-кат. гал.-рускої церкви. На першім місці

¹⁾ Гл. Воспоминанія Архієпископа Антонія о греко-уніятской церкви въ западной Россіи, Петерб. 1889 ст. 38, цит. у Міляша І. с.

тут треба поставити величезне понижене, яке терпить завдяки патронацкому праву галицько-руське духовенство і загалом ціла гр.-кат. церква в Галичині. Справді, представте собі, на які понижування і образи може бути виставлений гр.-кат. священик, приневолений просити римсько-католического єпископа, або польського маґната.

„Ось як (ст. 40) розказує один галицько-руський грецько-католицький священик о тих понижаючих митарствах, з якими не минуче вязе ся одержанє презенти.

„По впливі одного рока сотрудиництва, я був завідателем маленького приходу, давньої капелянії, недалеко від мiliaryнського костела. Я там явив ся від часу до часу, як і много других священиків — руских і латинських, по просту задля „хататні“ від пробоща, а головно: — для пороблення знакомостей серед шляхти з цілю одержання в будущім презенти. Умовчую о пробах, на які підбирали мене в костелі, на то, щоби переконати ся, чи я не схизматик, або, — що еще гірше — не москаль. А на що я не надивив ся, яких гіршачих слів не наслухав ся в домі пробоща від шляхтичів підпанків, а еще більше від „мучеників“) збіглих з Холмщини унійцких священиків, котрих тьма тоді була в Мiliaryнщині, — того і на воловій шкірі не списавби! Нераз я кусав ся за язик, затискав зуби, слезами запливали мої очі, і я був готов плакати зза свідомости, що я не можу нічого відповісти клеветникам, бо я знав, що дома жінка і двоє дітей вижидають „хліба“ від презенти.

„Не маючи переконання, що на другий раз з такою самою терпеливостію зможу вдержати язик за зубами, а з другої сторони знаючи і то, що ані консистория, ані влади́ка за мною не вставлять ся, я раз упав в церкві перед образом св. Николая і так зачав молити ся: „Прости мені, св. отче Николаю, мої гріхи, завдяки яким я дістану презенту; но... потім я їм всім вдесятеро відплачу“... По трех літах священьства за старанем польських шляхтичів, латинських ксьондзів, а навіть, єзуїтів, один шляхтич сам прислав до мене депутацію селян з заявою, що нікому другому, лише мені, правдивому Русинові-католикові, піднише презенту на опорожнену парохію. Вже лиш ставши священиком, я показав власними своїми ділами, який я справді Русин (ст. 41) і священик, поступаючи у всім чесно, совісно і справедливо. Тоді серед польської братії повстала сварка, счинили ся крики в цілїм повіті, при чім шляхтич один на одного списав вину за попиране такого поляко́да і замаскованого Москаля, яким я був, на що я сам спокійно відповідав: „Так як ви пани і ксьондзи, поступаєте нечесно, то і нам треба відплачувати вам тим самим““.

1) Слова книжки полишені тут без зміни.

Дальше оповідає, як колятори, щоби его позбути ся з повіта, самі вистарали ся єму о иньшу парохію і так кінчить (ст. 41):

„Ось такими то дорогами, правда, не компромітуючими мене, я дістав дві презенти. Але є у тій справі і другі дороги, найчастійше настільки гіршачі і понижаючі, що самі св'ященники, перейшовші через них, потім до смерті стидають ся о них споминати (Автор сам підчеркнув!).

„Заміщенє парохії після нинішного способу т. є. на підставі і в зависимости від презентації, є чистий скандал, знеславляючий високе достоїнство Христової Церкви“ (ст. 42) справедливо говорить другий гр.-кат. гал. рус. св'ященник. „Св'ященник, що видержав іспит зрілости, має диплом всеучилища (т. є. університета), чоловік високо освічений, стає зависимим від людей, що часами покінчили, і то еще — з лихим успіхом, сільську школу! Слугу Христової Церкви поневіряють надугі аристократи, які не мають ніякої стичности з церквою, а часто прямо ворожо настроєні до руского обряду. А дуже часто буває і так, що колятори публично ведуть неморальне житє, в найстрашнійший спосіб кепкуючи з приписів Церкви. Напр. в одній парохії живе ясновельможний жонатий граф, що тримає при собі на загальне згіршенє підбічницю, з якою незаконно живе в очах всіх. Сей граф — зразок розкішника — заряд свого майна віддав тій повії. Представ собі, читателю, положене св'ященника, котрий, коли освободить ся отся парохія, буде приневолений шукати презенти. Передше всего він буде мусів поклонити ся і може бути, навіть і поділувати руку розпустниці, почім він стане ся гідний чести бути допущеним перед лице ясновельможного графа, такого самого розпустника. Яка ганьба для слуги Христової Церкви! А ті многі, многі случаї, коли св'ященники через посередництво панських лакеїв дістають презенту, чи вони не свідчать о тім, що презентаційне право віджило свій вік, належить до класи тих антиків, для яких лише місце в музеях старини?

„Був час, коли жельмани (т. є. жида) мали ключі від церков: щось подібного представляє і нині презентаційне право“.

„Крім величезного пониження св'ященників і загалом цілої гр.-кат. церкви в Галичині патронацке право конечно веде за собою і другі дуже сумні і згубні наслідки. Патронацке право дає можливість посідаючим его римо-католикам вводити на (ст. 43) місця св'ященничі людей мало способних, або цілковито неспособних, а часами навіть прямо негідних. Патронацке право дає можливість его власникам держати св'ященничі місця порожними деколи по кілька літ, коли сусідні ксьондзи займають ся явною пропагандою серед галицких Русинів, обертаю-

чи їх в католицтво¹⁾. Користаючи з патронацного права польські пани жадають від руских священиків часами найтяжших народних жертв, беруть від них хабарі, розвивають серед них підлесливість і т. п.

„Історичні жельмани“ (т. є. жиди-арендарі патронів), справедливо замічає один з гал.-рус. гр.-кат. священиків, „жадали грошових оплат за презенти; нинішні же патрони жадають від шукаючих презенти на парохію національних жертв. Три роки тому назад освободила ся парохія в маєтках графа Казимира Вадені. Шукаючий презенти священик поїхав до Буська, щоби представити ся коляторови. Перші слова сего ворога рускості в нашім краю, звернені до священика, були слідуючі: „Ксьондз москаль?“ Чи не правда, читателю, облесне по-здоровлене? О підлесливості священиків в цілі одержання парохії, особливо коли вона має еще славу „масної“, — і способах сего запобігання ласки, безумовно компромітуючих священичий стан, злишно й говорити.

Літ служби Богу, образования, патриотизма, канонічних вимог і правил, при заміщеню парохій колятори не беруть в рахубу. Чи по тому дивота, що тепер священики, старші віком, випробовані патриоти, по кілька літ сидячі на „голодівках“, навіть і не пробують шукати ліпших парохій, наперед знаючи, що їх труд буде зовсім даремний?“

„Наслідком всіх тих надужитъ, тісно звязаних з патронацким правом, серед галицького уніяцного духовенства послідніми часами повстав сильний рух за знесенем (ст. 44), або принайменьш за корінною реформою презентаційного права. Се питанє живо обговорювало ся минушого (1901) року на стовцях галицьких газет. При тім еще більше вияснила ся ціла ненормальність такого анахронізма, як патронацке право. Священики оповістили масу вражаючих надужитъ викликуваних тою аномалією. Питанє о знесеню презентаційного права обговорювало ся також і на деканальних (по нашому: благочинницьких) соборчиках духовенства, відбувших ся осенню 1905 р.

„Дорогою такого обговореня стала всім ясною безумовна необхідність знесеня, або вже що найменьш корінної реформи патронацного інститута. Коли 1901 р. митрополит Шептицький пропонував гр.-кат. духовенству, щоби воно вносило петиції до ради державної Габсбурскої монархії о збільшене платні, то з духовенства всі до одного заявили тоді своє горяче бажанє також і сего, щоби патронат був знесений: „То проста аномалія“, говорило ся в тих петиціях, щоби один чоловік назначав, так сказати, урядника, з яким нічого спільного не має, якому нічого не платить, і який цілковито від него незалежить“.

¹⁾ Очевидно, що тут беїда про латинство.

„В теперішній хвили, з нагоди готовленого паломництва до Риму для поклону Папі з нагоди 25-го ювілея его служеня, гал.-руське гр.-кат. духовенство в числі многих других желань має намір через свого митрополита підняти також заходи о усуненні патронацкогo права. Незнати і трудно предвидіти, чим може закінчити ся сей цілий рух звернень на зміну патронацкогo права“.

Той самий рух треває еще до нині і саме послідними часами наші часописи знова живо заговорили про патронат. Але ся справа, хоть як пекуща, не поступає на перед: видно, що дотеперішня тактика за мало приносить і ворожить успіхів, та що хіба потрібно єї у деім змодифікувати. Будь як будь борба з патронатом є дуже трудна, бо має ся до діла з привилеєм, що від віків набув вже силу правну, — а власне лежить в душі церкви всяких прав шанувати¹⁾. Дятого очевидно, кожда акція в справі патронату, коли має до чогось довести, потребує відповідного поставлення питання і відповідної тактики. О скільки можна судити з дотеперішних статей в наших часописах про патронат, то справу патронату ставить ся яко гнет руского духовенства польськими коляторами, словом, яко справу народну. Взяти однак патронат після его ідеї, духа і рації істнованя, показує ся, що патронат не є справа народна, а справа церковна, церковний привилей, який так довго має підставу до істнованя, доки не виходить на шкоду церкви. Патронатом церква бажала нагородити, хоть з ущербком власної свободи, ревність своїх добродіїв і опікунів. У нинішніх зміненіх часах і відносинах колятори, хіба з малими виїмками, не є вже ніякими опікунами і старателями о добро нашої церкви. Коли-же патронат вяже руки церкві, церковним властям, які через него не можуть канонічною дорогою заспокоювати таких суцних потреб свого стада, як поставленє душпастиря після свого розгляду і відвічальности, — тоді одним еще зглядом на історичне право може бути лише спосіб его виконуваня. З хвилию, коли патронат зачне церкву в особах єї слуг понижати, коли місто опіки вводить в церкву симонію, в якімнибуть виді, тоді церква сама, загрожена у своїм істнованю, мусить знести сей привилей патроната, бо до сего має божє право і обовязок!

Отже випадало би із сего, що з виглядом на успіх може тоді вести ся борба з патронатом, коли єї зводить ся за честь і свободу церкви, отже разом з властями церковними, і спільно ціле духовенство, а не одиниці і до того хіба лише лично потерпівші. В тій цілі відповідно було би з кожним надужитєм і понижуванєм колятора звертати ся сейчас до Ординарія і сейчас жадати від патрона сатисфакції під загроженєм

¹⁾ Розумієсь — прав справедливих, до яких нині право презентованя цілком не належить. — Ред.

завішення чи утрати права презентації. Дальше потрібне до сего солідарне поперте і обставане за покривдженім цілого духовенства без виїмки, чи то через бойкотоване негідного колятора, чи иньшим способом. В тій цілі потрібно булоби кожду кривду заподіяну священикови сей час подати до загального відома собратям, ясно і конкретно з поданем потрібних імен. До сего може вже надавати ся лише часопись станова, а не політична. З огляду на то, що наші часописи політичні читає звичайно лише певна часть нашого духовенства, даний случай з колятором не мігби дійти до відомости всіх священиків. До сего приходить еще сей згляд, що наші політичні часописи читають всі стани нашого народа; отже витягати патронаккі бруди в таких часописах в багатьох случаях може компромітувати лише пастирів в очах власного стада. Най дана допись як найбільше стремить до співчутя для бідних священиків, все таки вона полишить вражінє понижуючого „хожденія по мукамъ“, котре до того як звичайно всюди, де йде про священиків, готово випасти узагальненим і пересадним. Отже в становій часописи вже лекше можна говорити конкретно, а не схиматами, як се доси стрічає ся. А се причинилоби ся до більшої енергії зглядом негідних коляторів, бо тоді не один, вже і парох, навіть не думаючий о другій парохії, для того би лишень пішов просити о презенту, щоби взяти участь в спільній борбі за честь клира і свободу церкви....., а тоді і патронат не бувби вже таким великим лихом!

(Дальше буде).

Ф. Грівец.

Проби злуки з грецкою церквою по Соборі Фльорентийскім.

Церков російска і руска.

(9. Продовженє).

Великі князі московскі стреміли все до того, щоби ті рускі провінції, котрі належали до Польщі, назад здобути та з'єдинити всіх Русинів під своїм панованем так, як се було колись. Але що Іванови IV. не удало ся позискати для себе польских електорів, то він використав невгодины Польщі, щоби здобути деякі провінції. Великий і енергичний король польский,

Стефан Баторий, станув до рішучої борби проти Івана IV. і провадив війну з великим успіхом (від р. 1579). Апостольському нунциєви обіцяв Баторий, що буде при заключеню мира пам'ятати і на справу унії¹⁾; однак він дав ся своїм успіхам так піврати, що наставане нунція на заключенє мира і пропозиція посередництва папи вже єму надійло. В 1580 р. стало вже тої війни за багато і польському народови та шляхті і всьо бажало собі мира²⁾. Також Іван IV. бажав собі в своїм тяжкім положеню мира і папської інтервенції.

Іван IV. був спонуканий обставинами, просити в Римі о посередництво. В осені 1580 р. вийшло з Москви посольство до папи, котре прибуло до Риму 24. лютого 1581 р.³⁾ Російський посол, (не в дипломатичнім значіню того слова, бо мав він лишень передати письменні звістки⁴⁾ Леонтий Тома Шеврігін, передав папі на приватній аудієнції лист великого князя. Тут жєлає собі Іван IV. заключити з папою політичний союз та просить єго, щоби силою своєї вітцівської печаливости положив конець війні і пролизови крови між Польщою а Москвою, та щоби міг бути заключений союз християнських князів проти Турків; в тій ціли нехай пішле посла. Про релігію і церковну унію не згадуєсь тут нічого⁵⁾. В Римі пізнали зараз, що причиною того посольства було лишень невідрадне положенє великого князя та надія на заключенє корисного мира з Польщею⁶⁾.

Хотяй Рим мав лишень релігійні і церковні ціли на оці, мимо того вволив волю Івана IV.; однак дочасні справи мали Римови послужити лишень підставою до важнійших пересправ.

Тепер пізнав Рим ціле положенє в своїй дійсности так точно, як мало коли перед тим; Рим став паном ситуації. Також найшов ся і муж, котрий був в силі вибрати в тій важній хвилі відповідну дорогу.

Антоній Поссевіно був звичайним монахом, але повний апостольської ревности і всіх прикмет доброго дипломата і би-

¹⁾ Typr. I. стр. 282—283, нр. 194.

²⁾ Załęski, czy Jezuici et cet. стр. 326—3.

³⁾ Typr. I. стр. 388 нр. 251.

⁴⁾ Pierling. II. стр. 5—6.

⁵⁾ Typr. I. стр. 389, нр. 251. Проте хибний є той дуже розповсюджений погляд, що Іван IV. виразив також бажанє церковної унії; ту історичну похибку находимо пр. у Załęski-ого (czy Jezuici. . на стр. 328) і у Кояловича (Лекція, стр. 240) котрий хотяй Великоросєє то отверго признає, що Іван IV. здурив папу, обіцяючи єму унію (Іоаннь обманулъ папу и довольствуется миромъ съ Баторіємъ, а о соединеніи церквей и не думаетъ).

⁶⁾ Typr. I. стр. 389, нр. 251; стр. 305—7, нр. 213.

строого політика. Він сповнив був вже дві важні політичні місії до Швеції. А тепер, вибраний до так важної місії до Москви, він порядно приготував ся. Російської мови на жаль не знав, але за те як найосновніше запізнав ся з обставинами, о скільки лише се тоді було можливе¹⁾. Від папи Григорія XIII. дістав бреве²⁾ (з датою 15. марта, 1581 р.) до Івана IV., в котрім пояснює ціль посольства і наміри Риму в рішучій і переконуючій формі. Одушевлене Івана IV. до війни з Турками та союзу з християнськими князями витаєсь тут радо.

Щоби такий союз зробити можливим, осьвідчає папа готовість, посередничити в цілі заключення мира між Москвою а Польщею. Не можна однак при тім забувати, що нема жадного сильнішого союзу, як союз віри³⁾; „лишень одна єсть Церков Христова та один заступник Христа на землі, папа римський, котрого на флорентійськім соборі признали також і грецькі єпископи“. Тому не желяє папа нічого більше, як лишень сего, щоби великий князь як найтіснійше з'єднав ся з апостольським престолом вірою і любовію. В тайній інструкції⁴⁾ деякі з тих точок вияснені єще точнійше. Поссевіно має посередничити в справі мира і пересправляти о війні з Турками; при тім зараз буде спосібність говорити також про унію церковну.

27. марта, 1581 р. виїхав Поссевіно враз з російським посольством. 13 червня прибув до Вільна, де усунув всякі підозріння польского короля і запевнив єго о прихильности папи. Від короля одержав желізний лист (*litteras salvi conductus*) не тому, що король сподівав ся від московского тирана щось доброго для християнства, лише длятого, щоби показати, що він робить все для ширення віри і для зазначення свого привязаня до папи. Міжтим війна продовжала ся; було очевидне, що великий князь лишень тому розпочав мирові пересправи, щоби зібрати нові сили і тоді заключити догідний мир.

Через те стала місія Поссевіна труднішою. 18. серпня прибув він до кріпости Старица над Волгою, хвилевої резиден-

¹⁾ Typr. Supl. стр. 20—22, нр. 10.

²⁾ Relacye nunc. I. стр. 344—46.

³⁾ „Sed nulla potest esse maior, quam fidei et religionis coniunctio. haec enim non humana tenetur caritate, (quae quidem tenuis mutabilisque est) sed divina. Una autem Ecclesia est, unus Christi grex, unus post Christum in terris eius Vicarius et pastor universalis. Hunc vero sancti patres et Ecclesiae Doctores, oecumenicaeque concilia omnia, Romanum Pontificem esse agnoscunt. idque etiam in concilio Florentino totius Graeciae episcopi.. libentissime professi sunt. Qua in sententia utinam permanere voluissent (Relacye стр. 345).

⁴⁾ Typr. I. стр. 299—305. нр. 212.

ції великого князя. Він передав великому князеві польські услі-
вля мира і звістив, що покликуючись на авторитет папи, зробив
короля більше уступчивим¹⁾. Поссевіна прийняли прихильно,
однак про релігію не хотів великий князь пактувати²⁾. Довги-
ми пертрактациями удалось Поссевінові так зі сторони Поля-
ків, як і Росиян, здобути авторитетови папи і его моральній
могучости велику пошану. Дня 15. січня, 1582 р. заключено
вкінці мир, котрий вдоволив обі сторони³⁾. Сейчас по заключе-
нню мира відїхав Поссевіно, котрий підчас мирових пересправ
находив ся в польськїм таборі, до Москви. Тепер міг він при-
ступити до своєї задачі; з великим князем пересправляв про
союз християнських володарів та про унію.

Три рази сходив ся він з великим князем в присутности
сенаторів на релігійну диспуту.

В першій диспуті⁴⁾ сказав великий князь, що він вже ста-
рий і не довго вже поживе. Він вихований в християнській вірі
та ось зближаєсь вже час, коли Бог сам буде судити, чи его
віра лїпша, чи латинська. На се відповів Поссевіно, що папа не
вимагає, щоби князь приймав иньшу віру, лишень щоби ту ві-
ру, котрої учили Отці і всі законні собори, признав і до неї
прилучив ся; тоді не буде жадної ріжниці між латинською а
східною Церквою. Папа взиває его до того, бо, установлений
через Христа пастирем, має до сего право; впрочім се творить
підставу до союзу християнських князїв. Чомуж би великий
князь не мав піти за приміром византийского цїсаря, котрий на
фльорентийскім соборі признав добровільно правдивість латинь-
скої Церкви та прилучив ся до неї?

На се великий князь: Папі не писав я нічого про віру,
бо до мене належить управляти лиш дочасними справами. Я
вірю в Христа, а не в Греків. Поссевіно: Коли віриш в Хри-
ста, то тим самим годиш ся і з римскою Церквою. Великий
князь: Папа не єсть пастирем. Поссевіно без страху: Наколи
він не є пастирем, то чомуж ти до него посилав і чому предки
твої називали его пастирем? Тут вибухнув великий князь гні-
вно, однак поволи гнів він погамував; Поссевіно говорив даль-
ше спокійно про печаливість і любов папи. В другій і третій
диспуті⁵⁾ перейшов Поссевіно до найважнійших подробиць.

В тих розговорах розвинув Поссевіно весь свій талан. Би-
стрим своїм умом і знаменитим панованєм над собою з'умів
він стати паном ситуації.

(Д. б.).

¹⁾ Турч. I. стр. 369—70, впр. 240.

²⁾ Турч. I. стр. 365—66, впр. 237.

³⁾ Relacye, I. стр. 419—428.

⁴⁾ Moscovia, стр. 32—35.

⁵⁾ Moscovia, стр. 35—38.

Великий князь відзначив его великими почестями і вислав враз з ним посольство до цісаря і до папи, котре прибуло до Риму в вересні 1582 р. Посольство передало папі лист, в котрім великий князь дякує за посередництво¹⁾. Великий князь одушевлявся союзом з християнськими державами і папою та війною проти Турків; релігійні питання однак згадує лише виминаючо²⁾. Папа помімо того був і тим успіхом вдоволений; ще раз пригадав він великому князеві і дякував передовсім за дозвіл, щоби католицьким купцям і місіонарям вільно було приходити до Москви та через Москву вибирати собі дорогу до Азії³⁾.

Так скінчилась місія Поссевіна. Своєї остаточної цілі вона не досягнула, всеж однак мала більше успіхів, чим усі попередні. Поссевіно усунув неодні упередження в Польщі і в Москві; авторитет католицької Церкви і Папства через місію Поссевіна зискав много. Великою заслугою Поссевіна є то, що він звернув увагу Риму і католицького світа на Русь, прилучену до Польщі. Унія польської Руси є по думці Поссевіна конечним успіхом можливости унії московської Руси. Свої глибокоумні уваги, ґрунтовні на бистрих помічаннях і практичних дослідах, помістив в книжці п. з. *Moscovia*, котра тоді розумієсь викликала велике заінтересоване.

Поссевіно вчисляє в *Moscovi*-ї найголовніші перешкоди унії⁴⁾, але при тім подає він средства, котрими помімо тих перешкод можна унію бодай приготувати⁵⁾. При кожній случайности треба з виднійшими Москалями вести релігійні диспути; в специяльно до тої ціли заснованих семинариях повинно виховувати ся російську молодіж на місіонарів власного народу. Місіонарі мусять вичити ся мови народа та подбати про видане відповідних книжок в російській мові. Таким способом можна без великого шуму приготувати унію⁶⁾. Головним блудом дотеперішних проб унії було то, що за мало звертало ся уваги на поученє народу і на усуненє упереджень серед образованих, а обмежувано ся лише на церковно-політичні пер-

1) *Typr.* I. стр. 390—92, нр. 251.

2) *Relacye*, I. стр. 445—6.

3) *Relacye*, I. стр. 449.

4) Стр. 6—7. До найбільших перешкод належать: 1) нарід не знає, що то є схизма, 2) ворогованє проти „російських“ обрядів тяжко карає ся, 3) князі і дворяни чули від протестантських купців много клевет на католицьку Церков, 4) схизма має зверхні прикмети побожности, а через те переконанє, що єї віра правдива, 5) політика великих князів супроти папи є нещира, 6) схизматики почитають деяких своїх власних Святых.

5) Стр. 8 і сл.

6) *Quae omnia sane aliquam, ac sine multo strepitu viam ad rem Dei bene gerendam solent complanare* (*Moscovia*, стр. 8).

трактації. Наколиб сейчас по фльорентийським соборі було ужило ся відповідних средств, то один такий Марко з Бѣзу не був би в силі знищити так сильне і Боже діло ¹⁾. Се діло унії можна в польській Русі робити без перешкоди; через те зискало би ся сильне орудіє до навернення Москви ²⁾.

Крім того подає Поссевіно ще кілька більше конкретних проєктів. Треба заснувати російські семінарії в Полоцку або в Вильні (для польської Русі), а в Празі або Оломунці для московської Русі. З Венеції і Риму повинні приходити до Москви купці, що мають сильну віру і відвагу, а ті могли би до того довести, щоби також і католицким съвѣщеникам вільно було осідати в Москві. Позаяк унія польської Русі мала великий вплив на Москву, проте повинен папа вислати до руских єпископів в Польщі дружні листи і запрошувати їх до унії.

Поссевіно подає в своїй книжці плян унії так добре обдуманий, що ліпшого історія до тепер не знає. Не один з єго проєктів ще й нині заслугоє на увагу. Замітне при тім, що Поссевіно признає католицким Славянам важну ролю в ділі унії, пропонуючи російські семінарії в Польщі і в Чехах; на жаль не знайшли ся між тодішніми Славянами (з виїмком польських Бзуїтів) майже жадні мужі, котрі би були спосібні і готові до такої праці по мислі Поссевіна. Великий дух Поссевіна зачинає нову еру в історії проб злуки Церков.

*Пляни военні і пляни унії в Польщі. — Дмитрій
Ложний.*

Іван IV. Грозний умер 1584 р.; по нїм наступив єго слабій син Теодор, за котрого управляли державою бояри. Григорій XIII. вислав сейчас до Теодора бреве ³⁾, запевняючи єго о тій самій приязни, яку він мав для Івана IV; подібне бреве ⁴⁾ було приготоване і для бояр, котрі управляли державою. Одно і друге мав Поссевіно принести до Москви, але він там не вєпів прийти ¹⁾. Також і иньше бреве Сикста V. з датою 20. жовтня 1586 р., котре Поссевіно мав також принести до Москви, не дійшло до призначеної цілі ⁵⁾. (Д. б.).

¹⁾ „Non satis fuisset unus Marcus Ephesius tam solido ac divino operi subvertendo“.

²⁾ „Iam eam (себто Русь-Україну) haberemus tamquam validissimam machinam, quae Moscovitico schismati expugnando posset admoventi“, стр. 8.

³⁾ Тупр. II. стр. 3—4, нр. 4.

⁴⁾ Тупр. II. стр. 5—6, нр. 5.

⁵⁾ Pierlinu, II. стр. 290 і сл.

Д-ра Франка „Поема про сотворене світа“.

Подає

о. Др. Микола Конрад.

(З. Продовжене).

Египтольоґія ¹⁾ дальше виказує, що тогочасне географічне положення єгипетської землі і етнографічне походження народів, в ній замешкалих, точно відповідають біблійним оповіданням. І саме географічне положення Єгипта було так звисне Ізраїльтянам, що Мойсей, описуючи положення деяких не званих для Жидів місцевостей землі Хаанської, для пояснення, порівнює їх з положенням добре їм звисних єгипетських місцевостей. Описи чудес в Єгипті відповідають кліматичним властивостям єгипетського підсону ²⁾.

Єгипетські розкопки світло ствердили біблійну історію Йосифа в найменших навіть подробицях; як прим. біблійне оповідане о купцях Ізмаелітах ³⁾, о славних єгипетських пекарях і о ношенню хлібів в кошах на голові ⁴⁾, о звичаю торжественно обходити уродини Фараона ⁵⁾, як також о шпихлірах для переходу збіжжя, котрих опис є докладний.

Подія, що зайшла межі Йосифом а женою Пентефрія своїм змістом дуже близка єгипетській повісти з 15 віку перед Христом „Роман двох братів“ ⁶⁾. Сон Фараона одвічає місцевим відносинам, котрих чужинець не мігби собі уявити ⁷⁾.

Острижене Йосифа і перебрание єго відповідає двірській етикеті Фараона ⁸⁾. Слова Фараона до Йосифа ⁹⁾: „устъ твоихъ да послушаютъ вси людїе мои“: одвічають єгипетській фразі для означення найвншої гідности. Бальзоване тіла Якова, отця Йосифа, відповідає звичаю, усьвяченому в Єгипті. Історію Йосифа порівняв з єгипетськими пам'ятни-

¹⁾ I enormant, тамже t. I. 263—265.

²⁾ Du Bois-Aime, Description de l'Egypte et. 307.

³⁾ Ebers, Aegypten und die Bücher Mose's, t. I. et. 288.

⁴⁾ Zaborski, Źródła hist. Wschodu, et. 80 h.

⁵⁾ Свідчить розетанський камінь і Ухвала триязычна з Канони гл. Letronne, Recueil des inscript. greques et latines de l'Egypte 1842.

⁶⁾ Папірус, що подає тую повість знаходить ся в British Museum, набутий від п. Orbiney. Сю повість списав якийсь Єннох за Менефти, наслідника Рамзеса II Гл. Ebers, Aegypt. und die Bücher Mos'es t. I. et. 314—315.

⁷⁾ W. Smith The Book of Moses, et. 333.

⁸⁾ Herodotus II. 36.

⁹⁾ Кн. Бытія гл. 41, et. 40.

ками учений Ёберс, котрий у вступі „Aegypten und die Bücher Mose's, так пише: „Історія Йосифа в своїх навіть найменших подробицях малює дуже докладно стан старого Єгипта“.

О перебуванню Ізраїльтян в Єгипті свідчить також і се, що в релігійних записках Єгиптян находимо назву імені Божого, уживаного виключно Жидами; Ег'є ашер ег'є, (азь єсмь Сый)¹⁾, дословно переведене по єгипетски: нук пу нук“. Далше, в самім вишнім вигляді церемоніяльних приписів ізраїльського культу пробивають ся сліди наслідування зверхних обрядів єгипетського культу²⁾.

„Kasz“, „Jeor“, „Mou-se“ і т. п.³⁾ — а се також промовляє о пожити давніших Ізраїльтян межі Єгиптянами.

Одним словом, єгиптольоґія стверджує, що біблійний писатель, описуючи пробуване Ізраїльтян в Єгипті і вихід із него, знав добре цивілізацію Єгипта і то з ХІХ-ої династії; він писав для народа, що рівно добре знав той край, его плоди, живив ся в его культурою, проняв ся его звичаями і забобонами, а з вхилих упадку й забутя, віддавав честь золотому телцеви, відлитому на подобу єгипетського божка Апіса⁴⁾.

Чи все то не є певним слідом кінцевого побуту Ізраїльтян в Єгипті? Зглядом інших подій жидівської історії в пізнійшій епоєі, коли Ізраїльтяни осіли в Ханаані, посідаємо малюнок відкритий „Champollion-ом“⁵⁾ на мурах єгипетської святини в Карнаку. Він представляє жидівського невільника з написю: „Юда гамелек“ чи „Ютаг малек“⁶⁾ і відповідає біблійному оповіданню⁷⁾ про напад єгипетського короля Сусакима (по єгип. Шешонка) на Єрусалим.

А що до інших народів, чи послідними часами в Сирії не знайшли учені ріжні старинні свідощтва о знатнім колись народі Гетіїв, яких пам'ятники сходять ся зі звістками св. Письма⁸⁾? Учений Wright так кінчить своє діло *The Empire of the Hittites*: „Ми перейшли тогочасні записки Вавилону, Асирії та Єгипта і не тільки найшли в них взаїмну згоду а

¹⁾ Исходъ гл. III. 14. Гл. Zaborski, Źródła h'ist. Wschodu str. 80.

²⁾ W. Smith, The Book of Moses, str. 256—260.

³⁾ Harkavy, Les mots égyptiens de la Bible; гл. в „Journal asiatique, mars, avrill p. 18-0.

⁴⁾ Zaborski, Źródła hist. Wschodu, str. 77—80 c. Godlewski, Archeologia t. I. str. 211.

⁵⁾ Champollion, Lettres écrites de l'Egypte et de Nubie, Paris 1833 str. 98.

⁶⁾ Відбитку сего малюнку гл. Godlewski, Archeologia Bibl. T. I. str. 211.

⁷⁾ I. Царств XIV. 25—26.

⁸⁾ Св. Письмо говорить о народі Гетіїв в кн. Бытія XV. 20; в кн. Ісуса Назина I. 4; IX, 1; XI. 3; XII. 8 Написи відносячі ся до Гетіїв знайдено по більшій часті в Гамаг і Дерабіє.

відтак стверджене біблійної історії, але надто кидають вони тільки світла на події нею оповідані, що найменші навіть сумніви є неможливі“ (ст. 123].

Нехай отже самі читачі осудять, чи справедливо пише п. Франко: „мовби старі та релігійні написи, книги та записки Єгипта, Вавилону, Асирії та інших країв свідчили, що в жидівських оповіданнях, записаних у Письмі св'ятому містить ся багато невірною, хибного та зовсім вигаданого та що про найважливіші події жидівського життя, ... ті держави не лишили ніякої пам'яті“?

Автор „Поеми про сотворення світа“ переходить вкінці до моральних принципів св. Письма Старого Завіта та їм заперечує Божу повагу.

А для чого? Бо йому не подобають ся церемоніальні приписи, „що відносять ся до обрядів, празників, одежі, постів і інших таких річей; з котрих дещо заховують і доси Жиди, але великої частини або не заховували ніколи, або давно вже перестали заховувати“¹⁾.

Але сей закид упадає, коли зважимо, що Бог через Мойсея для того дав такі обрядові приписи, щоби Ізраїльтян охоронити від поганських забобонів, до яких вони набрали сильного нахилу, живучи межи поганями.

Деякі з тих приписів були дані Жидам, кочуючим в пустині, і не дивниця, що пізніші Жиди в змінених обставинах перестали їх заховувати.

Дальше п. Франкові не подобають ся „ніби божі слова“, в котрих містять ся „погані прокляття на різні народи, погрози та лайки, по нашому розумінню зовсім негідні божого імя“. Тоті прокляття відносять ся до народів задля їх беззаконня. А се не приносить ущербу Божому імени, навпаки відповідає Їго св'ятості; про те й до злих скаже колись Христос: „Ідіть прокляті в огонь вічний“. Погрози та лайки відповідають грубо змісловому характерови Євреїв, для котрих лагідніший спосіб говорення був би безуспішний. (Д. б.)

Єще в справі Холмської Руси.

„Mei Rutheni, per vos spe'o Orientem convertendum“, — говорив бл. п. Папа Климентий VIII. І днесь коли не цілий, то принайменше значна часть европейского сходу булаби в церковній єдності, колиби до унії і в загальї до справ церковних на Руси не були мішали ся Поляки. Що Полякам не ходило ані о унію, ані о католицизм, а лиш

¹⁾ Н. Гром. Голос 1905 р. ч. 2. ст. 15.

о спольонізоване Руси, се річ аж надто певна. Але, що перед трийцяти літами в Росії на Підлясю унію знищено, завинили дуже много рускі съвщеники, одні через надмірне москальофільство, другі через надмірне польонофільство. Замість проповідати народови „величія божія“ в тій бесіді, яку народови дав Господь Бог, одні намагали ся нарід руский перемінити в Росиян, другі в Поляків. Русифікаторами були съвщеники зайшовші з Галичини, польонізаторами місцеві уроженці, або як їх дотепер називають, „Холмчаки“. — Съвщеники „Холмчаки“ майже всі без виімка бесіду українсько-руську називали з мало-важенем, щоб не сказати, з погордою, хлопскою, — межі собою а навіть до своїх парохіян не промовили слова по українсько-руски, — Полякам і Польщи не тільки явно і занадто сприяли, але і самі про себе голосили перед людьми: „Ja z urodzenia Rusin, ale z przekonania Polak“. „Polskość“ впроваджували не тільки в своїх домах, а навіть в церквах. На вид костелів будували церкви, уміщували в них орґани, замість наших прекрасних, щиро-сердечних стихир-молитов „Помилуй насъ Господи, помилуй насъ“... „За всіхъ молиши ся благаѣ“, впроваджували літанії. І через те якраз, через що думали вони унію скріпити, приспішили єї знищенє, бо Росия думаючи, що уратує і чистий східний обряд і руску народність, знесла унію. Съвщеникам виїхавшим з Галичини до Росії годі було назад вертати, не один з них, хотяй з окровавленим серцем, дав ся переписати до схизми; — але місцеві уроженці мали отверту дорогу власне до Галичини. По трийцяти літах переконала ся Росия, що одним почерком пера, одним замахом не можна людям видерти з серця того, що там від віків вкоренилось. Съвщеники-душпастирі полишали своїх парохіян, повиїздили в далекий свѣт, але нарід не мав куда утїкати, лишив ся і терпів. Многі Русини-унїяти з Росії нераз з нараженем на всілякі небезпеченства переградали ся через границю, щоби ту в руских церквах у руско-католицких съвщеників шукати духовної помочи-потїхи. І Господь Бог умилосердив ся над нещасливим народом. Ряд російский проголошує бодай в часті свободу віроісповідання, — і унія в Росії моглаби знова піддвигнутись. Але хтож має заняти ся піддвигненєм унії? Чи ті съвщеники, що навіть против власного пересвѣдчення дали ся колись переписати до схизми? Ой ні! Тим нарід вірити не буде. Обовязок той святий тяжить на съвщениках „Холмчаках“ перебуваючих в Галичині. Вони говорять, що терпіли за католицьку віру, многі уважають їх мучениками за єдність церковну. І съвщеники „Холмчаки“ мають тепер спосібність дати довід, що вони дійсно слуги Божі. Колись толкували ся вони, що мусіли серед темної ночі лишати всьо, утїкати на непевну долю, бо коли би були лишили ся, справі церковній нич би не були могли помочи, а тільки себе і свої родини булиби наразили на переслїдування-муки. Днесъ Господь Бог не одному з них позволив дожити хвилі, в котрій може знова вернути ся до свого стада. А ані один з них не може вимовлятись від сповнення

того сьвятого обов'язку, не може застаняти ся жадними причинами. Ї межи ними сьвященики безженні, бездітні вдівці, а сьвященики жонаті і маючі родини, певно не мають дрібних дітей, для котрих мусілиби тут лишатись. А може буде хто толкуватись старечою немочію? Ані старостию не може вимовити ся. Бо не іде тепер о тоє, щоби той сьвященик с а м відправляв довгі богослуження, с а м говорив довгі проповіді, іде тут о єго особу, о одно єго слово. Одно єго слово вистарчить, щоби уратувати тисячі. Сьвященики „Холмчаки“ без сумніву добре пізнали, що з волі Божої надійшла хвиля, в котрій пр~~и~~ходить сповнити найсвятійший обов'язок, уратувати Русинів перед винародовленєм, піддвинути унію до давної слави, бути апостолами в справі церковної єдности. Не можна сумнівати ся, що російське правительство, коли не хоче, щоби 400.000 уніятів Русинів перейшло на обряд латинський і стало Поляками, не буде нич мати против повороту сьвящеників уніятів на давні парохії і запевнить їм повну безпечність їх особи.

Руско-католицький сьвященик.

В справі „нових“ богослужень.

Розвивають ся у нас ріжні побожні товариства, між ними ширить ся Апостольство молитви, так само що року більше місцевостей прибуває таких, де править ся маєве богослуженє. У мене сего року третій рік, — як править ся те маєве богослуженє, а церков все так повна, як і в неділю. Та на жаль, ми не маємо упорядкованих до тих богослужень — богослужень... Приміром в першу неділю місяця в кожній церкві править ся що инше — в одній „Набоженство“ (чому не богослуженє?) після книжочки під тим заголовком виданої О. О. Василяними осібно, — в другій „Молебень“ після книжочки „Любѣмъ Ісуса“, — в иншій акафист або до Серця Ісусового або який инший. Звертаю на сю справу увагу і думаю, що наші Впр. Ординаріяти повинні в сю справу вмішати ся і о д н о богослуженє чи молебень на сю ціль одобрити. Я вибравби Молебень поміщений в книжочці „Любѣмъ Ісуса“. Так само має ся річ і з маєвими богослуженнями; всякі можливі і не можливі скорочування Параклиса, — кождий на свій лад і спосіб, нарід тільки баламутить до неможливости. Мене обурило і викликало як раз сю допись нове таке маєве богослуженє, видане О. О. Василяними: „Молебен до Пречистої Діви Марії на місяць Май“. 1905, в яким наш кра-

сний Параклис хоче автор поправити — а властиво робить щось, що мусить викликати у кожного, що любить свій обряд і дорожить ним, великий несмак. Автор вводить замість тропарів перших Париклиса (щож може їм недоставати?) інші... Що викликало сю потребу? Манія новостий! Або знова вводить по євангелію на моду літанії сьпів зі стихами, впрочім красними, але ніде не уживаними, а котрі цілком не дорівнюють Ірмосам Канона і припівам „Пресвятая Госпоже Богородице спаси насъ“ і катавасії „Спаси отъ бѣдъ“. І се поручене до публичного уживання. В котрім обряді, питаю, в котрій церкві дозволено би без глибоких дебат і застановлення на впровадженє нових богослужень, або котрий священник не руский впровадив би яке богослуженє, котре не було би поручене і одобрене осібним пастирским посланієм або якоюсь осібною відозвою — розпорядженем?... Чи то так собі, з легким серцем, можна таку „Відправу“ пускати в сьвіт?... Чи є на те яке правило у тій нашій рускій часті католицької церкви, чи ні — чи се кождий може собі правити, як єму захоче ся?... Дивує мене, що Василіяни не вважають на те, щоби зі всякою найбільшою обережністю впроваджувати всякі новости і знова, чому з легким серцем змінюють те, що красне і вже є, на инше не ліпше?! За ріжні пісні подяка і честь їм — нехай народ сьпіває, але з такими молебнями, то вже троха треба обережнійше поступати, бо задалеко зайдемо!

В.

3 католицького сьвіта.

Новітчасний, чи там як деякі хочуть, модерний католицький рух, має за собою многих послідователів, — но і зозсім природно, многих противників. Одні заперечують другим компетенцію забирати голос в справах католицького життя, і то, що для одних є сьвятим, у других є що найменше обоятним, а знова се, що другі ставлять за засаду і принцип, перші анатемізують і відмовляють сему і крихіткя слушности.

Много шуму наробили в посліднім місяці дві книжки в Італії. Перша, радше брошурка як книжка, вийшла в Рамі під заголовком „*Pio X, suoi atti e i suoi intendimenti*“¹⁾. Наробила вона галасу і напсовала чи мало крови всім приклонникам засади: „найс буде як бувало“. — Мав єї написати один з приятелів теперішнього св. Отця ба навіть з єго припоручення, на що є много доказів. Перейдїм в коротці головні єї точки. В першім відділі говорить автор о причинах чим раз більшого віддалювання

¹⁾ Пій X, єго діла і заміри.

народа від церкви і без застережень каже, що причина лежить в самім духовенстві, яке замість шукати царства Божого на землі, шукає власної слави і похвал. є лакоме на гріш і т. д. З сего природно виходить, що нарід дивлячись на таке жите духовенства, чим раз більше відчужуєсь від церкви і Бога і переходить в матеріалізм і невірство. В другій главі говорить автор о молодім накорінку священства, а іменно о вихованю в семинарах. Головно розходить ся о зреформоване наук, дисципліни і о вироблене характеру. До тепер хотіли з кожного семинариста зробити ученого, котрий би міг відразу сісти на катедру і викладати богословіє, — а він з того всего опинював ся на селі, де мав до діла не то з ученими, але впрост з анальфабетами, котрим і не снилось о всіх можливих і неможливих дистинкциях теологічних, — і він з тої великої учености мусів на ново учити ся, щоби тих бідаків научити, як то вони мають хреститись! Або і що до дисципліни. З молодого семинариста хотіли зробити автомат, котрий би точно порушував ся на кожний зазив дзвінка і виповнював стисло правило під буквою а, параграфу 7, відділу другого, глави першої. Хто точнійше ходив в тій машинерії, сей був ставлений за взір всім прочим і єму виписувано на свідомстві, що заховував ся „*maxima cum laude*“. Перестав дзвінок відзиватись, параграфи лишались в семинари, наш взір пішов в світ і за рік за два его декан в кваліфікації пише, що свої обовязки він виповняв достаточно, а за других два роки, що він зовсім опустив ся. Що ж стало ся? При цій науді і пра увазі на заховуване параграфів регуляміну забули виробити в молодім чоловіці самостійність і він лишений сам собі опустив ся. Тож автор дає ради, як сему злу зарадити, як більшу вагу треба класти на характер і на практичне виховане молодих клириків богословців, як на їх ученість і заховане регуляміну.

Третю главу посвятиє автор наглядюви, який єпископи повинні мати над молодими священниками, щоби ті не убігались лиш о бенефіція і за протекціями, але щоби працювали самі над собою, щоби не стратити духа Христового. — Четверта глава посвятиє чинам монашеским, щоби при живленю первісних рекул, при змінених обставинах часу, могли віддати ще більші, як до тепер, услуги Церкві. Пята глава посвятиє головній праці, яку заміряє Пій Х, се є скодифіковане права канонічного в одну ясну і зрозумілу цілість так, щоби вже раз всі знали в практиці о справедливості і о праві кожного. В шестій главі говорить автор о зреформованю римских конгрегацій. Много нарікалось і нарікаєсь на шлендриян пануючий в сих конгрегаціях, — однак все, щоби о них не говорилось, то все за слабе дає понятє і о них і о системі, який в них панує. Чи є де приміром, в світі такий суд, де би судії, котрі рішили якусь справу в першій інстанції, засідали при тій самій розправі і судили в другій? А щось подібного маємо в римській конгрегації Концилю. Сема глава говорить о реформі іменовань

римських пралатів кардиналами. Бо до тепер рішала не правда заслуга, лиш систем. Коли хто вбув стілько а стілько літ на певнім данім місци, котре було cardinalizio, так аби він і ціле своє жите одної проповіді не сказав, або одної сповіді не вислухав, так він, коли був на турі, мусів зістати кардиналом. З сего повставали многі надужитя, котрим теперішній св. Отець хоче положити кінець. В девятій главі говорить автор, сеї безперечно епохальної брошури, о іменованю епископів і о сповнюваню їх обовязків, головню о відбуваню пасторальних візит, о синодах двецзальних і провінціональних і пр. Девята глава посвячена дипломатії папській і не одно слово правди визказуєсь під ві адресом. Одинайцята глава посвячена богослуженю. Всі знають, з якою любовию займав ся колишній парох Сарто, а теперішній Пій Х, богослуженем, співом церковним-всенародним і як строго наглядав сего яко епископ і венецький патріарх. Тож в тій главі є майже слово в слово всі його наставлення о співі церковнім, о захованю священників і народа в Божім домі. Дванайцята глава посвячена проповідництву, а тринадцята брадтвом церковним. Кінчить сю брошуру кілька слів заохоти до усуненя вже раз від себе упередження до реформи і до приміненя до волі св. Отця, котрий хоче все „instaurare in Christo“. Не всі ті реформи нас так живо обходять, як Італійців, але все і у нас много під тим зглядом є до зроблення і до викоріненя. От хочби глава XI. де говорить ся о богослуженю, о зображенях святих по образах і о ввводженю певних нових набоженьств.

Саме в тій квестії заговорив учений і звисний епископ Крeмoни, Бремiя Бономеллі в своїй книжці, „Три місяці за Альпами“. Той епископ є головним організатором заробкової еміграції італійських робітників за границю, і тому виїхав був до Німеччини, щоби сам наочно придиватись їх житю на чужині. Свої вражіння він віддає в книжці, котру недавно видав, і котра також наробила много гамору, а про котру поговоримо вже другим разом.

ЛЬОРИС.

ВСЯЧИНА.

Пишуть нам з Тернополя: У нас в Тернополі орган народної організації „Подільський Голос“ від якогось часу вишукує лиш нагоди, щоби, не провіривши фактів, допечи „попам“. А коли знов тоті зненавиджені „попи“ посилають спростованє, то хв. редакция не хоче простувати ложі. І так із зайлостію, гідною Громадського Голосу, очернено О. О. Василян, котрі не то, що

¹⁾ Tre mesi al di lé delle Alpi.

не виступали проти книжочок „Просьвіти“, але навпаки самі тійж людям позичали. А коли дописуватель селянин із сльозами в очах представив редакції, що вона зле его поняла, що він не хотів виступати проти О. О. Василян, бо не було за що та про- сив усердно о відкаликанє клевети, то редакція місто справу провірити, еще обуряла ся, що селянин такий „м я г к и й“ (ispsisima verba!) і несправедливо в слідуючім числі приписала се терророви зі сторони О. О. Василян. І для випрошеня так справедливого спростованя треба було ужити цілого ряду впли- вових посередників! Опісля шан. демократична редакція чіпну- ла о. Конрада за те, що він сьмів на радикальнім вічу борони- ти релігії та демократичної партії. О. К. післав спростоване, але редакція перейшла над ним до порядку денного. — Ре- вна редакція вкінці напала на о. Дубицкого, перекручуючи его слова сказані на проповіді. О. Д. посилав спростоване; кажуть, що комітет редакційний навіть ухвалив був помістити его, але редакція в останній хвилі касує повзяту ухвалу і спростоване не помістила. Ось так у нас діє ся! А чому? Бо межі съвя- щенством нема організації. Тверді живуть своїм богом а наро- довці дають ся водити за ніс. Радикали, вибивши ся на прово- дирів демократичних товариств, при кожній нагоді зазначають свою партійність і старають ся зрадикалізувати тійж. І так на зборах делегатів читалень „Просьвіти“, скликаних „Філією тов. Просьвіти“, горячо промовляє ся про обовязок съвяткованя на- родного съвята в честь Драгоманова; на концертах в честь Шевченка, уряджених демократичними товариствами, захвалює ся нашого генія за те, що він відкинув християнський „м і- е т и ц и з м“; публично завзиває ся до найчисленнішої участі в радикальнім вічу і его хвалить ся за те, що на нїм радикали старали ся втягнути селян в свою організацію і т. и... — а ми мовчимо, і таких ніби демократичних патріотів попи- раємо! Чи ж не повинні ми лучше застановити ся над статією „Ниви“ в ч. 9. с. р. „Обнова в Христї“?

КЛЕРИКАЛ.

Спростованє. Спонуканий письмом о. Туркула прошу о слї- дуюче спростованє: Не правдою є, начеби Пр. Епископ удїлив менї нагану за се, що я правив Службу Богу в костелі в Бу- чачи. Неprawдою є, начеби Пр. Епископ змушував мене до ре- зигнації, колиби я одержав ирезенту на парохію Бучач. Не- правдою є, начеби Пр. Епископ по підписаню менї презенти не хотїв мене на Бучач інституовати. Неprawдою є, що я дістав нагану за се, що не примінив ся до розпорядження Пр. Еписк. Ординаріята з д. 22. вересня 1904. (Вістник ч. X.) і що я зло- жив обітницю, що не буду ніяких заходів робити в цілі полу- чення презенти на Бучач, а колиби єї дістав, то зрезигную. — За те правдою є, що я з одержаної презенти зрезигновав, прав- дою є, що Пр. Епископ не приняв моєї резигнації і заявив, що в осени завїзвє мене до інституції. — Коли отже хто, то о. Туркул через незгідне з правдою представленє річи утрудняє

мені прийняте Бучача в загальї, а то тим більше мене болить, що се робить съв'язання католицкий¹⁾).

ДЕНИС НЕСТАЙКО

гр. кат. парох в Чернелици.

Товариство вакаційних осель. Товариство Пань під Покровом Пречистої Діви у Львові, аби звелічати Ювілей Непорочного Зачатя, оснувало вельми гуманне Товариство вакаційних осель, якого ціль, як звучить сама назва, основувати для бідних міських дітей вакаційні оселі і сим ділом пособляти їм в їх моральній та материяльній нужді. Товариство має дозвіл збирати добровільні датки на сю ціль по цілїм краю. Крім того розсилає воно цесолки та переписні листки до зв'язних собі патріотів з просьбою продавати їх а зібрані за те гроші і добровільні датки присилати на адресу: Вп. П. Ольга Барвіньська, Львів, Собіщина 5. — Згаданих переписних листків є ціла серія (всіх — десять і коштують всього 50 сот.); картки, різнокольорові, по одній половині чисті, а по другій прикрашені портретами наших перших і найчільніших мистців поезії і прози, представляють ся дуже красно і через те повинні заступити місце всяких інших карток, видаваних переважно жицівськими підприємцями. — Отсе Товариство вакаційних осель припоруцаємо передовеїм ласкавій опіці і памяти нашому Вп. Духовенству. На так християнську і патріотичну ціль не повинен ніхто відмовити підмоги і помочи зі свого боку. Переписні листки можна купувати в Соکیلськїм Базарі, Торговлі, книгарни Шевченка і у Вп. П. Ольги Барвіньської.

До слїдуючого числа „Ниви“ (1. липня 1905 ч. 13), приготвяємо для наших Вп. Читачів милу несподіванку, за котру ми певні, що вони будуть нам вдячні. Ми би лише просили, аби Вп. Читачі і про нас не забували та також від часу до часу справляли нам еще красшї несподіванки в виді — залеглої перед — чи радше послі — плати.

¹⁾ Recte польський. — Ред.

З М І С Т: 12. ч. Вірні інформації (Я); Замітки двох російських професорів про наші церковні відносини (дальше); Проби злуки з грецькою церквою по соборі флорентийськїм (дальше); Дра Франка Поема про сотворенє свїта (дальше); Єще в справі Холмської Руси; В справі „нових“ богослужень (В); З католицького свїта (Льоріс); Всячина; Яко додаток: 20 і 21 Наука катехитична (о. М. Кінаш).